

FRANZ KAFKA

DAVA

♥
CAN

ROMAN

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
AHMET CEMAL

1. BÖLÜM: Josef K.'nin Tutuklanması - Bayan Grubach ile Konuşma
2. BÖLÜM: Bayan Bürstner'in Kız Arkadaşı
3. BÖLÜM: İlk Sorgulama
4. BÖLÜM: Boş Salonda - Öğrenci - Evrak Odaları
5. BÖLÜM: Dayakçı
6. BÖLÜM: Amca - Leni
7. BÖLÜM: Avukat - Sanayici - Ressam
8. BÖLÜM: Tüccar Block - Avukatın Azli
9. BÖLÜM: Kilisede
10. BÖLÜM: Son

TAMAMLANMAMIŞ BÖLÜMLER Savcı

5 32 40 55 77 84 104 148 178 199

204

208

Elsa'ya

Müdür Yardımcısıyla Mücadele

Ev

215

219 Anneye Ziyaret

222

Bir Düş

Birinci Bölüm

JOSEF K.'NIN TUTUKLANMASI BAYAN GRUBACH İLE KONUŞMA BAYAN BÜRSTNER İLE KONUŞMA

Josef K. iftiraya uğramış olmalıydı, çünkü kötü bir şey yapmadığı halde bir sabah tutuklandı. Her sabah saat sekizde kendisine kahvaltı getiren ev sahibesinin aşçısı, o gün gömmedi. Daha önce hiç böyle bir şey olmamıştı. K. bir süre daha bekledi, başını yastıktan kaldırmadan karşı evde oturan ve onu olağandışı bir merakla gözetleyen yaşlı kadını seyretti, sonra da aç ve şaşkın bir halde hizmetçiyi çağırmak için zile bastı. Aynı anda kapı vuruldu ve o evde daha önce hiç görmediği bir adam girdi içeri. İnce, ama sağlam yapılı biriydi, bedenini saran siyah bir takım elbise vardı üzerinde (bir seyahat giysisini andırıyordu), ne işe yaradıkları anlaşılmasa da takıma son derece kullanışlı bir görünüm veren bir kemer, çeşitli katlar, cepler, tokalar, düğmelerle donatılmıştı.

"Kimsiniz?" diye sordu K., yatağının üzerinde doğrularak.

Ancak adam, içeriye girmesi son derece doğalmış gibi, soruyu duymazlıktan gelerek, "Zili mi çaldınız?" demekle yetindi.

"Anna kahvaltımı getirsin," diyen K., bu beyin kim olduğunu sessizce çıkarmaya çalışıyordu. Ama adam uzun süre incelenmeyi beklemedi; kapıya doğru dönüp hafifçe aralayarak, hemen arkasında durduğu anlaşılabilir biriyle konuştu:

"Anna'nın kendisine kahvaltı getirmesini istiyor!"

Yan odadan gelen bir gülüşme izledi bunu; sestan anlaşılacağı kadarıyla, orada birkaç kişi olsa gerekti. Yabancı adam bu gülüşmelerden önceden bilmediği bir şeyi öğrenmiş olmasa da, buyurgan bir ses tonuyla "Olmaz," dedi.

"Bu kadarı fazla," diye karşılık verdi K., pantolonunu giymek için yataktan fırlayarak. "Yan odadaki insanların kim olduklarını ve Bayan Grubach'ın bu şekilde rahatsız edilmeme neden izin verdiğini öğrensem iyi olur."

Hemen ardından, sesini böyle yükseltmemesi gerektiği geldi aklına, çünkü bunu yaparken yabancı adama bir tür gözcülük hakkı tanımış oluyordu, ama o an bunu önemsemedi. Öteki ise buna yanlış bir anlam vermiş olmalıydı ki, "Burada kalsanız daha iyi olmaz mı?" dedi.

"Kendinizi tanıtmadığınız sürece, ne burada kalmaya, ne de sözlerinizi dinlemeye niyetim var."

"İyiliğiniz için yapıyordum bunu," dedi yabancı; ve birden kapıyı açtı. K.'nın, istediğinden daha yavaşça girdiği yan oda, ilk bakışta aşağı yukarı bir akşam önceki gibi görünüyordu. Bayan Grubach'ın salonuydu burası; mobilyalar, danteller, porselenler ve fotoğraflarla tıka basa dolu olan odadaki boş alan, sanki her zamankinden fazlaydı, ancak içeri girerken fark edilmiyordu bu, zaten başlıca değişiklik açık pencerenin önünde oturan ve Josef K.'nin içeri girdiğini görünce gözlerini elindeki kitaptan ayıran bir adamın varlığıydı.

"Odanızda kalmalıydınız, Franz size söylemedi mi bunu?"

"Ne istiyorsunuz benden?" dedi K. Daha yeni karşılaştığı kişiden gözlerini ayırıp az önce Franz diye adı anılan kapı eşiğindeki adama göz attıktan sonra, yine ötekine döndü.

Açık pencereden, olup bitenleri kaçırmamak için tam anlamıyla ihtiyarlara özgü bir merakla bakan yaşlı kadın görünüyordu; bu kez tam karşıdaki pencereye geçmişti.

"Yine de," dedi K., "Bayan Grubach'ın..."

Ve kendisinden uzakta duran iki adamdan kurtulmak istercesine bir hareket yapıp yoluna devam etmeye çalıştı.

"Hayır," dedi pencerenin yanındaki adam. Kitabını bir sehpanın üzerine atıp ayağa kalktı. "Çıkamazsınız, tutuklusunuz."

6

"Belli oluyor," dedi K. "Peki ama neden?"

"Bunu söylemek bize düşmez. Odanıza dönüp bekleyin. Kovuşturma başladı, zamanı geldiğinde her şeyi öğreneceksiniz. Sizinle böyle kibarca konuşmak görevimi aşan bir şey. Franz da zaten bütün kurallara karşı çıkarak size dostça davranıyor, umarım söylediklerimi onun dışında kimse duymamıştır. Gözcüleriniz konusundaki şansınız sonradan da devam ederse, işleriniz yoluna girebilir."

K. oturmak istedi, ama pencerenin yanındaki dışında, odada tek bir iskemle kalmadığını fark etti.

"Ne kadar doğru söylediğimizi ileride anlayacaksınız," dedi Franz ve ardından gelen arkadaşıyla birlikte, ona doğru ilerledi.

Kendisinden bir baş uzun olan diğer adam omzuna vurup duruyordu. İkisi de geceliğine bakıyorlardı; üzerine daha kötü bir şey giymesi gerektiğini, bunu ve diğer çamaşırlarını özenle saklayacaklarını ve dava iyi sonuçlanacak olursa geri vereceklerini bildirdiler.

"Saklanacak eşyalarınızı bize emanet etseniz iyi olur," dediler. "Çünkü depoda sık sık hırsızlık olur, hem davanın bitip bitmediğine bakmadan belli bir süre sonra her şeyi satarlar. Oysa özellikle son zamanlarda bu tür işlerin ne kadar süreceği hiç belli olmuyor. Depo sonuçta satış bedelini size verecektir ama bu pek bir şey tutmaz; çünkü fiyat teklifin değil, rüşvetin büyüklüğüne göre belirlenir. Hem deneyimler, yıllar boyunca elden ele geçen malların değer yitirdiğini gösteriyor."

K., bu sözleri kulak asmadan dinledi; çamaşırları üzerindeki hakkı onu pek ilgilendirmiyordu. Durumunun aydınlığa kavuşması çok daha önemliydi; ama bu insanların önünde düşünmesi bile olanaksızdı. İkinci gözcünün - bunlar kuşkusuz gözcüden başka bir şey olamazdı- karnı ikide bir hafifçe kendisine değişiyordu, ama gözlerini kaldırdığında, bu iri gövdeye yakışmayan kocaman çarpık burunlu, kuru ve kemikli bir surat görüyordu. Bu surat, kendi başının üzerinden, diğer gözcüyle kaş göz işaretleriyle anlaşıyordu. Ne biçim insanlardı bunlar? Neden söz ediyorlardı? Hangi bölüme bağlıydılar? Oysa K. bir hukuk devletinde yaşıyordu. Her yerde huzur vardı! Yasalara saygı gösterilirdi! Kendi evinde ona baskın yapmaya cesaret eden kimdi acaba? K. her şeyi hafife almaya, başına gelinceyedek en kötüye inanmamaya ve gelecek için tedbir almamaya alışkındı; ancak karşı karşıya olduğu durumda, bu tavır ona yersiz göründü. Herhalde bu, bankadaki meslektaşlarının, bilmediği bir nedenle -belki de otuzuncu yaş günü dolayısıyla- düzenledikleri bir şakadan, kötü bir şakadan ibaretti.

Öyle olabilirdi elbette; belki de tek yapması gereken, kahkahayı basıp gözcülerinin de aynısını yapmasını sağlamaktı; belki de şu gözcüler köşe başındaki komisyonculardı, öyle bir havaları vardı zaten. Bu arada K., Franz'ı gördüğü andan beri, bu insanlara karşı üstünlüğünü elden bırakmamaya kararlıydı. Daha sonra şakadan anlamadığını söyleyecek olsalar da fark etmezdi; bu büyük bir tehlike sayılmazdı. Olup bitenlerden ders alan biri olmadığı halde, temelde önemsiz birkaç olay geliyordu aklına; arkadaşlarından farklı olarak tedbirsizce ve olası sonuçlara aldırış etmeksizin davrandığı ve sonunda hatasını anladığı olaylardı bunlar. Bir daha olmayacaktı, en azından bu kez olmayacaktı. Bir güldürü oyunu söz konusuysa, o da oyuna katılacaktı. Şimdilik serbestti.

"İzninizle," dedi ve gözcülerin arasından süzülerek canlı hareketlerle odasına girdi.

"Aklı başında birine benziyor," dediklerini duydu arkasından. İçeri girer girmez, çalışma masasının çekmecelerini hızla açtı; her şey yerli yerindeydi; ancak duyduğu heyecan, aradığı kimlik belgelerini hemen bulmasını engelledi. Sonunda bisiklet ehliyeti geçti eline, tam gözcüye götürmek üzereydi ki, aklını başına toplayıp bunu yetersiz buldu ve bir kimlik belgesi buluncaya dek aramayı sürdürdü. Bitişikteki odaya geri döndüğünde, karşıdaki kapı açıldı. Bayan Grubach içeri girmeye hazırlanıyordu. Kadının görünmesiyle yok olması bir oldu. Onu tanıır tanımaz, belirgin bir sıkıntıyla özür dileyerek geri çekildi ve büyük bir özenle kapıyı kapattı.

"Buyurun!"

K. ancak bunu söyleyebilmişti. Elinde kâğıtlarla odanın ortasında dikilmiş, bir daha açılmayan kapıya bakakalmıştı; gözcülerin sesiyle yerinden sıçrayarak kendine geldi. Açık pencerenin önünde kurulmuş masaya yerleşmiş, onun kahvaltısını yiyorlardı.

"Neden içeri girmedi?" diye sordu.

"Giremez," dedi gözcülerin uzun boylusu. "Biliyorsunuz ki, tutuklusunuz."

"Neden tutuklu olacakmışım? Hem de bu şekilde?"

"Demek yine başlıyorsunuz!" dedi gözcü, kızarmış tereyağlı ekmeği küçük bal kabına batırarak. "Bu tür soruları yanıtlayamayız."

"Yanıtlamak zorundasınız," dedi K. "İşte kimlik belgelerim; şimdi siz de kendinizinkileri, özellikle de tutuklama emrinizi gösterin bana."

"Aman Tanrım!" dedi gözcü, "Ne zor anlıyorsunuz! Bizi boş yere tedirgin etmeye çalışır gibi bir haliniz var. Oysa biz, şu anda herhalde iyiliğinizi en çok isteyen insanlarız."

"Söyledik ya," dedi Franz ve elindeki fincanı ağzına götürmek yerine, K.'ya belki de çok anlamlı, ama onun hiçbir anlam veremediği uzun bir bakış fırlattı.

K. istemese de, aralarında uzun bir bakışma oldu ve sonunda, kâğıtlarını öne sürdü.

"İşte kimlik belgelerim," dedi.

"Ne işimize yarar bunlar?" diye bağırdı uzun boylu gözcü. "Çocuktan beter davranıyorsunuz. Ne istiyorsunuz? Gözcülük yapan bizlerle tutuklama emriniz ve kimlikleriniz konusunda tartışarak şu lanet davanızı daha çabuk sonuca bağlayacağınızı mı sanıyorsunuz? Bizler küçük memurlarız; kimlikten pek anlamayız ve sizi günde on saat gözaltında tutup bu iş için maaşımızı almaktan başka bir işimiz yok. İşte bu kadar. Yine de bize iş veren uzmanların, tutuklama emrini çıkarmadan önce özenle araştırma yaptıklarını biliriz. Bu işte bir yanlışlık yok. Ben yalnızca alt kadroları tanıırım ama bildiğim kadarıyla temsil ettiğimiz üst makamlar suçun halkın ortasında arayanlardan değil, yasada da belirtildiği gibi, suçun çekim gücüne kapılan, ardından da işi biz gözcülere devretmek zorunda kalan insanlardır. Yasa ortada, yanlışlık bunun neresinde?"

"Benim bu yasadan haberim yok," dedi K.

"Çok yazık doğrusu," dedi gözcü.

"Herhalde bu yasa yalnızca sizin kafanızda var," diye yanıtladı K.

Bu gözcülerin düşüncelerine sızıp kendi lehine çevirmek, ya da tamamen içine nüfuz etmek istiyordu. Ancak gözcü her türlü açıklamadan kaçınarak: "Geçtiğinde görürsünüz!" dedi.

Franz da söze karıştı:

"Görüyorsun ya, Willem," dedi, "hem yasadan habersiz olduğunu kabul ediyor hem de suçlu olmadığını söylüyor!"

"Çok haklısın," dedi öteki, "anlaşılır gibi değil."

K. karşılık vermedi.

"Acaba," diye düşündü, "küçük memurdan başka bir şey olmadıklarını kabul eden bu adamların gevezeliklerinden kaygılanmalı mıyım? Ne de olsa, tamamen habersiz oldukları konulardan söz ediyorlar. Kendilerinden emin halleri ancak budalalıkla açıklanabilir. Benim düzeyimdeki bir memura söylenecek birkaç söz, durumu bu iki adamın uzun söylevlerinden çok daha iyi aydınlatırdı."

Odadaki boş alanda bir süre gidip geldi ve karşı binadaki yaşlı kadını gördü. Belinden tuttuğu kendinden daha yaşlı bir adamı da pencereye sürüklemişti.

K. bu güldürüye bir son verme gereğini hissetti:

"Beni amirinize götürün," dedi.

"Kendisi istediğinde götürürüz, daha önce olmaz," dedi Willem adlı gözcü. "Şimdi size tavsiyem, odanıza dönüp sessizce hakkınızda verilecek kararı beklemenizdir. Boş kaygılarla kendinizi tüketmeyin; gücünüzü toplasanız iyi olur, çünkü buna ihtiyacınız olacak. Bize layık olduğumuz gibi davranmadınız. Kim olursak olalım, en azından şimdi, karşınızda özgür insanlar olarak bulunduğumuzu unuttunuz ve bu hiç de küçümsenecek bir üstünlük değil. Bu arada, paranız varsa, karşı kafeden size bir kahvaltı getirebiliriz."

K. bu öneriye karşılık vermedi; bir süre hiç konuşmadan durdu. Yan odanın, hatta holün kapısını açmak istese, engellenir miydi acaba? Belki de işi zorlamak gerekiyordu. Tek çare bu olabilirdi.

Ama buna kalkışacak olsa, yakayı gözcülere kaptırma olasılığı da vardı: bu durumda, onlara karşı en azından bazı bakımlardan sahip olduğu üstünlük de uçup gidebilirdi! Olayların doğal akışının getireceği daha kesin çözümü beklemeyi yeğleyerek, tek bir söz eklemekten odasına döndü. Kendini yatağına atıp tuvalet masasının üzerinden, bir akşam önce sabah kahvaltısı için ayırdığı güzel elmayı aldı. Yenecek başka bir şey olmasa da bu elma, ilk ısırışta ikna olduğu gibi, gözcülerin lütfedip herhangi bir lokantadan getirecekleri içecekten çok daha iyiydi. Kendini rahat ve emniyette hissetti; bankada öğleye kadar bulunamayacaktı kuşkusuz, ama oradaki görece yüksek konumu dolayısıyla, kolayca başışlanabilirdi. Gerçek mazeretini bildirmeli miydi? Bunu yapmayı düşünüyordu. Kendisine inanmak istemezlerse, ki bu oldukça doğaldı, tanık olarak Bayan Grubach'ı, ya da şu anda odasının karşısındaki pencereye geçmiş olan iki yaşlı insanı gösterebilirdi. Kendisini gözcülerinin yerine koyan K, odasına gönderilerek yalnız bırakıldığı için şaşkındı; burada rahatça intihar edebilirdi çünkü. Ama bu arada, kendi bakış açısından, bunu yapmaya ne gerek var, diye düşündü. Bu iki insan yan odada kendi kahvaltısını yiyor diye intihar edecek hali yoktu herhalde! İstese bile, canına kıymayı öyle anlamsız, öyle saçma buluyordu ki, bunu asla başaramazdı. Şu gözcülerin çok dar görüşlü oldukları böylesine göze batmasaydı, aynı nedenle onu yalnız bırakmakta bir tehlike görmedikleri düşünülebilirdi. Canları isterse kendisine bakabilirlerdi! O zaman, küçük gömme dolapta sakladığı yıllanmış şnapsı almaya gidip kahvaltı niyetine bir kadeh, cesaretine kavuşmak için de bir ikincisini yuvarladığını görürlerdi. Ama bu ikincisini sırf tedbir olsun diye, akla gelmeyecek cesaret isteyen durumları öngörebilmek için içiyordu.

O sırada yan odadan çağrıldığını duyunca korkuya kapılıp yerinden sıçraması üzerine, kadeh dışlarına çarptı.

"Polis şefi sizi istiyor," diyorlardı.

Yalnızca atılan çığlıktı onu korkutan, Franz'dan çıkacağına hiç ummadığı, askeri bir buyruğu andıran o kuru çığlık. Buyruğun

kendisi ise hoşuna gitmişti. Rahatlamış bir sesle "Nihayet!" diye karşılık verip gömme dolabı kilitledi ve hemen yan odaya geçti. İki gözcüyü buldu orada. Çok doğalmışçasına, kendisini kovup odasına yolladılar.

"Kendinizi ne sanıyorsunuz?" diye bağırlıyorlardı. "Polis şefinin karşısına gecelik mi çıkacaksınız? Hem size, hem de aynı nedenden ötürü bize bir güzel dayak attırır."

"Beni rahat bıraksanız, lanet olsun," diye bağırdı, dolabına kadar gerisin geri itilen K. "Yatakta basıldığıma göre, üzerimde balo giysileri olmasını bekleyemezler herhalde!"

"Elimizden bir şey gelmez," dedi gözcüler. K. ne zaman bağırsa, neredeyse hüzünlü bir hal alıyorlardı. Bu da onu şaşırtıyor, ya da biraz olsun aklını başına getiriyordu.

"Gülünç törenler," diye homurdanmayı sürdürdü, ama iskemlesinin sırtındaki ceketine uzanmıştı çoktan; gözcülerin onayına sunarcasına bir süre bunu ellerinde asılı tuttu. Başlarını sağa sola salladılar.

"Siyah bir ceket olmalı," dediler.

K., bunun üzerine ceketi yere fırlattı.

"Ama büyük duruşma değil ki bu!" dedi, ne anlama geldiğini kendisi de bilmeden.

Gözcüler gülümseyerek direndiler:

"Siyah bir ceket olmalı."

"İşleri hızlandıracaksa, öyle olsun," dedi K. Dolabını açarak uzun süre giysilerini araştırdı, en güzel siyah takım elbisesini seçti. Ceketini, bele oturan kesimiyle tanıdıkları arasında neredeyse heyecan yaratmıştı. Bir de temiz gömlek çıkarıp özenle giyinmeye koyuldu. İçinden, banyo yapması için kendisini zorlamayı gözcülere unutturduğu için işleri hızlandırdığını düşünüyordu. Acaba bunu anımsatacaklar mı diye onları süzdü, ama akıllarına bile gelmedi doğal olarak. Buna karşılık Willem, K.'nın giyinmekte olduğunu bildirmesi için Franz'ı polis şefine göndermeyi unutmadı.

Giymesi bittikten sonra, Willem'i izleyerek yan odadan iki kanatlı kapısı açık duran bir sonraki odaya geçmek zorunda kaldı. Bu odada, K.'nın çok iyi bildiği gibi, kısa bir süredir Bayan Bürstner oturuyordu. Daktilo sekreterlik yapan bu kız, sabah erkenden işe gidip akşam geç vakit dönüyordu ve K. ile aralarında, zaman zaman selamlaşmak dışında bir konuşma geçmemişti. Yatağın baş ucunda duran gece masası, odanın ortasına itilmişti. Bunu çalışma masası olarak kullanan polis şefi, arkasına geçmiş oturuyordu. Bacak bacak üstüne atmış, bir kolunu iskemlenin sırtına dayamıştı.

Odanın bir köşesinde duran üç genç adam Bayan Bürstner'in fotoğraflarına bakıyorlardı. Bunlar küçük bir hasır üzerinde, duvara tutturulmuştu. Açık pencerenin kulpunda beyaz bir bluz asılıydı. Yaşlı insanlar, yine olup bitenleri görmek için karşı pencereye yaslanmışlardı, ama sayıları artmıştı. Arkalarında, onlardan bir baş uzun bir adam vardı şimdi; gömleğinin göğsü açıktı ve kızıl sakalını çekiştiriyordu.

"Josef K. siz misiniz?" diye sordu polis şefi. Amacı belki de sadece sanığın dalgın bakışlarını üzerine çekmekti.

K. başını salladı.

"Bu sabah olup bitenler sizi şaşırtmış olmalı, değil mi?" diye soran şef, soruşturma için kendisine gerekliliği gibi, iki eliyle gece masasının

üzerinde duran birkaç ^şyanm -iki şamdan, kibritler, kitap ve dikiş kutusu- yerini değiştirdi.

"Tabii ki," dedi K. Mantıklı bir insanla karşı karşıya olduğu ve onunla işini görüşebileceği için pek mutluydu. "Tabii ki şaşırdım, ama çok şaşırdığımı söyleyemem."

"Çok şaşırmadınız mı?" diye sordu şef, şamdanı masasının ortasına yerleştirip diğer eşyaları etrafına dizerek.

"Sözlerimi yanlış anlamış olabilirsiniz," diye atıldı K. "Demek istiyorum ki..." Bir iskemle aramak için sözlerine ara verdi. "Oturabilir miyim?" diye sordu.

"Uygun düşmez," diye yanıtladı şef.

"Demek istiyorum ki," diye yineledi K. bir daha ara vermeksizin, "çok şaşırmış olsam da, otuz yıldır hayattayım ve kendi yolumu tek başıma çizmek zorunda kaldığımdan, beklenmedik şeylere bağışıklık kazanmış sayılırım ve bu tür şeyleri, özellikle bugün olanları artık felaket olarak algılamıyorum."

"Özellikle bugün olanları mı, neden?"

"Bu olayı bir şaka gibi gördüğümü söylemek istemiyorum. Yapılanlar buna izin vermeyecek kadar ciddi görünüyor bana. Öyle olsaydı, siz de dahil, evdeki herkesin bu işte payı olması gerekirdi; bu da şaka sınırlarını aşan bir şey olurdu. Yani bunun bir şaka olduğunu söylemek istemiyorum."

"Çok doğru," dedi şef, kutudaki kibritleri sayarken.

"Ama öte yandan," diye herkese seslenerek devam etti K., hatta üç fotoğraf meraklısının da dönüp kendisini izlemelerini istiyordu. "Ama öte yandan olay fazla önemli olamaz. Bana yüklenecek bir suç göremediğim halde sanık yerine konulmama dayanarak söylüyorum bunu. Ama bu da ikincil bir önem taşıyor. Asıl sorun, neyle suçlandığımı öğrenmekte yatıyor. Davayı yöneten yetkili kim? Sizler memur musunuz? Hiçbirinizin üzerinde üniforma yok." Franz'ın giysisini göstererek, "Bu giysiye üniforma denemez herhalde. İşte aydınlatmanızı istediğim noktalar bunlar. Açıklama sonucu, birbirimize dostça veda edeceğimize eminim."

Polis şefi kibrit kutusunu masaya bıraktı.

"Korkunç bir yanılığı içindesiniz," dedi. "Buradaki beyler de, ben de, sizin davanızda tamamen ikinci plandayız. Hatta bu konuda neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Üzerimizde en mükemmel üniformalar bulunsa bile, bunun davanıza bir yararı olmazdı. Sanık olup olmadığınızı söyleyemem, daha doğrusu, sanık olup olmadığınızı bilmiyorum. Evet, tutuklu olduğunuz doğru, bütün bildiğim bu. Gözcüler size başka şeyler söylemişse, gevezelik sayın bunları. Ama sorularınızı yanıtlayamasam da, size en azından bizi düşünmekten vazgeçip kendinize biraz daha fazla bakmanızı önerebilirim. Hem masumluğunuz konusunda bu kadar tantana yapmayın, başkaları üzerinde uyandırdığınız iyi sayılabilecek izlenimi sarsıyorsunuz. Ayrıca konuşurken kendinize biraz daha hâkim olun; az önce söylediklerinizin tümü, birkaç sözle yetinmiş olsaydınız bile davranışınızdan anlaşılabilirdi... zaten bunlar size yarar getirebilecek türden şeyler değildi."

K., irileşmiş gözleriyle polis şefine baktı. Kendisinden belki daha genç olan bu adam, karşıısında bir öğrenci varmış gibi ona ders veriyordu. Biraz açık sözlü olduğu için ceza mı görüyordu? Üstelik tutuklanmasının gerekçesi, ya da buna karar veren yetkili konusunda da kendisine hiçbir bilgi verilmiyordu!

Tedirginliğe kapılıp sabırsızca bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladı; bunu engelleyen de çıkmadı. Gömleğinin kollarını çekti, göğsünü yokladı, saçlarını düzelitti, üç adamın yanından geçerken, "Bu işte mantıktan eser yok," dedi. Bunun üzerine adamlar da başlarını çevirip hem uyarıcı hem de ciddi bakışlarını ona diktiler. Sonunda K., geri dönüp polis şefinin masasının önünde durdu.

"Savcı Bay Hasterer yakın dostumdur," dedi, "kendisine telefon

edebilir miyim?"

"Elbette," dedi jandarma şefi. "Ne anlamı var bilmem, ama kendisiyle özel bir iş görüşmek istiyorsanız, o başka."

"Ne anlamı mı var?" diye bağırdı K. Sinirli olmaktan çok, şaşkıındı. "Siz kim oluyorsunuz? Anlamsız ve mantıksız davranan siz olduğunuz halde, telefon görüşmemin anlamlı olmasını mı istiyorsunuz? Gel de aklını oynatma! Önce baskına uğruyorum, ardından etrafım sarılıyor, karşınızda bana cambazlık yaptırılıyor! Tutuklandığım ileri sürüldüğü halde, bir savcıya telefon etmem ne işe yararmış. Peki, ben de etmem."

"Haydi edin," dedi jandarma şefi, holde duran telefonu göstererek.

"Lütfen telefon edin."

"Hayır, vazgeçtim," dedi K. pencereye doğru ilerleyerek. Üç meraklı hâlâ karşı pencerede duruyordu. İzlemeye öylesine dalmışlardı ki, K. onlara bakıncaya dek rahatsız olmuşa benzemiyorlardı. İki ihtiyar oradan ayrılmak istediler, ancak arkalarında duran adam onları yatıştırdı. "İzleyicilerimiz var!" diye bağırdı K. jandarma şefine dönüp işaret parmağıyla onları göstererek. "Çekip gidin!" diye seslendi onlara.

Hemen birkaç adım gerilediler; hatta iki ihtiyar, iri gövdesiyle kendilerine siper olan adamın arkasına geçtiler. Dudaklarının kıpırdamasına bakılırsa, aradaki uzaklık yüzünden anlaşılamayan bir şeyler söylüyor olmalıydılar. Ancak tamamen kaybolmadılar; göze çarpmadan pencereye geri dönebilecekleri anı bekliyor gibiydiler.

"Ne kaba insanlar!" dedi K. geri dönerken.

Polise bir göz attığında, kendisini onaylıyor gibi geldi ona. Ancak şef duymamış da olabilirdi, çünkü masa üzerinde ellerini açmış, parmaklarının uzunluğunu karşılaştırır gibi bir hali vardı. İki gözcü, üstü örtülü bir bavulun üzerine oturmuş, dizlerini ovuşturuyorlardı. Üç genç adam elleri kalçalarında, aylak aylak etrafa bakınıyorlardı. İçerisi terk edilmiş bir çalışma odası kadar sakindi.

"Beyler," dedi K. -bir an bütün bu insanları omzunda taşıyormuş gibi bir hisse kapıldı- "tavrınızdan anlaşıldığı kadarıyla işim bitmiş görünüyor. Bence en iyisi, dava dayanağınızın doğruluğu ya da yanlışlığı hakkında kafa yormadan, el sıkışarak bu işi dostça sona erdirmek olacak. Benimle aynı fikirdeyseniz, hazırım."

Elini uzatarak, polis şefinin masasına doğru ilerledi.

Şef kaşlarını kaldırdı, dudaklarını ısırıldı, K.'nin hâlâ tutacağını umduğu eline baktı. Sonra ayağa kalktı, Bayan Bürstner'in yatağı üzerindeki silindir şapkasını aldı ve yeni bir saç biçimi denercesine, iki eliyle çevirerek başına geçirdi.

"Bütün bunlar size çok basit görünüyor," diyordu bir yandan da K.'ya.

"Size göre bu işi dostça sona erdirmeliyiz, öyle mi? Yok, hayır, mümkün değil! Bu, umutsuzluğa kapılmanız gerektiği anlamına da gelmez. Neden kapılasınız ki? Sadece tutuklusunuz, o kadar. Size bunu bildirmem gerekiyordu; nasıl karşıladığınızı gördüm, bugünlük bu kadarı yeter ve artık birbirimizden ayrılabiliriz, tabii geçici olarak. Şimdi herhalde bankaya gitmek istersiniz."

"Bankaya mı?" diye sordu K. "Tutuklu olduğumu sanıyordum."

K. kibirli bir ses tonuyla konuşuyordu, çünkü uzattığı el geri çevrilmiş olsa da, kendini gitgide bu insanlardan bağımsız hissediyordu, özellikle de polis şefi ayağa kalktığından beri. Onlarla oyun oynuyordu. Gidecek olurlarsa, onları kapıya kadar izleyip kendisini tutmalarını önermeye niyetliydi.

"Tutuklu olduğuma göre, bankaya nasıl gidebilirim?" diye yineledi.

"Bakın," dedi kapıya varmış olan polis şefi. "Beni iyi anlamadınız!

Kuşkusuz tutuklusunuz, ancak bu durum işinize devam etmenizi engellemez. Gündelik yaşantınızı sürdürmenize kimse karışmayacak."

"Demek ki tutuklanmak korkulacak bir şey değilmiş," dedi K., polis şefine yaklaşarak.

"Bence de öyle," diye yanıtladı öteki.

"Bu koşullar altında, tutuklandığımı bildirmeniz de gerekmezdi," diye ekledi K. biraz daha yaklaşarak.

Ötekiler de yaklaştı. Şimdi kapının önünde sıkışıp kalmış bir topluluk oluşturuyorlardı.

"Bu benim görevimdi," dedi polis şefi.

"Saçma bir görev," dedi K. acımasızca.

"Olabilir," diye yanıtladı şef. "Ama bu tür tartışmalarla kaybedilecek zamanımız yok! Bankaya gitmek istediğinizi sanıyordum. Sözlerin üzerinde durduğunuza göre, sizi zorlamadığımı da eklemeliyim, bunu istediğinizi sanmıştım yalnızca. Dönüşünüzü kolaylaştırmak, bunun göze çarpmadan gerçekleşmesini sağlamak için de, size eşlik etmelerini rica ederek, çalışma arkadaşlarınız olan şu üç beyi getirmiştım."

"Nasıl?" diye haykırdı K., söz konusu üç kişiye şaşkın şaşkın bakarak. Belleğinde hâlâ Bayan Bürstner'in fotoğraflarının etrafında canlandırdığı bu silik soluk gençler, gerçekten de onunla aynı bankada çalışan memurlardı, ama çalışma arkadaşı olduklarını söylemekle ileri gitmişti; şefin o çokbilmiş belleğinde şimdiden bir boşluk vardı. Bunlar aslında bankanın küçük memurlarıydı. Bunu nasıl fark edememişti? Polis şefiyle gözcüler dikkatini öylesine çelmişlerdi ki, şu üç genci tanımamıştı! Ellerini sürekli sallayan dik duruşlu Rabensteiner, gözleri çukura kaçmış sarışın Kullich ve sinirli bir tik yüzünden dayanılmaz bir biçimde sürekli gülümseyen Kaminer duruyordu önünde.

"Günaydın beyler," dedi K. bir süre sonra, önünde nazikçe eğilen üç gence elini uzatarak. "Sizi tanıyamadım. İşe gidiyoruz, değil mi?"

Üçü de, baştan beri sırf bunu bekliyormuşçasına, gülerek ve coşkulu bir baş hareketiyle onayladılar. Ancak K. şapkasını odasında unuttuğunu fark edince, birbirlerinin ardı sıra onu almaya koşturdular, bu bir ölçüde sıkıntılı olduklarını gösteriyordu. K. orada durup açık kapıdan onlara baktı; son giden elbette ki, zarifçe ama sportif bir biçimde ileri atılan vurdumduymaz Rabensteiner oldu. Şapkeyi Kaminer getirdi. K. almak için uzanırken, kendini tutabilmek için, bankada da yaptığı gibi Kaminer'in gülümseyişinin kasıtlı olmadığını, hatta Kaminer'in asla kasıtlı olarak gülümseyemeyeceğini düşünmek zorunda kaldı. Holde, Bayan Grubach herkese kapıyı açtı; hatasını fark etmiş gibi görünmüyordu. K.'nın gözleri her zamanki gibi, onun kocaman karnını sımsıkı saran önlük başına takıldı. Aşağıda saatine göz atınca, bir araba tutmaya karar verdi; yarım saatlik gecikmesini boş yere uzatmak istemiyordu. Kaminer, araba bulmak için köşeye koştı; diğer ikisinin K.'yı oyalamaya çalıştıkları çok açıktı. Kullich ansızın karşı evin kapısını gösterdi; sarı sakallı iri yarı adam duruyordu orada. Kocaman cüssesini sergilediği için biraz sıkılan adam, aniden geri çekilip duvara yaslandı. İhtiyarlar hâlâ merdivende olmalıydı. K., zaten gördüğü, hatta görünmesini beklediği bu adama dikkatini çektiği için Kullich'e kızdı.

"Bakmasanız," dedi, bu sözün özgür yurttaşlar üzerinde yaratacağı şaşkıncı etkiyi dert edinmeden.

Ancak açıklama yapmasına gerek kalmadı, çünkü araba gelmişti ve herkes yerleşince yola koyuldular. O anda, polis şefiyle gözcülerin gidişini görmediğini fark etti. Şef, memurları görmesini engellemiş, memurlar da şimdi şefi gözden kaçırmamasına neden olmuşlardı. Dikkati dağılmıştı ve daha uyanık olmaya karar verdi. Yine de, bir kez daha geri dönüp konukların gidişini görebilmek için arabanın arka tarafında yarı beline kadar sarmaktan kendini alamadı. Ama hemen toparlandı ve bakmaya bile çalışmadan arabanın içinde rahatça köşeye yaslandı. Belli etmese de, asıl şimdi desteğe ihtiyacı vardı,

ama beyler yorgun görünüyorlardı: Rabensteiner sağa, Kullich sola bakıyordu ve sabit gülümseyişle bir tek Kaminer elverişli görünüyordu, ama insanlık duygusu ne yazık ki bu konuda her türlü şakacı imayı yasaklıyordu.

*O yılın başlarında, genelde her akşam saat dokuz kadar iş yerinde kalan K., çıkışta ilk önce tek başına ya da çalışma arkadaşlarıyla birlikte küçük bir gezinti yapmayı, sonra da bir lokantada ayrılan özel bir masada saat on bire kadar yaşlı insanlarla oturarak akşamı noktalamayı alışkanlık edinmişti. Ama bu programa uymadığı zamanlar da oluyordu: işini ve ciddiyetini takdir eden banka müdürü, arada bir onu arabayla gezmeye ya da villasında yemeğe davet ediyordu. K. ayrıca haftada bir kez, gece boyu bir lokantada garsonluk yapan ve konuklarını gündüz vakti ancak yatağında kabul eden Elsa adlı bir kıza uğruyordu.

Ancak o akşam -sıkı çalışma ve dostça, övgü dolu bir sürü doğum günü kutlaması yüzünden zaman o kadar çabuk geçmişti- hemen eve dönmeye karar verdi.

Çalışırken verdiği her molada sürekli bunu düşünmüştü; nedenini bilmesede, gündüz olup bitenlerin Bayan Grubach'ın evinde büyük bir sorun yarattığı ve ortalığa çekidüzen vermek için varlığının gerekli olduğu duygusuna kapılmıştı. Düzen yeniden kurulur kurulmaz, sabahki olayların bütün izleri yok olacak ve hayat normal akışına dönecekti. Bankadaki üç memur konusunda kaygılanacak bir şey yoktu; çalışan kalabalık arasına dalmışlardı ve davranışlarında bir değişiklik göze çarpmıyordu. K. onları incelemek için, teker teker ya da toplu olarak birkaç kez yanına çağırılmıştı. Her seferinde onları gönül rahatlığıyla geri göndermişti. Akşam saat dokuz buçukta evin önüne vardığında, araba kapısının altında, bacaklarını açmış sakın sakın pipo tütüren bir delikanlı keşfetti. "Kimsiniz?" diye sordu K. yüzünü çocuğunkine yaklaştırarak, çünkü karanlık girişte pek bir şey seçilemiyordu.

"Kapıcının oğluyum, efendim," diye yanıtladı çocuk, piposunu ağzından çıkarıp kenara çekilirken.

"Kapıcının oğlu mu?" diye sordu K., bastonunun ucuyla sabırsızca yere vurarak.

"Bir arzunuz mu vardı beyim? Gidip babamı çağırayım mı?"

"Hayır, hayır," dedi K., delikanlı kötü bir şey yapmış da, kendisi başışlamaya hazırmış gibi hoşgörülü bir ses tonuyla. "Gerek yok," diye ekledi uzaklaşırken; ancak merdiveni çıkmadan önce bir kez daha geri döndü.

Dosdoğru odasına gidebilirdi, ama Bayan Grubach'la konuşmak istediği için ilk önce onun kapısını vurdu. Bayan Grubach, eski çorapların yığılı durduğu bir masanın yanında oturmuş, yama yapıyordu. K. dalgın dalgın, bu kadar geç saatte geldiği için özür diledi, ama Bayan Grubach çok sevecen davrandı. Özür dinlemek istemedi. Bilindiği gibi, her zaman hizmete hazır bulunduğunu ve onun en sevdiği kiracısı olduğunu belirtti. K. odaya bir göz attı; tamamen eski görüntüsüne kavuşmuştu. Sabah pencere önündeki masanın üzerinde duran kahvaltı bulaşığı kaldırılmıştı. "Kadın eli her şeye sessizce çekidüzen verir," diye düşündü; kendisine kalsa tabak çanağı hemen oracıkta kırar, kesinlikle geri götüremezdi. Bayan Grubach'a minnet dolu gözlerle baktı.

"Bu geç saatte neden hâlâ çalışıyorsunuz?" diye sordu.

Şimdi masada birlikte oturuyorlardı ve K. arada bir çorap yığınınını karıştırıyordu.

"Yapılacak bir sürü iş var!" dedi kadın. "Gündüzleri kiracılarımla emrindeyim; işlerimi düzene sokmak için yalnızca akşamları kalıyor bana."

"Bugün size çok büyük bir ek iş çıkardım herhalde." -

"Ne işi?" diye sordu kadın coşkuyla; yamadığı çorap kucağında duruyordu.

"Bu sabah gelen adamları kastediyorum."

"Ha! Şu sabahki adamlar!" diyerek eski huzurlu haline kavuştu. "Yok canım, fazla rahatsız olmadım."

K. sessizce, onun yamanacak çorabı eline alışını izledi. "Bu konuya değindiğim için şaşırmış görünüyor," diye düşündü. "Hatta bu yüzden beni suçlar gibi bir hali var. Öyleyse mutlaka konuşmalıyız. Bunu ancak yaşlı bir kadınla yapabilirim."

"Evet," dedi bir süre sonra. "Bu olayla başınıza kesinlikle iş açtım, ama bir daha olmayacak!"

"Hayır, bir daha olamaz." Kadın neredeyse hüzünlü bir biçimde K.'ya gülümsüyordu.

"Gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz?"

"Evet," dedi kadın daha alçak bir sesle. "Ama sakın bunu bir felaket olarak görmeyin. Dünyada neler oluyor! Bay K., madem ki benimle bu kadar içtenlikle konuşuyorsunuz, kapıya biraz kulak verdiğimi ve iki gözcünün bana bir şeyler anlattıklarını itiraf edebilirim size. Mutluluğunuz söz konusu ve bu beni yürekte sarsan bir sorun, belki gereğinden de fazla, çünkü sizin ev sahibenizim. Bir şeyler duydum ama, bunların pek de önemli oldukları söylenemez. Tutuklu olduğunuzu biliyorum, ama basit bir hırsızın tutuklanmasına benzemiyor. Bir hırsız tutuklandığında' durum çok ciddidir, sizin tutuklanmanıza gelince... bu bilgelerin anlayabileceği bir şey gibi geliyor bana -saçmalıyorsa kusuruma bakmayın- anlamadığım bilgece bir şey gibi geliyor, bu doğru, ama anlaşılması da gerekmiyor zaten."

"Söyledikleriniz hiç de saçma değil Bayan Grubach," diye yanıtladı K. "En azından büyük bir bölümüne katılıyorum, ama ben işi biraz daha ileri götürüyorum. Bu yalnızca bilgelerin anlayacağı bir iş değil, aynı zamanda önemsiz de, yani bir hiç. Bir saldırganlığın kurbanı oldum, hepsi bu. Uyandığım da Anna'nın yokluğuna sinirlenmeyip kalksaydım, yolumu engelleyen kişilere aldırış etmeksizin sizi bulmaya çalışsaydım, bir kez olsun mutfakta kahvaltı etseydim ve odamdan giysilerimi getirmenizi isteseydim, kısacası mantıklı davransaydım, hiçbir şey olmazdı, olacaklar da engellenirdi. Ama insan hazırlıksız yakalanıyor! Örneğin bankadayken her şeye hazırım, orada asla böyle bir şey olmaz. Elimin altında bir odacı var, banka içi ve dışıyla ayrı ayrı görüşebileceğim telefonlarım var. Sürekli birileri gelir, müşteri ya da memurlar. Üstelik her zaman yapılacak bir sürü işim olur, dolayısıyla da aklım başımdadır. Orada bu tür bir olayla karşılaşmak doğrusu benim için büyük bir zevk olurdu. Neyse geçelim, bitti artık, hatta sözünü bile etmek istemiyordum. Sadece görüşünüzü, akli başında bir kadının ne düşündüğünü öğrenmek istemiştım ve aynı fikirde olduğumuzu gördüğüm için de mutluyum. Şimdi bana elinizi verin; anlaştığımızı kanıtlamak için el sıkışmalıyız."

"Elini uzatacak mı acaba? Polis şefi bunu yapmamıştı," diye düşündü.

Bayan Grubach'ı süzmeye koyuldu. Ayağa kalktığı için, kadın da kalktı. Biraz sıkıntılıydı, çünkü K.'nın anlattığı her şeyi anlayamamıştı. Bu sıkıntı yüzünden istemediği ve kötü bir ana denk düşen bir şey söyledi:

"Bunu o kadar ciddiye almayın Bay K."

Sesi ağlamaklıydı ve el sıkışmayı unuttu.

"Çok ciddiye aldığımı sanmıyorum," dedi K. birden yorgun düşerek. Bu kadının vereceği desteğin yararsızlığını fark etmişti.

Kapıya vardığında, bir soru daha sordu:

"Bayan Bürstner burada mı?"

"Hayır," dedi Bayan Grubach gecikmiş bir gülümsemeyle. Sonra da kuru bir ifadeyle, "Kendisi tiyatrodadır. Bir şey mi istiyordunuz? Elçilik yapmam gerekir mi?" diye sordu.

"Yalnızca birkaç söz söylemek istiyordum."

"Ne zaman döneceğini ne yazık ki bilmiyorum. Tiyatroya gittiğinde, genellikle oldukça geç döner."

"Önemli değil," dedi başını eğen K., gitmek üzere kapıya dönerek. "Yalnızca bu sabah odasını kullandığım için kendisinden özür dilemek istiyordum."

"Hiç gerekmez Bay K., çok incesiniz, küçük hanımın hiçbir şeyden haberi yok. Sabah erkenden evden ayrıldı ve şimdi her şey yerli yerinde, isterseniz kendiniz bakın."

Bayan Bürstner'in odasının kapısını açmaya gitti.

"Teşekkür ederim, sözünüze inanıyorum," dedi K., yine de bakmaya giderek. Ay ışığı karanlık odaya huzurlu bir aydınlık katıyordu. Görüldüğü kadarıyla, gerçekten de her şey yerli yerindeydi; bluz pencereden sarkmıyordu artık, yataktaki yastıklar alabildiğine kabarık görünüyordular. Bir bölümüne ay ışığı vuruyordu.

"Bayan Bürstner çoğunlukla çok geç dönüyor," dedi K., sorumlusu oymuş gibi Bayan Grubach'a bakarak.

"Gençlik işte," dedi Bayan Grubach başışlayıcı bir ifadeyle.

"Elbette, elbette," dedi K., "Ama işin sonrası da var."

"Hem de nasıl!" dedi Bayan Grubach. "Çok haklısınız bayım! Hatta belki oldu bile! Bayan Bürstner hakkında kötü şeyler söylemek istemiyorum. Çok nazik, çok sevimli, çok uygun davranan, dikkatli ve çalışkan bir kızdır. Bütün bunları takdir ediyorum, ama doğrusu şu ki, daha gururlu, kendine daha hâkim olmalı. Bu ay içinde ona iki kez dar sokaklarda rastladım, her ikisinde de yanında farklı biri vardı. Bu beni çok üzüyor. Yalnızca size anlatıyorum bunu, Bay K., ama kendisine de sözünü etmekten kaçınmamalıyım. Zaten onu gözlememin tek nedeni bu değil."

"Çok yanlış bir yoldasınız," dedi K., kızgınlıkla ve öfkesini saklayamadan. "Zaten o hanım hakkındaki sözlerimi de yanlış anladınız. Sizin düşündüğünüz şeyi kastetmemiştim. Hatta size açıkça, kendisiyle hiç konuşmamanızı öneririm. Onu iyi tanırım: söylediklerinizin hiçbiri doğru değil. Ama biraz ileri gittim galiba, yapacaklarınızı engellemek istemem, ona istediğinizi söyleyin."

"Ama Bay K.," dedi Bayan Grubach, onu çoktan açtığı kapıya kadar izleyerek, "Şimdilik onunla konuşmaya niyetli değilim. Doğal olarak onu daha fazla gözetlemeliyim. Bildiklerimi bir tek size açtım. Ne de olsa, pansiyonun temiz kalması bütün kiracıların çıkarınadır! Ben sanki başka şey yapmaya mı çalışıyorum?"

"Temizmiş!" diye atıldı K., kapı aralığından. "Pansiyonu temiz tutmak istiyorsanız, bana yol vermekle işe başlamalısınız..."

Sonra da kaba bir hareketle kapıyı kapattı; yine hafifçe vuruldu, ama aldırış etmedi.

Canı uyumak istemediği için de yatmamaya karar verdi. Bu, aynı zamanda, Bayan Bürstner'in saat kaçta döndüğünü görmek için bir fırsat olacaktı. Böylece, uygun olmasa da, kendisiyle birkaç söz edebilirdi belki. Hatta pencereden bakarken, bir yorgunluk anında, Bayan Bürstner'i kendisiyle birlikte ayrılmaya ikna ederek Bayan Grubach'ı cezalandırmayı bile düşündü, ama hemen bu düşüncenin abartılı olduğunu fark etti ve evden ayrılma girişiminin sabahki olaylar yüzünden olduğuna ilişkin bir kuşku düştü içine. Bundan daha saçma, özellikle de daha yararsız ve bayağı bir şey olamazdı. Boş sokağa bakmaktan yorulunca, içeri girenleri hemen görebilmek için holün kapısını araladıktan sonra kanepeye uzandı. Yaklaşık saat on bire kadar orada kalıp puro içti. Sonra Bayan Bürstner'in gelişini hızlandırabilirmiş gibi, dayanamayıp holde biraz gezinmeye çıktı. Ona pek gereksinim duymuyordu, hatta yüzünü bile tam olarak anımsayamıyordu, ama konuşmaya kararlıydı ve geç dönmesinin bu gün bitimine huzursuzluk ve düzensizlik kattığını ona göstermek için can atıyordu. Ayrıca bu akşam yemek yememesi ve gün içinde kendisine verdiği sözü çiğneyip Elsa'yı görmeye gitmemesi de yine onun yüzündendi. Merdivende bir ayak sesi duyduğunda saat on bir buçuğu geçmişti. Düşüncelere dalmış bir halde, kendi odasındaymış gibi gürültü yaparak,

holde dört dönüyordu. Yukarı çıkıldığını duyunca, boş bulundu ve kapısının arkasına sığındı. Dönen Bayan Bürstner'di. Giriş kapısını kapattı ve içi ürpererek ince omuzlarının üzerine ipek bir şal attı. Her an odasına dönebilirdi, bu durumda K. gece yarısından sonra onu göremezdi elbet. Ne yazık ki odasında ışık yakmayı unutmuştu. Bu karanlık odadan çıkacak olursa, genç kızın üzerine atıllıverecek bir serseri gibi görünür, kuşkusuz onu alabildiğine korkuturdu. Ne yapacağını bilemiyordu, yitirilecek zaman kalmadığından, kapı aralığından alçak sesle, "Bayan Bürstner," diye seslendi.

Bir çağrıdan çok bir yakarışı andırıyordu bu. "Burada biri mi var?" diye sordu Bayan Bürstner şaşkınlıktan irileşmiş gözlerle çevresine bakınarak. "Benim," dedi K. ilerleyerek.

"Aa! Bay K.," dedi Bayan Bürstner gülümseyerek. "İyi akşamlar efendim," ve ona elini uzattı.

"Size birkaç şey söylemeliyim, şimdi olur mu?" "Şimdi mi?" diye sordu Bayan Bürstner. "Şimdi olması şart mı? Biraz garip olmaz mı sizce?" "İki saattir sizi bekliyorum." "Ama tiyatroydaydım, nasıl bilebilirdim ki?" "Sizinle konuşmamı gerektiren nedenler bugün ortaya çıktı." "Tanrım, aslında gelip benimle konuşmanız için bir engel göremiyorum ama son derece yorgunum. Kısa bir süreliğine odama geçin. Burada konuşacak olursak herkesi uyandırırız ve bu durum başkalarından çok beni rahatsız eder. Orada bekleyin ve ben odamın ışığını yakar yakmaz holünkini söndürün."

K. söylenenleri yaptı. Hatta biraz daha bekledi. Sonunda, Bayan Bürstner odasından alçak sesle onu çağırdı. "Oturun," dedi sediri göstererek. Kendisi ise, yorgunluğundan söz etmiş olmasına karşın sırtını karyolanın demirine dayayarak ayakta durdu. Çiçeklerle süslü küçük şapkasını bile çıkartmamıştı. -

"Benden ne istiyorsunuz?" dedi bacaklarını hafif çapraz tutarak. "Gerçekten merak ediyorum."

"Belki de bu işin," diye başladı K., "şimdi sözü edilecek kadar acil olmadığını düşünebilirsiniz ama..."

"Yuvarlak sözlerden hiç hoşlanmam," dedi Bayan Bürstner. "Öyleyse işim kolaylaşıyor," dedi K. "Bu sabah, bir bakıma benim yüzümden, odanız biraz karıştı. İsteğim dışında, yabancılar yaptı bunu, ama yine de söylediğim gibi nedeni bendim. Bunun için sizden özür dilemek istedim."

"Odam mı?" diye sordu Bayan Bürstner. Odayı incelemek yerine, K.'nin yüzünü süzüyordu. "Ne yazık ki, evet," dedi K. İlk kez göz göze bakiştılar. "Olayın nasıl olduğundan söz etmeye değmez."

"Oysa ilginç olan da bu." "Hayır."

"Madem öyle, sizi bana açılmaya zorlayamam. Olayın ilginç olmadığını kabul edelim, buna itirazım yok. Benden özür dilemenize gelince, ortalıkta düzensizlikten eser olmadığı için hiç zorlanmadan, yürekten başışlandınız."

Ellerini kalçalarına dayayıp odayı çepeçevre dolaştı. Fotoğrafların iliştirilmiş olduğu küçük hasırın önüne gelince, durdu.

"Ama baksanıza!" diye bağırdı, "Fotoğraflarım gerçekten de ellenmiş. İşte bu hiç hoş değil! Anlaşılan birisi gerçekten odama girmiş!"

K., o saçma sapan hareketliliğini bir türlü denetleyemeyen memur Kaminer'e içinden lanetler okuyarak başıyla onayladı.

"Zaten yapmanız gereken bir şeyi size yasaklamak, yokluğumda odama girmeyiniz demek doğrusu bana garip geliyor!" dedi Bayan Bürstner.

"Fotoğraflarınızı benim ellemediğimi size açıklamıştım, Bayan Bürstner," dedi K. gidip kendisi de bakarak. "Ama madem ki inanmıyorsunuz, soruşturma kurulunun yanında üç banka memurunu da getirdiğini, bunlardan birinin bu fotoğrafları karıştırma cesaretini gösterdiğini size itiraf etmeliyim. İlk fırsatta işine son verdireceğim." Genç kızın sorgulayan gözlerini kocaman açtığını görünce de, "Evet, Bayan, buraya bir

soruşturma kurulu geldi," diye ekledi. "Sizin için mi?" diye sordu Bayan Bürstner. "Evet," diye yanıtladı K. "Olamaz! diye haykırdı genç kız gülerek. "Oldu işte," dedi K. "Suçsuz olduğuma inandınız mı?" "Suçsuz mu?" dedi genç kız. "Ağır sonuçlara yol açabilecek bir değerlendirmede bulunmak istemem, üstelik sizi tanımıyorum. Yine de, birinin peşine hemen bir soruşturma kurulu takılmışsa, ciddi bir suç söz konusu olmalı gibi geliyor bana, hem serbest olduğunuza göre -çünkü sakın halinizden cezaevinden kaçmamış olduğunuz izlenimini ediniyorum- çok da büyük bir suç işlemediniz herhalde."

"Soruşturma kurulu," dedi K., "suçsuz olduğumu ya da en azından sanıldığından çok daha az suçlu olduğumu anlamış olmalı." "Elbette, bu mümkün," dedi Bayan Bürstner, birden dikkat kesilerek.

"Görüyor musunuz," dedi K., "yargıyla ilgili konularda pek de deneyimli sayılmazsınız."

"Gerçekten de değilim," dedi Bayan Bürstner, "bu da beni üzüyor, çünkü her şeyi bilmek isterim, yargıyla ilgili konular beni çok ilgilendiriyor. Yargının çekici bir gücü vardır, sizce de öyle değil mi? Zaten bu konuda kesinlikle daha fazla şeyler öğreneceğim, çünkü gelecek ay bir avukatın yanında çalışmaya başlıyorum."

"Bu harika bir şey," dedi K. "Belki devam konusunda bana biraz yardımcı olabilirsiniz."

"Neden olmasın?" dedi Bayan Bürstner. "Edindiğim bilgileri kullanmaktan hoşlanırım."

"Ben sözlerimde ciddiylim," dedi K., "ya da en azından sizin gibi yarı ciddiylim. Olay bir avukata başvurmamı gerektirecek kadar önemli değil, ama bir danışmandan gelecek önerinin zararı da dokunmaz."

"Danışmanlık rolünü oynamam gerekiyorsa," dedi Bayan Bürstner, "hiç değilse konunun ne olduğunu bilmem gerekir."

"İşin püf noktası da burada," dedi K. "Bunu ben de bilmiyorum."

"Yoksa benimle alay mı ediyordunuz?" dedi Bayan Bürstner büyük bir düş kırıklığıyla. "Keşke bunun için başka bir zaman seçseydiniz."

Uzun süredir yan yana durdukları fotoğrafların önünden uzaklaşır. "Ama Bayan Bürstner," dedi K. "Hiç de alay etmiyorum. Sanırım bana inanmak istemiyorsunuz... Bildiğim her şeyi size söyledim, hatta belki fazlasını da, çünkü bu bir soruşturma kurulu bile olmayabilirdi, başka türlü tanımlayamadığım için ona bu adı verdim. Hiçbir konuda soruşturma yapmadılar. Yalnızca tutuklandım, ama bir kurul tarafından."

Sedirin üzerine oturan Bayan Bürstner yine gülmeye başladı. "Olay nasıl oldu peki?" diye sordu. "Korkunç bir şeydi," dedi K. Ama artık bunu düşünmüyordu. Dirseğini bir yastığa dayayıp bir eliyle başını tutarken, diğerini de yavaşça kalçasında gezdiren Bayan Bürstner'in görüntüsüne kaptırmıştı kendini. "Bu çok genel bir söz," dedi genç kız.

"Hangisi çok genel?" diye sordu K. Sonra anımsayarak sordu: "Olayların nasıl olup bittiğini size göstermeli miyim?" Biraz kıpırdamak istiyordu, ama gitmeye niyetli değildi. "Çok yorgunum," dedi Bayan Bürstner. "Öyle geç döndünüz ki!" diye yanıtladı K.

"İşte şimdi de bana sitem ediyorsunuz," diye karşılık verdi Bayan Bürstner. "Ne de olsa haklısınız, içeri girmenize izin vermemeliydim. Zaten anlaşıldığı kadarıyla gereksizmiş."

"Gerekliydi," dedi K., "bunu siz de anlayacaksınız. Gece masasını yatağınızın yanından uzaklaştırabilir miyim?"

"Bu da ne demek!" dedi Bayan Bürstner. "Asla olmaz!" "Öyleyse size hiçbir şey gösteremem," dedi K. kendisine onulmaz bir haksızlık yapılmış gibi yerinden sıçrayarak.

"Açıklamanıza yarayacaksa, gece masasını çekin bakalım," dedi Bayan Bürstner. Bir süre sonra daha alçak bir sesle, "Bu akşam öyle yorgunum ki, gerekenden fazlasına izin veriyorum," diye ekledi. K. küçük mobilyayı odanın ortasına çekip arkasına oturdu. "Oyuncuların konumunu tam olarak gözünüzde canlandırmalısınız; bu çok ilginç. Ben, polis şefi rolündeyim, orada bavulun üzerinde iki gözcü oturuyor ve üç genç adam fotoğrafların karşısında ayakta duruyorlar. Pencerenin kulpunda beyaz bir bluz asılı, bunu sırf belleğimi tazelemek için söylüyorum. İşte şimdi başlıyor. Ah! Az kalsın kendimi unuttuyordum, oysa en önemli kişi benim! Burada, gece masasının karşısında ayaktayım. Polis şefi son derece rahat oturmuş, bacak bacak üstüne atmış, kolları aynen böyle iskemlesinin sırtından sarkıyor, kaba herifin teki. İşte şimdi gerçekten başlıyor.

Polis şefi beni uyandırmak istercesine bir çığlık atarak sesleniyor, ne yazık ki anlayabilmeniz için benim de çığlık atmam gerekiyor; zaten yalnızca adımları söylerken bu şekilde bağıırıyor."

Gülerek dinlemekte olan Bayan Bürstner, K.'nin bağıırmasını engellemek için işaret parmağını dudağına dayadı, ama geç kalmıştı. K. kendini tamamen canlandırdığı role kaptırarak, ağır ağır, "Josef K." diye bağıırdı. Korkuttuğı kadar yüksek çıkmamıştı sesi, yine de atılan çığlık odanın içinde yavaş yavaş dağılıyordu adeta.

Bunun üzerine yan odanın kapısına kısa aralıklı sert darbelerle vuruldu. Bayan Bürstner sarardı ve elini yüreğıne götürdü.

K. öylesine irkildi ki, bir süre sabah olup bitenleri ve bu olaylar yüzünden yanında bulunduğu genç kıızı düşünemedi. Kendine gelir .gelmez, Bayan Bürstner ona doğru atılıp elini tuttu.

"Kaygılanmayın," diye mırıldandı K., "kaygılanmayın, ben her şeyi hallederim. Ama kapıyı vuran kim olabilir? Yanda salon var ve orada kimse yatmıyor."

"Yatıyor," diye kulağına fısıldadı Bayan Bürstner. "Dünden beri Bayan Grubach'ın yeğeni olan bir yüzbaşı, başka serbest oda olmadığı için orada yatıyor. Bunu ben d^ unuttuğum. Neden o çığlığı attınız? Ah, Tanrım! Çok üzgünüm!" ;

"Üzülmenize hiç gerek yok," dedi K., genç kız kendini yastıkların üzerine bırakırken onu alnından öperek. Ancak kız bir sıçrayışta dikildi:

"Çıkıp gidin! Haydi gitsenize! Ne istiyorsunuz? Adam kapıyı dinliyor, her şeyi duyuyor. Bana eziyet ediyorsunuz!"

"İçinizi biraz olsun rahatlatmadan gitmem," dedi K. "Öbür köşeye gelin, orada konuştuklarımızı duyamaz." Genç kız onu sessizce izledi.

"Bu durum canınızı sıkabilir, ama herhangi bir tehlike altında değilsiniz. Biliyorsunuz ki bu olayda her şey -özellikle de yüzbaşı yeğeni olduğuna göre- Bayan Grubach'a bağlı; o bana gerçekten güven duyuyor ve söylediğim her şeye inanıyor. Zaten onu avucumun içinde tutuyorum, çünkü bana büyük miktarda bir para borcu var. Odanızda bulunmamı haklı çıkaracak her türlü açıklama önerinizi, gerçeğe uygun olması koşuluyla kabul ediyor ve bunları Bayan Grubach'a iletmeyi üstleniyorum, hem onu yalnızca başkalarının önünde inanmış gibi yapmaya değil, gerçekten ikna etmeye söz veriyorum. Beni kayırmak zorunda değilsiniz. Size saldırdığıma sansınlar istiyorsanız, Bayan Grubach'a böyle söylerim. Bu kadın bana öylesine bağlı ki, bana olan güvenini yitirmeksizin buna inanır."

Oturduğu yerde çöküp kalan Bayan Bürstner, sessizce yere bakıyordu.

"Neden Bayan Grubach size saldırdığıma inanmasın ki?" K. önünde genç kızın saçlarını görüyordu; bir kurdeleyle tutturulmuş, hafif kabarık, kıvrımsı ve bir çizgiyle ikiye ayrılmış saçlardı bunlar. Bayan Bürstner'in gözlerini kendisine çevireceğini düşünüyordu, ancak genç kız duruşunu değiştirmede.

"Özür dilerim, yüzbaşının varlığının doğurabileceğı sonuçlardan çok, gürültünün aniliğı yüzünden korktum. Çığlığınızdaki sonra öyle büyük bir

sessizlik olmuştu ki! Bu sessizlik içinde birden kapı vurulmaya başladı. Beni korkutan bu oldu, üstelik hemen yanı başındaydım. Neredeyse yanımda vuruluyordu. Önerileriniz için teşekkür ederim, ama kabul edemem. Odamda olup bitenleri yanıtlamak bana düşer, zaten kimse benden hesap soramaz. Niyetinizin mükemmelliğini takdir etsem de, önerilerinizin ne kadar kırıcı olduğunu fark etmemeniz beni çok şaşırttı. Ama şimdi gidin, beni yalnız bırakın, buna her zamankinden daha fazla ihtiyacım var. Benden istediğiniz üç dakika yarım saate, belki daha da fazlasına dönüştü." K. onu önce elinden, sonra da bileğinden tuttu. "Bana kızmadınız mı?" dedi. Bayan Bürstner elini yavaşça çekerek yanıtladı: "Hayır, hayır, ben asla kimseye kızmam." K. tekrar bileğini tuttu. Bayan Bürstner bu kez izin verdi ve onu kapıya kadar geçirdi. K. gitmeye iyiden iyiye kararlıydı. Ancak kapıya vardığında, genç kıızı orada bulmayı beklemiyormuşçasına duraksadı. Bayan Bürstner de kurtulup kapıyı açmak ve hole süzölmek için bu fırsattan yararlandı.

"Haydi, rica ederim gelin artık. Baksanıza -altından ışık sızan yüzbaşının kapısını gösteriyordu- lambayı yakmış, bizi dinleyerek eğleniyor."

"Geliyorum, geliyorum," dedi K. çabucak çıkarak.

Onu yakalayıp ağzından öptü, sonra da zorlukla keşfettiği kaynağa atılan susamış bir hayvan gibi, yüzünün her yerini öptü. Son olarak da gırtlak yerinden boynunu öpüp dudaklarını uzun süre üzerinde tuttu. Yüzbaşının odasından gelen bir gürültü öpücüklerine bir son verdi.

"Artık gidiyorum," dedi.

Bayan Bürstner'e adıyla seslenmek istiyordu, ama ne olduğunu bilmiyordu. Genç kız yorgun başını salladı, elini öpmesine izin verdi. Bütün bunları görmezden gelircesine başını çevirmişti ve iki büklüm halde odasına girdi.

K. hemen yatıp çabucak uykuya daldı. Dalmadan önce de davranışı hakkında düşündü biraz. Bundan hoşnuttu, ama daha fazla hoşnut olmadığı için şaşkındı. Yüzbaşının varlığı yüzünden Bayan Bürstner için ciddi olarak kaygılanıyordu.

ikinci Bölüm

BAYAN BÜRSTNER'İN KIZ ARKADAŞI

Sonraki günlerde K., Bayan Bürstner'le hiç görüşemedi. Yanına yaklaşmak için her yolu denedi, ama genç kız her seferinde bunu engellemeyi başardı. K. işinden çıkar çıkmaz evine dönüp ışığını söndürerek, kanepede yattığı yerden holü gözlemeye çalıştı. Hizmetçi, odanın boş olduğunu sanıp önünden geçerken kapısını kapatsa da, bir süre sonra ayağa kalkıp tekrar açıyordu. Sabahları, Bayan Bürstner'le işe gitmeden önce karşılaşabilmek için, her zamankinden bir saat erken kalkıyordu. Ancak bu çabaların hiçbiri işe yaramadı. Bunun üzerine genç kıza, birisi iş yerine, diğeri ise evine olmak üzere iki mektup gönderdi. Bu mektuplarda kendi tavrını bir kez daha haklı göstermeye çalışıyor, Bayan Bürstner'in getireceği sınırları asla aşmayacağına söz veriyor, tek dileğinin onunla görüşmek olduğunu belirtiyor ve kendisi istemedikçe Bayan Grubach'la konuşmayacağını ekliyordu. Son olarak da, ertesi pazar bütün gün evde oturup isteğinin kabul göreceğine ilişkin bir işaret, ya da reddedilmesi durumunda, en azından nedenlerinin açıklanmasını bekleyeceğini söylüyordu, istediği her şeyi yapmak için söz verdiğine göre de bunlar herhalde akıl almaz nedenler olacaktır. Mektuplar ona geri gelmedi, ama bir cevap da alamadı. Buna karşılık, ertesi pazar günü, yeterince açık bir işaret çıktı ortaya. Sabah erkenden, anahtar deliğinden baktığında, holde özel bir hareketlilik gördü ve durum az sonra açıklığa kavuştu. Fransızca dersleri veren hassas yapılı, soluk yüzlü ve hafifçe topallayan bir genç hanım -kendisi Alman, adı da Montag'dı- Bayan Bürstner'in yanına yerleşmek üzere daha önce

oturduğu odadan taşınıyordu. Saatler boyu holü arşınladığı görüldü. Her seferinde, unuttuğu bir gömleği, şalı ya da kitabı eski odasından alıp getirmesi gerekiyordu.

Bayan Grubach kahvaltısını getirdiğinde -onu kızdırdığı günden beri her türlü hizmetini kendisi görüyordu- K. kendini tutamayıp onunla konuştu: "Bugün holde neden bu kadar gürültü var?" diye sordu kahvesini fincanına doldururken. "Buna engel olunamaz mı? Temizlik yapmak için pazar dışında gün yok mu?"

Bayan Grubach'a bakmamış olsa da, rahatlamış biri gibi iç geçirdiğini fark etti. K.'nın sorduğu sorularda bir tür bağıslama, ya da en azından bir bağıslama başlangıcı seziyordu.

"Temizlik yapılmıyor Bay K.," dedi kadın. "Bayan Montag, Bayan Bürstner'in odasına taşınıyor ve eşyalarını getiriyor yalnızca."

Başka bir şey eklemeyen, K.'nın olayı nasıl algıladığını ve devam etmesi için izin verip vermediğini öğrenmek istedi. Ancak K., kahvesini düşünceli bir biçimde karıştırarak bir süre beklettikten sonra, kadına baktı.

"Bayan Bürstner hakkındaki kuşkularınızdan vaz mı geçtiniz?" diye sordu.

"Ah, Bay K.!" dedi Bayan Grubach, kenetlenmiş ellerini K.'ya doğru uzatarak; baştan beri yalnızca bu soruyu bekliyordu. "Son konuşmamızda gelişigüzel söylenmiş bir sözü çok ciddiye aldınız! Sizi ya da başka birini kırmak aklımdan bile geçmezdi. Bunu bilecek kadar uzun bir süredir tanıyorsunuz beni Bay K.! Şu son günlerde ne kadar acı çektiğimi bilemezsiniz. Hiç kiracılarıma iftira eder miyim ben! Oysa siz buna inanmıştınız Bay K. ve sizi evden atmam gerektiğini söylediniz. Sizi evden atmak, ha!"

Bu son ünlem, gözyaşları içinde boğuldu. Bayan Grubach önlüğüyle yüzünü kapatıp hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başlamıştı.

"Ağlamayın," dedi K. pencereden dışarı bakarak, çünkü aklında yalnızca Bayan Bürstner ve onun odasına alacağı genç kız vardı. "Ağlamayın," diye yineledi ev sahibesine dönerek. Kadının hâlâ ağladığını görünce de, "Ben de sözlerimde sizin sandığınızı kadar ciddi değildim, ikimiz de birbirimizi yanlış anladık, iki eski dost arasında bile böyle şeyler olabilir," diye ekledi.

Bayan Grubach, önlüğünü biraz aşağı indirerek K.'nın niyetini anlamaya çalıştı.

"Evet, işte böyle," dedi K.

Bayan Grubach'ın tavrından yüzbaşının bir şey söylemediği anlaşıldığı için de, şu sözleri eklemeye cesaretini gösterdi:

"Yabancı bir kız için aramızı bozacağıma gerçekten inanıyor musunuz?"

"Evet, öyle sanmıştım Bay K." dedi Bayan Grubach. Ne yazık ki, cendereden kurtulduğunu hissettiği anda söylenmemesi gerekeni söyleyiveriyordu. "Hep şöyle düşünüp durdum: Bay K. neden Bayan Bürstner'le bu kadar ilgileniyor? Söyleyeceği en küçük bir sözün uykularımı kaçırdığını bildiği halde neden onun hakkında benimle tartışıyor? Ben yalnızca genç kızla ilgili gözlemlerimi ve gördüklerimi söyledim."

K. karşılık vermedi, çünkü daha ilk sözde, Bayan Grubach'ı kovmaktan kendini alamayacağını biliyor ve bunu yapmak istemiyordu. Kahvesini içip, Bayan Grubach'a orada gereksiz yere bulunduğunu sezdirmeyle yetindi.

Dışarıdan, yine holden geçen Bayan Montag'ın ayak sürüyüşü duyuluyordu.

"Duyuyor musunuz?" dedi K. işaret parmağıyla koridoru göstererek.

"Evet!" dedi Bayan Grubach iç çekerek. "Ona yardımcı olmak, hatta hizmetçiyi emrine vermek istedim; ama çok inatçı bir kız, her şeyi tek başına taşımak istiyor. Bayan Bürstner'in davranışı beni şaşırtıyor. Bayan Montag'ı kiracı olarak burada bulundurmamak bile bana sıkıntı verdiği halde, şimdi de tutmuş onu odasına alıyor!"

"Bu sizi neden kaygılandırıyor?" dedi K. fincanındaki şeker kırıntısını kaşığıyla ezerek. "Size bir zararı mı var?"

"Hayır," dedi Bayan Grubach. "Aslında bu taşınma hoşuma bile gidiyor, çünkü yüzbaşı yeğenime verilecek bir oda çıktı ortaya. Salonda kalarak sizi rahatsız ettiğini düşünüyordum uzun süredir, çünkü o sıkılğan biri değildir."

"Neler düşünüyorsunuz!" dedi K. ayağa kalkarak. "Hiç de değil. Bayan Montag'ın gidip gelmelerine katlanamadığım için beni çok sinirli biri sanıyorsunuz galiba! Hadi bakalım! İşte yine dönüyor!"

Bayan Grubach kendini çaresiz hissetti.

"Taşınma işini biraz ertelemesini söyleyeyim mi kendisine Bay K? İsterseniz bunu hemen yaparım."

"Bayan Bürstner'in odasına yerleşmesi gerekmiyor mu?"

"Evet," diye yanıtladı Bayan Grubach, K.'nin niyetini tam olarak anlayamadan.

"Madem öyle," dedi K., "eşyalarını götürmesi gerekir!"

Bayan Grubach başını sallamakla yetindi. Kafa tutmayı andıran bu sessiz çaresizlik, K.'yı daha da kızdırdı. Kapıyla pencere arasında gidip gelmeye başladı. Böylece, ev sahibesinin dışarı çıkmasını engellemiş oldu, böyle yapmasaydı, kadıncağız herhalde çekip gidecekti.

Kapı vurulduğu sırada, yine tam önündeydi. Hizmetçi, Bayan Montag'ın kendisiyle biraz konuşma*; istediğini ve onu yemek odasında beklediğini, oraya gelmesini rica ettiğini bildirmeye gelmişti. K. dalgın dalgın dinledi, sonra neredeyse alaycı bir bakışla Bayan Grubach'a döndü. Kadın ise bundan ürktü. Bu alaycı bakış, gerçekten de K.'nin Bayan Montag'ın Havetini çoktan sezdiğini ve Bayan Grubach'ın kiracılarının bu sabah kendisine verdiği onca sıkıntıdan sonra bunda şaşılacak bir şey olmadığını anlatır gibiydi. Geleceğini söyleyerek hizmetçiyi yolladı, sonra ceket değiştirmek üzere dolabına yöneldi. Ev sahibesinin alçak sesle Bayan Montag'ın münasebetsizliğinden yakınması üzerine de, kahvaltı bulaşığını götürmesini rica ederek karşılık verdi.

"Ama neredeyse hiçbir şey yememişsiniz!" dedi kadın.

"Olsun, siz yine de götürün!" diye bağırdı K.

Bayan Montag'ın her şeye dokunduğu izlenimine kapılmış ve hepsinden tiksinimişti.

Holden geçerken, Bayan Bürstner'in kapalı kapısına bir göz attı. Ancak davetli olduğu yer burası değil, yemek odasıydı. Kapıyı vurma zahmetine katlanmadan, fırtına gibi açıverdi.

Oda upuzun ve dar, tek pencereliydi. Kapının her iki yanına birer dolabı çaprazlamasına yerleştirecek kadar yer vardı, geride kalan alanın tümünü, kapı girişinden başlayıp erişilmez hale gelmiş büyük pencerenin önüne kadar uzanan büyük bir masa kaplıyordu. Pazar günü tüm kiracılar orada yemek yedikleri için, kalabalık bir sofraya kurulmuştu.

K. içeri girince, Bayan Montag pencereden ayrılıp masayı takip ederek ona doğru ilerledi.

"Beni tanıyor musunuz, bilmiyorum," dedi, başını her zamanki gibi dimdik tutarak.

K. kaşlarını çatarak ona baktı.

"Tabii," dedi, "uzun süredir Bayan Grubach'ın evinde oturuyorsunuz."

"Evet," diye karşılık verdi Bayan Montag. "Ancak sizin evle pek ilgilendiğinizi sanmıyorum."

"Hayır," dedi K.

"Oturmak istemez miydiniz?" diye sordu Bayan Montag.

Masanın ucundan birer iskemle çekip karşılıklı oturdular. Ama Bayan Montag hemen ayağa kalkıp pencere kenarında bıraktığı el çantasını almaya gitti. Çantayı parmak uçlarında sallayarak geri döndü.

"Arkadaşım adına birkaç söz söyleyeceğim yalnızca. Bizzat gelmek istiyordu ama bugün kendini biraz yorgun hissediyor ve onun yerine beni dinlediğiniz için sizden özür diliyor. Zaten söyleyecekleri benimkinden

değişik olmayacaktı. Hatta olayla pek ilgim bulunmadığı için, daha fazlasını bile söyleyebilirim sanıyorum. Sizce de öyle değil mi?" "Söylenecek ne olabilir ki?" diye yanıtladı K. Bayan Montag'ın gözlerinin sürekli kendi dudaklarına dikili olmasından yorulmuştu. Ağzından çıkacak her söz üzerinde denetim hakkına sahipmiş gibi bir hali vardı.

"Bayan Bürstner, kendisinden istediğim görüşmeyi kabul etmiyor herhalde?" "Öyle," dedi bayan Montag. "Daha doğrusu tam olarak öyle değil. Ama sizin garip bir ifade tarzınız var. Genelde bir görüşme ne kabul edilir ne de geri çevrilir. Ama gereksiz görülebilir ve durum böyle. Sizin sözlerinizden sonra, artık açıkça konuşabilirim. Arkadaşımdan sözlü ya da yazılı olarak bir görüşme talebinde bulunmuşsunuz. Oysa kendisi, en azından sandığım kadarıyla, bu görüşmenin neyle ilgili olduğunu biliyor ve benim bilmediğim nedenlerden ötürü, hiçbir işe yaramayacağına inanıyor. Dün, bundan çok yüzeysel olarak söz etti. Bu görüşmeye sizin de fazla önem vermemeniz gerektiğini -çünkü rastlantı eseri aklınıza geldiğini- ve fazla açıklamaya gerek kalmadan, gereksizliğini hâlâ fark etmediyseniz de yakında edeceğinizi söyledi. Ben de bunun doğru olabileceğini, ancak durumu açıklığa kavuşturmak için, size kesin bir cevap vermesi gerektiğini belirttim. Onun adına bu görevi üstlenmeyi önerdim, arkadaşım da biraz duraksadıktan sonra kabul etti. Umarım, onun da istediği gibi hareket etmişimdir, çünkü en önemsiz olaylarda bile, ufaklık bir kuşku her zaman üzüntü verir ve bu durumda olduğu gibi kolayca engellenmesi mümkünse, bunu hemen yapmak en iyisidir."

"Teşekkür ederim," dedi K.

Yavaşça ayağa kalktı, önce Bayan Montag'a, sonra masaya, sonra da pencereye baktı -karşı eve hâlâ güneş vuruyordu- ve kapıya yöneldi. Bayan Montag, ona tam olarak güvenmiyormuş gibi birkaç adım geriden kendisini izliyordu. Ama kapının önüne vardıklarında, her ikisi de gerilemek zorunda kaldı; çünkü Yüzbaşı Lang'ın ittiği kapı açılıvermişti. K. daha önce onu hiç bu kadar yakından görmemişti. Kırk yaşlarında, uzun boylu bir adamdı. Yüzü tombuldu ve güneşten yanmıştı. İkisini de selamlamak için hafifçe eğildi, sonra Bayan Montag'a doğru ilerleyip saygıyla elini öptü. Hareketleri çok rahattı. Bayan Montag'a karşı nezaketi, K.'nın tavırla çelişiyordu. Yine de Bayan Montag K.'ya kızmış görünmüyordu. Hatta K., kadının kendisini yüzbaşıyla tanıştırmak istediği izlenimine kapıldı. Ancak bunu hiç gerekli bulmuyordu. Genç kıza da, adama da kibarlık göstermek istemiyordu. Yüzbaşının kızın elini öpmesi aralarında bir ittifak oluşturmuştu. Kendilerine alabildiğine kayıtsız ve ilgisiz bir hava vererek, gizlice onu Bayan Bürstner'den uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. K.'nın görür gibi olduğu tek şey bu değildi. Bayan Montag'ın iki ucu keskin bir araç seçtiğini de fark etmişti. K. ile Bayan Bürstner arasındaki ilişkinin, özellikle de görüşme talebinin önemini abartmaya çalışarak durumu öyle bir hale getirmişti ki, her şeyi abartan K. imiş gibi görünüyordu. Yanlış yolda olduğunu ona göstermek gerekirdi. K. hiçbir şeyi abartmak istemiyordu. Bayan Bürstner'in, kendisine uzun süre direnemeyecek basit bir sekreter olduğunu biliyordu. Ayrıca Bayan Grubach'dan onun hakkında öğrendiklerini de henüz hesaba katmıyordu. Bütün bunları düşünerek, belli belirsiz bir selam verip odadan ayrıldı. Hemen odasına dönmeye niyetliydi, ama Bayan Montag'ın attığı hafif kahkaha üzerine, hem ona hem de Yüzbaşı Lanz'a bir sürpriz hazırlayabileceğini düşündü. Etrafına bakındı, rahatsızlık verebilecek gürültülere kulak kesildi. Ancak her taraf sakindi. Yalnızca salondan gelen konuşmayla, mutfak koridorundaki Bayan Grubach'ın sesi duyuluyordu. Durum elverişli görünüyordu.

K. Bayan Bürstner'in kapısını vurdu. Kıpırdama olmayınca bir daha vurdu, ama yine hiç yanıt yoktu. Uyuyor muydu, ya da gerçekten yorgun muydu? Yoksa kapıyı bu kadar yavaşça vuranın ancak K. olabileceğini sezdiği için

varlığını mı gizliyordu? K., onun orada değilmiş izlenimi vermek istediğini düşündü. Daha hızlı vurdu ve yine bir sonuç alamayınca, yakışsız, üstelik gereksiz bir iş yaptığı duygusuyla, dikkatle kapıyı açtı. Odada hiç kimse yoktu. Ayrıca burası, K.'nın bildiği odaya hiç benzemiyordu. Artık duvar boyunca iki yatak uzanıyordu. Kapının yakınında, çamaşır ve giysilerle dolu üç iskemle görölüyordu. Bir dolap ardına kadar açık duruyordu. Bayan Montag yemek odasında K.'yla görüşürken, Bayan Bürstner gitmiş olmalıydı. Buna çok fazla şaşırmadı, çünkü genç kızla karşılaşmayı hiç beklemiyordu. Yalnızca Bayan Montag'a meydan okumak, kafa tutmak için bu girişimde bulunmuştu. Kapıyı kapatırken, yemek odasına açılan kapıda Bayan Montag'ın Yüzbaşı Lanz'la sakın sakın konuştuğunu görmek ona çok daha ağır geldi. Belki de K kapıyı açtığından beri oradaydılar. Gözetler gibi görünmekten kaçınıyorlardı. Alçak sesle konuşuyor ve konuşma sırasında etrafa bakınan kişiler gibi onun hareketlerini izliyorlardı. Ancak bu bakışlar K.'ya ezici geliyordu. Koridor duvarını takip ederek, hızlı adımlarla odasına ulaştı.

Üçüncü Bölüm

İLK SORGULAMA

K.'ya telefonla, ertesi pazar davasıyla ilgili küçük bir araştırma yapılacağı bildirildi. Ayrıca düzenli olarak bilgi edineceği ve sorguların her hafta olmasa bile, sık sık yapılacağı konusunda uyarıldı. Herkesin çıkarı açısından davayı çabucak sonuçlandırmak gerektiği, ancak sorgulamanın özenle yapılmasının, aşırı yorgunluğu engellemek için de oldukça kısa tutulmasının zorunlu olduğu söylendi. Sık sık küçük sorgulamalar yapmayı tercih etmelerinin nedeni de buydu. Pazar gününü ise K.'yı işinde rahatsız etmemek için seçmişlerdi. Aynı fikirde olduğunu sanıyorlardı. Yine de kendisi başka bir günü yeğleyecek olursa, ellerinden geleni yapabilir, örneğin geceleri sorgulayabilirlerdi. Ancak bu iyi bir yöntem olmazdı, çünkü K. bunca yorgunluğu kaldıramazdı. Bu nedenle, K.'nın itirazı yoksa, pazar gününde karar kılacaklardı. Elbette ki bizzat gelmesi gerekiyordu, bunun üzerinde durmak bile gereksizdi. Gideceği evin numarasını da verdiler. K.'nın daha önce hiç gitmediği uzak bir kenar mahallede bulunan bir binaydı bu. Bu bilgiyi alan K., hiç yanıtlamadan telefonu kapattı. Oraya gitmeye kararlıydı. Kuşkusuz gerekliydi bu. Davanın düğümü çözülüyordu ve durumu göğüslemek zorundaydı. Bu ilk sorgulama, aynı zamanda sonuncusu olmalıydı. Telefon cihazının yanında düşüncelere dalmış dururken, yardımcı müdürün sesini duydu arkasında. O da telefon etmek istiyordu ama kendisi yolu engelliyordu.

"Kötü haber mi?" diye sordu yardımcı müdür yumuşak bir sesle. Amacı bir şeyler öğrenmek değil, K.'yı telefondan uzaklaştırmaktı.

"Hayır, hayır," dedi K. kenara çekilerek. Ama uzaklaşmadı.

Yardımcı müdür almacı kaldırıp kulağına dayadı ve hat beklerken K.'ya seslendi:

"Size bir sorum var Bay K., pazar sabahı yelkenli teknemde düzenleyeceğim eğlenceye katılmak ister miydiniz acaba? Epey kalabalık olacak, tanıdıklarınız da bulunacak kuşkusuz. Gelecekler arasında Yargıç Hasterer de var. Ne diyorsunuz? Haydi, evet deyin."

K. yardımcı müdürün söylediklerini dikkatlice dinlemeye çalıştı. Çok önemli bir şeydi bu, çünkü hiçbir zaman iyi anlamadığı yardımcı müdürün daveti, şefinden gelen bir barışma önerisi niteliğindedeydi ve K.'nın bankada edindiği yerin önemini vurguluyordu. Kuruluşun ikinci başkanının, K.'nın dostluğunu ya da en azından tarafsızlığını önemseydiğini gösteriyordu. Müdür yardımcısı bu daveti telefonda beklerken ve almacı elinden bırakmadan yapmış olsa, bu bir küçülme belirtisiydi. Verdiği yanıtla K., onu ikinci kez küçülttü: "Çok teşekkür ederim, ama pazar

sabahı için verilmiş bir sözüm var."

"Yazık!" dedi yardımcı müdür,-iletişimin sağlandığı telefona doğru dönerek.

Görüşme oldukça uzun sürdü, ama dalgın duran K. telefonun yanından ayrılmadı. Yardımcı müdürün almacı yerine bıraktığını görünce yerinden sıçradı ve gereksiz yere orada bulunduğu için özür dilemek istercesine konuştu:

"Az önce bana telefon edip bir yere gitmemi söylediler, ama saat belirtmeyi unuttular."

"Öyleyse bir daha arayın," dedi yardımcı müdür. "Neyse, çok da önemli değil!" dedi K., az önceki mazeretini daha da değersiz kılarak.

Müdür yardımcısı çeşitli konulara değinerek onunla konuşmayı sürdürdü. K. kendini karşılık vermeye zorladı, ancak başka şeyler düşünüyordu. "En iyisi pazar günü saat dokuzda gitmek," diyordu kendi kendine, "çünkü hafta içinde mahkemeler o saatte açılıyor."

Pazar günü hava kapalıydı. K. kendini çok yorgun hissediyordu, masa müdavimlerinin düzenlediği küçük bir kutlama dolayısıyla gecenin yarısını lokantada geçirmiş ve saatin kaç olduğunu fark edememişti. Düşünmeye ve hafta içinde üzerinde çalıştığı çeşitli tasarılar arasında bağlantı kurmaya zamanı olmadı. Çabucak giyinip kahvaltı bile etmeden kendisine söylenen kenar mahalleye gitmek zorunda kaldı. Garip rastlantı, etrafına bakınacak zamanı hiç olmadığı halde, yol üstünde, davasına karışmış olan üç banka memuru Rabensteiner, Kullich ve Kaminer'i gördü. İlk ikisi tramvayla önünden geçti, ama Kaminer bir kahvenin terasında oturuyordu. Tam K. önünden geçerken, merakla terasın korkuluğundan sarktı. Her üçü de kendisini gözleriyle izlemiş, amirlerinin böyle koşturmasına şaşırılmıştı. K.'nın tramvaya binmesini engelleyen, bir tür meydan okuma duygusuydu. Bu iş için herhangi bir şeyden yardım almak ona itici geliyordu. Kimseyi işin içine sokmamak için başkalarına danışmak istemiyordu. Son olarak da, tam vaktinde gelerek soruşturma kurulunun önünde kendini küçük düşürmeye hiç niyeti yoktu.

Bu arada, belli bir saat verilmemiş olduğu halde, saat dokuzda varabilmek için acele ediyordu.

Ne olduğunu henüz hiç bilmediği bir işaret taşıyan, ya da kapısının önünde belli bir hareketlilik olan evi uzaktan tanıyacağını düşünmüştü. Ama binanın bulunduğu Julius sokağının her iki kenarında, art arda dizili, gri renkli ve hepsi birbirinin aynı, yoksullara kiralanmış dairelerden oluşan yüksek binalardan başka bir şey görünmüyordu. K. sokak girişinde bir süre durdu. Bu pazar sabahı, pencerelerin çoğunda insanlar vardı. Gömlekli erkekler orada durmuş sigara tütürüyor, pencerelerin pervazına dayanmış küçük çocukları dikkat ve şefkatle koruyorlardı. Diğer pencerelerde yatak, çarşaf, yorgan asılıydı; bunların üzerinden arada bir dağınık saçlı bir kadın başı görülüyordu. İnsanlar sokağın bir tarafından diğerine seslenip şakalaşıyorlardı. K. hakkında yapılan bir şaka, gülüşmelere neden oldu. Art arda uzanan evler arasında, belli aralıklarla, sokak düzeyinin biraz aşağısında kalan küçük bakkal, manav, kasap dükkânları vardı. Birkaç basamakla iniliyordu bunlara. Kadınlar gidip

geliyor, bazıları da merdiven üzerinde çene çalıyordu. Pencerelerdeki insanlara mallarını övmek için bağırarak bir sokak satıcısı, el arabasıyla az kalsın K.'yı yere deviriyordu. Tam o sırada, daha zengin semtlerde kullanılmaktan eskimiş bir gramofon kulak delercesine çalmaya koyuldu. K. zamanı bolmuş ya da sorgu yargıncı kendisini pencereden görüp geldiğini anlamış gibi, sokakta ağır ağır ilerledi. Saat dokuzu biraz geçiyordu. Bina oldukça uzaktaydı. Alabildiğine uzun bir cephesi ve kocaman bir giriş kapısı vardı. Avluyu çepeçevre saran çeşitli depolara mal taşıyan arabaların geçebilmesi için bu kadar yüksek tutulmuş olmalıydı. Depo

kapıları kapalıydı ve bazı tabelalardaki firma adlarını K. banka aracılığıyla tanıyordu. Âdeti olmadığı halde, ayrıntılarla teker teker ilgilendi, hatta bir süre avlunun girişinde durdu. Hemen yakınında, bir sandık üzerinde oturan çıplak ayaklı bir adam gazete okuyordu. İki delikanlı, bir el arabasının iki kenarında sallanıyordu. Bir pompanın önünde, gecelikli sıska bir kız ayakta durmuş K.'ya bakıyordu. Bir köşede, iki pencere arasındaki bir ipe çamaşır asılıyordu; aşağıda duran bir/adam, komutlar yağdırarak işi yönlendiriyordu.

K. merdivene doğru ilerlerken birden durdu. Üç merdiven daha görmüştü, ayrıca herhalde ikinci bir avluya açılan küçük geçit de vardı. Gideceği yerin kendisine kesin olarak belirtilmediğini anlayınca tedirgin oldu. Gerçekten de "bu insanların davranışlarında garip bir ihmâl ya da kayıtsızlık vardı. Bunu onlara yüksek sesle ve kararlı bir biçimde belirtecekti. Sonuçta ilk merdiveni çıkarken, gözcü Willem'in, "yargı, suçun çekim gücüne kapılır" deyişi geçiyordu aklından. Bundan, aradığı odanın, rastgele seçtiği merdivenin bitiminde bulunması gerektiği sonucunu çıkarıyordu.

Yukarı çıkarken, sahanlıkta oynayan ve aralarından geçerken kendisine ters bakan çocukları rahatsız etti.

"Buraya tekrar gelirim," diyordu kendi kendine, "ya onların sevgisini kazanmak için şeker, ya da dayak atmak için sopa getirmeliyim yanımda." Hatta bir bilyenin gideceği yere varmasını beklemek zorunda kaldı; serseri yetişkinler gibi tuhaf bakışlı iki velet pantolonundan tutuyordu onu. Silkip atsaydı, canlarını acıtacaktı ve bağırımlarından çekiniyordu. Asıl araştırma ilk katta başladı.

Sorgu yargıcını sormayacağı için, marangoz Lanz diye bir ad uydurdu - Bayan Grubach'ın yeğeni de aynı ada sahip olduğu için aklına gelmişti bu - bütün kapıları çalıp marangoz Lanz'ın orada oturup oturmadığını soracak, böylece içeriye bakmak için bir bahanesi olacaktı. Ancak bu işin çok daha kolayca yapılabileceğini fark etti, çünkü neredeyse tüm kapılar, çocukların rahatça girip çıkabilmeleri için açık bırakılmıştı. İçeride genellikle, mutfak ve yatak odası olarak kullanılan tek pencereli küçük odalar görülüyordu. Kucaklarında bebelerini taşıyan kadınlar, serbest elleriyle ocağın üzerindeki tencereyi karıştırıyorlardı. Bütün işi, basit bir önlük giymiş kız çocukları yapıyor gibiydi. Bazı odalarda hasta, uykucu ya da giysileriyle dinlenen insanlar yatakta yatıyordu. K. kapalı gördüğü kapıları teker teker vurarak marangoz Lanz'ın orada oturup oturmadığını soruyordu. Çoğunlukla kapıyı bir kadın açıyor, soruyu dinliyor ve yatakta dikilen birine dönerek,

"Bu bey burada marangoz Lanz diye biri olup olmadığını soruyor," diyordu. "Marangoz Lanz diye biri mi?" diye soruyordu yataktaki.

"Evet," diyordu K., savcı orada bulunmadığına göre öğrenilecek başka bir şey olmadığı halde.

Bir sürü insan şu marangoz Lanz'ı bulmanın kendisi için çok önemli olduğunu sanıp uzun uzun düşünüyor ve sonunda adı Lanz olmayan bir marangozdan söz ediyor, ya da Lanz'la uzaktan bir benzerlik taşıyan bir ad söylüyor, hatta ya komşuya gidip soruyor ya da söz konusu kişiyi tanıyabilecek veya K.'ya daha iyi bilgi verebilecek birinin bulunduğu, ulaşılması zor olan bir kapıya kadar ona eşlik ediyordu. Sonuçta K., soru sormasına bile gerek kalmadan, neredeyse her yere götürüldü. İlk başta kendisine pek elverişli gelen yöntemi, şimdi acınası görünüyordu. Beşinci kata vardığında, araştırmaktan

vazgeçti, sevecen bir tavırla kendisini biraz daha yukarı çıkarmak isteyen genç bir işçiye veda edip aşağı indi. Ancak çabalarının boşa çıkmasına kızarak tekrar yukarı çıktı ve beşinci kattaki bir kapıyı çaldı. Küçük odanın içinde ilk gözüne çarpan, saat onu gösteren bir duvar saati oldu.

"Marangoz Lanz'in evi burası mı?" diye sordu. "İçeri buyurun," dedi leğende çocuk çamaşırını yıkayan kara gözlü genç bir kadın. Sabunlu eliyle yan odanın açık kapısını gösteriyordu.

K. bir toplantı odasına girdiğini düşündü. Çeşitli insanlardan oluşan bir kalabalık, iki pencereyi odaya dolmuştu. Tavana yakın bir galeri odayı çepeçevre sarıyordu. Burada bulunan çok sayıda izleyici, başları ve sırtları tavana değerek iki büklüm duruyordu. İçeri girmesinden kimse tedirgin olmadı.

Havayı çok boğucu bulan K., kendisini herhalde yanlış anlamış olan kadına döndü:

"Marangozluk yapan Lanz diye birini sormuştum size." "İyi ya!" dedi kadın, "İçeri girsene." Ardından kapı kolunu tutup, "Sizin arkanızdan kapıyı kapatmam gerekiyor, başka kimse giremeyecek," demeseydi, K. herhalde söyleneni yapmayacaktı. "Çok iyi olur," dedi K. "Oda fazlasıyla dolmuş zaten." Yine de içeri girdi. Kapının önünde duran iki adamın - birisi elleriyle para sayma hareketi yapıyor, diğeri de onun gözlerinin içine bakıyordu- arasından bir el, K.'nin koluna yapıştı. Kırmızı yanaklı ufak tefek bir delikanlının eliydi bu. "Gelin, gelin," dedi.

K. onu izledi. Kalabalık arasında, iki tarafı birbirinden ayırmak için olsa gerek, bir geçit bırakıldığını fark etti. Sağlı sollu iki sıra boyunca kendisine dönük yüzler değil de, sözleriyle ve el kol işaretleriyle yalnızca kendi topluluğuna seslenen insan sırtları görmesinden anlaşılıyordu bu. Çoğu kişi siyah giyinmişti, uzun resmi frakları üstlerinden sarkıyordu. K.'nin aklını karıştıran da bu giysiydi. Böyle giyinmemiş olsalardı, siyasi bir toplantıya katıldığını sanacaktı. Odanın öbür ucuna götürüldü. Salonun her yerinde olduğu gibi yine insan kaynaklı alçak bir set üzerine, enlemesine küçük bir masa yerleştirilmişti. Setin kenarına yakın duran bu masanın arkasında, kısa boylu, şişman, soluk soluğa bir adam, gürültülü kahkahalar arasından, arkasında ayakta duran biriyle konuşuyordu. Ayak ayak üstüne atmış olan bu kişi, dirseklerini onun iskemlesinin sırtına dayamıştı. Birisinin gülünç taklidini yaparcasına, elini kolunu havada sallıyordu. K.'yı getiren kişi görevini yerine getirmekte zorlanıyordu. İki kez ayak ucunda yükselip konuşanın geldiğini bildirmeye çalıştığı halde, kısa boylu adamın gözüne çarpmayı başaramamıştı. Kısa boylu adam, setin üzerindeki birinin delikanlıya bakması için işaret etmesi üzerine, geri dönüp eğilerek çocuğun kulağına fısıldadığı sözleri dinledi. Sonra saatini çıkarıp K.'ya kısa bir bakış fırlattı.

"Bir saat beş dakika önce gelmiş olmalıydınız," dedi.

K. bir karşılık vermek istedi, ama buna zamanı olmadığı için, çünkü adam sözlerini bitirir bitirmez, salonun sağ yarısında genel bir mırıldanma yükseldi.

"Bir saat beş dakika önce gelmiş olmalıydınız," diye yineledi adam sesini yükseltip kalabalığa bakarak.

Mırıldanma birden yoğunlaştı, sonra da, adam sesini kestiği için yavaş yavaş yatıştı. Şimdi ortalık, K.'nin girdiği andakinden çok daha sakindi. Bir tek galeridekiler söylenmeyi kesmemişti. Yarı karanlıkta, toz duman arasından seçildiği kadarıyla, aşağıdakilerden çok daha kılıksız görünüyordu bunlar. İçlerinden birçoğu yanında getirdiği yastığı, kafasını incitmemek için duvarla başı arasına koymuştu.

Konuşmaktan çok gözlemlemeye karar veren K., gecikmiş olduğu iddiasına karşılık özür dilemekten vazgeçti.

"Gecikmiş olsam da olmasam da, şimdi buradayım," dedi.

Yine salonun sağ yarısında alkış koptu.

"Bu insanların desteğini kazanmak kolay iş," diye düşündü K. Ancak, önünde durduğu ve tek tük onayların yükseldiği sol tarafın sessizliği onu tedirgin ediyordu. Bir seferde herkesi birden kazanabilmek için ne

diyebileceğini düşündü, ya da en azından, o ana kadar suskun kalanların ilgisini bir süreliğine çekemez miydi acaba?

"Evet," diye karşılık verdi kısa boylu adam. "Ancak artık sizi dinlemek zorunda değilim."

Yine mırıldanmalar başladı, ama bu kez yanlış anlaşılma olduğuna karar verdi, çünkü adam insanlara susmalarını işaret ederek konuşmayı sürdürüyordu.

"Yine de bugün, bir seferlik kural dışına çıkacağım ama bu tür bir gecikme bir daha olmamalı. Şimdi ilerleyin."

Birisi setten atlayıp K.'ya yer açtı ve o da oraya geçti. Masanın kenarına yapışıp kaldı, arkadan öyle itiyorlardı ki, savcının masasını belki de savcıyla birlikte setten aşağı yuvarlamamak için insanlara direnmek zorunda kaldı.

Ancak sorgu yargıcı hiç tedirgin değildi, iskemlesinde rahat rahat oturuyordu. Arkasında duran adama bir şey söyledikten sonra, bir sicil defterini açtı; masadaki tek eşya buydu. Sayfaları çevrile çevrile yıpranmış bir okul defterini andırıyordu.

"Bir bakalım," dedi sorgu yargıcı. Sicil defterinin yapraklarını çevirirken, K.'ya bir saptama ifadefesiyle seslenerek, "Duvar boyacısı mısınız?" diye sordu.

"Hayır," dedi K., "Büyük bir bankanın yetkili şefiyim." Bu yanıt sağ tarafta öylesine içten kakhahalarla karşılandı ki, K. da onlara katılmaktan kendini alamadı. İnsanlar ellerini dizlerine dayamış, korkunç bir öksürük nöbetine tutulmuş gibi sarsılarak gülüyorlardı. Öfkeye kapılan ve aşağıdakilere belli ki söz geçiremeyen sorgu yargıcı hincını galeridekilerden almaya çalıştı ve normalde göze çarpmayan, ama bu öfke anında diken diken, kapkara ve korkunç görünen kaşlarını çatarak onları tehdit etti.

Salonun sağ yarısı hâlâ sakindi. İnsanlar, yüzleri sete dönük, sıra halinde duruyor, hem yukarıdaki hem de yan taraftaki gürültüyü sessizce dinliyorlardı. Hatta arada bir, içlerinden bazılarının sıradan çıkıp karşı tarafa karışmalarına izin veriyorlardı. Aslında sayıları daha az olan bu sol taraftaki insanlar, sağdakilerden daha güçlü olmayabilirlerdi, ama sakin tavırları onları daha yetkin kılıyordu.

Konuşmaya başlayan K., kendisiyle aynı fikirde olduklarını hissediyordu.

"Bana duvar boyacısı olup olmadığını sordunuz, Sayın Sorgu Yargıcı," dedi. "Daha doğrusu, hiçbir şey sormadınız, saptamanızı mutlak bir doğru gibi önüme sürdünüz. Bu da davanın nasıl aleyhime çevrildiğinin bir göstergesi. Hem bunun bir dava olmadığını söyleyerek bana karşı da çıkabilirsiniz. Bu durumda size gönülden hak veririm. Çünkü prosedür, ancak ben kabullenirsem bir dava haline gelir. Şimdilik, bir bakıma acıma duygusuyla, buna razıyım. İnsan ancak acıma duygusuyla bunları dikkate alabilir. Bunun önemsiz bir dava olduğunu söyleyecek değilim, ancak bu niteleme üzerinde düşünmenizi önermek isterim."

K. salona bakmak için sustu. Sözleri sertti, tasarladığından daha da sert, ama doğrudu. İki taraftan birinin alkışını hak etmişti, oysa herkes suskundu. Belli ki büyük bir merakla devamını bekliyorlardı. Belki de gizlice her şeye son verecek bir patlama hazırlanıyordu. Ayrıca, çamaşırcı kadının işini bitirip izleyicilerin arasına katılmak için o sırada içeri girdiğini görmek, K.'nın canını sıktı. Kadın dikkatli davrandığı halde birkaç kişinin kendisine bakmasını engelleyememişti. Bir tek sorgu yargıcının tavrı rahatlatıcıydı, çünkü can damarından vurulmuş gibi görünüyordu. Galeridekileri paylamak için ayağa kalktığı anda gelen sorunun verdiği şaşkınlıkla, o ana kadar oturmadan dinlemişti. Verilen aradan yararlanarak, dikkat çekmekten kaçınmak istercesine yavaş yavaş oturdu. Sonra da, kendine hava vermek için olsa gerek, sicil defterini eline aldı.

"Bütün bunlar yararsız," dedi K. "Defteriniz de söylediklerimi doğruluyor."

Bu topluluğun ortasında, yalnızca kendi sakin sözlerini duymanın verdiği hoşnutlukla, sorgu yargıcının defterini kapıp bayrak gibi havaya dikme cesaretini gösterdi. Dokunmaktan korkar gibi, orta yaprakların birinden parmak ucuyla tutuyordu. Bu yüzden kargacık burgacık yazılarla dolu, lekeli, sararmış yapraklar iki yandan sarktı.

"Sayın Sorgu Yargıcı'nın belgeleri işte bunlar," dedi K., sicil defterini masanın üzerine fırlatarak. "Okumaya devam edin Sayın Sorgu Yargıcı, ancak parmak uçlarımla dokunabildiğime göre erişemeyeceğim şeyler olsa da, bu suçlayıcı sayfalardan korkmuyorum-"

Sorgu yargıcı, masaya düştüğü anda defteri tuttu, biraz düzeltmeye çalışıp önüne koydu. Bu da küçük düştüğünün derin bir göstergesiydi, en azından böyle yorumlamak gerekiyordu.

İlk sıradaki insanlar yüzlerini öylesine büyük bir merakla K.'ya çevirmişlerdi ki, bir süre onları seyretti. Yaşlıydılar, birçoğunun sakalı ağarmıştı. K. konuşmaya başladığından beri sorgu yargıcının küçük düşmesine karşın, içine gömüldüğü kayıtsızlıktan kurtulamayan kalabalığı belki de en iyi onlar etkileyebilirdi.

"Benim başıma gelenler," diye devam etti eskisinden daha alçak bir sesle -sürekli ilk sıradakilerin yüzlerini süzüyor, bu da konuşmasına biraz dağınık bir hava veriyordu- "Benim başıma gelenler görülmemiş şeyler. Üzerinde çok fazla durmadığım için de pek önemli olmayabilirler, ne var ki bunlar başkalarına da nasıl davranıldığını belli ediyor. Ben burada kendim için değil, onlar için konuşuyorum."

İstemedi sesini yükseltmişti. Bir köşeden birisi, kollarını uzatarak alkışladı.

"Bravo! Neden olmasın? Bravo, tekrar bravo!" diye bağırdı.

İlk sıradaki yaşlı insanlardan bazıları elini sakalından geçirdi. Bağıran kişiye kimse dönüp bakmadı. K. bunun da üzerinde fazla durmadı, ama cesareti biraz kırılmıştı, herkesin alkışlamasını gerekli görmüyordu artık. Çoğunluğun düşünmeye başlaması ve arada bir de olsa, içlerinden birinin ikna olması yeterliydi.

"Başarılı bir konuşmacı olmak peşinde değilim," dedi, içinden geçenlerin sesine kulak vererek. "Zaten istesem de olamam. Hiç kuşkusuz Sayın Sorgu Yargıcı benden çok daha iyi konuşuyordur, bu onun işi. Ben yalnızca kamuoyuna genel bir aksaklığı göstermek istiyorum. Dinleyin: Yaklaşık on gün önce tutuklandım; olup bitenler bana gülünç geliyor, ama söz konusu olan bu değil. Sabahın köründe gelip yatağымda baskın yaptılar. Belki de -sorgu yargıcının söylediklerinden sonra bu bana çok mümkün görünüyor- belki de

tıpkı benim gibi suçsuz olan bir duvar boyacısını tutuklama emrini almışlardı, ama nasıl olduysa uygulamaya geçmek için beni seçtiler. Yan oda, iki kaba gözcü tarafından işgal edilmişti. Tehlikeli bir haydut olsaydım, daha fazla önlem alamazlardı. Bu gözcüler ahlak anlayışından yoksun kişilerdi. Rüşvet alabilmek, giysilerimle çamaşırlarıma el koyabilmek için kafamı şişirdiler. Gözlerimin önünde utanmadan kahvemi içtikten sonra, sözde bana kahvaltı getirtmek için para istediler. Bu kadarla da bitmiyor! Beni üçüncü bir odaya götürüp polis şefinin karşısına çıkardılar. Çok saygı duyduğum bir hanımın odasıydı bu ve benim hatam olmasa da, bir bakıma benim yüzümden, gözcülerle polis şefinin varlığıyla kirlenmesine göz yummak zorunda kaldım. Soğukkanlılığımı korumak kolay değildi. Yine de bunu başararak, polis şefine büyük bir sükunetle -burada bulunsaydı kendisi de bunu onaylardı- neden tutuklandığımı sordum. O hanımın iskemlesinde gurur abidesi gibi karşımda oturduğu gözlerimin önünden gitmeyen şef, bunun üzerine ne cevap verdi dersiniz? Hiç cevap vermedi, beyler. Zaten ne cevap vereceğini de

bilmiyordu belki. Beni tutuklamıştı, bu kadarı ona yetiyordu. Üstelik, o hanımın odasına, görevli olduğum bankada çalışan üç küçük memuru da getirmişti. Bunlar bütün zamanlarını eşyaları elleyip fotoğrafların düzenini bozmakla geçirdi. Bu memurların orada bulunmalarının bir amacı daha vardı doğal olarak: Tıpkı ev sahibem ve hizmetçisi gibi, tutuklandığım haberini yaymaları, itibarımı mahvetmeleri ve bankadaki yerimi sarımsmaları bekleniyordu. Bunların hiçbiri olmadı, hem de kesinlikle. Son derece sade bir insan olan ev sahibem bile -saygı gereği burada onu anmak isterim, adı Bayan Grubach'tır- yani Bayan Grubach bile, bu tür bir tutuklanmanın, başıboş kişiler tarafından sokakta yapılan bir saldırıdan çok daha önemsiz olduğunu görecektir kadar mantıklıydı. Yineliyorum, bütün bunlar bana yalnızca geçici rahatsızlıklar verdi, ancak sonuçların daha kötü olması mümkün değil miydi?

Hâlâ sessiz duran sorgu yargıcına bir göz atan K., onun kalabalık içinden birine kaş göz işareti yaptığını gördü. Bunun üzerine gülümsedi.

"Sayın Sorgu Yargıcı içinizden birine gizli bir işaret veriyor," dedi.

"Bu işaretin amacı ıslık çaldırma mı, yoksa alkışlatma mıdır bilmiyorum ve bunu en baştan ortaya çıkardığıma göre, anlamını öğrenmeye de niyetim yok. Umurumda bile değil ve Sayın Sorgu Yargıcı'na, gizli işaretlere başvurmak yerine, maaşlı memurlarına yüksek sesle komut vermesi için izin veriyorum. Açıkça, 'Şimdi ıslık çalın,' ya da, 'Şimdi alkışlayın,' desin onlara."

Sabrı taşan ya da canı sıkılan sorgu yargıcı, iskemlesinde bir ileri, bir geri sallanıyordu. Arkasında duran ve daha önce görüştüğü adam, tekrar ona doğru eğildi. Ya genel anlamda cesaret vermek, ya da belli bir tavsiyede bulunmak istiyordu. Aşağıdaki insanlar alçak sesle ama canlı hareketlerle aralarında konuşuyorlardı. İlk başta farklı görüşleri olan iki taraf bir araya gelmişti. Bazıları parmağıyla K.'yı gösteriyor, diğerleri yargıcı işaret ediyordu.

Salondaki hareketlilik uğursuz bir pus yaratıyordu. Uzaktaki insanların görülmesini bile engelliyordu. Özellikle de galerideki izleyicileri rahatsız ediyor olmalıydı. Olup bitenleri anlayabilmek için aşağıdakilere soru sormak zorunda kalıyorlardı, bunu ise sorgu yargıcının bulunduğu yere doğru tedirgin bir bakış fırlattıktan sonra, alçak sesle yapıyorlardı. Yanıtlar da, eller ağızlara yaklaştırılarak, yine alçak bir sesle veriliyordu.

"Sözümü bitirmek üzereyim," dediTC., zil olmadığı için masaya yumruğunu vurarak.

Korkuyla yerlerinden sıçrayan sorgu yargıcı ile danışmanın kafaları birbirinden ayrılıverdi.

"Bu işin benimle ilgisi yok. Bu nedenle olup bitenleri soğukkanlılıkla değerlendiriyorum ve bu sözde mahkemeye az çok önem verdiğinizine göre, beni dinlemeniz hakkınızda hayırlı olabilir. Şimdi sizden, söylediklerimle ilgili tepkilerinizi sonraya bırakmanızı rica ediyorum, çünkü çok az zamanım var, biraz sonra gideceğim."

Hemen sessizlik oldu, K. topluluğa hâkimdi artık. Başlangıçtaki gibi bağırıyorlardı, hatta alkışlamıyorlardı bile ve ikna olmuş ya da olmak üzere gibiydiler.

"Hiç kuşunuz olmasın beyler," diye devam etti alçak sesle, topluluğun sıcak dikkati onu mutlu etmişti. Sessizlik içinde, en içten alkışlardan daha heyecan verici bir uğultu oluşuyordu. "Hiç kuşunuz olmasın beyler, bu yargının ortaya çıkardıklarının ardında, dolayısıyla da benden söz etmek gerekirse tutuklanmamın ve bugün maruz kaldığım sorgulamanın ardında büyük bir örgüt bulunmakta, yalnızca rüşvetçi gözcüleri, polis şeflerini ve budala sorgu yargıçlarını -ki bunlardan yalnızca alçakgönüllü olmaları beklenebilir- kullanmakla kalmayıp, ayrıca müstahdemleriyle birlikte çok sayıda uşak, yazman, polis ve diğer ilgililerle, hatta söylemekten çekinmiyorum, belki de işkencecileriyle

birlikte yüksek yargıçları da içeren bir örgüt. Şimdi beyler, bu büyük örgütün anlamı ne olabilir? Bunun anlamı, suçsuzları tutuklayıp haklarında durup dururken ve benim durumumda olduğu gibi, çoğunlukla sonuçsuz kalan davalar açmak. Bu sistemin saçma sapanlığı karşısında, memurların yolsuzluk yapması nasıl engellenir? Engellenemez, beyler! En büyük yargıç bile bundan kaçamaz. Gözcülerin sanığın sırtından giysilerini çalmaya kalkışmasının, polis şeflerinin insanların evlerine dalmasının, suçsuz insanların doğru dürüst sorgulanmak yerine kalabalık toplulukların önünde rezil edilmesinin nedeni budur işte! Gözcüler bana yalnızca sanıklara ait malların götürüldüğü depolardan söz ettiler. Bin bir zorlukla elde edilen malların hırsız memurlar tarafından çalınana dek çürümeye bırakıldığı bu depoları görmek isterdim doğrusu!"

Salonun dibinden gelen bir çığlık üzerine, K. sustu. Görebilmek için ellerini gözlerine siper yaptı, çünkü çiğ gün ışığı salondaki sise beyazımsı bir renk katıp göz kamaştırıyordu. Çığlık, K.'nin içeri girer girmez başına iş açacağını anladığı çamaşırcı kadının bulunduğu taraftan geliyordu. Bağırmanın o olup olmadığı anlaşılamıyordu. K. yalnızca, bir adamın onu kapı yakınlarında bir köşeye çekerek kendisine yasladığını görüyordu. Ama bağırın o değil, adamdı. Ağzını kocaman açmış, tavana bakıyordu.

İkisinin çevresinde küçük bir çember oluşmuştu ve galerideki insanlar, K.'nin toplantıya kazandırdığı ciddiyetin bozulmasından hoşnut görünüyorlardı.

İlk izlenimin getirdiği ivmeyle, K. ortalığa tekrar çekidüzen vermek için hemen oraya koşmak istedi. Herkesin kendisini destekleyeceğini, en azından çifti salondan atmak isteyeceğini sanmıştı; ama daha ilk sıralarda, yerinden kıpırdamayan ve geçmesine izin vermeyen insanlara tosladı. Hatta tam tersine, onu engellediler. Yaşlı insanlar kollarını uzatarak yolunu kesti ve bir el, arkasına dönmeye zaman tanımadan onu ensesinden yakaladı. Özgürlüğünü kısıtlamaya çalıştıkları ve tutukluluğunun gerçekten ciddiyet kazandığı duygusuna kapılan K. bir sıçrayışta setten aşağı atladı. Şimdi kalabalıkla yüz yüzeydi. İnsanları yanlış mı değerlendirmişti? Konuşmasına çok mu umut bağlamıştı? Konuştuğu süre boyunca gerçek yüzlerini saklamışlardı da, şimdi sıra harekete geldiğinde maskeler düşüyor muydu? Çevresindekiler ne biçim insanlardı! Küçük kara gözler fıldır fıldır, yanaklar ayyaş yanağı gibi sarkıyordu, uzun sakallar sert ve seyrek ve eller sakallara gittiğinde sanki boşluğu tırmıklıyordu, ama bu sakalların altında, yakaların üzerinde -K. için bu gerçek bir keşifti- çeşitli boy ve renklerde rozetler parlıyordu. Görüldüğü kadarıyla hepsinde bu rozetlerden vardı, hepsi aynı klanın bir parçasıydı, hem sağdakiler hem de soldakiler. Birden arkasına dönen K., kollarını karnının üstünde kavuşturup sakın sakın salonu seyreden sorgu yargıcının yakasında da aynı rozetleri gördü.

"Ah, ah!" diye bağırdı K., kollarını yukarı kaldırarak, çünkü bu ani buluşun ifade edilmesi belli bir alan gerektiriyordu. "Gördüğüm kadarıyla hepiniz, yargı işinde çalışan memurlarsınız, size sözünü ettiğim satılmış çetenin üyelerisiniz, dinlemek ve casusluk yapmak için burada toplandınız, beni kandırmak için ikiye ayrılmış gibi yaptınız.

Alkışladığınızda, amacınız beni denemektir: Suçsuz bir kişiyi baştan çıkarmak için ne yapılması gerektiğini öğrenmek istiyordunuz. Burada laf olsun diye bulunmuyordunuz. Ya birinin sizden suçsuzluğu savunmanızı istediğini görerek eğlendiniz, ya da... Bırakın beni, yoksa vururum!" diye bağırdı, sendeleyerek kendisine fazlasıyla yaklaşan yaşlı bir adama. "Ya da gerçekten bir şeyler öğrendiniz. Güzel mesleğinizde hepinize başarılar dilerim."

Masanın kenarındaki şapkasını çabucak alıp genel sessizlik içinde çıkışa doğru koştu. Sessizliğin nedeni de aşırı şaşkınlıktan başka bir şey

olamazdı. Ancak sorgu yargıcı K.'dan daha çabuk davranmış olmalıydı, çünkü kendisini kapıda bekliyordu.

"Bir saniye," dedi.

K. durdu, ama yargıca bakmıyordu. Kolunu çoktan yakalamış olduğu kapıdaydı gözleri.

"Yalnızca şunu anlamanızı isterim," dedi yargıç, "farkındaymış gibi görünmeseniz de, sorgulamanın bir sanığa getireceği yararlardan bugün kendinizi yoksun bıraktınız."

"Alçaklar!" diye bağırdı K. kapıya bakarak, "Sorgulamalarınızın tümü sizin olsun!"

Sonra kapıyı açtı ve merdivenleri çabucak indi. Arkasından, topluluktan tekrar yükselen sesleri duydu. Sınıfta işlenen bir parça gibi, olup bitenleri tartışıyor olmalıydılar.

Dördüncü Bölüm

BOŞ SALONDA- ÖĞRENCİ - EVRAK ODALARI

K. ertesi hafta her gün yeni bir davet bekledi. Sorgulanmaya karşı çıkmasını ciddiye almış olamazlardı. Cumartesi akşamına kadar davet gelmeyince, pazar günü aynı saatte ve aynı yerde habersiz olarak beklendiğini düşündü. Ertesi gün oraya gitti ve bu kez en kestirme merdiven ve koridorlara yöneldi. Kendisini anımsayan birkaç kiracı, kapı eşiğinden selam verdi. Kimseye yol sormasına gerek kalmadan varacağı kapıyı buldu ve vurur vurmaz açıldı. Kapıyı açan ve girişte duran kadına -geçen seferki kadını bu- bakmakla zaman yitirmeden tam yan odaya geçmek üzereydi ki, şu sözleri duydu:

"Bugün duruşma yok."

"Niye yokmuş?" diye sordu inanamadan.

Ancak kadın, salonun kapısını açarak onu ikna etti. Salon gerçekten de boştu ve bu boş hali, geçen pazarkinden daha sefil görünüyordu. Halâ setin üzerinde duran masada birkaç kaim kitap bulunuyordu.

"Şu kitaplara bakabilir miyim?" diye sordu K. Meraktan değil de, boş yere gelmediğine kendini inandırmak için sormuştu bunu.

"Hayır," dedi kadın kapıyı kapatarak. "Bakmak yasak, bu kitaplar sorgu yargıcına ait."

"Ya, öyle mi!" dedi K. başını sallayarak. "Bunlar herhalde kanun kitapları ve bizim hukuk sistemimiz doğal olarak insanları hem suçsuz yere, hem de yasadan habersiz olarak mahkûm ediyor."

"Herhalde öyle," dedi pek iyi anlayamayan kadın.

"Peki, madem öyle gidiyorum."

"Sayın Sorgu Yargıcı'na bir şey söylememi ister miydiniz?"

"Kendisini tanır mısınız?"

"Elbette," dedi kadın, "kocam mahkemede mübaşirlik yapıyor."

Geçen pazar yalnızca bir çamaşır leğenin bulduğu bu holün, dayalı döşeli bir oturma odasına dönüşmüş olduğunu ancak o an fark etmişti. Şaşırdığını gören kadın, "Evet," dedi, "burada bedava oturuyoruz, ama duruşma günleri taşınmak zorunda kalıyoruz. Kocamın işi elverişsiz koşullara neden oluyor."

"Odanın halinden çok," dedi K. kadına kötü kötü bakarak, "evli olmanıza şaşırdım."

"Geçen duruşmada sözünüzü kesmenize neden olduğum olayı mı ima ediyorsunuz?" dedi kadın.

"Elbette," dedi K. "Artık geçmişte kaldı, unutuldu sayılır. Ama olay olduğunda gerçekten çok kızıştım. Şimdi de evli olduğunuzu söylüyorsunuz bana!"

"Sözlerinizi kesmemin size bir zararı dokunamazdı. Ama siz gittikten sonra hakkınızda çok kötü değerlendirmeler yapıldı."

"Olabilir," dedi K. son noktayı atlayarak. "Bütün bunlar sizi başışlatmaz."

"Beni tanıyan herkesin gözünde bağışlanmış biriyim," dedi kadın. "Geçen pazar bana sarılan adam uzun süredir peşimde. Pek çekici görünmüyor olabilirim, ama o beni öyle buluyor. Yapılacak bir şey yok, kocam da bunu anlamış olmalı. İşinde kalmak istiyorsa, buna katlanması gerek, çünkü o çocuk öğrenci ve büyük olasılıkla ileride sivrilecek. Hep benim peşimde. Siz içeri girdiğinizde, o yeni çıkmıştı.

"Hiç şaşırmadım," dedi K., "bu da ötekiler gibi bir şey." "Siz burada önemli düzeltmeler yapmaya mı çalışıyorsunuz?" diye sordu kadın. Hem kendisi, hem de K. için tehlikeli olabilecek bir şeyler söylüyormuş gibi dikkatli bir hali vardı. "Başlangıçta burada bulunmadığım, sonunda da öğrenci tarafından yere yatırıldığım için yalnızca bir bölümünü dinlemiş olsam da, çok hoşuma giden konuşmanızdan çıkardım bu sonucu..." Bir süre sonra, K.'nin elini

tutarak, "Burası çok iğrenç bir yer!" dedi. "Bazı şeyleri düzeltebileceğinize inanıyor musunuz?"

K., elini kadının yumuşak elleri arasında hafifçe çevirerek gülümsedi.

"Doğruyu söylemek gerekirse," dedi, "sizin deyiminizle burada bazı şeyleri düzeltmek bana düşmez ve bundan bir başkasına, örneğin sorgu yargıcına söz edecek olursanız, sizinle alay eder. Bu işlere istediğim için bulaşmış değilim, yargı sistemini düzeltme gereği uykularımı bölmüş de değil. Ancak tutuklandıktan sonra, çünkü ben bir tutukluyum, kendi adıma işe bulaşmak zorunda kaldım. Bu arada herhangi bir konuda size yardımım dokunabilirse, bunu seve seve yaparım; yalnızca gelecek aşkıyla değil, sizin de bana yardım etmeniz için."

"Ne yardımını?" diye sordu kadın.

"Sözcüğümü, şimdi şu masanın üzerinde duran kitapları bana gösterebilirsiniz."

"Tabii, neden olmasın!" diye bağırdı kadın, hemen arkasından onu içeri alarak.

Söz konusu kitaplar, yıpranmış eski ciltlerdi. Birinin kapağı neredeyse lime lime olmuştu, parçaları yalnızca ipler tutuyordu.

"Ne pis bir yer burası!" dedi K., başını sallayarak.

Kendisi el atmadan önce, kadın önlüğünün kenarıyla kitapların tozunu aldı. K. en öndekini alıp. açtı ve açık saçık bir resim çıktı karşısına. Bir kadınla bir erkek, bir kanepede oturuyorlardı. Ressamın kötü niyeti apaçıktı, ama resim öylesine beceriksizce yapılmıştı ki, görülen tek şey, resimden dışarı çıkacakmış gibi aşırı dik oturan ve perspektif hatası yüzünden birbirine bakmakta zorlanan bir kadınla bir erkekti. K. kitabı daha fazla karıştırmadı. İkinci kitabın başlık sayfasını açmakla yetindi. Greta 'nın Kocasından Çektikleri adlı bir romandı bu.

"Burada incelenen kanun kitapları işte bunlar!" dedi K. "Beni işte bu insanlar yargılayacak!"

"Size yardım etmemi ister misiniz?" dedi kadın.

"Kendinizi tehlikeye atmadan bunu yapabilir misiniz? Kocanızın amirlerinden korktuğunu söylememiş miydiniz az önce?"

"Yine de size yardım edeceğim," dedi kadın. "Gelin biraz sohbet edelim. Beni bekleyen tehlikelerden söz etmeyin artık. Tehlikeden ancak kendim istersem korkarım. Gelin!"

Seti gösterdi ona ve kendisiyle birlikte basamağa oturmasını rica etti.

"Güzel siyah gözleriniz var," dedi, yerleştikten sonra aşağıdan yukarıya doğru K.'nin yüzüne bakarak. "Benim gözlerimin de güzel olduğunu söylerler, ama sizinkiler çok daha güzel. İlk geldiğiniz gün hemen fark etmiştim bunu. Hatta toplantı salonuna girmemin nedeni de buydu, genelde oraya hiç girmem, bir biçimde yasaktır benim için."

"Demek öyle," diye düşündü K. "Bana teslim olmak istiyor, o da buradakiler kadar yozlaşmış. Mahkemedekilerden bıkmış, bunda

anlaşılmayacak bir şey yok, önüne çıkan kişiyle de, gözlerine övgü yağıdırarak konuşuyor."

Sonra da yüksek sesle konuşup tavrını kadına açıklamış gibi, sessizce ayağa kalktı.

"Bana yardım edebileceğinizi sanmıyorum," dedi. "Bana gerçekten yardım edebilecek kişinin yüksek dereceli memurlarla bağlantı halinde olması gerekir, oysa siz yalnızca buraya kalabalık halinde gidip gelen küçük memurlarla görüşüyor olmalısınız. Hiç kuşkusuz onları iyi tanırırsınız, kendilerinden çok şey elde edebilirsiniz, ama bu insanlardan alacağınız en büyük yardım bile davanın sonucunu etkileyemez, yalnızca birkaç dostunuzu kendinizden soğutmuş olursunuz ve bunu hiç istemem. Bu insanlarla her zamanki gibi görüşmenizi sürdürün. Bence siz onlar olmadan yapamazsınız. Bu sözleri üzümlere söylüyorum, çünkü övgünüze karşılık olarak, sizin de benim hoşuma gittiğinizi itiraf etmeliyim, özellikle de böyle üzgün üzgün bana baktığınız sırada, oysa buna hiç gerek yok. Savaşmak zorunda olduğum insanlardan birisiniz, ama onlar arasında kendinizi rahat hissediyorsunuz. Hatta öğrenciyi de seviyorsunuz, ya da en azından onu sevmesiniz bile kocanıza tercih ediyorsunuz, sözlerinizden kolayca anlaşılan bir şey bu."

"Hayır," diye bağırdı kadın hâlâ oturduğu yerden ve elini öylesine ani bir hareketle kaptı ki, K. buna engel olamadı. "Şimdi çekip gidemezsiniz. Hakkımda bu kadar yanlış bir yargıya varıp ayrılmaya hakkınız yok. Şu anda gerçekten gidebilir misiniz? Bir süre daha birlikte kalamayacağınız kadar önemsiz biri miyim ben?"

"Beni yanlış anladınız," dedi K. tekrar oturarak. "Kalmama o kadar önem veriyorsanız, bunu seve seve yaparım, buraya sorgulanmak üzere geldiğime göre, zamanım da var. Size söylediklerim, yalnızca benimle ilgili bir girişimde bulunmamanızı rica etmek içindi. Davanın sonucunu hiç umursamadığımı ve mahkûm edilmekten çekinmediğimi düşünce olursanız, bunda sizi kıracak hiçbir şey olmadığını görürsünüz. Zaten davanın günün birinde biteceğinden de kuşkuluyum. Bana öyle geliyor ki, tembellik, ihmal, hatta memurların yargıdan duydukları kuşku yüzünden, soruşturmadan ya vazgeçildi, ya da vazgeçilmek üzere. Büyük bir rüşvet umuduyla davayı sürdürmeleri de olası. Ama zahmetleri boşa çıkacak, bunu şimdiden söylüyorum, benim kimseye rüşvet vermeye niyetim yok. Belki de sorgu yargıcına ya da önemli haberleri yaymaktan hoşlanan herhangi birine, bu beylerin bol keseden, kullandıkları hiçbir gücün beni birilerine rüşvet vermeye razı edemeyeceğini söyleyerek bana yardımcı olabilirsiniz. Bu çaba kesinlikle boşa çıkar, bunu açıkça belirtin. Zaten belki de kendiliklerinden fark etmişlerdir, etmemişlerse de, şimdi öğrenmeleri benim için pek önemli değil. Bu sadece onları zahmetten kurtarır. Ben de böylece birkaç küçük sıkıntıdan kurtulmuş olurum, ama başkalarının da darbe yediğini bilirsem, bu ufak tefek şeyleri dert edinmem. Bunun böyle olması için de özen göstereceğim. Sorgu yargıcını tanır mısınız?"

"Elbette," dedi kadın, "size yardım etmeyi önerdiğim sırada asıl o vardı aklımda. Küçük bir memur olduğunu bilmiyordum, ama siz söylediğinize göre, mutlaka öyledir. Yine de üstlerine yolladığı raporun bir ölçüde etkili olduğunu sanıyorum. Öyle çok rapor yazıyor ki! Memurların tembel olduklarını söylüyorsunuz, ama bu

kesinlikle hepsi için geçerli değil, özellikle de onun için. Sürekli yazıyor. Örneğin geçen pazar, duruşma akşama kadar sürdü. Herkes çekip gitti, ama o kaldı. Işık gerekiyordu, bende de yalnızca bir mutfak lambası vardı. Bunun yeterli olduğunu söyleyip hemen yazmaya koyuldu. Bu arada, o gün tatil yapan kocam eve dönmüştü. Mobilyalarımızı almaya gittik ve yeniden yerleştirdik. Komşular da bize geldi ve mum ışığında sohbet ettik. Kısacası, yargıçı unutup yatmaya gittik. Gece yarısı, saat çok geç olmalıydı, birden uyandım ve bir de baktım, yargıç yatağımın başucunda duruyor! Işık kocamın üstüne vurmasın diye bir elini lambaya

siper ediyordu. Gereksiz bir önlemdi bu, çünkü kocamın uykusu öyle derindir ki, ışık onu asla uyandırmaz. Çılgılığı basacak kadar korkmuştum. Ancak sorgu yargııcı çok kibar davrandı, tedbirli olmamı istedi, o saate kadar rapor yazdığını, lambamı geri getirdiğini ve uyurken kendisine sunduğum görüntüyü asla unutmayacağını fısıldadı kulağıma. Bütün bunları, sorgu yargıcının çok şeyler yazdığını belirtmek için söylüyorum, özellikle de sizin hakkınızda, çünkü son iki günlük duruşmanın ana malzemesi sizin sorgulamanızdı. Bu kadar uzun raporlar hiç önemsiz olamaz herhalde. Ayrıca bu olaydan da gördüğünüz gibi, sorgu yargııcı bana kur yapıyor ve onun üzerinde büyük bir etkim olabilir, özellikle de şimdi, işin başlangıç aşamasında, çünkü beni daha yeni fark etmiş olmalı. Bana çok değer veriyor, buna ilişkin başka kanıtlarım da var. Dün, sırdaşı ve çalışma arkadaşı olan o öğrenciyle, duruşma salonunu temizlemem için bir çift ipek çorap yolladı bana. Ama bu bir bahane, çünkü bu iş kocamın yükümlülüklerinden biri zaten, bunun için kendisine para veriliyor. Ne güzel çoraplar, baksanıza..." -eteğini dizlerine kadar sıyırıp bacaklarını uzatarak kendisi de baktı- "çok güzel çoraplar, hatta fazlasıyla güzel, çünkü benim için yapılmamışlar."

Birden sustu ve K.'yı yatıştırmak istercesine elini onunkinin üstüne koyarken, bir yandan da kulağına fısıldadı:

"Dikkat, Bertold bize bakıyor."

K. yavaşça gözlerini kaldırdı. Salon kapısında genç bir adam duruyordu. Kısa boylu, çarpık bacaklıydı. Kısa ve seyrek olan kıvılcık saçlarını karıştırarak kendine hava vermeye çalışıyordu. K. merakla ona baktı. Uzmanlık alanı, kendisinin tamamen bilgisiz olduğu hukuk bilimi olan ve büyük olasılıkla günün birinde yüksek bir mevkiye ulaşacak bir öğrenciyle ilk kez karşılaşılıyordu. Öğrenci ise K.'nın varlığından hiç tedirgin olmuşa benzemiyordu. Bir parmağını sakalından ayırarak kadına basit bir işaret yapıp pencerenin önüne geçti. Kadın K.'ya doğru eğilip fısıldadı:

"Lütfen bana kızmayın ve hakkımda kötü düşünmeyin. O korkunç yaratığın yanına gitmeliyim. Şu çarpık bacaklara baksanıza! Ama hemen geri gelirim ve beni istediğiniz yere götürebilirsiniz. İsteddiğiniz yere giderim, istediğinizi yapabilirsiniz bana, tek arzum buradan olabildiğince uzak kalmak, hatta hiç dönmemem de olur!"

Yine K.'nin elini okşadı ve çabucak kalkıp pencereye koştu.

K. çamaşırcının elini yakalamak için boşlukta istenç dışı bir hareket yaptı, ama kadın çoktan gitmişti. Bu kadın gerçekten onu baştan çıkarıyordu ve ne kadar düşünse de, baştan çıkmamak için geçerli bir neden bulamadı. Bir an aklından, kadının onu yargıya teslim etmek için tuzağa düşürmeye çalıştığı da geçti, ama bu düşünceyi hiç zorlanmadan silip attı. Onu nasıl tuzağa düşürebilirdi ki? Bütün yargı sistemini, en azından kendisiyle ilgili konuda bir darbeye yerle bir etmekte hâlâ serbest değil miydi? Kendine bu kadar güvenemez miydi? Hem zaten bu kadının içtenlikle yardım ister gibi bir hali vardı, bu da yararlı olabilirdi. Sorgu yargııcı ile yarıdakçı takımından alınabilecek en iyi öğ, belki de bu kadını ellerinden alıp kendine mal etmesiydi. Bu durumda sorgu yargııcı bir gün, K. hakkında yalan dolu raporlar üzerinde çalıştıktan sonra, gece yarısı kadının yatağını gerçekten boş bulabilirdi. Hem de şu anda pencerenin önünde bulunan bu kadın, ağır ve kaba bir kumaştan dokunmuş siyah bir elbise giymiş olan bu esnek ve sıcak, dolgun beden yalnızca ona ait olacağı için.

Kadına karşı beslediği kuşkuları böylece dağıttıktan sonra, pencerenin önündeki konuşmanın çok uzun sürdüğü izlenimine kapılıp setin üzerine önce parmaklarıyla, ardından yumruğuyla vurmaya koyuldu. Öğrenci, kadının omzunun üzerinden şöyle bir baktı, ama hiç istifini bozmadı. Kadına daha sıkı yapışıp onu kollarına aldı. Kadın, öğrenciyi büyük bir dikkatle dinliyormuş gibi başını eğdi, o da bunu

fırsat bilip konuşmasını kesmeden boynuna sesli bir öpücük kondurdu. K., kadının öğrenci hakkında söylediklerini, onun kendisine nasıl zalimce davrandığını doğrulayan bir hareket olarak değerlendirdi bunu. Ayağa kalkıp bir aşağı bir yukarı yürümeye koyuldu. Öğrenciye ters ters bakarak, onu en kısa zamanda nasıl kovabileceğini düşünüyordu. Ayrıca, arada bir tepinmeye dönüşen bu gezintiyle sabrı taşan öğrencinin kendisine şu sözleri yöneltmesine de sevindi:

"Aceleniz varsa, gitmenizi engelleyen bir şey yok. Bunu daha önce de yapabiliydiniz, arkanızdan kimse üzülmezdi. Hatta ben içeri girdiğim an, hem de hızla çekip gitmeliydiniz!"

Bu öfkeli çıkış aynı zamanda, kötü gözle bakılan sıradan bir sanıkla konuşan geleceğin yargı uzmanının olanca gururunu da sergiliyordu. K. onun hemen yanında durup gülümsedi.

"Sabırsız olduğum doğru," dedi. "Ama bu sabırsızlığı gidermenin en iyi yolu sizin bizden ayrılmanız olacak. Buraya ders çalışmak için geldiyseniz -çünkü öğrenci olduğunuz söylendi bana- salonu size bırakıp bu kadınla gitmeye hiçbir itirazım yok. Zaten yargıç oluncaya kadar daha çok çalışmanız gerekecek. Sizin yargı sisteminiz hakkında pek bilgim yok ama, pek iyi becerdiğiniz hakaret dolu konuşmalardan ibaret olduğunu da sanmıyorum."

"Onu serbest bırakmamalıydılar," dedi öğrenci, K.'nin saldırgan sözleri hakkında kadına bir açıklama yaparcasına. "Yanlış yaptılar. Sorgu yargıcına da söyledim. En azından sorgulamalar arasında odasında tutulması gerekirdi. Yargıcı bazen hiç anlamıyorum."

"Bu kadar laf yeter," dedi K., elini kadına uzatarak. "Haydi gelin!"

"Ah, ah! Şu işe bak!" dedi öğrenci. "Hayır, hayır, onu alamazsınız."

Kendisinden hiç beklenmeyen bir güçle kadını kucağına alıp arada bir ona sevgiyle bakarak, iki büklüm sırtıyla kapıya doğru koştu. Bu kaçış, yadsınmaz bir biçimde, K.'dan çekindiğini gösteriyordu. Bu arada, serbest eliyle kadının kolunu okşayıp sıkarak onu kışkırtma küstahlığında bulunuyordu. K. onu yakalamaya ve gerekirse boğmaya hazır bir biçimde, yanında yürüyordu. Ancak kadın araya girdi:

"Yapılacak bir şey yok, sorgu yargıcını beni istemiş, sizinle gelemem. Şu küçük zalim," bir yandan da öğrencinin yüzünü okşuyordu, "Şu küçük zalim beni bırakmayacak."

"Siz serbest kalmak istemiyorsunuz!" diye bağırdı K. öğrencinin omzuna elini koyarak. O da bu eli ısırmağa çalıştı.

"Hayır," diye bağırdı kadın, K.'yı iki eliyle iterek. "Hayır, hayır, hiç istemiyorum! Neler geçiyor aklınızdan? Bu benim felaketim olur. Bırakın onu, rica ederim bırakın, yalnızca sorgu yargıcının emrini yerine getirerek beni ona götürüyor."

"Peki öyleyse, defolup gitsin, sizi de gözüm görmesin!" dedi K. uğradığı düş kırıklığı yüzünden öfkeye kapılarak. Öğrencinin sırtına bir yumruk indirip onu sendeletti.

Ancak yere düşmediği için sevinen delikanlı, kucağındaki ağırlıkla daha da hızlı koştu.

K. yavaşça onları izledi. Bu insanın önünde ilk kez yenilgiye uğradığını anlıyordu. Ancak kaygılanmasına gerek yoktu. Sırf kavgaya yol açmamak için katlanmıştı buna. Evinde kalıp gündelik yaşantısını sürdürmeye devam ederse, onlardan bin kat üstün olup bir tekmeyle hepsini yolundan uzaklaştırabilirdi. Gülünç bir görüntü geliyordu gözünün önüne, örneğin şu acınası öğrencinin, şu kendini bir şey sanan acemi çaylağın, şu biçimsiz sakallının, Elsa'nın yatağının önünde diz çökmüş, ellerini bitiştirerek özür dileyen görüntüsü. Bu görüntü o kadar hoşuna gitti ki, fırsatını bulursa onu kadının evine götürmeye karar verdi.

Merakla kadının götürüldüğü kapıya gitti, öğrencinin herhalde sokakta onu kucağında taşıyacak hali yoktu. Ancak fazla uzaklaşmasına gerek kalmadı. Kapının hemen karşısında, tavan arasına çıkıyor olabilecek dar bir ahşap

merdiven göze çarpıyordu. Merdiven dönemeci, bittiği yerin görülmesini engelliyordu. Öğrenci, kucağında taşıdığı kadınla birlikte bu merdivene yönelmişti. Yavaşça, soluk soluğa ilerliyordu, çünkü koşmaktan yorgun düşmüştü. Kadın eliyle K.'ya selam verdi ve omuzlarını birkaç kez kaldırarak, bu kaçırılma işinden sorumlu olmadığını ona anlatmaya çalıştı. Ama bu hareket büyük bir üzüntü belirtisi içermiyordu. K. ona, tanıdığı biri değilmiş gibi ifadesiz bir yüzle baktı. Ne düş kırıklığına uğradığını, ne de bu düş kırıklığını kolayca atlatabileceğini belli etmek istiyordu.

İki kaçak gözden kaybolduğunda, o hâlâ eşikte duruyordu. Kadının kendisini aldattığını, üstelik yargıcın evine götürüldüğünü ileri sürerek yalan söylediğini kabul etmek zorundaydı. Yargıcın onu tavan arasında bekleyecek hali yoktu ya! Ne kadar bakarsa baksın, ahşap merdiven hiçbir şeyi açıklayamazdı. Hemen yakında küçük bir tabela fark eden K. koşup baktı. Beceriksiz bir çocuk yazısıyla şu kayıt düşülmüştü: "Mahkeme arşivlerine çıkar." Mahkeme arşivleri demek ki bu kiralık evin çatı katındaydı. Burası pek saygın bir yer sayılmazdı ve bir sanık için, arşivlerini en yoksul kiracıların hurda eşyalarını fırlatıp attıkları bir yerde tutan bu mahkemenin parasızlığından daha rahatlatıcı bir şey olamazdı. Aslında belki parası vardı da, çalışanlar üstüne üşüştüğü için yargı işlerinde kullanılamıyordu. Hatta bu, K.'nın şimdiye kadar gördükleri hesaba katılacak olursa, son derece mümkündü, ama yolsuzluk sanık açısından biraz onur kırıcı olsa da, mahkemenin yoksulluğundan çok daha rahatlatıcıydı. Şimdi anlıyordu ki, ilk sorgulama için sanığı bir tavan arasına getirtmekten utanç duyan mahkeme, onu kendi evinde taciz etmeyi yeğlemişti. K. bir tavan arasına yerleştirilen şu yargıçtan çok daha üstün konumda değil miydi? Onun bankada, kentten en canlı meydanına açılan kocaman bir penceresi ve bir de bekleme odası olan büyük bir bürosu vardı. Rüşvete ve çalıp çırpıma dayanan ek geliri yoktu elbet, üstelik odacısının büroya bir kadın taşımamasını da sağlayamazdı. Ama en azından bu dünyada, bunlardan seve seve vazgeçiyordu.

K. hâlâ tabelanın önünde dikili dururken, merdivenden bir adam çıktı, açık kapıdan odaya baktı -buradan duruşma salonu da görülüyordu- ve K.'ya, birkaç dakika önce orada bir kadın görüp görmediğini sordu.

"Siz herhalde mübaşirsiniz, değil mi?" diye sordu K.

"Evet," diye yanıtladı adam, "yoksa siz de sanık K. mısınız? Sizi şimdi tanıdım, hoş geldiniz."

Sonra elini K.'ya uzattı. Oysa bunu hiç beklemiyordu. "Bugün duruşma yok," diye ekledi, sessiz duran K.'ya. "Biliyorum," dedi K., mübaşirin sivil giysisine bakarak. Sıradan düğmelerin yanı sıra, eski bir subay paltosundan sökülmüş gibi duran iki yaldızlı düğme dışında hiçbir resmi işaret yoktu üzerinde. "Az önce konuştum karınızla, ama şimdi burada değil. Öğrenci onu sorgu yargıcına götürdü."

"Görüyorsunuz," dedi mübaşir, "onu hep elimden alıyorlar. Oysa bugün pazar! Hiçbir iş yapmam gerekmiyor, yine de sırf beni buradan uzaklaştırmak için gereksiz işlere yolluyorlar. Üstelik, vaktinde geri dönebileceğimi sanmam için, fazla uzağa göndermemeye özen gösteriyorlar. Elimden geldiğince acele ediyorum, ilgiliye verilecek haberi kapıdan öyle soluk soluğa bağıriyorum ki zor anlaşılıyor, çabucak geri dönüyorum, ama öğrenci daha çabuk davranmış oluyor! Çünkü yolu uzun sayılmaz, yalnızca tavan arasından inmesi yeterli. Bu kadar kul köle olmasaydım, onu uzun süre önce burada, bu tabelanın yanındaki duvara çarpıp ezerdim. Hep bunun hayalini kuruyorum... Hemen şuracıkta^ yerin üzerinde, yamyassı, çivilenmiş, kolları çapraz, parmakları bükük, bacakları yusuvarlak bükülmüş ve dört bir yanına kan sıçramış. Ama bugüne kadar, bir hayalden öteye gitmedi.

"Başka çare yok mu?" diye sordu K*. gülümseyerek. "Ben göremiyorum," diye yanıtladı mübaşir. "Üstelik durum şimdi daha da kötü. Bugüne kadar karımı

evine götürmekle yetiniyordu, şimdi ise, uzun süredir beklediğim gibi, sorgu yargıcına götürüyor."

"Karınızın bu işte hiç sorumluluğu yok mu?" diye sordu K. Kıskançlık onun da içini öylesine kemiriyordu ki, kendini zor tutuyordu.

"Var tabii!" diye yanıtladı mübaşir. "Hatta en büyük suç onda. Onun boynuna atıldı. O, bütün kadınların peşinden koşar. Yalnızca bu binada, içeri sızmayı başardığı beş evden kovuldu. Ne yazık ki bu binanın en güzel kadını benim karım ve kendini en az savunabilen kişi de benim."

"Öyleyse, yapılacak bir şey yok kuşkusuz," dedi K.

"Neden olmasın?" diye sordu mübaşir. "Bu alçak öğrenciye, karıma dokunmak istediğinde öyle bir tokat atmalı ki, bir daha yeltenemesin. Ne var ki ben yapamam, kimse de bana bu iyiliği yapmaya yanaşmıyor, çünkü herkes onun gücünden çekiniyor. Sizin gibi biri gerekiyor."

"Nedenmiş o?" diye sordu şaşırıp kalan K.

"Çünkü siz sanıksınız!" diye yanıtladı mübaşir.

"Evet ama," dedi K., "bu yüzden davanın sonucunu değilse de, en azından soruşturma aşamasını etkileyerek intikam almasından korkmam gerekir."

"Kuşkusuz," dedi mübaşir, K.'nin bakış açısını da kendisinin kadar doğru bulmuş gibi. "Ama genel kural olarak, burada sonuca ulaşamayacak davalara bakılmaz."

"Ben sizin gibi düşünmüyorum," dedi K., "ama bu, öğrenciyle ilgilenmemi engellemeyecek."

"Size çok minnettar olurum," dedi mübaşir biraz resmi bir tavırla, ama nihai arzusunun gerçekleşebileceğine inanmış gibi görünüyordu.

"Aynı şeyi hak eden başka memurlar da olabilir," dedi K., "belki de hepsi."

"Evet, öyle," diye karşılık verdi mübaşir, son derece doğal bir şeymiş gibi.

Sonra da, bütün nezaketine karşın daha önce belli etmediği bir güvenle K.'ya baktı.

"Herkes şu aralar isyan halinde," diye ekledi.

Ancak bu konuşma onu biraz üzmüş gibiydi. Kesmek için, "Gidip büroya geldiğimi bildirmeliyim. Benimle gelmek ister miydiniz?" diye sordu.

"Ne işim var orada?" dedi K.

"Arşivlere bakabilirsiniz, kimse sizinle ilgilenmez."

"Görölmeye değer bir şey var mı ki?" diye sordu K. duraksayarak. Ama kabul etmeye can atıyordu.

"Ne desem," diye yanıtladı mübaşir, "sizi ilgilendireceğini düşünmüştüm."

"Öyle olsun," dedi K. sonunda. "Sizinle geliyorum."

Merdiveni mübaşirden daha çabuk çıktı.

İçeri girerken neredeyse düşüyordu, çünkü kapının arkasında bir basamak daha vardı.

"İnsanlara hiç saygıları yok," dedi.

"Hiç yok," diye yineledi mübaşir. "Şu bekleme salonuna baksanıza."

Kaba yapılı kapıları tavan arasının çeşitli bölmelerine açılan uzun bir koridoru burası. Gün ışığı doğrudan içeri girmediği halde, ortalık tamamen karanlık değildi, çünkü bu taraftaki çalışma odalarının birçoğu koridordan iç duvarlarla değil, gün ışığını az da olsa geçiren ahşap bir kafesle ayrılmışlardı ve bu kafesin arkasında, sıralarının üstünde yazı yazan, ya da kafes parmaklarına dayanmış, gelip geçen insanları seyrederek ayakta duran memurlar görölüyordu. Pazar günü olduğu için, bekleme odasında çok az insan vardı. Çok gösterişsiz kişilerdi bunlar. Koridorun her iki kenarına yerleştirilmiş banklara neredeyse belli aralıklarla oturmuşlardı. Hepsi de özensiz giyinmişti, oysa dış görünüşlerine, duruşlarına, sakal kesimlerine ve açıklanamayacak bin türlü ayrıntıya bakılacak olursa, toplumun yüksek sınıflarına ait

oldukları anlaşılıyordu. Askılık bulunmadığı için, herhalde birbirlerini örnek alarak, şapkalarını bankların altına bırakmışlardı. K. ile mübaşirin geldiklerini görünce, kapıya yakın duranlar ona selam vermek için yerlerinden kalktılar. Bunu gören diğerleri de aynı şeyi yapma zorunluluğunu hissetmiş olmalı ki, bu iki bey önlerinden geçerken herkes ayağa kalktı. Hiçbiri tamamen doğrulmuyordu, sırtları eğik, dizleri de bükük kalıyordu. Bu halleriyle sokak dilencilerini andırıyorlardı. K. arkadan gelen mübaşiri bekledi.

"Bu insanları kimbilir nasıl aşağılamışlardır!" dedi.

"Evet," diye karşılık verdi mübaşir. "Bunlar sanık, burada gördüğünüz herkes birer sanık."

"Öyle mi?" dedi K. "Öyleyse meslektaş sayılırlar."

Sonra da, en yakınındaki saçları kırışmış, uzun boylu, zayıf bir adama döndü.

"Burada ne bekliyorsunuz efendim?" diye kibarca sordu.

Ancak bu beklenmedik soru adamı perişan etmiş gibiydi. Çevresi çok geniş, başka yerlerde kendine son derece hâkim olan ve başkalarına karşı elde ettiği üstünlüğü kolayca unutamayan biri olduğu belliydi. Oysa burada, bu kadar basit bir soruyu bile yanıtlayamadı ve ona yardım etmeleri gerekiyormuş gibi, yanındakilere bakmaya koyuldu; bu yardım gelmedikçe, kimsenin kendisinden yanıt istemeye hakkı yoktu sanki. Bunun üzerine mübaşir, adamı yatıştırmak ve cesaretlendirmek için araya girdi:

"Bu bey sizden yalnızca ne beklediğinizi soruyor. Karşılık versenize!" dedi.

Mübaşirin sesi adama daha tanıdık gelmiş olmalı ki, daha iyi bir sonuç elde etti.

"Benim beklediğim..." diye başladı, sonra susuverdi.

Sorulan soruya kesin bir yanıt verebilmek için bu başlangıcı seçmişti, ama arkası gelmedi. Birkaç sanık yaklaşarak çevrelerini sardı.

"Dağılın, dağılın, yolu tıkamayın," dedi mübaşir onlara.

Yavaşça geri çekildiler, ama eski yerlerine dönmediler. Bu arada, soru sorulan adam kendini toparlayabilmişti. Yanıtlarken gülümsüyordu.

"Bir ay önce mahkemeye bir dilekçe göndermiştim, bununla ilgilenmelerini bekliyorum."

"Çok zorlanır gibi bir haliniz var," dedi K.

"Evet, ne de olsa kendi işim."

"Herkes sizin gibi düşünmüyor," dedi K. "Bakın, ben de sanığım, ama rahatımı bozmamak için, ne bir dilekçe verdim ne de başka bir şey. Sizce bu gerekli mi?"

"Tam olarak bilmiyorum," dedi yine aklı karışan adam.

Anlaşılan, K.'nin şaka yaptığını sanıyordu. Yine bir yanlışlık yapmamak için eski yanıtını tekrar etmeyi yeğlediği de çok belliydi, ama K.'nin sabırsız bakışıyla karşılaşınca, şu sözlerle yetindi:

"Doğrusu ben, dilekçemi verdim."

"Benim sanık olduğuma inanmıyorsunuz galiba," dedi K.

"Ne demek, tabii inanıyorum efendim!" dedi adam hafif kenara çekilerek, ancak verdiği yanıt, inanmaktan çok kuşku duyduğunu belli ediyordu.

"Bana inanmıyor musunuz?" diye sordu K.

Sonra da, adamın ezikliğinden kaynaklanan bilinçaltı bir dürtüyle, ikna etmeye zorlarcasına adamı kolundan yakaladı. Canını acıtmak istememiş ve hafifçe dokunmuştu ama adam, sanki K. onu parmak ucuyla değil de, ateşte kızdırılmış kıskaçla yakalamış gibi, çığlığı bastı. Bu gülünç çığlık K.'nin iyice sinirine dokundu. Sanık olduğuna inanmıyorlarsa, bu aslında daha iyiydi. Hatta belki de adam onu bir yargıç sanmıştı. Vedalaşmak amacıyla, kolunu iyice sıkıp onu banka doğru itti ve yürüdü.

"Sanıkların çoğu pek duyarlı oluyor^" dedi mübaşir.

Bekleyen insanların neredeyse hepsi, arkalarından, artık bağıraktan vazgeçmiş olan adamın etrafında toplanıp olayın ayrıntıları hakkında

kendisini sorguladılar. Derken K., taşıdığı kılıçtan jandarma olduğu anlaşılan birinin yaklaştığını gördü. Rengine bakılırsa, kılıcının kını alüminyumdandı. K. buna çok şaşırıldı ve öyle olup olmadığını anlamak için silahı elledi. Sanığın attığı çığlık yüzünden gelen jandarma, ne olduğunu sordu. Mübaşir birkaç söz söyleyerek onu yatıştırmaya çalıştı, ama jandarma gidip durumu görmesi gerektiğini söyleyip selam vererek, küçük ve sık adımlarla yanlarından ayrıldı. Küçük adımlarla yürümesinin nedeni, herhalde gut hastalığıydı.

K. onun ya da koridordaki insanların üzerinde daha fazla durmadı, çünkü koridorun ortalarında, sağa sapan bir geçit bulunduğunu fark etmişti. Mübaşire, doğru yolun orası mı olduğunu sordu, o da başıyla evet işareti yaptı. Bunun üzerine K. geçide girdi. Sürekli yol arkadaşının birkaç adım önünde yürümek zorunda kalması ona ağır geliyordu, çünkü bu yürüyüş tarzı yüzünden, en azından burada, yargıca götürülen bir suçlu sanabilirdiler kendisini. Bu sıkıntıdan kurtulmak istedi.

"Burayı yeterince gördüm, artık gitmek istiyorum," dedi.

"Henüz her şeyi görmediniz," dedi mübaşir yıldırıcı bir vurdumduymazlıkla.

"Her şeyi görmek istemiyorum," dedi K. Kendini gerçekten yorgun hissediyordu. "Gitmeliyim. Nereden çıkılıyor?"

"Yolunuzu kaybetmediniz ya?" diye sordu mübaşir şaşırarak. "Şu köşeden dönün ve kapıya varıncaya kadar koridoru izleyin."

"Benimle gelin," dedi K. "Bana yolu gösterin, yoksa yanılabilirim. Öyle çok yol var ki!"

"Ama tek yol bu!" dedi mübaşir azarlarcasına. "Sizinle geri dönemem, haberi iletmem gerekiyor, hem zaten sizin yüzünüzden çok zaman yitirdim."

"Benimle gelin," diye yineledi K. sert bir sesle, mübaşiri yalan söylerken suç üstü yakalamış gibi.

"Böyle bağırmasanıza!" diye fısıldadı mübaşir. "Burası bürolarla dolu. Tek başınıza dönmek istemiyorsanız bir süre daha yanımda kalın, ya da işimi bitirinceye kadar burada bekleyin. O zaman seve seve sizinle dönerim."

"Hayır! Olmaz!" dedi K. "Bekleyemem, hemen benimle gelmelisiniz."

Henüz bulunduğu yeri inceleyecek zamanı olmamıştı. Çevresindeki çok sayıdaki ahşap kapılardan birinin açıldığını görünce, ancak ortalığa bakınabildi. Attığı çığlık yüzünden olsa gerek, genç bir kız belirip "Beyefendi ne istiyorlar?" diye sordu. Kızın arkasında, uzaklarda, karanlıkta ilerleyen bir adam görülüyordu. K. mübaşire baktı. Kimsenin kendisiyle ilgilenmeyeceğini söylemişti. Oysa şimdiden iki bürokratla karşı karşıyaydı. Az sonra bütün memurlar üzerine üşüşüp ne yaptığını soracaklardı. Yapabileceği en makul ve akılcı açıklama, sanık olduğunu söyleyip bir sonraki sorgulama tarihini öğrenmek için geldiğini belirtmekti. Bunu yapmak istemiyordu çünkü öncelikle bu doğru değildi, buraya sırf merak yüzünden gelmişti, ya da -bunu açıklamak daha da zordu- mahkemenin içinin de dışı kadar iğrenç olduğunu görmek istemişti. Yanılmadığını hissediyordu. Daha fazla uzaklaşmak istemiyordu, sıkılmıştı artık, o ana kadar gördükleri üzerinde yeterince baskı yaratmıştı. İlk kapıdan her an çıkabilecek yüksek dereceli memurlarla karşılaşacak olursa, durumu kaldıramayacaktı artık. Gitmek, mübaşirle birlikte, hatta gerekirse tek başına buradan ayrılmak istiyordu.

Ancak sessizliği şaşırıcı olmalıydı, çünkü kızla mübaşir, her an uğrayabileceği büyük dönüşümün görüntüsünü kaçırmak istemiyorlarmış gibi, kendisini süzüyorlardı. K.'nın uzaktan gördüğü adam da kapıya kadar gelmişti. İki eliyle kirişe tutunmuş, sabırsız bir izleyici gibi ayak ucunda salınıyordu. K.'nın davranışının bir rahatsızlıktan kaynaklandığını ilk fark eden genç kız oldu. Bir koltuk getirip sordu:

"Oturmak ister miydiniz?"

K. hemen oturdu ve daha sağlam durabilmek için kollarını koltuğun kenarlarına dayadı.

"Başınız döndü, değil mi?" dedi genç kız.

Kızın yüzünü şimdi yakından görüyordu. Birçok kadının en güzel gençlik yıllarında sahip olduğu o ciddi ifade vardı bu yüzde.

"Bu rahatsızlık için kaygılanmayın," dedi, "Olağanüstü bir şey değil. Buraya ilk kez ayak basan herkes neredeyse her zaman bu tür bir bunalım geçirir. Bu sizin ilk gelişiniz, değil mi? Evet mi? Öyleyse, dediğim gibi çok alışıldık bir durum. Güneş çatıyı yakıp kavuruyor, kirişler de aşırı ısınıyor. Havayı böylesine ağır've boğucu hale getiren de bu. Burası işyerleri için pek de uygun bir yer değil, ama bunun dışında elverişli olmayan yanları da var. Büyük duruşmaların yapıldığı bazı günler -ki bu, sık sık olur- insan soluk almakta zorlanıyor. Üstelik herkesin çamaşırlarını burada kuruttuğu düşünülürse -kiracılara bunu yasaklamak mümkün değil- küçük bir rahatsızlık geçirmenizde şaşılacak bir şey yok. Ama insan sonunda bu havaya alışıyor. İkinci ya da üçüncü kez geldiğinizde, bu bunalımı neredeyse hiç hissetmezsiniz. Şimdi biraz daha iyi misiniz?"

K. yanıtlamadı. Fenalık geçirip şu insanların eline düştüğü için çok canı sıkılmıştı. Üstelik rahatsız oluşunun nedenlerini öğrendiğinden beri, iyi olmak bir yana, kendini daha da zayıf hissediyordu. Genç kız bunu hemen fark etti. Onu biraz rahatlatmak için, duvara dayalı duran zıpkını kapıp K.'nin hemen üstündeki çatı penceresini açtı. Ancak içeri yağın kurumlar yüzünden, çabucak kapatıp mendiliyle K.'nin ellerini temizlemek zorunda kaldı; kendisi yapamayacak kadar yorgundu çünkü. Kalkıp gitme gücüne kavuşuncaya kadar sessizce oturmak istiyordu ama bunu ancak, kendisiyle ilgilenilmezse yapabilirdi. Genç kızın şu sözleri, bardağı taşıran son damla oldu:

"Burada kalamazsınız, geçişleri engelliyorsunuz."

K-, hangi geçişleri engellediğini sorarcasına kaşlarını kaldırdı.

"İsterseniz sizi revire götürüyüm," dedi kız. Sonra da, "Yardım edin lütfen," diye seslendi kapıda duran adama. O da hemen yaklaştı.

Ancak K. revire gitmek istemiyordu. Daha uzağa götürülmeyi engellemekten başka arzusu yoktu. Ne kadar ileri giderse, rahatsızlığı o kadar artacaktı.

"Artık yürüyebilirim," dedi beceriksizce ayağa kalkarak. Uzun süre oturmaktan kasları tutulmuştu.

Ancak dik duramadı.

"Olmuyor," dedi başını sallayarak.

Ve iç geçirerek oturdu. Onu hiç zorlanmadan geri götürebilecek olan mübaşir geldi aklına, ancak çoktan gitmiş olmalıydı, çünkü önünde duran adamla genç kızın arasına baktığı halde, onu bir türlü bulamıyordu.

"Sanırım," dedi oldukça şık giyimli adam -sivri uçları kelebek kuyruğunu andıran gri yeleşli özellikle dikkat çekiciydi- "Sanırım bu beyin geçirdiği rahatsızlık buranın havasından kaynaklanıyor. Bu durumda hem kendisi hem de bizim için en iyisi onu revire götürmek değil, buradan dışarı çıkarmaktır."

"Doğru!" diye bağırdı K., duyduğu sevinçten adamın neredeyse sözünü keserek. "O zaman kendimi çok daha iyi hissedirim. Zaten o kadar da kötü değilim. Yalnızca koltuk altımdan biraz desteğe ihtiyacım var. Sizi çok rahatsız etmem, hem yol da pek uzun sayılmaz. Beni kapıya kadar götürün, yeter. Basamaklarda biraz oturursam, hemen kendime gelirim. Daha önce hiç böyle fenalaşmamıştım, bu halim beni çok şaşırttı doğrusu. Ben de memurum ve işyeri ortamlarına alışkınım. Ama burası, sizin de söylediğiniz gibi, gerçekten aşırı boğucu. Biraz yanımda yürüyebilir misiniz acaba? Başım dönüyor ve tek başıma ayağa kalktığımda kendimi kötü hissediyorum."

Sonra da, koluna rahatça girsinler diye omuzlarını hafifçe dikleştirdi. Ancak adam hiç oralı olmadı. İki eli'ceplerinde, istifini bozmadan durdu ve kahkahayı bastı.

"Görüyorsunuz ya," dedi genç kıza, "Tahminimde haklı değil miyim? Beyefendi başka yerlerde değil, sırf buradayken kendini kötü hissediyor." Genç kız da gülümsedi, ama şakayı biraz abarttığını belli etmek istercesine adamın koluna dokundu.

"Ne sanıyorsunuz!" dedi adam hâlâ gülerek, "bu beyi dışarı çıkarmayı ben de isterim!"

"Peki öyleyse," dedi genç kız, güzel başını bir an için eğerek. Sonra da büyük bir hüzne kapılıp, açıklama beklemiyormuş gibi sabit bir biçimde önüne bakan K.'ya dönerek, "Kahkahaya aldırış etmeyin," diye ekledi. "Bu bey -sfei tanıştırmama izin verin (beyefendi bir el işaretiyle izin verdi)- bu bey bizim danışmanımızdır. Sanıklara gerek duydukları tüm bilgileri kendisi verir ve yöntemlerimiz halk arasında pek bilinmediği için, bir sürü soru sorulur. Hepsine verilecek bir yanıtı vardır. İstiyorsanız siz de deneyebilirsiniz. Ama tek meziyeti bu değildir, ayrıca çok da zarif giyinir. Halkın üzerinde iyi bir izlenim bırakmak için, danışmanın şık giyinmesi gerektiğini düşündük ('biz' derken, diğer memurları kastediyorum),-çünkü sanıklar her zaman ilk ona uğrarlar. Ötekiler, ne yazık ki çok daha kötü giyinirler. Bana baksanıza! Modayla hiç ilgilenmeyiz. Şık giyinmek ne işimize yarar, nasıl olsa bütün zamanımızı büro içinde geçiriyoruz. Hatta buradayatıyoruz. Ama söylediğim gibi,

danışmanımıza iyi bir takım elbise gerektiğini düşündük. Ne yazık ki, bu konuda biraz garip davranan yönetimimiz bunu sağlamaya yanaşmadığı için de, aramızda para topladık; sanıklar da katkıda bulundu. Gördüğünüz şu güzel giysiyi, hatta birkaçını daha, işte böyle satın alabildik. Sanıkları ürküten şu gülüşü de olmasa, iyi bir izlenim bırakmak açısından her şey yolunda olacak."

"Ya, öyle," dedi danışman alay edercesine. "Ama bütün küçük sırlarımızı bu beye neden anlattığınızı, daha doğrusu dinlemeye zorladığınızı anlamıyorum küçük hanım. Öğrenmeye hiç hevesli görünmüyor. Baksanıza, kendi işine dalıp gitmiş."

K. karşı çıkmaya istekli değildi. Genç kızın niyeti belki mükemmeldi. Belki de onu oyalamaya ya da kendine gelmesi için zaman tanımaya çalışıyordu. Ama amacına ulaşamamıştı.

"Neden güldüğünüzü ona açıklamak zorundaydım," dedi genç kız. "Hakaret ediciydi."

"Sanırım kendisini dışarı çıkarmam koşuluyla, bu bey çok daha ağır hakaretleri başıslayabilir," dedi danışman.

K. sesini çıkarmadı. Gözlerini bile kaldırmadı. Bir nesne yerine konulduğunun farkındaydı, hatta bunu yeğliyordu, ama birden, danışmanın elini bir kolunda, kızınıkini de diğerinde hissetti.

"Haydi, kalkın bakalım zayıf adam!" dedi danışman.

"Her ikinize de çok teşekkür ederim," dedi K. yavaşça ayağa kalkarak ve yardımcılarının ellerini, destek görmek istediği yere kendisi yerleştirerek.

"Beni duyan da," diye fısıldadı genç kız, koridorda birlikte yürürken, "beni duyan da danışmanımızı değerli kılmaya çalıştığımı sanır. Ne isterlerse düşünsünler, ben yalnızca doğruyu söylemeye çalışıyorum. Katı yürekli biri değildir o. Kendini kötü hisseden sanıkları kapıya kadar götürmek zorunda olmadığı halde, bu işi isteyerek yapıyor. Belki de içimizden hiç kimse katı yürekli değil. Belki de hepimizin içinde insanlara yardım etme isteği var, ama mahkeme memuru olduğumuz için, çoğunlukla kimseye yardım etmek istemeyen kötü insanlar izlenimi bırakıyoruz. Bu durum beni gerçekten üzüyor."

"Burada biraz oturmak ister miydiniz?" diye sordu danışman.

Koridora çıkmışlardı, K.'nın gelirken konuştuğu sanığın tam karşısındaydılar. Bir süre önce önünde dimdik durduğu halde, şimdi yanındaki iki kişiden koltuk desteği almak zorunda olduğu için neredeyse utanç duyuyordu. Üstelik danışman parmaklarının ucuyla şapkasını düzeltiyordu. Saçları dağılmış, ter içinde alnından sarkıyordu. Ancak sanık bunları fark etmemiş gibiydi. Kendisine hiç bakmayan danışmanın önünde, perişan bir biçimde ayakta durmuş, orada bulunduğu için özür dilemeye çalışıyordu.

"Bugün kimsenin benim davamla ilgilenemeyeceğini biliyorum," dedi. "Ama yine de, burada bekleyebilirim diye düşündüm. Bugün pazar, zamanım bol ve ben kimseyi rahatsız etmiyorum."

"Özür dilemenize gerek yok," dedi danışman. "Gösterdiğiniz ilgi onur verici. Kuşkusuz bekleme salonunda boşuna yer kaplıyorsunuz, ama beni rahatsız etmediğiniz sürece, sizi işinizi izlemekten alıkoymak istemem. Bütün görevlerini utanç verici bir biçimde ihmal eden onca sanıkla karşılaşmış olan benim gibi biri, sizin gibilere karşı sabırlı olmayı öğreniyor. Oturunuz."

"Nasılmış! İnsanlar konuşmaktan anlıyor, değil mi?" diye fısıldadı genç kız K.'ya.

K. başıyla onayladı, ama danışmanın sorduğu soruyla irkildi:

"Oturmak ister miydiniz?"

"Hayır," dedi K. "Burada dinlenmek istemiyorum."

Olabildiğince kesin konuşmuştu, ama aslında oturmaya çok ihtiyacı vardı. Deniz tutmuştu sanki. Dalgalı bir denizde yol alan bir gemideymiş gibi hissediyordu kendini, sanki sular tahta bölmelere vuruyordu ve koridorun dibinden, başının üzerinden geçecek bir dalganınkine benzer bir uğultu duyuyordu. Sanki koridor, sanıkları bir uçtan diğerine savurup yavaşça geri bırakan bir akıntıya kapılmıştı. Kendisini götüren genç kızla adamın sessizliği de gitgide anlaşılmasız bir hal alıyordu. K.'nın kaderi onların ellerindeydi. Kendisini bıraksalar, kütle gibi yere düşecekti. Her ikisi de, küçük gözleriyle keskin bakışlar fırlatıyordu. Düzgün adımlarını hissediyor, onlara eşlik edemiyordu. Neredeyse kendisini taşımaları gerekiyordu. Sonunda kendisiyle konuştuklarını fark etti, ama ne dediklerini anlamadı. Her yeri kaplayan büyük bir gürültüden başka bir şey duymuyordu, bunu da sürekli olarak siren gibi sivri bir ses deliyordu sanki.

"Daha yüksek," diye fısıldadı, başını eğip söylediği sözden utanarak, çünkü aslında yeterince yüksek sesle konuştuklarını biliyordu. Ama onları anlayamamıştı.

En sonunda, duvar aniden delinmiş gibi, yüzüne temiz bir hava çarptı ve yanında söylenen şu sözleri duydu:

"Ne pahasına olursa olsun gitmek istiyor ama çıkışı gösterseniz de, hatta bunu yüz kez tekrarlasanız da, yerinden bir milim kıpırdamıyor."

Bunun üzerine, çıkış kapısının önünde durduğunu fark etti. Kapıyı genç kız açmıştı. Bir anda gücüne kavuştuğunu hissetti ve özgürlüğün tadına varmak için, hemen ilk basamağa indi. Oradan, kendisine doğru eğilen adamla genç kıza veda etti:

"Çok teşekkürler," diye yineledi.

Sonra da tekrar tekrar ellerini sıktı. Bürodaki havaya alışkın olan bu insanların, merdivenden gelen görece taze havaya zor katlandıklarını fark eder gibi olunca da, el sıkışmaya bir son verdi. Yanıtlamakta zorlanıyorlardı. Çabucak kapıyı kapatmasaydı, genç kız belki de yere düşecekti. Bir süre daha orada hareketsiz durdu, cep aynasını çıkarıp saçlarını taradı, bir alt basamaktaki şapkasını aldı -danışman atmış olmalıydı oraya- ve merdiveni öyle canla başla ve öyle koşar adımlarla indi ki, bu dönüşümden neredeyse dehşete kapıldı. Sağlığı ona hiç böyle oyun oynamamıştı. Davanın başına açtığı dertlere kolayca katlanabildiği halde, şimdi de bedeni başkaldırıp ona yeni dertler açmaya mı

hazırlanıyordu yoksa? İlk fırsatta bir doktora mı görünmeliydi acaba? Kendi kendine -çünkü en azından bu yalnızca ona bağlıydı- ileride pazar günlerini daha iyi değerlendirmeye söz verdi.

Beşinci Bölüm

DAYAKÇI

Bunu izleyen akşamlardan birinde, K. çalışma odasını ana merdivenden ayıran koridordan geçerken -son çıkanlardan biriydi ve bir lambanın zayıf ışığında son işlerini tamamlamakta olan iki odacı dışında kimse kalmamıştı- hep basit bir ardiye zannettiği odanın kapısının ardından inlemeler duydu. Çok şaşırılmıştı. Durdu ve yanılmadığından emin olabilmek için bir kez daha dinledi. Bir an sessizlik oldu, sonra inlemeler yeniden başladı. Aklına ilk gelen, bir tanık gerekebilir düşüncesiyle gidip bir odacı bulmak oldu; ama öylesine meraka kapılmıştı ki, kapıyı açıverdi. Düşündüğü gibi, bir ardiyeydi burası. Eşik, işe yaramaz basılı çâğıtlar, yerde ters duran içi boş eski toprak mürekkep hokkalarıyla doluydu. Ama odanın ortasında, tavanın basıklığı yüzünden hafif iki büküm duran üç adam vardı. Raf üstüne yerleştirilmiş bir mum aydınlatıyordu onları. "Orada ne işiniz var?" diye sordu K., heyecandan hızlı hızlı, ama alçak bir sesle konuşarak.

Ötekileri komutası altında tuttuğu anlaşılın ve göze ilk çarpan adam, kollarını tamamen çıplak bırakan, boynu açık, koyu renkli deriden, önlük tarzı bir giysi giymişti. Hiç karşılık vermedi. Ancak diğer ikisi çığlığı bastı:

"Bayım! Sorgu yargıcına bizi şikâyet ettiğin için dayak yememiz gerekiyormuş."

K., Franz ve Willem adlı iki gözcüyü ancak o an tanıyabildi. Üçüncü kişi, onları dövmek için gerçekten de elinde bir değnek tutuyordu.

"Nasıl!" dedi K. gözlerini onlardan ayırmadan, "Ben şikâyet etmedim. Yalnızca evimde olup bitenleri anlattım. Orada pek düzgün davrandığınız da söylenemez elbet."

"Bayım," dedi Willem, bu arada Franz üçüncü kişiden korunmak için onun arkasına saklanmaya çalışıyordu; "Ne kadar düşük bir ücret aldığımızı bilseydiniz, hakkımızda böyle düşünmezsiniz. Ben bir aile geçindiriyorum, Franz ise evlenmek istiyordu. Elimizden geldiğince para bulmaya çalışıyoruz ve insan inek gibi çalışsa da, tek bir işle başa çıkamıyor. Güzel çamaşırlarınız beni baştan çıkardı. Gözcülerin böyle davranması yasaktır elbet. Yaptığım doğru değildi; ama çamaşırların bize kalması da gelenek haline gelmiş. İnanın bana, hep böyle olmuş. Olması da doğal, çünkü o eşyalar, tutukluların ne işine yarar ki? Tabii olayı herkes duyarsa, cezalandırılan da biz oluruz."

"Şu söylediklerinizden hiç haberim yoktu, zaten cezalandırılmanızı istemiş de değilim, benim için yalnızca ilke önemliydi."

"Franz," dedi bunun üzerine Willem, "bu beyin bizi cezalandırmak istemediğini söylememiş miydin sana? Cezalandırılacağımızı bile bilmediğini görüyorsun işte."

"Bu sözlere kanma," dedi üçüncü kişi K.'ya. "Ceza görmeleri hem doğru, hem de kaçınılmaz."

"Dinleme onu," dedi Willem ve işkencecinin değnekle vurduğu elini ağzına götürerek ara vermek zorunda kaldı. "Bizi ihbar ettiğin için cezalandırılıyor; etmeseydin, ne yaptığımızı öğrenseler bile başımıza hiçbir şey gelmeyecekti. Adalet bu mudur? Biz ikimiz, özellikle de ben, gözcülük görevimizi yıllarca dürüst bir biçimde yerine getirdik. Otorite açısından iyi gözcü olduğumuzu sen de itiraf etmelisin. İşimizde ilerlemeyi umuyorduk ve biz de şuradaki gözcü gibi, kesinlikle günün birinde birer dayakçı olacaktık. O hiç ihbar edilmedi; çünkü bu gerçekten çok ender rastlanan bir şeydir. Şimdi ise bayım, her şey mahvoldu, meslek hayatımız bitti, sanıklara gözcülük etmekten çok daha küçük işlere gönderecekler bizi. Üstelik, can yakan şu korkunç değnekleri yiyeceğiz."

"Şu değnek o kadar can yakar mı ki?" diye sordu K., işkencecinin elindeki âleti inceleyerek.

"Çıırılçıplak soyunmamız gerekiyor," dedi Willem.

"Ah! Bu koşullar altında..." dedi K. ve dayakçıyı süzdü. Adam bir denizci gibi yanık tenliydi, vahşi ve kararlı bir yüzü vardı.

"Şu dayağı engellemenin hiç yolu yok mu?" diye sordu.

"Hayır," diye yanıtladı dayakçı, başını sallayıp gülümseyerek.

"Soyunun," diye buyurdu gözcülere.

"Söyledikleri her şeye inanma," dedi K. 'ya dönerek. "Dayak korkusu

onları serseme çevirdi. Şunun" -parmağıyla Willem'i gösteriyordu-

"mesleği hakkında söyledikleri tamamen gülünç şeyler. Baksana, nasıl da

şişman. İlk sopalar yağların içinde yitip gidecek. Nasıl bu kadar

şişmanladı biliyor musun? Tutukladığı insanların evinde kahvaltı ederek.

Seninkini de yemedi mi? Eh işte! Söylemek istediğim bu! Bu kadar göbek

bağlamış biri asla dayakçı olamaz, bu kesinlikle imkânsızdır."

"Yine de benim gibileri yok değil," dedi Willem, pantolonunun kemerini çözerek.

"Yok," dedi dayakçı, değneği boynuna indirip onu titreterek.

"Söylenenlere kulak vereceğine/soyun."

"Gitmelerine izin verirsen, sana bol para veririm," dedi K., dayakçıya bakmadan cüzdanını dışarı çıkararak; çünkü bu tür işleri gözlerini kaldırmadan yapmak çok daha iyiydi.

"Beni de ihbar etmek, ötekilerle birlikte dayak yememi sağlamak istiyorsun," dedi işkenceci. "Hayır, olmaz."

"Mantıklı ol," dedi K. "Onları cezalandırmak isteseydim, şimdi özgürlüklerini satın almaya çalışmazdım. Kapıyı kapatır, hiçbir şeyi görmek ya da duymak zorunda kalmadan dosdoğru evime dönerdim. Görüyorsun ki bunu yapmıyorum. Onları kurtarmak benim için çok önemli ve cezalandırılacaklarını düşünmüş ya da sezmiş olsaydım, asla adlarını anmazdım, çünkü onları suçlu bulmuyorum. Suçlu olan örgüttür, üst düzey memurlardır."

"Evet, öyle," diye bağırarak gözcüler çıplak sırtlarına sopayı yediler.

"Burada yargıçlardan birine sopa atsaydın," dedi K., -konuşurken bir yanda da ötekinin kaldırdığı değneği indiriyordu-, "vurmanı kesinlikle engellemezdim, tam tersine, davaya hizmet amacıyla, gücünü toplaman için sana para verirdim."

"Söylediklerin olmayacak şeyler değil," dedi dayakçı, "ancak ben rüşvet almam. Görevim dayak atmaktır ve ben dayak atarım."

K.'nın müdahalesinin işe yarayacağını beklediği için olsa gerek, o ana kadar kendini tutan Franz, üzerinde yalnızca pantolonuyla kapıya doğru ilerledi ve K.'nin önünde diz çökerek koluna asıldı.

"İkimizi birden kurtaramayacaksan, en azından beni kurtarmaya çalış," dedi. "Willem benden yaşlı, her bakımdan daha az duyarlı ve birkaç yıl önce de bu tür bir cezaya çarptırılmıştı. Bense itibarımı henüz kaybetmedim ve iyi kötü her şeyi, emrinde çalıştığım Willem'in zorlamasıyla yaptım. Zavallı nişanlım bankanın önünde olayın sonuçlanmasını bekliyor ve ben utancımın nereye saklanacağını bilemiyorum."

Gözyaşları içindeki yüzünü ceketinin ucuyla sildi.

"Artık bekleyemem," dedi dayakçı iki eliyle değneği tutup Franz'a indirerek. Willem ise bir köşeye büzülmüş, başını kıpırdatmaya cesaret edemeden, kaçamak bakışlarla seyrediyordu. Aynı anda Franz'dan, bir çırpıda ve tekdüze bir çığlık yükseldi. Bir insandan değil de, işkence edilen bir âletten çıkmıştı sanki; koridoru inletti, binanın her yerinde duyulmuş olmalıydı.

"Bağırmasana," dedi K. kendinden geçerek.

Ateşli bakışlarını odacıların gelebileceği yöne doğru çevirerek, Franz'a hafif, ama onu yere devirmeye yetecek bir dirsek darbesi vurdu. Adamın

döşemeye tutunmak için debelendiği görüldü. Ancak dayakçının elinden kurtulamadı. Değnek onu yerde buldu, Franz acıyla kıvrılırken, değnek düzenli bir biçimde yükselip alçalıyordu.

Uzakta bir odacı görünmüştü. Bir başkası, birkaç adım gerisinden onu izliyordu. K. çabucak kapıyı kapattı, avluya bakan pencerelerden birine yaklaştı ve açtı. Çığlık tamamen dinmişti. Odacıların yaklaşmasını engellemek için, "Benim!" diye bağırdı.

"İyi akşamlar, Sayın Şef," diye karşılık verdiler. "Bir şey mi oldu?" "Hayır, hayır," diye yanıtladı K. "Avluda bir köpek uludu yalnızca."

Ancak, odacıların yerlerinden kımıldamadıklarını görünce ekledi: "İşinize devam edebilirsiniz."

Onlarla konuşmak zorunda kalmamak için de pencereden aşağı eğildi.

Bir süre sonra koridora tekrar baktığında, odacılar gitmişti. Yine de oradan ayrılmadı. Ardiyeye dönecek cesareti yoktu, evine dönmek de gelmiyordu içinden. Aşağıdaki avlu, küçük, kare şeklinde ve bürolarla çevriliydi. Bütün pencereler karanlıktı, yüksektekilere ise hafif bir ay ışığı vuruyordu. K. karanlık bir köşede, birbirinin üzerine geçirilmiş el arabalarını seçmeye çalışıyordu. İki gözcünün dayak yemesini engelleyemediği için vicdan azabı duyuyordu, ama suç onda değildi. Franz bağırmanın olsaydı -darbelerden canı çok yanmış olabilirdi, ama önemli bir anda insan kendini tutabilmeliydi- evet, bağırmanın olsaydı, K. herhalde dayakçıyı ikna etmenin bir yolunu bulacaktı. Adli işlere bakan en alt düzey memurların tümü aşağılıkta, içlerinde en insanlık dışı hizmeti yerine getiren işkencecinin kurula aykırı davranmaması için bir neden var mıydı? K., banknotları görünce adamın gözlerinin parlamış olduğunu fark etmişti. Sırf rüşvet miktarını artırmak için vurmuydu elbet. K.'nın para vermektan kaçınacak hali yoktu, çünkü gözcüleri gerçekten kurtarmak istemişti. Adli yolsuzluklarla savaşmaya başladığına göre, bu işte de aynı şeyi yapması son derece doğaldı. Ancak Franz bağırmanın başladığı anda, K.'nın eli kolu bağlanmıştı, çünkü odacıların ve belki de bir sürü insanın üşüşüp onu ardiyedeki insanlarla pazarlık ederken yakalamalarını göze alamazdı. Bu, kimsenin kendisinden isteyemeyeceği bir özveriydi. Bunu yapmaya niyet etseydi, soyunup gözcülerin yerine kurbanlık koyun gibi kendini öne sürmesi çok daha kolay olurdu. Ancak işkenceci bu değişikliği kesinlikle kabul etmezdi; çünkü hiçbir kazanç sağlamaksızın görevini savsaklamış olurdu, hem de adli işlerle uğraşan tüm memurların dava süresince K'ya saygı göstermeleri gerektiği için,

iki kez savsaklamış olurdu. Tabii, istisna oluşturan bazı hükümler yoksa!

Ne olursa olsun, K. kapıları kapatmaktan başka bir şey yapamamıştı, yine de her türlü tehlikeden uzak sayılmazdı. Franz'a vurmuş olması üzücüydü, davranışını bağışlatacak tek şeyse telaşa kapılmış olmasıydı.

Odacıların ayak sesleri uzaklaşmıştı. Dikkatlerini çekmemek için pencereyi kapatıp ana merdivene doğru ilerledi. Ardiye kapısının önünde durdu ve bir süre içeriyi dinledi. Gürültü gelmiyordu, adam gözcüleri döve döve öldürmüş olabilirdi. Ne de olsa, tamamen onun eline düşmüşlerdi. K. tam elini kapının tokmağına uzatıyordu ki, birden kendini topladı. Artık kimseye yardımı dokunamazdı. Bütün odacılar üşüşebilirlerdi çünkü. Yine de, kendi kendine bir söz verdi: Olayı duyurup, henüz önüne çıkma cesaretini gösterememiş olan gerçek suçluların, yani üst düzey memurların cezalandırılmasını sağlayacaktı.

Bankanın merdiveninden inerken, gelip geçenleri dikkatlice süzdü, ama ne kadar uzağa bakarsa baksın, bekleyen bir genç kız göremedi. Nişanlısının beklediğini belirten Franz, demek yalan söylemişti. Aslında bağışlanabilirdi, çünkü K.'ya kendisini acındırmaktan başka amacı yoktu.

Ertesi gün, gözcüler K.'nın aklından bir türlü çıkmadı. İş saatleri boyunca hep dalgındı ve paydos saati geldiğinde, bir önceki günden daha fazla kaldı bürosunda. Çıkarken yolu ardiyenin önünden geçtiği için,

saplantısı onu kapıyı açmaya zorladı ve beklenen karanlık yerine gördüğü şeyler onu çıldırttı. Her şey aynen önceki akşam bulduğu gibiydi; eski basılı kâğıtlar, eşiğin arkasındaki mürekkep hokkaları, değneğiyle işkenceci, yine çırılçıplak soyunmuş olan gözcüler ve raftaki mum. Gözcüler de önceki akşam yaptıkları gibi yakınmaya koyuldular:

"Bayım! Bayım!"

K. hemen kapıyı kapattı, hatta daha iyi kapatmak istercesine yumruğuyla üstüne vurdu. Ağlamaklı bir halde, odacıların sakın sakın kopyalama işiyle uğraştıkları odaya uğradı. Şaşkınlıktan işlerini bıraktılar. "Bir kez olsun şu ardiyeyi temizlesenize!" diye bağırdı onlara, "Burası pislik içinde!"

Odacılar ertesi gün ilk iş olarak bunu yapacaklarını söylediler. K. başını salladı, onları buna zorlamak geçmişti aklından, ama bunun için vakit gerçekten çok geçti. Onları gözetlemek amacıyla, bir süre yanlarında oturdu, yapılan işi denetliyormuş gibi bir havaya bürünerek kopyaları karıştırdı, sonra odacıların kendisiyle birlikte ayrılmaya cesaret edemeyeceklerini fark edince, kafasının içi bomboş, yorgun argın çekip gitti.

Altıncı Bölüm

AMCA-LENİ

Bir gün öğleden sonra -posta saatiydi ve K. kesinlikle çok meşguldü-amcasının geldiğini gördü. Küçük toprak sahibi amca, evrakları getiren odacıların arasından süzülerek daldı odaya. K. uzun süredir onun geleceğini düşündükçe duyduğu korkuya kapılmadı. Amca gelmek zorundaydı, K. bir ay öncesinden bunu sezmişti. Aynı anda, biraz kamburu çıkmış, sol eliyle şapkasını ezip sağ elini ta uzaktan yeğenine doğru uzatırken görür gibi olmuştu onu; hayalinde, hızlı hızlı yürürken elini uzatmış, önüne çıkan her şeyi deviriyordu. Amcanın hep acelesi vardı, başkentte kaldığı tek gün içinde aklına gelen her şeyi yapmak, önüne çıkan hiçbir görüşme, iş ya da eğlence fırsatını kaçırmamak gibi uğursuz bir düşünce peşini hiç bırakmazdı. Eski vasisi olduğu için, K. kendisine çok şey borçluydu. Her işine yardım etmek, üstelik bir geceliğine onu evinde ağırlamak zorundaydı. 'Köylü hayalet' derdi ona dehşet içinde. Amca, selamlaşır selamlaşmaz -yeğeninin kendisine uzattığı koltuğa oturacak zamanı yoktu- baş başa kısa bir görüşme yapmalarını rica etti. "Konuşmalıyız," dedi zorlukla yutkunarak. "İçimin rahat etmesi için mutlaka konuşmalıyız."

K., içeri girilmesini yasaklayarak odacıları dışarı gönderdi.

"Nedir bu duyduklarım Josef?" diye bağırdı amca, baş başa kaldıkları anda. Daha rahat olsun diye, hiç bakmadan birtakım evrakları altına sıkıştırarak masanın üzerine oturdu.

K. susuyordu. Arkadan ne geleceğini biliyordu, ama yorucu bir çalışmadan birdenbire kurtulunca, ister istemez hoş bir uyuşukluğa kapılıp pencereden sokağın karşı tarafına bakmaya başlamıştı. Oturduğu yerden yalnızca üçgen bir bölüm, iki mağaza vitrini arasındaki boş bir duvar parçası görünüyordu.

"Pencereden dışarı bakıyorsun!" diye bağırdı amca kolunu kaldırarak.

"Tanrı aşkına Josef, cevap ver bana! Lütfen söyle, doğru mu bu? Gerçekten doğru olabilir mi?"

"Amcacığım!" dedi K. dalgın halinden kurtularak, "Benden ne istediğini hiç anlayamıyorum."

"Josef!" dedi amca, uyarırcasına. "Bildiğim kadarıyla sen hep doğruyu söyledin. Son sözlerini kötü bir belirti olarak mı algılamalıyım?"

"Ne düşündüğünü sezebiliyorum," dedi K. uysal bir ifadeyle. "Herhalde davamdan söz edildiğini duydun. Kim söyledi peki?"

"Erna yazdı bana," dedi amca. "Onu hiç görmüyorsun, ne yazık ki hiç ilgilenmiyorsun, ama o yine de öğrenmiş, mektubunu bugün aldım. Tabii ki hemen geldim. Başka bir nedenim yoktu, ama bence bu yeterli. Seninle

ilgili bölümü göstereyim..." Cüzdanından mektubu çıkardı. "İşte burası, şöyle diyor: 'Josef'i görmeyeli çok oldu. Geçen hafta onu bankada ziyarete gittim; ama o kadar meşguldü ki içeri girmeme izin vermediler. Bir saatten fazla bekledim, sonra da piyano dersim için eve dönmek zorunda kaldım. Onunla konuşmak istiyordum, yakında fırsat bulurum belki. Doğum günüm için bana kocaman bir çikolata kutusu göndermiş, büyük incelikti doğrusu. Geçen sefer size yazmayı unuttuğum; şimdi, sormuş olduğunuz için aklıma geldi. Şu da var ki, çikolata pansiyonda hemen kayboluyor, insan kendine çikolata geldiğini bile öğrenmeden, ortadan yok oluyor. Ama Josef konusunda size başka bir şey söylemek istiyorum. Yukarıda da sözünü ettiğim gibi, bankada kendisiyle konuşamadım, çünkü bir beyle görüşme halindeydi. Uzun süre sessizce bekledikten sonra, bir odacıya görüşme çok uzayacak mı, diye sordum. Sayın Şefe karşı açılan dava hakkında görüşüyorlar herhalde, bu nedenle uzayabilir, diye yanıtladı. Ne davası bu, yanılıyor olmayasınız? diye sordum. Ancak yanılmadığını, hatta bunun ciddi bir dava olduğunu, daha fazla bir şey bilmediğini söyledi. İyi ve adil bir insan olan Sayın Şefe seve seve yardım edeceğini, ama ne yapabileceğini bilmediğini ve etkili kişilerin onunla ilgileneceklerini umduğunu belirtti. Bu ilginin nasıl olsa sağlanacağını ve her şeyin tatlıya bağlanacağını, ancak Sayın Şefin haline bakılacak olursa işlerin şimdilik iyi gitmediğini düşünüyordu. Bu sözleri pek önemsemedim tabii ve o saf adamı yatıştırmaya çalıştım. Başkalarına bundan söz etmemesini istedim, bence hepsi dedikodu. Yine de sevgili babacığım, bir dahaki gelişinde bu işle ilgilensen iyi olur herhalde. Ayrıntıları kolayca öğrenebilir ve gerekirse araya girersin; nüfuzlu dostların var. Gerekli olmazsa, ki böylesi çok daha akla yakın, en azından kızına seni kucaklama fırsatını verir ve onu sevindirirsin.'" "Ne iyi çocuk!" dedi amca okuması bitince ve birkaç damla gözyaşını kuruladı.

K. dalgın dalgın başını salladı. Şu son sıkıntılar yüzünden Erna tamamen aklından çıkmıştı. Hatta doğum gününü kutlamayı bile unuttuğu. Çikolata hikâyesi belli ki amcasıyla yengesine karşı onu korumak için uydurulmuştu. Çok dokunaklıydı doğrusu. Bundan böyle Ema'ya düzenli olarak tiyatro biletleri gönderse bile, ki bunu yapacaktı, yine de karşılığını veremezdi. Ancak şu durumda, on sekiz yaşındaki bir liseli kızı kaldığı yurttan ziyaret edip onunla konuşmak gelmiyordu içinden. "Evet, ne diyorsun bakalım?" diye sordu amca. Mektup ona telaş ve heyecanını unutturmuştu, yeniden okumaya dalmış gibiydi.

"Ne desem sevgili amcacığım. Bunlar doğru."

"Doğru mu?" diye bağırdı amca. "Ne doğru? Nasıl doğru olabilir? Neymiş bu dava? Herhalde bir ceza davası değildir!"

"Ceza davası," dedi K.

"Sırtında bir ceza davası varken burada rahatça oturuyorsun, öyle mi?" diye bağırdı amca; gitgide daha fazla heyecana kapılıyordu.

"Serin kanlı olmak benim için en iyisi," dedi K. bezgin bir tavırla. "Sen hiç endişelenme."

"Bu sözlerle beni sakinleştiremezsin," diye haykırdı amca. "Kendini, akrabalarını, aile itibarımızı düşün, şimdiye kadar bizim gurur kaynağımızdın, utanç kaynağımız olmamalısın. Tavrın..." -başını yana eğerek K.'yı süzüyordu- "Tavrın hoşuma gitmiyor. Gücü yerinde olan masum bir sanık böyle davranmaz. Ne davasıymış bu, çabuk söyle ki sana yardım edebileyim. Herhalde bankayla ilgilidir."

"Hayır," dedi K., ayağa kalkarak. "Ama sesin çok yüksek çıkıyor amcacığım. Odacı herhalde kapının arkasından bizi dinliyordur. Bu hiç hoşuma gitmiyor. En iyisi buradan gidelim. Sonra elimden geldiğince sorularını yanıtlamaya çalışırım. Aileye hesap vermem gerektiğini çok iyi biliyorum."

"Tamam!" diye bağırdı amca. "Tamam, çabuk ol Josef, çabuk ol."

"Yalnız birkaç talimat vermem gerekiyor," dedi K. ve telefonla çağırdığı yardımcısı çok geçmeden yanına geldi.

Amca telaş içinde, yardımcıya kendisini K.'nın çağırttığını eliyle işaret etti. Zaten kimsenin bundan kuşku duyacak hali yoktu.

Çalışma masasının önünde ayakta duran K., soğuk ama dikkatli bir tavırla kendisini dinleyen genç adama çeşitli evraklar göstererek, yokluğunda yapılması gereken işleri alçak sesle açıkladı. İri şaşkın gözleriyle orada dikilip sinirli sinirli dudaklarını kemiren amca rahatsız ediciydi. Aslında söylenenleri dinlemiyordu, ama görüntüsü bile yeterliydi. Sonra da odanın içinde gidip gelmeye başladı, arada bir durup pencereden bakıyor ya da bir resmi inceliyordu ve her seferinde, "Hiçbir şey anlamıyorum!" ya da "Bunun sonu nereye varacak, sorarım size!" gibi bir şeyler geveliyordu. Genç adam hiçbir şey fark etmemiş gibi yaptı, K.'nın talimatlarını sonuna kadar dinledi, birkaç not aldı ve hem şefine hem de amcaya yönelik hafif bir selam verdikten sonra çekip gitti; amca ne yazık ki o sırada sırtını dönmüş, avuçlarıyla perdeleri buruşturarak pencereden dışarı bakıyordu. Kapı kapanır kapanmaz da bağırmağa başladı:

"Çok şükür! Soyтары herif nihayet gitti! Artık biz de gidebiliriz."

Memurlarla odacıların dolaştıkları koridorda K., amcasının dava hakkında sorduğu soruları engellemeyi bir türlü başaramadı. Tam o anda müdür yardımcısı çıktı karşısına.

"Peki Josef!" diye başladı amca, oradaki insanların saygıyla eğilmelerine karşılık hafif bir selam vererek. "Neymiş bu dava, açıkça anlat bakalım." K. birkaç sıradan söz geveledi, sonra merdivene vardıklarında, insanların önünde konuşmak istemediğini açıkladı amcasına.

"Tamam," dedi amca, "ama şimdi konuş artık!"

Kafasını eğip purosundan hızlı hızlı küçük nefesler çekerek dinlemeye başladı.

"Her şeyden önce amcacığım," dedi K., "normal mahkemede görülen bir dava değil bu."

"Bak bu çok kötü işte!" dedi amca.

"Nasıl yani?" dedi K. ona bakarak.

"Kötü diyorum," diye yineledi amca.

Dışarı çıkan merdivenin önünde duruyorlardı ve kapıcı kulak kabartmış gibi görüldüğü için, K. amcaı hızla aşağı sürükledi. Kalabalık caddeye daldılar. K.'nın koluna asılan amca, yeğenine sorduğu soruların şiddetini azalttı. Hatta bir süre konuşmadan ilerlediler.

"Ama nasıl oldu bu iş?" diye sordu sonunda. Öyle ani bir biçimde durmuştu ki, arkasındaki insanlar ürkerek yollarını değiştirdiler. "Bu tür şeyler durup dururken olmaz! Uzun bir hazırlık süreci vardır! Belirtilerini mutlaka fark etmişsindir! Neden bana yazmadın? Bilirsin ki senin için her şeyi yaparım. Hâlâ senin vasin sayılıırım ve şimdiye kadar bundan hep gurur duydum. Sana yardım etmeye hâlâ hazırım elbet, ne var ki dava başladığına göre artık çok zor. En iyisi birkaç günlüğüne izin alıp bizimle birlikte köye gel. Bakıyorum biraz zayıflamışsın. Köyde kendini toparlarsın ve bu sana iyi gelir, çünkü daha büyük yorgunluklar bekliyor seni. Hem bu tatil sayesinde mahkemeden biraz uzaklaşmış olursun. Burada, ellerinde her türlü olanak var, otomatik olarak devreye sokuyorlar bunları. Oysa köyden seni çağırtmak için adam yollamaları ya da mektup, telgraf göndermeleri, telefon etmeleri gerekir. Bu da etkiyi azaltır ve kurtulmanı değilse de, biraz rahat nefes almanı sağlar."

"Ama gitmemi engelleyebilirler!" dedi K. amcanın söylediklerinden biraz etkilenererek.

"Bunu yapacaklarını sanmam," diye karşılık verdi amca düşünceli bir tavırla. "Yola çıkmana izin vermekle güçlerinden bir şey kaybetmezler."

"Bu olaya," dedi K. amcasının durmasını engellemek için koluna girerek, "senin benden daha az önem vereceğini sanıyordum. Ama görüyorum ki çok daha fazla önemsiyorsun."

"Josef! Josef!" diye bağırdı amca, durmak için kolundan kurtulmaya çalışarak; ama K. onu bırakmadı. "Josef, sen değişmişsin, doğru karar verebilen biri olarak bilirdim seni, şimdi ise en kötü anda aklın başından gitmiş. Davayı kaybetmek mi istiyorsun? Bu ne demektir biliyor musun? Toplumdan silinmen, ya da bütün akrabalarının seninle birlikte utançtan yerin dibine girmesi demektir. Josef, yalvarırım kendine gel, kayıtsızlığın beni çıldırtıyor. Seni gören birinin, 'baştan yitirilmiş dava' deyimine inanası geliyor."

"Amcacığım," dedi K., "telaşa kapılıyorsun, sinirlenmenin ne sana, ne de bana bir yararı olur. Davalar telaşa kapılarak kazanılmaz. Deneyimlerime güven biraz, biliyorsun, seninkileri hep dinlemişimdir, hatta beni şaşırtsalar bile. Bu davanın bütün aileye acı çektireceğini söylediğine göre aslında aklım almıyor ama bu o kadar önemli değil- söylediğin her şeyi yapmak isterim, ama ben köyde geçireceğim bu tatilin yararlı olacağına senin kadar inanmıyorum, çünkü kaçmak suçu kabullenmek anlamına gelir. Hem zaten burada kalıp soruşturmaları göğüslersem, daha fazla ilerleme kaydedebilirim."

"Peki öyleyse," dedi amca, bakış açılarının nihayet birbirine yakınlaştığını belli eden bir ses tonuyla. "Kayıtsızlıkla davana zarar verdiğini gördüğüm ve senin yerine ilgilenmem gerektiğini düşündüğüm için bu öneriyi yaptım sana, ama bütün gücünle işin içinde olmak istiyorsan, bu elbette çok daha iyi olur."

"O halde anlaştık," dedi K. "Şimdi ilk önce ne yapmam gerektiğini söyler misin bana?"

"Düşünmem için bana zaman tanımalısın," dedi amca. "Düşün ki yirmi yıldır neredeyse sürekli köyde yaşıyorum. İnsan ister istemez bu konularda sezgisini yitiriyor, hangi kapıyı çalacağını bilemiyor. Yetkili kişilerle sürdürdüğüm ilişkiler kendiliğinden gevşedi. Köyde biraz yalnız olduğumu biliyorsun, bu tür fırsatlarda insan bunu daha iyi anlıyor. Davan beni hazırlıksız yakaladı. Aslında Erna'nın mektubu bir şeyler sezmemeye yol açmıştı, senin şimdiki tavrın da bu sezgilerimi doğrular nitelikte. Ama bu önemli değil. Şimdi en önemlisi, hiç zaman kaybetmemek."

Daha sözünü bitirmeden, ayaklarının ucunda dikilip bir arabaya işaret etti ve sürücüyü bir adres fırlatarak K.'yı arabanın içine itiverdi. "Şimdi Avukat Huld'a gidiyoruz," dedi. "Okul arkadaşlarımdan birisi, adını mutlaka duymuşsundur. Hayır mı? İşte bu çok garip! Oysa savunmacı ve yoksulların avukatı olarak oldukça ünlüdür. Ama ona asıl güvenmemi sağlayan, insancıl yanıdır."

"Sen ne yaparsan kabul ederim," dedi K., amcasının olayı aceleci ve telaşlı bir biçimde ele almasına karşın.

Bir sanık için gidip de yoksulların avukatını bulmak pek hoş bir şey değildi.

"Bu tür bir davada avukat tutulması gerektiğini bilmiyordum."

"Ne demek!" dedi amca, "Bu son derece doğal bir şey! Neden tutulmasın ki? Şimdi olay hakkında bilgi edinmem için bugüne kadar olup biten her şeyi anlat bana."

K. olayı olduğu gibi, hiçbir şeyi saklamadan anlattı, çünkü bu davayı utanç verici bulan amcasına ancak tam bir açık sözlülükle karşı koyabilirdi. Bayan Bürstner'in adını, yalnızca bir kez ve üstü kapalı olarak andı; genç kızın davayla ilgisi olmadığına göre, bu durum dürüstlüğe leke sürmezdi nasıl olsa. Konuşurken, pencereden dışarı bakıyordu, tam o sırada mahkeme arşivlerinin bulunduğu kenar mahalleye yaklaştıklarını fark etti, amcasına da gösterdi, ama o, rastlantıyı hiç de ilginç bulmadı. Araba karanlık bir evin önünde durdu. Amca giriş katındaki ilk kapıyı çaldı. Yanıt beklerken otuz iki dışını göstererek gülümsedi.

"Saat sekiz..." diye fısıldadı yeğenine. "Ziyaret saati sayılmaz! Ama Huld bana kızmayacaktır."

İki kocaman kara göz kapının dikiz deliğinde belirip bir an ziyaretçileri süzdü, sonra kayboldu. Ancak kapı açılmadı. Amca ile K. gözleri görmüş olduklarını karşılıklı olarak doğruladılar.

"Yabancılardan ürken yeni bir hizmetçi olsa gerek," dedi amca zili yeniden çalarken.

İki göz yine belirdi, hüzünlü gibiydiler; ama zayıf bir ışıltı yaydığı halde başlarının üzerinde ıslık çalarak yanan gaz alevinin neden olduğu görsel bir yanılsama da olabilirdi bu.

"Açın!" diye bağırdı amca yumruğuyla vurarak, "Avukat beyin dostları geldi."

"Avukat bey hasta," diye fısıldadı birisi arkalarından.

Koridorun öbür ucundaki bir kapının eşiğinde sabahlığıyla ayakta duran bir bey, son derece alçak bir sesle yapmıştı bu açıklamayı. Uzun süredir beklediği için sinirlenen amca, aniden dönüp bağırmağa başladı:

' ;

"Hasta mı? Hasta olduğunu mu söylüyorsunuz?" Sonra da adam hastalığın ta kendisiymiş gibi, tehdit saçan bir tavırla ilerledi.

"İşte açıyorlar," dedi adam avukatın kapısını göstererek, sonra sabahlığının önünü kapatıp gözden kayboldu.

Kapı gerçekten de açılmıştı. Uzun beyaz bir önlük takmış genç bir kız - K. haince bakan siyah gözleri tanıdı, biraz patlaktilar- elinde bir mumla holde duruyordu.

"Bir dahaki sefere daha çabuk açarsınız," dedi amca selam vermeden, bu arada kız hafifçe eğildi. "Gel Josef," dedi amca K.'ya. O da genç kızın yanından geçerek yavaşça içeri süzüldü.

"Avukat bey hasta," dedi genç kız, amcanın hiç beklemeden kapılardan birine doğru yöneldiğini görünce.

Kız giriş kapısını kapatmak için arkasını döndüğü halde, K. şaşkın şaşkın ona bakıyordu hâlâ. Bebek gibi yusyuvarlak bir yüzü vardı; yalnızca solgun yanaklarıyla çenesi değil, şakakları ve alnı bile yuvarlaktı.

"Josef!" diye bağırdı amca yeniden. Sonra da genç kıza sordu: "Kalbinden mi rahatsız?"

"Sanırım öyle," dedi genç kız elindeki mumla yolu göstermek ve odanın kapısını açmak için geri gelerek.

Mum ışığının henüz ulaşamadığı bir köşedeki yataktan, uzun sakallı bir yüz doğruldu.

"Kim geldi Leni?" diye sordu avukat. Işıktan gözleri kamaştığı için ziyaretçileri tanıyamamıştı.

"Eski dostun Albert geldi," diye yanıtladı amca.

"Ah, Albert!" dedi avukat, ziyaretçiden saklaması gereken bir şey yokmuş gibi yastığının üzerine yığılarak.

"Durum çok mu kötü?" diye sordu amca yatağın kenarına oturarak.

"Sanmıyorum, daha öncekiler gibi geçip gidecek bir kalp rahatsızlığıdır."

"Olabilir," dedi avukat alçak sesle, ama öncekilerden çok daha kötü. Soluk alırken zorlanıyorum, uyku uyuyamıyorum ve gücüm her geçen gün azalıyor."

"Vah vah!" dedi amca, kocaman eliyle şapkasını dizine dayayarak. "İşte bu kötü haber! Hiç değilse iyi bakıyorlar mı sana? Burası öyle karanlık, öyle kasvetli ki! Buraya gelmeyeli çok oldu, eskiden evin daha neşeliydi gibi geliyor bana. Senin şu küçük hanım da çok hüzünlü görünüyor, ya da en azından öyle görünmeye çalışıyor."

Genç kız hâlâ elindeki mumla kapının yanında duruyordu. Belli belirsiz bakışlarını, amcadan çok K'ya yönelttiği fark ediliyordu; hatta amca kendisinden söz ederken bile.

K. genç kıza doğru çektiği bir iskemleye dayanmıştı.

"Benim gibi hasta bir insanın dinlenmesi gerekir," dedi avukat. "Bu sessizlik bana hüzünlü gelmiyor." Bir süre sonra da, "Hem Leni bana iyi bakıyor, o iyi bir kız," diye ekledi.

Ancak amca ikna olmadı, genç bakıcıdan kuşkulandığı açıkça belliydi. Avukata karşılık vermese de, kızın yatağa doğru yaklaştığını görünce, mumu gece masasının üzerine bıraktığını, Bay Huld'un üzerine eğilip yastıklarının düzeltirken onunla fısıldaşmasını sert bir bakışla izlemeyi sürdürdü.

Hastayı neredeyse unutmuş gibiydi. Ayağa kalkıp kızın arkasından gidip gelmeye başladı. K. onun kızı eteğinden tutup yataktan uzaklaştırdığını görse bile şaşırmayacaktı. Kendisi olup bitenleri sessizce gözlüyordu. Avukatın hastalığına pek üzölmüş sayılmazdı, çünkü amcanın dava konusunda gösterdiği telaşa karşı çıkamamıştı ve kendi katkısı olmaksızın bu telaşın başka yöne çevrilmesi hoşuna gidiyordu. Amca, belki de sırf bakıcı kıza hakaret etmek için şu sözleri söyledi:

"Küçük hanım, lütfen bizi bir süre yalnız bırakın, dostumla özel olarak bir iş görüşmesi yapacağım."

Hâlâ avukatın üzerine eğilmiş, yatağın duvara dayalı kenarını düzeltmekle meşgul olan bakıcı kız kafasını çevirmekle yetinip amcanın zaman zaman öfkeyle kesilen, zaman zaman da taşkın bir akıcılık kazanan sözleriyle garip bir biçimde çelişen bir ses tonuyla karşılık verdi:

"Beyefendinin çok hasta olduğunu görüyorsunuz, şu anda sizinle bir iş görüşmesi yapamaz." 1

Genç kız amcanın kullandığı deyim, herhalde kolayına geldiği için tekrarlamıştı; ama tarafsız biri bile bu sözlerde bir ironi sezebilirdi. Amca iğne batırılmış gibi yerinden sıçrayıverdi.

"Seni şeytan!" diye bağırdı heyecandan boşuk çıkan, zor duyulur bir sesle.

Buna benzer bir şeyler beklediği halde korkuya kapılan K., iki eliyle ağzını kapatmak amacıyla amcasına doğru koştu. Çok şükür ki o anda hasta yerinden doğruldu, gövdesi genç kızın arkasında belirdi. Amca, iğrenç bir şey yutmuş gibi yüzünü buruşturdu, sonra daha sakin bir sesle konuştu:

"Henüz aklımı yitirmiş değilim küçük hanım. İstediğim şey olanaksız olsaydı, istemezdim. Şimdi lütfen bizi yalnız bırakın."

Bakıcı kız, yüzü tamamen amcaya dönük olarak, yatağın başucunda ayakta duruyordu. K., onun avukatın elini okşadığını fark eder gibi oldu.

"Leni'nin yanında her şeyi söyleyebilirsin," dedi hasta yalvaran bir ses tonuyla.

"Olayın benimle ilgisi yok," dedi amca. "Söz konusu olan benim sırrım değil." Sonra, daha fazla tartışmak istemediğini, ama karşısındakine düşünmesi için bir süre tanıdığını belli edercesine arkasını döndü.

"Kiminle ilgili peki?" diye sordu avukat sönük bir sesle, tekrar yatarak.

"Yeğenimle, onu da getirdim buraya," dedi ve tanıştırdı: "Yetkili Şef, JosefK."

"Ah!" dedi hasta daha canlı bir sesle, elini K.'ya uzatarak. "Özür dilerim, sizi görmemiştim."

"Git Leni," dedi sonra bakıcı kıza. O da daha fazla zorluk çıkarmadı ve uzun süreliğine ayrılıyormuş gibi elini uzattı kendisine.

"Demek ki," dedi daha dostça bir tavırla yaklaşmış olan amcaya, "demek ki hasta ziyareti değil de, iş için geldin."

O ana kadar hasta ziyarete geldikleri düşüncesiyle elden ayaktan kesilmiş gibi duran avukat, birden canlanmış görünüyordu. Dirseğine dayanmış duruyordu ki bu oldukça yorucu olmalıydı ve bir tutam sakalını çekiştiriyordu.

"Şu cadı çekip gittiğinden beri daha iyi görünüyorsun," dedi amca. Soluk almak için ara verdikten sonra, "Bahse girerim bizi dinliyordur," diye ekleyip kapıya atıldı.

Ama kapının arkasında hiç kimse yoktu, amca geri geldi, düş kırıklığına uğramış gibi değil de -çünkü bakıcının orada olmaması çok daha kötüydü- sinirlenmiş görünüyordu.

"Onun hakkında yanılıyorsun," dedi avukat, kızı savunmak için başka bir şey söylemeden. Belki de savunulmaya ihtiyacı olmadığını ima etmek istiyordu.

Sonra daha nazik bir sesle konuşmayı sürdürdü:

"Sayın yeğenin işine gelince, bu kadar zor bir göreve gücüm yeterse kendimi mutlu hissederim elbet. Durumun üstesinden gelmeye yetecek kadar sağlıklı olduğumu sanmıyorum ama elimden geleni yaparım. Her şeyle baş edemesem de, her an bir meslektaş

başvurabilirim. Açıkçası bu dava, kişisel olarak üstlenmeyi peşinen reddedemeyeceğim kadar ilgimi çekiyor. Yüreğim beni yarı yolda bırakırsa da, hiç değilse durmak için saygın bir fırsat yakalamış olur."

Söylenenlerin tek kelimesini bile anlamadığını düşünen K., bir anlam çıkarabilmek için sürekli amcasına bakıyordu. Ancak o, elinde mum, üzerinden bir ilaç şişesinin kayıp halıya düştüğü gece masasına oturmuş, avukatın ağzından çıkan her sözü başıyla onaylıyor, hepsiyle hemfikir görünüyor, arada bir yeğenine bakarak onu da onaylamaya teşvik ediyordu. Avukata bu davadan daha önce söz etmiş miydi acaba? Ama hayır, bu olanaksızdı, daha önce olup bitenlerin tümü bu varsayımı doğruluyordu.

"Anlamıyorum," dedi bu yüzden.

"Yanlış bir şey mi yaptım?" diye sordu avukat. En az K. kadar şaşkın ve sıkıntılı görünüyordu. "Aceleden belki yanlış bir yola saptım. Benimle hangi konuda görüşmek istiyordunuz? Davanızla ilgili olduğunu sanmıştım."

"Elbette," dedi amca ve, "Sen ne istiyorsun?" diye K.'ya sordu.

"İyi ama," dedi K., "Benimle ve davamla ilgili bilgileri nereden öğrendiniz?"

"Ah! Sorun buymuş!" dedi avukat gülümseyerek. "Avukat olduğumu biliyorsunuz. Mahkeme işleriyle uğraşan insanlarla görüşürüm sık sık, hep davalardan söz ederiz aramızda ve en çarpıcı olanlar akılda kalır, özellikle de bir dostun yeğeni söz konusu olduğunda. Bence bunda şaşılacak bir şey yok."

"Daha ne istiyorsun peki?" dedi amca K.'ya. "Tedirgin bir halin var."

"Mahkeme işleriyle uğraşan insanlarla görüşüyorsunuz demek?" diye sordu K.

"Evet!" dedi avukat.

"Çocuksu sorular soruyorsun," dedi amca.

"Kendi mesleğimden insanlarla değil de, kiminle görüşecektim ki?"

Bunu öylesine kesin bir ses tonuyla söylemişti ki, K. karşılık vermedi.

"Ama çatı katındaki mahkemede değil de, adalet sarayında çalışıyorsunuz herhalde?" demek istedi, ama bunu söyleyecek cesareti bulamadı.

"Bakın," diye devam etti avukat, son derece doğal bir şeyi parantez arasında açıklarcasına bir ses tonuyla, "bakın, bu ilişkiler müşterilerimin birçoğunun çok işine yarıyor, hem de çeşitli açılardan.

Bunu söylemem bile gereksiz. Kuşkusuz şu anda hastalığım bana büyük sıkıntı veriyor, ama mahkemede hâlâ iyi dostlarım var, beni ziyarete geliyorlar ve haberleri onlardan öğreniyorum. Belki de zamanlarını mahkemede geçirenlerden daha çabuk alıyorum haberleri. Şu anda da benim için çok değerli olan biri var şurada." Eliyle karanlık bir köşeyi gösteriyordu.

"Hani nerede?" diye sordu K. şaşkınlıktan neredeyse terbiyesizlik edercesine.

Sersem sersem çevresine bakındı. Küçük mumun ışığı karşı duvara yansımıyordu. Ama gerçekten de, köşede bir şey kıpırdamaya başladı. Amcanın yukarı kaldırdığı mumun ışığında, küçük bir masanın önünde oturmuş yaşlı başlı bir bey görüldü. Bu kadar uzun bir süre göze çarpmadan oturabilmek için soluğunu tutmuş olmalıydı. Dikkatin üzerine

çekilmesinden hoşnut olmadığını açıkça belli ederek törenle ayağa kalktı ve tanıştırmak, selamlaşmak, kimseyi rahatsız etmek istemediğini göstermek için, ellerini kanat çırpıncasına salladı. Onu karanlık köşesinde bırakmaları, varlığını unutmaları için yalvarır gibi bir hali vardı. Ama artık olanaksızdı bu.

"Bizi şaşırttınız," dedi avukat açıklamak için. Eliyle yaklaşmasını işaret ederek teşvik ediyordu onu. Öteki de çekine çekine, ama ağırbaşlı bir halde yavaşça yaklaştı.

"Sayın Kalem Müdürü... -Ah! Özür dilerim, henüz sizi tanıştırmadım. Dostum Albert K. ve onun yeğeni, Yetkili Şef Josef K. Bu da Sayın Kalem Müdürü... Sayın müdür beni ziyaret etme lütfunda bulunmuş. Bu ziyaretin bedelini bir kâhin bile tahmin edemez. Tahmin etmek için işin içinde olmak, bu sevgili beyefendinin sırtındaki işi bilmek gerekir. Her şeye karşın geldi işte ve biz, hastalığım elverdiğince sakın sakın sohbet ediyorduk. Leni'ye konuk kabul etmemesini söylemiştik, çünkü ziyaret beklemiyorduk, yalnız kalacağımızı sanıyorduk. Derken, sevgili Albert, sen kapıyı yumrukladın ve Sayın Kalem Müdürü, iskemlesi ve masasıyla birlikte bir köşeye çekildi. Ama görüyorum ki, istersek beraberce ele alabileceğimiz bir konumuz var. Öyleyse tekrar bir araya gelelim... Sayın Kalem Müdürü...," diye ekledi başını saygıyla eğip yatağın yanındaki bir koltuğu göstererek.

"Ne yazık ki yalnızca birkaç dakika kalabileceğim," dedi kalem müdürü nazikçe. Koltuğa gömülüp saatine baktı. "İşe dönmem gerekiyor. Ama dostumun bir dostuyla tanışma fırsatını kaçırmak istemem," diye ekleyerek amcaya dönüp başını hafifçe eğdi.

Amca bu yeni dostun varlığından çok hoşnut görünüyordu. Mizacı aslında minnet duygularını belli etmesini engelliyordu ama kalem müdürü konuşurken, zoraki ve yüksek sesli bir kahkahayla eşlik etti ona. Görüntü korkunçtu! Kimse kendisiyle ilgilenmediği için, K. olup bitenleri rahatça izleyebiliyordu. Görüşmeye katıldığı andan itibaren, kalem müdürü, alışkanlık gereği konuşmanın gidişatını ele geçirdi. Az önceki halsizliği belki de yeni gelenleri uzaklaştırmaya yönelik olan avukat, eli kulağında, dinlemeye koyuldu. Mumu elinden bırakmayan amca ise -bacağının üzerinde dengede tutuyordu, avukat da sık sık kaygı dolu bakışlarla izliyordu bu durumu- bütün sıkıntılarını unutup kalem müdürünün etkileyici konuşmasına ve sözlerine dalgalanarak eşlik eden el kol hareketlerine kaptırmıştı kendini. Yatağın kenarına dayanmış olan ve kalem müdürünün belki de kasıtlı olarak görmezlikten geldiği K.'ya da, yaşlı adamları izlemek düşüyordu. Neden söz edildiğini bile zor anlıyordu, kafası karışık. Bazen bakıcı kızı ve amcasının ona ne kadar kaba davrandığını, bazen de kalem müdürünü daha önce görüp görmediğini düşünüyordu. İlk sorgulanması sırasında kalabalık arasında mıydı acaba? Belki de yanılıyordu. Ama kalem müdürü pekâlâ dinleyiciler arasında ilk sırada yer alan o seyrek sakallı yaşlı beylerden biri olabilirdi. K.'nın aklından bunlar geçtiği sırada, kırılan bir porselen sesi herkesin kulak kabartmasına neden oldu.

"Gidip ne olduğuna bakayım," dedi K. ve kendisini engellemelerine olanak tanırmasına yavaşça dışarı çıktı.

Gözlerini karanlığa alıştırmaya çalışarak hole çıktığı anda, kapı kolunu hâlâ sınımsıkı tutan elinin üstüne kendisinininkinden çok daha küçük bir el yapıştı. Küçük el kapıyı yavaşça kapattı. Geldiğini duyan bakıcı kızın eliyleydi bu.

"Hiçbir şey olmadı," dedi. "Dışarı çıkmanızı sağlamak için duvara bir tabak fırlattım sadece."

"Ben de sizi düşünüyordum," dedi K. sıkılarak. "Ne iyi! Haydi gelin!" Birkaç adım attıktan sonra, buzlu camlı bir kapının önüne geldiler. Kız kapıyı açtı. "Girsenize," dedi.

Burası herhalde avukatın çalışma odasıydı. İki büyük pencerenin önündeki küçük bir dikdörtgen alanı aydınlatan ay ışığında seçildiği kadarıyla, bu oda eski ağır mobilyalarla döşenmişti.

"Oraya," dedi kız, oyma arkalıklı karanlık ahşap bir sandığı göstererek. K. oturur oturmaz araştırmayı sürdürdü. Yoksulların avukatına gelen müşteriler, bu yüksek tavanlı odanın ortasında kendilerini herhalde kaybolmuş hissediyorlardı. Müvekkillerin kocaman çalışma masasına küçük adımlarla yaklaştıklarını görür gibi oldu. Ancak bunu hemen unuttu. Gözleri artık yalnızca, kendisini koltuk kenarına sıkıştırarak yanında oturmuş olan genç kızı görüyordu.

"Çağırmama gerek kalmadan, kendiliğinizden geleceğinizi sanmıştım," dedi. "Çok garip bir durum doğrusu. İçeri girdiğiniz sırada ilk önce sürekli bana bakıp durdunuz, sonra da beni beklettiniz." Ardından da, "Bana Leni deyin," diye ekledi, bu görüşmenin tek bir anının bile boşa gitmemesi gerekiyormuş gibi.

"Peki," dedi K., "Ancak sözünü ettiğiniz garip durumu açıklamak çok kolay Leni. İlk önce yaşlı beylerin konuşmalarını dinlemem gerekiyordu, durup dururken yanlarından ayrılamazdım. Hem ben atılgan biri değilim, çekingen sayılırım, üstelik siz de ilk bakışta kendini kaptıracak birine benzemiyorsunuz."

"Sorun bu değil," dedi Leni kolunu kenara dayayıp K.'nin gözlerinin içine bakarak. "Sorun bu değil, ama benden hoşlanmadınız ve galiba hâlâ hoşlanmıyorsunuz."

"Hoşlanmak," dedi K. kaçamak yaparcasına, "hoşlanmak çok zayıf bir sözcük olurdu..."

"Ya!" dedi kız gülümseyerek.

Bu küçük ünlemin ardından K.'nin düşünceli hali, Leni'ye belli bir üstünlük sağlıyordu. K. da bir süre sustu. Gözleri artık odanın karanlığına alıştığı için, birtakım ayrıntıları seçebiliyordu. Özellikle de kapının sağ tarafında asılı duran büyük bir tuval dikkatini çekti ve daha iyi görebilmek için öne eğildi. Tabloya ışıltılı bir hava veren taht gibi yaldızlı bir yüksek koltuğa oturmuş yargıç cüppeli bir adamın resmiydi bu. Portreyi ilginç kılan, yargıcın tavrıydı. Soylu bir ağırbaşlılıkla oturmak yerine, sol kolu koltuğun sırtına ve yanına sınımsız dayalı duruyordu, sağ kolu ise tamamen serbestti. Koltuk kenarındaki tek eliyle, çok önemli bir şey söylemek ya da yargı kararını açıklamak üzere yerinden fırlayacakmış gibi duruyordu. Sanık, üst basamakları sarı bir halıyla kaplı olan merdivenin dibinde olmalıydı. "Benim yargıcım bu mu acaba?" dedi K. parmağıyla tabloyu göstererek.

"Onu tanırım," dedi Leni, kendisi de resme bakarak. "Sık sık gelir. Bu resim gençliğinde yapılmış, ama aralarında en ufak bir benzerlik yok, çünkü gerçek yargıç son derece kısa boyludur. Yine de kendini dev gibi göstermek istemiş, çünkü buradaki herkes gibi, o da kendini beğenmiş biridir. Ben de öyleyim, hoşunuza gitmediğim için de çok kızgınım!" K. bu son sözlere, kolunu Leni'nin boynuna dolayıp onu kendisine doğru çekerek karşılık verdi. Kız da başını sessizce omzuna dayadı. Ancak K. hâlâ yargıçı düşünüyordu.

"Görevi nedir?" diye sordu.

"Sorgu yargıcısı," dedi kız, K.'nin boynuna doladığı elini tutup parmaklarıyla oynayarak.

"Yine basit bir sorgu yargıcısı!" dedi düş kırıklığına uğrayan K. "Yüksek düzeyliler saklanıyor. Yine de bu adam bir tahta oturmuş!"

"Bütün bunlar uydurma şeyler," dedi Leni, yüzünü K.'nin eline doğru eğerek. "Aslında, dörde katlanmış eski bir örtüyle kaplı bir mutfak iskemlesinde oturur." Sonra da, "Ama siz davanızdan başka bir şey düşünemiyor musunuz?" diye yavaşça ekledi.

"Hayır, hiç ilgisi yok," dedi K. "Hatta belki onu çok az düşünüyorum."

"Hatanız bu değil," dedi Leni. "Çok inatçı olduğunuzu duydum."

"Kim söyledi bunu?" diye sordu.

Leni'nin göğsüne dayalı gövdesini hissediyor, onun koyu renkli gür ve sınıksız örgülü saçlarına bakıyordu.

"Daha fazlasını söyleyemem," diye karşılık verdi Leni, "bana isim sormayın, ama hatanızı düzeltin, bu kadar inatçı olmayın. Mahkemeye karşı gelinemez, itiraf zorunludur. Siz de ilk fırsatta itiraf edin, ancak ve ancak bundan sonra kaçmaya çalışabilirsiniz. Hem o zaman bile, birisi size yardım ederse başarılı olabilirsiniz. Ama siz kaygılanmayın, yardım işiyle kendim ilgileneneğim."

"Şu mahkeme ve orada dönen dümenler konusunda çok bilgili görünüyorsunuz," dedi K. onu dizlerine oturtarak, çünkü kendisine çok fazla yaslanmıştı.

"Evet öyleyim," dedi kız, bluzunu ve eteğini düzelttikten sonra rahatça yerleşerek.

Sonra iki eliyle boynuna asılıp başını arkaya attı ve ona uzun uzun baktı.

"Peki itiraf etmezsem bana yardımcı olamaz mısınız?" diye sordu K. onu sınamak için.

"Hep yardım önerisi alıyorum," diye düşünüyordu şaşırılmış gibi, "önce Bayan Bürstner, sonra mübaşirin karısı, şimdi de anlaşılmaz bir biçimde bana gereksinim duyan şu küçük bakıcı kız. Gerçek yerini bulmuş gibi dizlerimde oturuyor işte."

"Hayır," diye yanıtladı Leni başını yavaşça sallayarak. "İtiraf etmezseniz size yardımcı olamam. Ama size yardımcı olmam umurunuzda bile değil, hiç aldırış etmiyorsunuz, inatçısınız ve hiç söz dinlemiyorsunuz..." Bir süre sonra da, "Kız arkadaşınız var mı?" diye sordu.

"Hayır," dedi K.

"Ya! Mutlaka vardır!"

"Evet, doğru," dedi K. "Yok diyorum ama, fotoğrafını da yanımda taşıyorum."

Sonra da, ricası üzerine Elsa'nın fotoğrafını gösterdi Leni'ye. K.'nin dizleri üzerinde yayılmış, resmi inceliyordu. Elsa'nın, çalıştığı kabarede dönerek yaptığı danslardan birinin sonunda çekilmiş bir enstantaneydi bu. Bayılırdı böyle dans etmeye. Eteği hâlâ etrafında uçuyordu, ellerini sıkı kalçalarına dayamış, gülerek yanına bakıyordu. Kime güldüğü, resimden anlaşılıyordu.

"Korsesini çok sıkmış," dedi Leni, kendince bunu belli eden yeri parmağıyla göstererek. "Hoşuma gitmedi. Kaba ve hantal görünüyor. Ama belki de size karşı yumuşak ve naziktir. Fotoğraf da bunu belli ediyor sanki. Bu tür iri yarı sağlam kızlar genelde yalnızca yumuşak ve nazik olmayı bilirler. Ama sizin için kendini feda eder miydi acaba?"

"Hayır," dedi K. "Ne yumuşaktır, ne de nazik; kendini benim için feda etmezdi. Zaten kendisinden bunların hiçbirini istemedim, hatta şimdiye kadar bu fotoğrafı sizin gibi dikkatle incelemedim bile."

"Demek ki bu genç kıızı fazla önemsemiyorsunuz," dedi Leni. "Yoksa kız arkadaşınız değil mi?"

"Kız arkadaşım," dedi K. "Sözümü geri almıyorum."

"Varsın olsun," diye karşılık verdi Leni, "ama onu kaybetmeniz ya da yerine bir başkasını, örneğin beni geçerseniz, fazla üzüntü duymazsınız."

"Elbette, bu düşünülebilir," dedi K. gülümseyerek. "Ama Elsa'nın sizden üstün bir yanı var: Davam hakkında hiçbir şey bilmiyor, hem bilseydi bile hiç düşünmezdi bunu. Boyun eğmem için beni ikna etmeye asla çalışmazdı."

"Bu üstünlük sayılmaz," dedi Leni. "Başka bir üstünlüğü yoksa cesaretimi yitirmem. Fiziksel bir kusuru var mı?"

"Fiziksel bir kusur mu?" diye sordu K.

"Evet," dedi Leni. "Benim küçük bir kusurum var, bakın."

Sağ elinin orta ve yüzük parmaklarını açtı, aralarındaki deri, ikinci parmak kemiğinin sonuna kadar uzuyordu.

K. Leni'nin göstermek istediği şeyi karanlıkta hemen fark edemedi, kız onun elini çekip küçük deri parçasına dokunmasını sağladı.

"Şu işe bak!" diye bağırdı K., elin bütününe bir göz attıktan sonra da, "Ne güzel bir el!" diye ekledi.

Leni, o iki parmağı durmadan açıp kapatan K.'nin şaşkınlığını bir tür gururla izliyordu. Sonunda K. onları öpüp bıraktı.

"Ah!" diye bağırdı kız, "Beni öptünüz."

Ağzı açık kalan kız, çabucak dizleri üzerinde yukarı tırmandı. K. şaşkın şaşkın onu izliyordu. Şimdi çok yakınında olduğu için, acı ve yakıcı, biber kokusunu andıran bir parfüm yaydığını fark etti. Kız K.'nin başını göğsüne çekti, üzerine eğildi, sonra da boynunu ısıırıp öptü, hatta saçlarına dişlerini geçirdi.

"Sevgilinizin yerine koydunuz beni," diye bağıırıyordu ikide bir.

"Görüyorsunuz ya, sevgilinizin yerine koydunuz beni!"

O sırada dizi kaydı, bir çığlık attı ve halının üzerine düşer gibi oldu.

K. onu tutmak için belinden yakaladı, ama o da birlikte yuvarlandı.

"Şimdi benimsin," dedi kız. Son olarak da, "İşte evin anahtarı, ne zaman istersen gel," diye fısıldadı.

K. giderken, rasgele bir öpücük daha kondurdu. Evden çıktığı sırada hafif bir yağmur yağıyordu. Leni'yi son kez pencerede görmek için sokağın ortasına ulaşmaya çalışıyordu ki, amcası evin önünde duran bir arabadan dışarı fırladı; K. dalgınlıktan arabayı fark edememişti. Amca, yeğenini kolundan tuttuğu gibi, oraya çivilemek istercesine binanın kapısına itti. "Nasıl yapabildin bunu?" diye bağırdı. "Tam yoluna girmişken işi berbat ettin! Belli ki avukatın metresi olan bir pislikle saklandın ve saatlerce geri dönmeydin. Bir bahane bile aramıyorsun, hiçbir şeyi gizlemiyorsun, her şeyi açıkça yapıyorsun, onu bulmak için uçup gidiyor, yanında kalıyorsun! Üstelik üç kişiyi birden ekiyorsun: Senin için çırpınan amcanı, sana gerekli olan avukatı, özellikle de kalem müdürünü, bulunduğu aşamada davana onca yardımı dokunabilecek o güçlü kişiyi! Sana yardım etmek için bir çare bulmaya çalışıyoruz. Benim avukata çok dikkatli davranmam, avukatın ise kalem müdürünü idare etmesi gerekiyor ve bunca güçlük arasında senin üzerine düşen, en azından elinden geldiğince bana destek olmak! Ama ne gezer, gidip dönmüyorsun! Bir an gelir, hiçbir şey gizlenemez! Bunlar kuşkusuz kibar insanlar, ses çıkarmayıp beni kolladılar. Ama sonunda kendilerini tutamadılar, konuya değinemedikleri için, susup oturdular. Çeyrek saat boyunca hiç konuşmadık, acaba gelecek misin diye kulak kesildik. Ama boşuna. Sonunda, düşündüğünden çok daha uzun süre kalan kalem müdürü vedalaşmak üzere ayağa kalktı. Bana yardım edemediği için üzüldüğü besbelliydi. İnanılmaz bir nezaket göstererek kapıda bir süre daha bekledi, sonra ayrıldı. Gitmesi beni nasıl rahatlattı bilemezsin, soluk alamaz hale gelmiştim. Zaten hasta olan avukat, daha da rahatsız oldu; o mükemmel insan, kendisine veda ettiğim sırada konuşamıyordu. Senin yüzünden büsbütün çöktü, derdine çare olabilecek tek kişinin ölümünü hızlandırdın. Ve beni, amcanı, saatlerce yağmur altında beklettin. Dokun bak, sırlı sıklamım; saatlerdir içim içimi yiyor."

Yedinci Bölüm

AVUKAT - SANAYİCİ - RESSAM

Bir kış günü, dışarının kasvetli aydınlığında kar yağarken, K. bürosundaydı. Sabah vakti olduğu halde son derece yorgundu. Alt düzey memurlardan kurtulmak için, önemli bir işi olduğunu bahane ederek odacıdan kimseyi içeri almamasını istemişti. Ancak çalışacak yerde, koltuğunda dönüp duruyor, masasının üzerindeki eşyaların yerini değiştiriyordu. Sonunda farkında olmaksızın kolunu masaya uzattı, başı önünde hareketsiz kaldı.

Dava işi hiç aklından çıkmıyordu, yazılı bir savunma hazırlayıp mahkemeye göndermesinin doğru olup olmayacağını düşünüyordu sık sık. Kısaca yaşamından söz edebilir, başından geçen belli başlı olayları, hangi nedenlerden dolayı o şekilde davrandığını açıklayabilir, şu anki bakış açısıyla bu davranışları beğenip beğenmediğini belirtebilir, son olarak da bu değerlendirmenin gerekçelerini ileri sürebilirdi. Bu tür bir savunmanın, avukatın basit savunmasından üstün olacağı kuşkusuzdu. Üstelik avukat da matah biri sayılmazdı. K. avukatın ne yaptığından gerçekten habersizdi. Pek bir şey yapmadığı kesindi, bir aydan uzun bir süredir kendisini çağırmaz olmuştu. Zaten daha önceki görüşmelerinde de, o adamın kendisi için fazla bir şey yapabileceği izlenimini edinmemişti. Bay Huld ona neredeyse hiçbir şey sormamıştı, oysa sorulacak ne çok soru vardı! İşin özü o sorulardı. K. sorulması gerekenleri bizzat hissediyordu. Avukat ise sorgulamak yerine uzun söylevler çekiyor, ya da kulakları ağır işittiği için olsa gerek, K.'nın karşısında hiç konuşmadan duruyor, masasının üzerinden hafifçe eğilerek bir tutam sakalını çekiştiriyor ve halının desenlerine, belki de K.'nın Leni'yle birlikte yuvarlandığı yere bakıyordu. Arada bir, çocuklara yapıldığı gibi,, gereksiz uyarılarda bulunuyordu. Hesap görülürken K.'nın beş para ödemeyi düşünmediği, yararsız ve can sıkıcı sözlerdi bunlar. Onu yeterince aşağıladığı kanısına vardığında da, genelde moralini yükseltmeye çalışıyordu. Söylediğine göre, daha az umutsuz görünmemekle birlikte belki çok daha çetin olan bir sürü davayı tamamen ya da kısmen kazanmıştı. Listesi burada -masanın herhangi bir yerine vuruyordu- çekmecesindeydi ama ne yazık ki meslek sırrı dosyaları göstermesini engelliyordu. Bu davalardan edindiği deneyim, K.'nın işine yarayacaktı: Hemen işe koyulup ilk dilekçeyi çoktan hazırlamıştı. Bu dilekçe çok önemliydi, çünkü dava çoğunlukla savunmanın uyandırdığı ilk izlenime bağlı oluyordu. Ne yazık ki -doğal olarak K.'yı şimdiden uyarması gerekiyordu- bu ilk dilekçelerin mahkeme tarafından okunmaması sık rastlanan bir durumdu. Sanığın sorgulanıp gözetim altında tutulmasının yazılı belgelerden çok daha önemli olduğu bildirilip, dosyalanıyordu. Dilekçe sahibi çok ısrar edecek olursa da, talebinin diğer belgelerle birlikte, karar öncesinde okunacağı ekleniyordu. Bu da ne yazık ki her zaman yapılmıyordu; ilk dilekçe genelde- bir çekmecedeki kalıyor, sonunda kaybolup gidiyordu, hatta sonuna kadar saklansa bile, avukatın dedikodu yoluyla ya da yetkisiz kişilerden öğrendiğine göre, çoğu zaman okunmuyordu. Bu üzücü bir durumdu, ama nedensiz değildi. Duruşmaların halka açık olmadığını, ancak mahkeme gerekli görürse açılabilmesini, ama yasanın bunu öngörmediğini K. göz ardı etmemeliydi. Ayrıca mahkeme dosyaları, özellikle de iddianame, sanık ve avukatına gösterilmiyor, bu da genelde ilk dilekçenin neye dayalı olacağını bilinememesine ya da kuşkulu kalmasına neden oluyor ve söz konusu dilekçede işe yarar unsurlar bulunması şansa kalıyordu. Gerçekten işe yaran ve delil niteliğindeki dilekçeler, ancak sonradan, sorgulama sırasında suç unsurları ile dayanakları belirlenebilir ya da tahmin edilebilirse hazırlanabiliyordu. Doğal olarak, bu koşullar altında savunma son derece elverişsiz ve zor durumda kalıyordu, ama mahkeme bunu kasıtlı olarak yapıyordu. Bay Huld'a göre yasa, savunmaya pek izin vermiyordu. Hoşgörü göstermekle yetiniyordu ve hoşgörü gösterir gibi görünen yasa maddesinin gerçekten hoşgörülü olup olmadığını bile tartışılmıyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, ceza mahkemesi avukatları tanımıyordu, savunmacı olarak ortaya çıkanların tümü aslında kuşkulu avukatlardı. Bu elbette, kurumun bütününe küçük düşüren bir olguydu. Mahkeme kalemlerine gittiğinde, K.'nın avukatlara ayrılmış salona bir göz atması yeterliydi, orada bulunan topluluğu görünce büyük olasılıkla korkudan irkilecekti. Binada kendilerine ayrılan ufak yer, o insanların ne kadar küçük görüldüğünü göstermeye yeterliydi. Gün ışığı odaya küçük bir tavan penceresinden giriyordu; bu

da o kadar yüksekteydi ki -komşu damın bacasından çıkan dumanı soluyup yüzünü ise bulayarak- dışarı bakmak için ilk önce sizi sırtına alacak bir meslektaş bulmanız gerekirdi. Üstelik, bir yıldan uzun süredir tabanında -bunu berbat durumu hakkında fikir versin diye söylüyordu- bir adamın değilse de, bir bacağın rahatça içeri girebileceği büyüklükte bir delik bulunuyordu. Ayrıca avukatların odası çatının ikinci katındaydı. Dolayısıyla adamlardan biri deliğe düşerse, bacağı birinci kata, sanıkların beklediği koridorun tam ortasına sarkıyordu. Demek ki avukatlar bu durumun utanç verici olduğunu söylerken abartmıyorlardı. Hiçbir başvuru işe yaramıyordu. Ayrıca masraflarını ödeyerek değişiklik yapmak da yasaktı. Mahkemenin avukatlara böyle davranması için kendine göre nedenleri vardı elbet. Savunma olabildiğince engellenmeye çalışılıyordu. Sanığın her şeyi tek başına yanıtlaması isteniyordu. Aslında bu kötü bir fikir değildi, ama avukatların mahkeme önünde gereksiz oldukları sonucuna varmak kadar büyük bir yanılğı olamazdı. Tam tersine, hiçbir yerde bundan daha yararlı olamazlardı, çünkü duruşmalar genelde yalnız halktan değil, sanıktan da gizli tutuluyordu; elbette olabildiğince, ama kesinlikle büyük bir gizlilik söz konusuydu. Sanık gerçekten de, dosyalara göz atma hakkına sahip değildi ve sorgulamalardan dosyaların içeriğini öğrenmek son derece zordu, özellikle de sindirilen ve çeşitli kaygılar nedeniyle dikkati dağılan sanık için. Savunma işte bu noktada devreye giriyordu. Avukatlar genelde sorgu yargıcısıyla yapılan görüşmelere katılmıyorlardı, ayrıca sanığa sorgulamanın hemen ardından sorular yöneltilip, karmaşık ilişkileri arasından savunmaya yararlı olabilecekleri çekip çıkarmaları gerekiyordu. Ama en önemlisi bu değildi, çünkü uzman bir kişi başka birine göre işin üstesinden daha iyi gelse de, bu yöntemle fazla bir şey öğrenilemezdi. En büyük koz, avukatın kişisel ilişkileriydi, savunmanın asıl değeri buydu işte. K. kendi deneyimlerinden, alt düzey memurların rüşvet almalarına mahkemenin göz yumduğunu fark etmiş olmalıydı. Çıkarıcı ve vefasız olanları vardı. Bu açıdan sağlam duvarlarda gedikler açılmıştı. Avukatların çoğu bu gediklere baskı uyguluyor, buradan rüşvet veriyor, araştırma yapıp bilgi ediniyorlardı. En azından geçmişte, belgelerin çalındığı bile olmuştu. Birtakım savunma avukatlarının, bu yöntemle sanık lehine şaşırtıcı anlık sonuçlara ulaştıkları yadsınamazdı. Küçük avukatlar da yeni müşteriler çekmek için bunlardan yararlanıyor, ancak bu tür sonuçların dava akışı üzerinde ya hiç ya da pek az bir etkisi oluyordu. Yalnızca önemli memurlarla -daha alt mevkilerdeyken- kurulmuş olan dürüst ilişkilerin bir değeri vardı. Davanın gidişatını, önce göze çarpmadan, sonra açık seçik olarak'ancak bunlar etkileyebilirdi. Bu yoldan başarıya ulaşan avukatların sayısı elbette azdı. K. işte bu açıdan çok yerinde bir seçim yapmıştı. Dr. Huld'a göre, kendisinininki gibi ilişkileri olduğunu ileri sürebilecek ancak iki avukat çıkabilirdi. Bunlar avukat odasını dolduran topluluğu umursamazlardı elbet, o kişilerle hiç ilgileri yoktu. Mahkeme memurlarıyla araları ise sıkı fıkıydı. Hatta Dr. Huld'un, koridorlarda sorun kumkuması sorgu yargıçlarını bekleyip, şansı yaver giderse onlardan genelde yanıltıcı ve hayal unsuru bilgiler edinmeye çalışması' da gerekmiyordu. Hayır, K.'nın da fark etmiş olabileceği gibi memurlar, hatta bazen üst düzey memurlar onun ayağına kadar gelip açıkça ya da en azından kolayca yorumlanabilir bir biçimde bilgiler veriyor ve davanın gidişatını kendisiyle tartışıyorlardı. Hatta bazı durumlarda ikna edilmeye hazır durumda, kulaklarına fısıldanan görüşü benimsedikleri bile oluyordu. Buna çok fazla güvenmemek gerekirdi elbet. Fikir değiştirdiklerini ve savunmadan yana olduklarını açıkça ifade etseler de, belki dosdoğru bürolarına dönüp ertesi gün yapılacak duruşma için sanığa yönelik bambaşka ve vazgeçtiklerini ileri sürdükleri ilk niyetlerinden çok daha sert talimatlar verebilirlerdi. Buna karşı

yapılabilecek bir şey yoktu, çünkü yanlarında bir tanık olmadan verilen güvenceler, adı üstünde tanıksızdı ve onları bağlamazdı, hatta avukat onların desteğini korumak için çaba harcamak zorunda olmasa da bu böyleydi. Şunu da belirtmek gerekirdi ki, bu adamların uzman kişilere işleri düştüğünde savunmayla ilişkiye girmeleri, salt dostluk ya da insan sevgisi uğruna değil, bazı açılardan avukatlara bağımlı oldukları içindi. Başlangıçtan itibaren mahkemelerin gizliliğini öngören adalet mekanizmasının hatası da burada ortaya çıkıyordu. Toplumdan kopuk olan memurlar, yalnızca sıradan davalar için donanımlıydı. Bu davalar kendiliğinden yürüyüp giderdi, uzaktan uzağa ve hafif müdahaleler yeterliydi. Ancak son derece basit ya da bir hayli çetin olan davalarda, şaşırıp kalırlardı. Gece gündüz yasalarla boğuşmaktan, sonunda insan ilişkilerin anlamını unuturlar ve bu anlam eksikliği söz konusu davalarda belli olurdu. Bu durumda memurlar, genelde son derece gizli evrakları taşıyan bir odacıyı da peşlerine takarak avukatlara akıl danışmaya gelirlerdi. Ziyareti beklenen bazı beylerin, avukat onlara tavsiyede bulunabilmek için dosyaları incelerken, cesaretlerini yitirmiş bir halde şu pencereden sokağa baktıkları sıklıkla görülebilirdi. Zaten o beylerin mesleklerini ne kadar ciddiye aldıkları ve mesleki yetersizlikleri nedeniyle aşamadıkları engellerin onları nasıl umutsuzluğa sürüklediği de bu tür olaylarda belli olurdu.

Avukata göre, durumları hiç de kolay değildi bunların, öyle olduğunu düşünmek onlara karşı haksızlık olurdu. Hukuk sisteminde sonsuz bir hiyerarşi vardı, bunun içinde işe yeni başlayanlar kaybolup giderdi. Oysa mahkemelerde görülen duruşmalar alt düzey memurlardan gizli tutulduğundan, kendilerine emanet edilen işleri asla sonuna kadar izleyemezlerdi. Nereden geldiğini bilmedikleri deliller gözlerinin önünden geçer, nereye gittiklerini de bir türlü öğrenemezlerdi. Bir davanın çeşitli aşamalarını, son kararı ve bunun nedenlerini inceleyerek sağlanabilecek bilgilerden de yoksun kalırlardı. Bu insanlar, bir davanın ancak yasalar tarafından kendilerine izin verilen bölümleriyle ilgilenebilir ve devamı, yani yaptıkları işin sonuçları hakkında pek bilgi sahibi olmazlardı; oysa avukatların sanıkla bağlantıları, genelde dava sonuçlanana kadar kopmazdı. Bu açıdan da mahkemede çalışan memurların avukatlardan öğreneceği çok şey vardı. Bu durumda memurların öfkeye kapılıp sanıklara çok kırıcı biçimde davranmalarına K.'nin şaşırması gerekirdi. Bu deneyimi herkes yaşıyordu. Bütün memurlar sinirliydi, hatta serinkanlı göründüklerinde bile. Küçük avukatlar bu durumdan çok şikâyetçiydi elbet. Bununla ilgili olarak gerçeğe uygun görünen bir hikâye anlatılıyordu: Sakin ve kendi halinde yaşlı bir memur -bunlar çok çalışkan olurlardı- avukatların dilekçeleriyle iyice içinden çıkılmaz hale gelmiş bir dava üzerinde gecesini gündüzüne katarak çalışmıştı. Yirmi dört saatlik nankör bir çalışmadan sonra da, sabah kapının arkasında pusu kurup içeri girmek isteyen bütün avukatları merdivenden aşağı yuvarlamıştı. Avukatlar, katlanmak zorunda kaldıkları bu tavrı tartışmak için, alt katlardan birinde bir araya gelmişlerdi. Bir yandan, içeri girme haklarının olmaması, memura karşı herhangi bir yasal girişimde bulunmalarını engelliyordu, zaten çıkarları gereği durumu idare etmeleri de gerekliyordu. Ama öte yandan, mahkemede geçirmedikleri günü kayıp saydıklarından, salona girmek için can atıyorlardı. Sonunda, yaşlı adamı yorgun düşürmeye karar vermişlerdi. Sırayla merdiveni tırmanmışlar; yukarı vardıklarında, pasif bir direnmeden sonra da kendilerini koydurmuşlardı. Meslektaşları, kazazedeyi merdivenin dibinden toplamışlardı. Bu iş, yaklaşık bir saat sürmüş, sonunda, gece boyu çalıştığı için zaten yorgun olan yaşlı adam, kendini gerçekten bitkin hissedip bürosuna çekilmişti. Aşağıdakiler önce buna inanmak istememişler, salonun boş olup olmadığını anlaması için birini

görevlendirmişlerdi. Sonra da içeri girmiş ama tek söz söyleyecek cesareti bulamamışlardı, çünkü avukatlar -en hantalları bile kurum hakkında kısmen de olsa bir fikir sahibi olabilecek yetenekteydi- hukuk sistemini düzeltmek ya da zorlamak isteğini hiç duymazlardı; oysa tüm sanıklar, hatta

en aptal olanları bile -bu çok belirgin bir özellikti- mahkemeyle ilk bağlantıyı kurar kurmaz, ilk iş olarak reform tasarıları hakkında kafa yorup çok daha verimli kullanabilecekleri saatlerini boşa harcarlardı. Dr. Huld'a göre tek akla yakın yol, ne olursa olsun duruma ayak uydurmaktı. Birtakım ayrıntıları düzeltmek mümkün olsa bile -ki bu bir yanılmazdı- en iyi olasılıkla, gelecekteki davalar açısından sonuç alınabilir ve ikinci memurların dikkatini üzerine çeken kişi büyük bir zarara uğrardı. Ne pahasına olursa olsun dikkat çekmemeli, büyük bir tiksinti duysa bile sakın olmalı, bu muhteşem adalet mekanizmasının her zaman istikrarsız bir denge içinde olduğunu ve kendi kendine bir şeyleri değiştirmeye çalışırsa üzerine basacağı zemin kayacağından düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını anlamalıydı. Oysa o dev mekanizma, her parçası birbirine bağlı olduğundan bu küçük rahatsızlığı kolayca atlatır ve değişmeden kalırdı, hatta daha tutarlı, daha dikkatli, daha sert ve daha hain olması ihtimali de vardı. Bu durumda en iyisi, avukatı rahatsız etmek yerine işi ona bırakmaktı. Sitekler kuşkusuz pek işe yaramazdı, özellikle de insanlara önemli gerekçelerini anlatmak mümkün olmadığından. Ancak K.'ya, kalem müdürüne karşı davranışıyla davasına ne kadar zarar verdiğini de belirtmek zorundaydı. Bu etkili insanın adı, K.'ya yardımı dokunabilecek kişiler listesinden silinmeliydi artık. Davayla ilgili en yüzeysel göndermeyi bile kasıtlı olarak duymazlıktan geliyordu. Bu memurlar birçok açıdan çocuk gibi davranırlardı. Bazen en masum davranışlardan bile -K.'nın tutumu ne yazık ki hiç de masum sayılmazdı- alınıp en iyi dostlarıyla görüşmeyi keser, yolda karşılaştıklarında sırt çevirir ve her konuda aksilik çıkarırlardı. Kimi zaman da çaresizlik içinde yapılan küçük bir şaka durup dururken onları güldürür ve en beklenmedik biçimde geri dönmelerini sağlardı. Bu insanlarla iyi geçinmek hem çok zordu hem de çok kolay; bunun bir kuralı yoktu.

Bu şartlar altında, ortalama bir insan yaşamının bu konularda birkaç kez başarıya ulaşmaya yeterli olması bazen şaşırtıcıydı. Herkesin başına geldiği gibi insan, hiçbir şey elde edemediğini düşündüğü hüzünlü anlar yaşardı; bu anlarda hiçbir yere varamadığını, yalnızca başlangıçtan itibaren iyi biteceği belli olan davaların mutlu sonuca ulaştığını ve bunun için dış yardıma gerek bile olmadığını, geride kalan tüm davaların ise yapılan her şeye, tüm çabalara ve belli bir zevk veren tüm küçük başarılarla karşın başarısızlığa uğradığını düşünürdü. Bu durumda artık hiçbir şeye güvenemeyeceğini hisseder ve bazı sorulara cevap vermek zorunda kalsa, yolunda giden davaların sırf dışarıdan müdahale edildiği için rayından çıktığını inkâr edemezdi. Bu da bir tür özgüvendi, ama geriye kalan tek şey buydu. Bu kuşku nöbetleri -çünkü bunlar nöbetten başka bir şey değildir- avukatlar için özellikle, tatmin edici bir aşama kaydederek belli bir yere getirdikleri dava ellerinden alındığında tehlikeliydi. Bir avukatın başına gelebilecek en kötü durumdu bu. Davayı ellerinden alan sanık değildi, böyle bir şey asla olmazdı. Avukatını seçmiş olan bir sanık, ne olursa olsun onu elinde tutmak zorundaydı. Zaten bir kez yardım aldıktan sonra nasıl tek başına kalabilirdi ki? Demek ki olacak şey değildi bu, ama bazen dava öyle bir yöne sapardı ki, avukat takip etme hakkını yitirirdi. Dava, sanık, her şey elinden alınırdı. En yararlı ilişkiler artık hiç işe yaramazdı, çünkü memurların da hiçbir şeyden haberleri olmazdı. Davanın bu aşamasında yardım etmek olanaksızdı; celselere girilemez, avukat sanıkla bağlantı kuramazdı. Günün birinde evine döndüğünde, masasının üzerinde büyük bir

özen ve umutla yazdığı dilekçeleri bulurdu. Davanın yeni aşamasında yeri yokmuş gibi ona geri gönderilen bu evraklar artık birer kâğıt parçasından ibaret olurdu. Ama davanın yitirilmiş olduğu anlamına gelmezdi bu. En azından ortada bu varsayımı doğrulayacak önemli bir neden olmazdı. Yalnızca davadan habersiz kalınır ve asla yeni bir şey öğrenilemezdi. Çok şükür ki bu tür durumlara ender rastlanıyordu ve K.'nın davası öyle olacak gibi görünse de, şimdilik o aşamadan uzaktı ve hâlâ bir avukatın yapabileceği çok şey vardı. Fırsatın kaçırılmayacağından K. emin olmalıydı. Belirtildiği gibi, dilekçe henüz gönderilmemişti, ama acelesi yoktu. Şimdilik, yetkili kişilerle ilk bağlantıları kurmak çok daha önemliydi. Bu da zaten yapılmış ve açıkça itiraf etmek gerekirse bazı başarılar elde edilmişti. K.'nın üzerinde olumsuz etki yaratacak, onu fazlasıyla umutlandırarak ya da kaygılandırarak ayrıntılara girmemek şimdilik daha iyiydi. Birtakım memurların hevesli görünüp iyimser şeyler söylediklerini, diğerlerinin ise iyimser görünmese de yardım isteğini geri çevirmediklerini bilmesi yeterliydi. Kısacası alınan sonuç tatmin ediciydi, ama bundan çıkarsama yapmamak gerekirdi, çünkü bütün ön görüşmeler böyle başlar ve bunların değeri ancak sonraki gelişmelerden anlaşılabilir. Yine de kaybedilmiş bir şey yoktu ortada ve her şeye karşın kalem müdürünü elde etmeyi başarabilirlerse -bu amaçla çeşitli girişimlerde bulunulmuştu- cerrahların deyimiyle yara açıkça ortaya çıkar ve işin devamı gönül rahatlığıyla beklenebilirdi.

Bu tür bir söyleve başlayan avukat, susmak bilmiyordu. Her ziyarette aynı şeyleri tekrarlıyordu. Hep ilerlemeler oluyor, ama bunların ne tür bir ilerleme olduğu asla söylenmiyordu. Sürekli ilk dilekçe üzerinde çalışılıyor, ama bir türlü bitirilemiyordu. Bir sonraki görüşmede bitmemesinin ne kadar isabetli olduğu anlaşılıyordu, çünkü belgenin gönderilmesi için o tarihin yanlış bir seçim olduğu çıkıyordu ortaya. Dinlemekten yorgun düşen K., zorluklar göz önüne alınsa bile olayda hiç gelişme kaydedilmediğini belirtecek olsa, yavaşça yol alındığı ama avukata zamanında başvurulsaydı çok daha fazla ilerlenmiş olacağı karşılığını alıyordu. Ne yazık ki bu yapılmamıştı ve bu ihmal ileride, zaman kaybından çok daha büyük sıkıntılara neden olacaktı.

Bu görüşmelere yapılan tek hayırlı müdahale, Leni'nin içeri girmesi oluyordu. Leni her seferinde, K. oradayken bir yolunu bulup Bay Huld'a çay getirmeyi beceriyordu. İyice eğilerek ağgözlülikle fincana çayını dolduran ve içmeye koyulan avukata bakıyormuş gibi yaparak K.'nin arkasında duruyor ve gizlice elini tutmasına izin veriyordu. Tam bir sessizlik oluyordu. Avukat çayını içiyor, K. Leni'nin elini sıkıyor, Leni de arada bir tatlı tatlı K.'nin saçlarını okşama cesaretini gösteriyordu. "Sen hâlâ burada mısın?" diyordu avukat çayını bitirdiğinde. "Fincanı geri götürecektim," diyordu Leni.

Son bir kez el sıkışılıyor, avukat ağzını siliyor ve yeni bir coşkuyla konuşmaya başlıyordu.

Peki ama ne istiyordu? Ona cesaret vermek mi? Yoksa tamamen umutsuzluğa boğmak mı? K. hangisi olduğunu bilmiyordu, ama çok geçmeden savunmasının emin ellerde olmadığı kanısına vardı'.

Avukatın kendine paye çıkarmak istediği anlaşılrsa da, doğruyu söylüyor olabilirdi ve belki de K.'ninki gibi kendisine önemli görünen bir davayla daha önce hiç ilgilenmemiştir. Ama sürekli olarak önemine değindiği şu ilişkiler aslında kuşkulu görünüyordu. Bunları gerçekten sırf K.'nin çıkarı için mi kullanıyordu? İşin içinde yalnızca en küçük memurların bulunduğunu, bunların son derece bağımlı kişiler olduğunu ve davadaki ilerlemenin, bazı durumlarda bu insanların terfi etmelerini kolaylaştırabileceğini belirtmeyi hiç unutmuyordu. Sanığa zarar vereceği belli olan böylesi bir sonuca ulaşmak için avukatı kullanıyor olabilirler miydi? Belki de bütün davalarda böyle davranıyorlardı, böyle bir şey olamazdı. Hizmetlerinin karşılığı olarak avukatı ödüllendirmek için ona

destek verdikleri davalar mutlaka vardı, çünkü şöhretinin korunması onların da yararınaydı. Ama durum gerçekten böyleyse, K.'nın davasına hangi yönde el atacaklardı? Bay Huld'un da belirttiği gibi, bu çok çetin bir davaydı ve baştan beri mahkemenin dikkatini üzerine çekmişti. Ne yazık ki, ne yapacakları belliydi artık! Dava aylardır sürdüğü halde, ilk dilekçenin henüz gönderilmemesi bunun belirtisiydi. Avukatın dediğine bakılırsa, hâlâ başlangıç aşamasındaydılar. Bütün bunlar sanığı uyutup elini kolunu bağlamak için harika yöntemlerdi. Amaç, mahkeme kararını, ya da en azından soruşturmanın aleyhine olduğunu ve davanın üst makamlara iletildiğini aniden bildirerek onu faka bastırmaktı.

K.'nın işe bizzat el atması gerekiyordu. Özellikle de, bu kış sabahında olduğu gibi kendini çok yorgun hissettiği, kafasında bin bir düşüncenin dolaştığı sıralarda bu inanca kapılıyordu. Başlangıçtaki gibi davasını küçümsemiyordu artık. Dünyada yapayalnız olsaydı, iftiraya uğradığını düşünerek davayı göz ardı edebilir ve bu duruma düşmezdi. Oysa şimdi, amcası onu avukata götürmüştü ve aileyi düşünmek zorundaydı. Durumu artık davadan tamamen bağımsız olmaktan çıkmıştı. Hatta ihtiyatsızca davranarak, anlamsız bir gururla bazı kişilere bu olaydan söz etmişti. Başkaları ise durumu bilinmeyen bir yerden öğrenmişti. Olayla birlikte, Bayan Bürstner'le arasındaki ilişkisi de sarsılmış gibiydi... Kısacası, davayı kabullenmek ya da reddetmek gibi seçeneği kalmamıştı. Boğazına kadar batmıştı ve kendini savunması gerekiyordu. Yorulursa, her şey daha da kötü olurdu!

Şimdilik çok fazla kaygılanmasına gerek yoktu. Bankada bulunduğu yere, oldukça kısa bir süre içinde ve bileğinin gücüyle ulaşmayı başarmıştı. Herkesin saygısını kazanarak konumunu koruyabilmişti. Demek ki yapması gereken tek şey, bu yükselmeyi sağlayan yeteneklerinin bir bölümünü davasında kullanmaktı. O zaman her şeyin mutlu bir sonuca bağlanacağı kesindi. Amacına ulaşmak istiyorsa, öncelikle her türlü suçluluk duygusundan kurtulması gerekiyordu. Ortada suç yoktu. Davası yalnızca, çoğunlukla bankaya yarar sağlayacak şekilde sonuçlandırdığı büyük işlerden biriydi. Bu tür işler her zaman çeşitli tehlikelere maruz kalır ve kendisinin bunlara karşı önlem alması gerekirdi. O halde bir suç olup olmadığı düşüncesi üzerinde durmayı yalnızca kendi çıkarını gözetmeliydi. Bu açıdan, avukattan kendisini temsil etme yetkisini hemen ve mümkünse bu akşam geri çekmeliydi. Bu, onun da söylediği gibi, duyulmamış bir şey ve küçük düşürücü bir hareket olabilirdi, ama K. bu davada kendi avukatından kaynaklanabilecek engellere toslamayla kabul edemezdi. Onu saf dışı eder etmez, dilekçeyi hemen göndermeli, dikkate alınmasını sağlamak için de mümkünse her gün ısrarcı olmalıydı. Bunun için, diğerleri gibi koridorda oturup şapkasını bankın altına koymak yeterli değildi elbet, memurlar her gün rahatsız edilmeli, kadınlar ya da başkaları tarafından etrafları sarılmalı, ahşap parmaklıklar arasından koridoru seyretmek yerine masada oturup dilekçeyi incelemeye zorlanmalıydı. Bu çabalar aralıksız sürmeliydi, her şey planlanıp mükemmel bir biçimde denetlenmeliydi. Mahkeme bir kez olsun, kendini savunmayı bilen bir sanıkla yüz yüze gelmeliydi.

Ancak K., bu programı yürütme konusunda kendisine güvenmekle birlikte, ilk dilekçeyi kaleme almanın zorluğu altında eziliyordu. Daha bir hafta önce, günün birinde bu belgeyi kendi eliyle yazmak zorunda kalabileceğini düşündükçe utanç duyuyordu, ama bu kadar zor olabileceği aklına bile gelmemişti. İşinin başından aşkın olduğu bir sabah, her şeyi bir kenara atıp, bu tür bir dilekçenin taslağını oluşturarak hantal avukatına iletmek için bloknotunu eline aldığı anımsıyordu. Tam o anda kapı açılmış, yardımcı müdür kahkahalar atarak içeri girmişti. Yardımcı müdür habersiz olduğu o dilekçeye değil, az önce dinlediği borsayla ilgili bir fıkraya güldüğü halde, o kahkaha K.'ya çok dokunmuştu. Fıkranın anlatılması için bir desen çizmek gerekiyordu ve yardımcı müdür, K.'nın

masasının üzerine eğilip elinden kalemini alarak, dilekçenin yazılacağı bloknota çizmişti deseni.

Bugün K.'da utanç duygusu kalmamıştı artık. Bu dilekçenin mutlaka hazırlanması gerekiyordu. İşyerinde zaman bulamazsa, ki bu son derece olasıydı, geceleri evinde yazacaktı. Geceler yeterli olmazsa, izin isteyecekti. Önemli olan, önlemleri yarım bırakmamaktı, çünkü bu yalnızca iş konusunda değil, her yerde ve her zaman yapılabilecek en kötü şeydi. Şu dilekçe neredeyse bitmek bilmez bir işti. Vesveseli olmayan biri bile, asla bitmeyeceğini kolayca düşünebilirdi. Nedeni tembellik ya da hesaplılık değildi (bu gerekçeler ancak Bay Huld için geçerli olabilirdi), ama dava ve varabileceği sonuçlardan tamamen habersiz olduğu için, yaşantısını en küçük ayrıntılarına kadar hatırlaması, tamamen gözler önüne sermesi, tüm yönleriyle açıklaması gerekiyordu. Üstelik çok da üzücü bir işti bu! Emekli bir memurun zindeliğini yitirmiş zihnini oyalamak ve uzun günlerini doldurmak için işe yarayabilirdi belki. Oysa tam da bütün dikkatini işi üzerinde toplaması gerektiği -çünkü işinde sürekli yükseliyordu ve daha şimdiden yardımcı müdüre karşı bir tehdit oluşturuyordu- saatlerin hızla geçtiği kısa akşamların ve gecelerin tadını genç bir erkek gibi çıkarmak istediği şu sırada, bu dilekçeyi yazması gerekiyordu! İç geçirmekten bitkin düşmüştü. Birden bütün sıkıntılarına bir son vermek için, koridorun zilini çalan elektrik düşmesine mekanik bir hareketle basıverdi. Bunu yaparken de gözü duvar saatine takıldı. On biri gösteriyordu; demek ki iki saat gibi uzun ve değerli bir zamanını, hayallere dalmakla geçirmiş ve doğal olarak iyice yorgun düşmüştü. Ama ne de olsa, bu tamamen yitirilmiş bir zaman sayılmazdı. Çok yararlı olabilecek kararlar almıştı bu arada. Odacılar, mektuplarla birlikte uzun süredir K.'yı bekleyen iki beyefendinin kartvizitini getirdiler. Bunlar, çok önemli ve asla bekletilmemesi gereken müşterilerdi. Neden bu kadar kötü bir anda gelmişlerdi?.. Hem neden -kapalı kapının ardından insan bu soruyu sorduklarını duyar gibi oluyordu- onca çalışkan biri olan K., en verimli iş saatlerini kendi özel uğraşlarıyla ilgilenerken geçiriyordu? Duyduğu ve duyacağı sıkıntıların yorgunluğuyla, ilk ziyaretçiyi karşılamak üzere ayağa kalktı.

K.'nın iyi tanıdığı, ufak tefek ve neşeli bir sanayiciydi bu. K.'yı önemli bir işi arasında rahatsız ettiği için duyduğu üzüntüyü belirtti. K. da, kendisini uzun süredir beklettiği için özür diledi. Ama bunu öylesine yüzeysel ve yapay bir biçimde yaptı ki, sanayicinin zihni işiyle bunca meşgul olmasaydı, kesinlikle alınabilirdi. Ceplerinden hesap dökümleri ve rakam tabloları çıkarıp K.'nın önüne yaydı, bazı hesapları açıkladı, hızla incelerken gözünden kaçmış olan bir hesap hatasını düzeltti, K.'ya geçen yıl da bu tür bir işi kendisiyle birlikte çözdüklerini anımsattı, parantez içinde belirtircesine, bu kez bir başka bankanın ne pahasına olursa olsun işle ilgilendiğini söyledi ve K.'nın fikrini öğrenmek için sustu. K., başlangıçta sanayicinin söylediklerini gayet iyi izliyordu. İşin önemini kavramış ve dikkatini o düşünceye yöneltmişti. Ama ne yazık ki çok kısa sürmüştü bu! Bir süre sonra dinlemeyi bırakıp adam sesini yükselttikçe başını sallamakla yetinmişti. Daha sonra hareketsiz kalıp evrakların üzerine eğilen dazlak kafayı seyretmekten başka bir şey yapmaz olmuştu. Boş yere konuştuğunu adam ne zaman anlayacak diye merak etmeye başlamıştı. Sustuğunda ise, gerçekten dinlemediğini kabul etmesi için kendisine fırsat tanıdığını sandı. Ancak sanayicinin her türlü eleştiriye karşılık vermeye hazırlıklı olduğunu belli eden dikkatli bakışından, görüşmeyi sürdürmelerini gerektiğini üzümlere anladı.

Bunun üzerine, bir talimat almışçasına başını eğip kalem yavaşça evrakların üzerinde gezdirmeye koyuldu, arada bir rasgele bir sayıyı işaret ediyordu. Sanayici itirazda bulunacağını sezmişti. Rakamlar kesin olmayabilirdi, belki de o kadar önemli değillerdi; ne olursa olsun,

sanayici eliyle evrakların üstünü kapatıp K.'nın yanına yaklaşarak her şeyi yeni baştan anlatmaya koyuldu.

"Zor iş," dedi K., suratını asarak.

Evraklar artık gizlendiğine göre tutunacak bir şeyi kalmadığı için, kendini güçsüzce koltuğun kenarına bıraktı. Kapı açılıp da yardımcı müdür sanki bir tül perdesinin ardından belli belirsiz görüldüğünde bile, gözlerini ancak hafifçe kaldırabilirdi. Kendisini oldukça rahatlatan bu müdahalenin sonucundan başka bir şey düşünmüyordu, çünkü bir sıçrayışta ayağa kalkan sanayici, hızla müdür yardımcısının yanına gitmişti. Ancak onun hemen çekip gideceğini sanan K., adamın on kat hızlı hareket etmesini istiyordu. Kaygısı boşunaydı, iki adam buluşup el sıkıştıktan sonra K.'nın masasına doğru ilerlediler. Sanayici, parmağıyla K.'yı göstererek, şefin işine pek ilgi göstermediğinden yakındı ve o da, yardımcı müdürün kendisine bakması üzerine, dikkatini tekrar evraklara yöneltti. İki adam masasının üzerine eğildiler ve sanayici önerilerinin getireceği kârı yardımcı müdüre kanıtlamaya koyulduğu sırada K., gözünde büyüttüğü bu iki adamın kendisi hakkında pazarlık ettikleri izlenimine kapıldı. Yukarılarda ne olduğunu görmeye çalışarak ihtiyatla gözlerini kaldırdı, masanın üzerindeki evraklardan birini aldı, avucuna yerleştirdi ve yavaşça yerinden kalkarak adamlara uzattı. Bu çok gereksiz bir hareketti. K. yalnızca, kendisini kesinlikle özgür kılacak büyük dilekçeyi bitirdiğinde böyle davranması gerektiği sezgisine uyarak yapmıştı bunu. Konuşmaya dalmış olan müdür yardımcısı, evraka dalgın bir biçimde göz attı. Şefe önemli görünen şey kendisi için önemli değildi. Belgeyi K.'nın elinden alıp "Teşekkür ederim, hepsini biliyorum zaten," dedi ve kâğıdı sakın bir tavırla masanın üzerine geri koydu. Üzülen K., ona ters ters baktı, ama yardımcı müdür ya bunu fark etmedi, ya da ettiyse bile sadece cesareti arttı. Birkaç kez kahkaha attı, zekice bir karşılık vererek sanayiciyi sıkıntıya soktu ve kendi fikrine bizzat karşı çıkararak onu sıkıntıdan kurtardı, sonunda da olayı sonuca bağlamak için adamı kendi odasına davet etti.

"Bunun çok önemli bir iş olduğunun bilincindeyim," dedi sanayiciye.

"Sayın Şef," -bunu söylerken bile sanayiciye bakıyordu- "Sayın Şef kendisini yükten kurtardığımız için sevinecektir kuşkusuz, çünkü üzerinde sakın kafayla düşünülmesi gerekiyor ve bugün işi başından aşkın görünüyor. Hem zaten koridorda kendisini uzun süredir bekleyen birkaç kişi var."

K. elinden geldiğince aklını toparlayıp sırtını yardımcı müdüre döndü ve sanayiciye donuk ama dostça bir gülümseyiş yöneltti. Başka bir müdahalede bulunmadı. Sıradan bir memur gibi iki eliyle masaya dayanıp öne doğru eğilerek, gözlerinin önünde evrakları masadan alıp konuşmalarını sürdüren iki adamı yönetim odasında gözden kayboluncaya kadar izledi. Sanayici, kapının önünde bir kez daha dönüp veda etmeden ayrıldığını, sayın şefe konuşmanın sonucunu bildirmek için geri döneceğini, hem zaten kendisine iletilecek küçük bir haberi olduğunu söyledi.

K. en sonunda yalnız kalmıştı. Öteki müşterileri içeri almayı hiç düşünmüyordu. Eline geçen bu fırsatı değerlendirirken bile dikkati dağınıktı: Koridordakiler onun hâlâ sanayiciyle görüştüğünü sanıyorlardı ve hiç kimse, hatta odacı bile içeri giremezdi. Pencereye yöneldi, kulpa tutunup pervazına oturdu ve dışarıdaki meydana baktı. Kar hâlâ yağıyordu ve hava kapalıydı.

Kendisini kaygılandıran şeyin ne olduğunu tam olarak bilemeden uzun süre öylece oturdu. Arada bir, gürültü duyar gibi olunca, hafif bir kuşkuyla bekleme odasının kapısına bakıyordu. Ama kimsenin girmediğini görünce sakınlaştı, lavaboya gitti, soğuk suyla yıkandı ve daha dinç bir kafayla geri dönüp tekrar pencere kenarına oturdu. Kendi kendini savunma kararını gerçekleştirmek, ilk başta düşündüğünden daha zor görünüyordu. Savunma

iş i avukatın üzerindeyken, dava onu çok fazla ilgilendirmemişti. Uzaktan izlemiş, doğrudan doğruya etkilenmemişti. Canı istedikçe gidişatla ilgilenmiş, istemediğinde de umursamamıştı. Oysa şimdi, savunmayı kendisi üstlenecek olursa, mahkemeden gelecek tüm darbeleri en azından geçici olarak tek başına karşılamak zorundaydı. Bunun sonucunda, ileride kesinlikle özgürlüğüne kavuşacaktı. Bu arada, şimdiye kadar olanlardan çok daha büyük tehlikelerle yüzleşmek zorundaydı. Bundan kuşku duyuyorsa, bugün sanayici ve yardımcı müdürle ilişkileri tam tersini kanıtlamış olmalıydı. Kendisini savunma kararının verdiği sıkıntı bile davranışını nasıl da etkilemişti! Ya daha sonra neler olacaktı? Nasıl bir gelecek hazırlıyordu kendisine? Bütün engelleri aş ip kendisini sonuca götürecektir doğru yolu bulabilecek miydi? Titiz bir savunma -zaten başka türlü hiç anlamlı olmazdı- bütün işlerden vazgeçmesini gerektirmez miydi? Bunu başarabilecek miydi? Peki ya bankada ne yapacaktı? İş sadece dilekçeyle de bitmiyordu. Bunun için bir izin istemesi yeterli olabilirdi. Aslında şu sıralar izin istemek de tehlikeliydi. Ama iş in içinde, ne kadar süreceği belli olmayan bütün bir dava vardı. Durup dururken mesleki açıdan nasıl da büyük bir engelle karşılaşmıştı!

Bu koşullar altında bankanın işlerine bakmak zorunda mıydı? Masasına bir göz attı. Şimdi müşterileri kabul edip onlarla görüşmesi mi gerekiyordu? Davası sürerken, orada, çatı katında mahkeme memurları bu dava dosyasının üzerinde çalışırken, kendisi banka işlerini mi halledecekti? Mahkeme tarafından uygun görülen, davayla ilintili ve onun tamamlayıcısı olan bir tür işkence sayılmaz mıydı bu? Yaptığı iş değerlendirilirken, bu özel durumu bankada dikkate alınacak" mıydı acaba? Kesinlikle hayır. Davadan tamamen habersiz değ illerdi, ama kimin ne bildiğini öğrenmek olanaksızdı. Yine de, söylenti henüz yardımcı müdürün kulağına ulaşmamış olabilirdi. Ulaşmış olsaydı, insanlığı ve meslektaşlar arası dayanışmayı göz ardı edip bunu K.'ya karşı bir güzel kullanırdı! Peki ya müdür? Kuşkusuz o, K.'dan yana olurdu. Davadan haberi olsaydı, elinden geldiğince işini hafifletmeye çalışırdı, ama bunda başarılı olamazdı herhalde. Çünkü K'nın müdür üzerindeki ağırlığı gitgide zayıflamaya başlamış, adamcağız bozuk sağlığını kendi çıkarı için kullanan müdür yardımcısının etkisi altında kalmaya başlamıştı. Öyleyse K. ne umabilirdi? Kafasını bunlara yormak belki de sadece direnme

gücünü yıpratmaya yarıyordu, ama kendini kandırmaya çalışmadan her şeyi açıkça görmesi gerekmiyor muydu?

Belli bir amaç gütmeyen, yalnızca iş e yeniden başlamayı geciktirmek için, pencereyi açmaya çalıştı. Sıkışmıştı, iki eliyle uğraşması gerekti.

Dumanla karışık bir sis odanın her yerini kapladı ve hafif bir yanık kokusuyla doldurdu. Rüzgârın itmesiyle birkaç kar tanesi de içeri girdi. "Berbat bir sonbahar!" dedi sanayici K.'nın arkasından. Yardımcı müdürün odasından dönüp kendini fark ettirmeden içeri girmişti.

K. başıyla onayladı ve kaygıyla sanayicinin evrak çantasına baktı. Adam, müdür yardımcısıyla görüşmelerinin sonucunu kendisine bildirmek için evraklarını çıkarmaya hazırlanıyordu. Ancak K.'nın bakışlarını izledi ve çantasına şöyle bir vurup hiç açmadan konuştu:

"Sonucu öğrenmek ister misiniz? Sözleşme cepte sayılır. Sizin müdür yardımcısı sevimli biri, ama pek tekin değil!"

Gülmeye başladı ve K.'nın elini sıktı, onun da gülmesini bekliyordu. Ancak evrakların kendisine gösterilmemesi, K.'ya şimdi kuşkulu görünüyordu. Sanayicinin söyledikleri kendisine hiç gülünç gelmemişti.

"Sayın Şef," dedi adam, "Herhalde hava sizi bunaltmış olmalı. Çok sıkılmış görünüyorsunuz."

"Evet," dedi K. elleriyle şakaklarını tutarak, "baş ağrısı, aile sorunları."

"Çok doğru," dedi hiçbir şeyi sonuna kadar dinleme sabrını gösteremeyen sanayici. "Herkesin kendine göre bir derdi var."

K. ona eşlik etmek istercesine kapıya doğru ilerledi. Ancak adamın sözü bitmemiştir.

"Size başka söyleyeceklerim de var, Sayın Şef. Bugün bu konuyu açarak sizi rahatsız etmekten çekiniyorum, ancak son zamanlarda iki kez geldiğim halde, her seferinde unuttum. Daha fazla bekletecek olursam, değeri kalmayabilir. Belki de yazık olur, çünkü ne de olsa vereceğim haber önemsiz olmayabilir."

K. karşılık vermeye zaman bulamadan, sanayici yanına yaklaştı, parmağının ucuyla göğsüne dokundu ve alçak sesle sordu:

"Bir davanız var, değil mi?"

"Yardımcı müdür mü söyledi bunu?" diye bağırarak geri çekildi K.

"Hiç de değil, o nasıl öğrenebilirdi ki?"

"Sizden olmasın?" diye sordu K., artık kendine çok daha hâkimdi.

"Çeşitli yerlerden mahkemeye ilgili küçük haberler ulaşır bana," diye açıkladı sanayici. "İşte bu konuyla ilgili birkaç şey söylemek istemiştiniz size."

"Demek herkesin mahkemeye bir ilgisi varmış!" dedi K. başını öne eğerek. Sanayiciyi masasına doğru götürdü. Her ikisi de az önceki gibi oturdular. "Size vereceğim haber çok önemli olmayabilir," dedi sanayici. "Ancak bu tür davalarda hiçbir şey göz ardı edilmemelidir. Hem zaten size ufak da olsa bir katkıda bulunmak istedim. İş konusunda hep iyi anlaşmışızdır, değil mi? İşte böyle..."

K. az önceki tavrı için özür dilemek istedi, ancak sanayici acelesi olduğunu belli etmek için koltuğunun altındaki evrak çantasını göstererek araya girmesine izin vermedi.

"Davanızı Titorelli diye birinden duydum. Kendisi ressamdır, Titorelli de lakabıdır, asıl adını bilmiyorum. Yıllardır arada bir işyerime uğrar ve bana küçük tablolar getirir. Dilenci gibidir ve ben kendisine her zaman bir tür sadaka veririm. Tablolar da güzel şeylerdir, kır görüntüleri filan, bilirsiniz. İkimizin de alışkın olduğumuz bu alışverişler her zaman yolunda giderdi. Ancak son zamanlarda çok sık gelmeye başladı ve ben de onu azarladım. Aramızda bir konuşma geçti, sırf ressamlık yaparak nasıl geçindiğini öğrenmek istedim. Bunun üzerine, asıl portreler yaparak hayatını kazandığını öğrenince çok şaşırdım. Söylediğine göre, mahkeme için çalışıyormuş. Hangisi, diye sordum. O da anlattı. Söylediklerinin beni nasıl şaşırttığını ancak siz tahmin edebilirsiniz. O günden beri, her ziyaretinde mahkemeye ilgili bir şeyler öğreniyorum ve sonunda yavaş yavaş bu konuda az da olsa bir deneyim sahibi oldum. Doğrusu, şu Titorelli çok geveze biri ve genelde onu susturmak zorunda kalıyorum. Yalnızca yalancı olduğu için değil -bu yadsınmaz bir gerçek-ayrıca ve özellikle, benim gibi kendi dertleri arasında boğulmuş bir iş adamının başkalarının başına gelenler için kaygılanacak zamanı olmadığı için de. Ama geçelim bunu. Şu Titorelli'nin size yardım edebileceğini düşündüm. Bir sürü yargıç tanıyor ve kendisinin büyük bir nüfuzu olmasa da, belki de üst düzey görevlilere yaklaşmanız için size bir yol gösterebilir. Öğütleri pek önemli olmasa da, siz bunlardan büyük bir yarar elde edebilirsiniz. Çünkü siz de bir avukat sayılırsınız. Bay K.'nin avukattan farkı yoktur, diye hep söylerim. Ah! Davanız için korku duymuyorum! Ama şimdi Titorelli'ye gitmek istiyor musunuz? Bence gerçekten gitmelisiniz. Bugün gitmeniz şart değil; ne zaman isterseniz, fırsat bulduğunuzda. Hem zaten ben salık verdim diye gitmek zorunda değilsiniz. Onsuz yapabileceğinizi düşünüyorsanız, en iyisi vazgeçin. Belki de şimdiden bir planınız vardır ve Titorelli buna zarar verebilir. Eğer öyleyse, lütfen gitmeyin. Hem zaten o sefil heriften öğüt istemeyi insan kendine yediremeyebilir. Neyse, ne yapacağınıza kendiniz karar verin. İşte tavsiye mektubu ve adamın adresi."

Hayal kırıklığına uğrayan K. mektubu alıp cebine koydu. Bu talimat mektubundan sağlayabileceği yarar, en iyi ihtimalle bile, sanayicinin

davadan haberdar olması ve ressamın dedikodu yaymasından doğabilecek sıkıntının yanında hafif kalırdı. Çoktan kapıya ulaşmış olan müşteriye kısaca teşekkür etmekte bile zorlandı.

"Giderim," dedi veda ederken, "buraya gelip beni görmesi için bir not yazarım, çünkü şu aralar çok meşgulüm."

"En iyi çözümü bulacağınızı biliyordum zaten," dedi sanayici. "Doğrusu, Titorelli gibi birini bankaya getirtip burada onunla dava hakkında konuşmaktan kaçınacağınızı sanmıştım. Ayrıca o tür insanların eline mektup vermek de her zaman doğru olmayabilir. Ama siz her şeyi düşünmüşsünüzdür elbet, ne yaptığınızı da biliyor olmalısınız."

K. başını salladı ve sanayiciyi koridora kadar geçirdi. Ancak, dıştan sakın görünmesine karşın, korkmaya başlamıştı. Titorelli'ye not yazacağını, sırf tavsiye mektubunu takdir ettiğini ve ressamla buluşma olasılığı konusunda hiç zaman yitirmeden düşünceğini müşteriye göstermek için söylemişti; ama ressamın yardımını gerekli görseydi, ona hemen o an yazmaktan geri kalmazdı. Bir mektubun getirebileceği tehlikeleri ancak sanayicinin dikkatini çekmesi üzerine kavrayabilmişti. Öyleyse, kendi değer yargısına bu kadar az mı güvenmeliydi? Çabucak bir not yazarak kuşkululu birini bankaya çağırıp yardımcı müdürün kapısından iki adım ötede onunla davası hakkında görüşmeyi düşünebilirdiyse, başka tehlikelerle karşılaşması ve görülmeyen engellere toslaması da olanaklı, hatta büyük bir olasılık sayılmaz mıydı? Her zaman kendisini uyaracak birisi olmayacaktı. Üstelik şimdi, mücadeleyi başlatmak için güç toplaması gerektiği şu sırada, uyanıklığı konusunda daha önce hiç bilmediği kuşuklara kapılıyordu! İşinde karşılaştığı zorluklar, davasında da önüne engel mi çıkaracaktı? Titorelli'ye mektup yazıp onu bankaya davet etme fikrine nasıl kapıldığını bir türlü anlayamıyordu.

Odacı yanına yaklaşp koridordaki bankın üzerinde oturan üç kişiye dikkatini çektiğinde, hâlâ başını sallıyordu. Adamlar uzun süredir K.'nın odasına kabul edilmeyi bekliyorlardı. Odacının onunla konuştuğunu görünce ayağa kalktılar, hepsi de içeri ilk girecek kişi olmaya çalışıyordu. Banka onlara bekleme salonunda zaman kaybettirecek kadar saygısız davrandığından, hiçbir engel tanımak istemiyorlardı.

"Sayın Şef!" diye seslendi içlerinden birisi.

K. odacıdan istediği paltosunu onun yardımıyla üstüne giyerken, üçüne birden şöyle dedi:

"Özür dilerim beyler, ama şu anda sizi kabul edemeyeceğim. Çok üzgünüm, ama halletmem gereken bir sürü acil iş var ve hemen gitmek zorundayım. Az önce beni ne kadar oyaladıklarınızı kendi gözlerinizle gördünüz. Yarın ya da başka bir gün tekrar gelebilir misiniz acaba? Ya da isterseniz işiniz hakkında telefonda da görüşebiliriz. Hatta isteğinizi hemen birkaç sözcükle bana açıklarsanız, size mektupla ayrıntılı bir yanıt verebilirim. Kuşkusuz en iyisi, tekrar gelmeniz olacaktır."

K.'nın bu önerileriyle boşuna beklediklerini anlayan adamlar öylesine şaşırıldılar ki, tek kelime söyleyemeden birbirlerine baka-kaldılar.

"Anlaştık mı?" diye sordu K., kendisine şapkasını getiren odacıya dönerek.

Odanın açık kapısından, kar yağışının gitgide şiddetlendiği görülüyordu.

K. yakasını kaldırdı ve çenesinin altından düşmeledi.

Tam o anda, yardımcı müdür yan odadan çıkıyordu. K.'nın kürklü paltosuyla koridordaki adamlarla konuşmasını gülümseyerek izledi ve "Çıkıyor musunuz, Sayın Şef?" diye sordu.

"Evet," dedi K. sırtını dikleştirerek. "Kentte beni bekleyen işlerim var."

"Ya bu beyler?" diye sordu. "Sanırım uzun süredir bekliyorlar."

"Onlarla anlaştık," dedi K.

Oysa üç adamın sabrı tükenmişti. K.'nın etrafını sarıp, işleri bunca acil olduğu için saatlerdir beklediklerini ve hemen, etraflıca, özel olarak üzerinde görüşmek istediklerini belirttiler. Yardımcı müdür onları bir süre dinledi, sonra da elindeki şapkasının tozunu silkeleyerek orada duran K.'yı süzdü ve şöyle dedi:

"Beyler, bu işin basit bir çözümü var. Benimle yetinmek isterseniz, Sayın Şefin yerine seve seve sizi kabul edebilirim. Bütün sorunların hemen halledilmesi gerekir kuşkusuz. Biz de sizler gibi iş adamlarıyız ve zamanın değerini biliriz. Şöyle buyurun lütfen."

Sonra da kendi odasının bekleme salonuna giriş kapısını açtı.

Yardımcı müdür K.'nın feda etmek zorunda kaldığı her şeyi üstlenmeye nasıl da hazırды! Ama K. da gerekenden fazlasını feda etmiyor muydu? Belli belirsiz ve kendine itiraf etmek zorunda olduğu gibi hayli zayıf bir umudun gereklerini yerine getirmek için hiç tanımadığı bir ressamın evine koştururken, buradaki itibarı onulmaz bir yara alıyordu. Hiç kuşkusuz, kürk paltosunu çıkarıp yan odada yine beklemek zorunda olan en azından iki müşteriyi yakalaması çok daha iyi olurdu. Aynı anda yardımcı müdürün kendi odasındaki dosyaları özel malıymış gibi karıştırdığını görmemiş olsa, belki deneyecekti bunu. Öfkeye kapılan K. kapıya yaklaşırken, "Ah! Siz hâlâ gitmediniz mi?" diye seslendi yardımcı müdür. K.'ya doğru çevirdiği yüzündeki sert çizgiler, onun yaşını değil gücünü gösteriyor gibiydi. Ardından hemen araştırmasına geri döndü.

"Firma temsilcisinin sizde olduğunu söylediği bir sözleşmenin kopyasını arıyorum," diye açıkladı. "Bana yardım edebilir misiniz?"

K. bir adım attı, ancak yardımcı müdür, "Teşekkürler, buldum bile," dedi. Yalnızca sözleşme kopyasını değil, bir sürü başka evrakı da içeren kocaman bir yazışma paketiyle odasına döndü.

"Şimdi onunla boy ölçüşmem," diyordu K. içinden. "Ancak kişisel sorunlarımı ortadan kaldırır kaldırmaz, gücümü hisseden, hem de acı acı hisseden ilk kişi o olacak."

Bu düşünceyle biraz sakinleşerek, bir süredir kapıyı açık tutan odacıdan, halledilmesi gereken işleri yüzünden dışarı çıkmak zorunda olduğunu bir ara müdüre bildirmesini istedi ve kendi işine zaman ayırabildiği için neredeyse sevinerek bankadan ayrıldı.

Bir arabaya atlayıp, mahkeme salonlarının bulunduğu yerin tam ters yönündeki bir kenar mahallede oturan ressamın evine gitti. Mahkemenin bulunduğu bölgeden çok daha yoksul bir yerdi burası. Evler daha da' karanlık yüzlüydü, sokaklar ise eriyen karı karartan bir çamurla kaplıydı. Ressamın oturduğu evin büyük kapısının tek bir kanadı açıktı. Diğer kanat tarafında, duvara bir delik açılmıştı. K. yaklaşırken, bu delikten dumanı tüten iğrenç bir sarı sıvının fışkırdığını ve bu nedenle bir sıçanın hemen yan taraftaki lağıma doğru kaçtığını gördü. Merdivenin önünde küçük bir çocuk yere yatmış ağlıyordu. Ancak girişin öbür tarafındaki bir tenekeci dükkânından gelen gürültü çocuğun sesini bastırıyordu. Dükkânın kapısı açıktı. Ne idüğü belirsiz bir parçanın etrafında yarım daire şeklinde dizilmiş, çekiç darbeleri indiren üç kişilik bir grup görölüyordu. Duvarda asılı duran kocaman bir sac levha, iki işçinin arasına soluk bir ışık

yansıtıyor, yüzleriyle iş önlüklerini aydınlatıyordu. K. bu görüntüye şöyle bir göz attı. İşini olabildiğince çabuk halletmek, birkaç sözcükle ressamı sorgulayıp hemen bankaya geri dönmek istiyordu. Elde edeceği küçücük bir başarı bile, bu iş gününü çok iyi etkileyebilirdi. Üçüncü katta soluğu kesilince, biraz yavaşlamak zorunda kaldı. Katlar gibi merdiven de aşırı yüksekti ve ressam çatı katında oturuyordu. Hava bunaltıcıydı. En üst kısmında birbirinden uzak küçücük pencereler bulunan kocaman duvarlar arasında sıkışmış olan merdiven boşluğunda hava sahanlığı yoktu. K.'nın durakladığı anda, bir kapıdan fırlayan birkaç kız çocuğu gülerek merdiveni tırmanmaya koyuldular. K. onları yavaşça izledi,

tökezlediği için arkada kalan bir kızı yakaladı ve ötekiler grup halinde tırmanmayı sürdürürken ona sordu:

"Bu binada Titorelli diye biri var mı?"

En çok on üç yaşında olan kambur kız, ona bir dirsek darbesi vurup yan yan baktı. Gençliği de, bedensel özrü de kızın tamamen yozlaşmasını önleyememişti. Gülümseliyordu bile, K.'yı sabit ve kıskırtıcı bir bakışla sertçe süzüyordu. K. görmezlikten geldi.

"Ressam Titorelli'yi tanıyor musun?" diye sordu.

Kız başıyla evet işaret yaptı ve "Ne istiyorsunuz ondan?" diye sordu. K., Titorelli hakkında ayaküstü biraz bilgi edinmenin yararlı olacağını düşündü.

"Resmimi yaptıracağım kendisine," dedi.

"Resminizi mi?" diye sordu kız. Şaşırtıcı ya da yersiz bir şey söylemiş gibi, ağzını alabildiğine açıp K.'nın kolunu dürtmüştü. Sonra, zaten kısacık olan eteğini iki eliyle kaldırıp elinden geldiğince acele ederek çıgıllıkları zor duyulan kızlara merdivenin üst kısımlarında yetişti. Ama K., bir sonraki dönemde hepsini birden buldu. Küçük kambur kız onlara niyetini açıkladığı için olsa gerek, kendisini bekliyorlardı. Rahatça geçebilmesi için merdivenin her iki kenarında duvara dayanmış, önlüklerini düzeltiyorlardı. Yüzleri ve tavırları, çocuklukla yozlaşmanın bir karışımını yansıtıyordu. K.'nın arkasından gülerek kendilerine çekidüzen verip, yönetimi ele alan kambur

kızın öncülüğünde onu izlediler. K. yolunu o kız sayesinde bulabildi. Kendisine kalsa dümdüz çıkacaktı. Oysa kız, Titorelli'ye gitmek için yan tarafa sapması gerektiğini işaret etti. Oraya çıkan merdiven tümüyle görülebiliyordu: daracık, upuzun, dimdikti ve tam kapının önünde son buluyordu. Küçük ve eğri bir çatı penceresinden gün ışığı aldığı için diğerlerine oranla çok daha aydınlık olan bu boyasız ahşap kapının üstünde, kalın fırça darbeleriyle kırmızı renkte Titorelli adı yazılıydı. K. peşindeki kızlarla birlikte merdivenin yarısına kadar tırmanmıştı ki, kapı aralandı ve birçok ayak sesinin çıkardığı gürültü nedeniyle olsa gerek, üstünde yalnızca bir gecelik bulunan bir adam belirdi.

"Ah!" diye bağırdı kalabalığı görünce ve hemen gözden kayboldu.

Kambur kız sevincinden el çırpıtı ve öteki kızlar K.'nın daha hızlı ilerlemesi için arkasında itiştiler.

Onlar daha yukarı çıkamadan, ressam kapıyı sonuna kadar açıp yerlere kadar eğilerek K.'yı içeri davet etti. Kızlara çekip gitmeleri için bir el işareti yaptı. Yalvarmalarına ve ona karşı gelip içeri sızma çabalarına karşın, hiçbirini kabule yanaşmadı. Kambur kız, onun kapıya doğru uzattığı kolunun altından kayarak odanın içine süzülme başardı. Ancak ressam onun peşine düşüp eteğinden yakaladı, kendi etrafında şöyle bir çevirip, kısa süreli yokluğunda eşiği aşmaya cesaret edememiş olan diğer kızların yanına bıraktı.

K. bu görünümü karşısında ne düşüneceğini bilemiyordu. Aslında bütün bunlar son derece dostça bir hava içinde olup bitmiş gibiydi. Kapının önünde duran kızlar hep birlikte çenelerini kaldırıp ressama K.'nın anlayamadığı şaka yollu sözler söylediler. Titorelli, kambur kızı sallarken bir yandan da gülüyordu. Sonra kapıyı kapattı ve K.'nın önünde hafifçe eğilerek kendini tanıttı:

"Ressam Titorelli."

K., arkasında kızların fısıldaştığı kapıyı göstererek, "Buraya sık sık geliyorlar galiba!" dedi.

"Ah, şu küçük maskaralar!" dedi ressam. Bir yandan da geceliğinin yakasını iliklemeye çalışıyordu.

Ayakları çıplaktı. Üzerine yalnızca, uzun uçları aşağılara kadar sarkan bir kayışla belinden tutturulmuş bol ve sarımtırak bir keten pantolon geçirebilmişti.

"Bu maskara veletler başıma dert oldu," dedi. Son düğme birden kopuverdiği için geceliğinin yakasını iliklemeden vazgeçti. Gidip bir iskemle buldu ve K.'ya oturmasını söyledi.

"Kızlardan birinin -kendisi burada değil- resmini yapmıştım bir ara. O günden beri hepsi peşimde. Evde bulunduğum zaman, ancak izin verirsem giriyorlar. Yokluğumda ise, en azından biri mutlaka içeride oluyor. Kapının anahtarını yaptırmışlar, birbirlerine veriyorlar. Ne büyük bir dert, bilemezsiniz. Sözgelimi, resmini yapmak için yanımda bir kadınla geliyorum, anahtarımınla kapıyı açıyorum ve masanın yanında, dudaklarını fırçayla kırmızıya boyayan kambur kıızı buluyorum. Bu arada, gözetlemesi gereken kardeşleri de odanın etrafında dolanıp her tarafı kirletiyorlar. Ya da dün akşam olduğu gibi, geç saatte eve dönüyorum -sağlık sorunlarımın yanı sıra, odanın dağınık olmasının bir nedeni de bu, sizden özür dilerim- evet, geç dönüp yatağa giriyorum ve birden bacağımın bir çimdik hissediyorum. Yatağın altına bakıp yine bu veletlerden birini tuttuğum gibi dışarı çıkarıyorum. Neden beni evimde böyle huzursuz ettiklerini hiç bilmiyorum. Onları kendime çekmeye çalışmadığımı fark etmiş olmalısınız. Elbette ki çalışırken de rahatsız ediyorlar. Bu atölye bana bedava verilmiş olmasaydı, uzun süre önce taşınırdım.

Tam o anda, kapının ardından ince, sivri bir ses korkuyla yükseldi: "Titorelli, içeri girebilir miyiz?"

"Hayır," diye yanıtladı ressam.

"Yalnız ben girsem olmaz mı?" diye sordu ses tekrar.

"O da olmaz," dedi ressam.

Sonra da kapıyı kilitledi.

Bu arada K. odayı inceliyordu. Bu sefil ve ufak odaya atölye denebileceği hiç aklına gelmezdi. Enine ya da boyuna, iki adımdan fazlasını atmak olanaksızdı. Duvarlar, taban ve tavan, her şey ahşaptı. Lambriyer arasında ince ışıklar dolaşıyordu. Yatak K.'nin karşısında, duvara dayalıydı. Örtü, yastık ve çeşitli renklerde battaniyelerle doluydu. Odanın ortasındaki resim sehпасının üzerinde duran bir tuval, kolları yere sarkan bir gömlekle örtülmüştü. Pencere K.'nin arkasındaydı; ama sis yüzünden, karlarla kaplı komşu damdan ötesi görüleliyordu.

Kilit içinde dönen anahtar sesi, K.'ya uzun kalmama niyetini hatırlattı. Bunun üzerine cebinden sanayicinin yazdığı notu çıkarıp ressama uzattı.

"Adresinizi, tanıdığınız bu beyden öğrendim ve onun salık vermesi üzerine gelip sizi buldum," dedi.

Ressam mektubu bir bakışta okuyup yatağın üzerine fırlattı. Sanayici Titorelli'yi tanıdığını belirtip sadakaya muhtaç yoksul biri olduğunu söylemeseydi, Titorelli'nin onu tanımadığı ya da en azından anımsamadığı sanılabılırdi.

Üstelik, "Tablo satın almak mı, yoksa resminizi yaptırmak mı istiyorsunuz?" diye sordu.

K. şaşkın bir ifadeyle ressama baktı. Mektupta ne yazıyordu acaba? Doğal olarak, davası için geldiğine ilişkin bir açıklama olduğunu sanmıştı. Gerçekten de apar topar koşturmuştu. Hiçbir şeyi düşünmemişti. Ancak ressama bir karşılık vermesi gerekiyordu ve resim sehпасına bir göz atarak sordu:

"Bir tuval üzerinde mi çalışıyordunuz?"

"Evet," dedi ressam. Sehpanın üzerindeki gömleği de, aynen mektup gibi yatağa fırlattı. Bir portre bu. İyi bir çalışma ama henüz bitmedi."

Rastlantı K.'nin işine geldi. Mahkemeden söz etmek için daha iyi bir fırsat bulamazdı; çünkü bu bir yargıcın portresiydi. Üstelik, Bay Huld'un çalışma odasında gördüğü tabloya şaşılacak kadar benziyordu. Herhalde bu başka bir yargıçtı (yanakları kara sakallarla kaplı iri yarı bir adamdı), hem zaten avukatın tablosu yağlı boyayla yapılmıştı; oysa bu, hafif pastel renklerle oluşturulmuştu. Geri kalan her şey birbirine benziyordu.

Buradaki yargıç da tahtı andıran koltuğunun kenarına yapışmış, tehditkâr bir tavırla ayağa kalkmak üzere görünüyordu. K. az kalsın, "Ama bu bir yargıç!" diyecekti.

Ancak kendini bir süre daha tutup ayrıntısıyla incelemek istercesine tabloya yaklaştı. Koltuğun sırt kısmının tam ortasında, anlamını çıkaramadığı kocaman bir figür bulunuyordu. Bunun ne olduğunu sordu ressam. Titorelli, bu ayrıntının henüz tamamlanmadığını söyledi, sehpa üzerinden pastel bir kalem alıp figürün kenarlarını hafifçe çizdi ama, K. yine de ne olduğunu tam olarak anlayamadı.

"Adalet bu," dedi ressam en sonunda.

"Evet, gerçekten de anlamaya başladım," diye karşılık verdi K. "İşte şu, gözlerin etrafındaki sargı, şu da terazi. Ama topuklarında kanatlar var sanki, ya da koşuyor mu?"

"Evet," dedi ressam. "Sipariş üzerine böyle çalıştım. Gerçekten de hem Adaleti hem de Zaferi simgelemesi gerekiyor."

"Zor bir bileşim," dedi K. gülümseyerek. Adaletin hareket etmemesi gerekiyor, aksi halde terazi sallanır ve doğru ölçemez."

"Müşterimin istediğini yaptım," dedi ressam.

"Elbette!" dedi K. Kimseyi gücendirmek istememişti. "Siz figürü, gerçek taht üzerinde oturur gibi çizmişsiniz."

"Hayır," dedi ressam. "Ne figürü gördüm, ne de tahtı. Ben bunu istediğim gibi, ama bana verilen tarife göre yapıyorum."

"Nasıl?" diye sordu K., anlamıyormuş gibi yaparak. "Bu, koltukta oturan bir yargıç değil mi?"

"Evet," dedi ressam. "Ama yüksek bir yargıç değil. Hiçbir zaman böyle taht gibi bir koltuğa da oturmadı."

"Yine de resmini böyle şatafatlı mı yaptırıyor? Bir mahkeme başkanı gibi duruyor orada!"

"Evet, bu insanlar oldukça kurumludur," diye yanıtladı ressam. Ama üst mevkilerden kendilerini böyle göstermek için izin alırlar. Resimlerini nasıl yaptıracaklarına ilişkin kesin talimatlar verilir bunlara. Ne yazık ki bu tabloda yargıç cüppesinin ayrıntılarını ya da koltuğun oymalarını görmek olanaksız. Pastel boya bu tür şeylere elverişli değil."

"Öyle," dedi K. "Pastel boya kullanmanız bence tuhaf."

"Bunu yargıç istedi," dedi ressam. "Bir hanıma verecekmiş."

Tablonun görüntüsü ona çalışma şevki vermiş gibiydi. Kollarını sıvadı, eline birkaç kalem aldı ve K., yargıcın başının etrafında, pastel boya'nın titrek ucu altında kırmızımsı bir gölgenin oluştuğunu gördü.

Gölgenin halesi tablonun kenarında sönükleşiyordu. Yavaş yavaş, bu gölge oyunları bir tür taç ya da yüce bir simge gibi başın etrafını sardı. Buna karşılık belli belirsiz bir farkla, figürün çevresi aydınlıktı. Çarpıcı bir biçimde göze batıyor, ama ne Adalet ne de Zafer Tanrıçasına benziyordu; tam olarak Av Tanrıçasını andırıyordu. Ressamın çalışması K.'yı istediğinden daha çok ilgilendirmişti. Sonunda, orada bu kadar uzun süre kaldığı halde dava konusunu hâlâ açmadığı için kendi kendine kızdı.

"Bu yargıcın adı ne peki?" diye sordu aniden.

"Söyleyemem," diye karşılık verdi ressam.

Tabloya dalıp gitmiş, büyük bir saygıyla karşıladığı ziyaretçisini umursamaz olmuştu. K. bunu bir kapris olarak algıladı ve zaman yitirdiği için öfkelenmişti.

"Mahkemenin güven duyduğu biri olmalısınız, değil mi?" diye sordu.

Titorelli kalemlerini bir kenara koydu, ayağa kalktı, ellerini ovuşturup K.'ya gülümseyerek baktı.

"Önce gerçeği söylemek gerekir," dedi. "Mektupta da belirtildiği gibi, mahkeme konusunda size bir şeyler söylemem için geldiniz ve beni tavlama için, işe tablolarımdan söz etmekle başladınız. Size kızmış değilim, Bunun bende işe yaramayacağını bilemezsiniz ki."

"Hayır, rica ederim!" diye ekledi, K.'nın itiraz etmeye hazırlandığını görerek engellemek için. Sonra da devam etti, "Söylediğiniz şey de çok doğru, ben mahkemenin güvendiği biriyim."

Karşısındakine bu gerçeğe uyum sağlaması için zaman tanımak istercesine bir ara verdi. Kapının ardından yine kızların sesi duyulmaya başlamıştı. Kapı aralıklarından içeriye görmek için itişiyor olmalıydılar. K. ressamın dikkatini çelmemek için özür dilemedi. Ancak işi abartıp kendini erişilmez biri yerine koymasını da istemiyordu.

"Resmen verilmiş bir göreviniz var mı?" diye sordu.

"Hayır," dedi ressam kısaca, bu soru devam etmesini engellemişçesine. Ancak K. onu susturmak istememişti.

"Resmi olmayan görevler, çoğunlukla resmi görevlerden daha etkili oluyor," dedi.

"Benimki de öyle," dedi ressam başını sallayıp kaşlarını çatarak. "Dün sanayiciyle birlikte sizin iş hakkında konuştuğumuz sırada, size yardımcı olup olamayacağımı sordu bana. Ben de, 'gelsin de bir görüşelim' dedim. Bu kadar çabuk gelmenize de sevindim. Bu iş sizi çok sarmış olmalı. Buna şaşırılmış değilim elbet. Önce paltonuzu çıkarmak istemez miydiniz?"

K. oyalanmamaya niyetli olsa da, ressamın bu teklifi çok hoşuna gitti. İçerideki hava ona ağır gelmeye başlamıştı. Odanın bir köşesinde duran demir sobaya şaşkın şaşkın bakakaldı; soba yanmıyordu' ve havanın ağır olması nedensizdi. Kürk paltosunu çıkardı, hatta ceketinin düğmelerini de açtı.

"Sıcağı severim, burası oldukça sıcak, değil mi? dedi. "Bu açıdan, odanın konumu çok iyi."

K. karşılık vermedi. Ona sıkıntı veren sıcaklıktan çok, soluk almasını neredeyse engelleyen şu ağır havaydı. Oda herhalde uzun süredir havalandırılmamıştı. Ressam yatağa yerleşmesini rica edince, K.'nın rahatsızlığı daha da arttı. Titorelli de resim sehпасının önünde duran, odadaki tek iskemleye oturdu. K.'nın neden yatağın kenarına iliştiğini anlayamamış görünüyordu. Sıkılmamasını, rahatça yerleşmesini söyledi, duraksadığını görünce de, gidip onu yastıkların ve örtülerin arasına itti. Sonra yine kendi iskemlesine döndü ve ilk kez, K.'ya geri kalan her şeyi unutturan olumlu bir soru sordu:

"Suçsuz musunuz?"

"Evet," dedi K.

"Özellikle de, resmi bir görevi olmayan ve hiçbir sorumluluk taşımayan birine verdiği bu karşılık onu mutlu etmişti. Şimdiye kadar kimse ona bu kadar açık bir soru sormamıştı. Bu sevincin tadına varmak için, bir kez daha yineledi:

"Tamamen suçsuzum."

"Ya, demek öyle!" dedi ressam, düşünceli bir ifadeyle başını eğerek. Sonra aniden başını kaldırdı.

"Suçsuzsanız, iş çok basit sayılır," dedi.

K.'nın bakışları donuklaştı. Mahkemenin güvendiği biri olarak geçinen bu adam, bir çocuk gibi konuşuyordu.

"Suçsuzluğum işi hiç basitleştirmiyor," diye karşılık verdi.

Yine de gülümsemekten kendini alamadı ve başını yavaşça salladı.

"Bir sürü boş şey arasında adalet kaybolup gidiyor! Ortada hiçbir şey yokken, mahkeme bir suç yaratıyor."

"Doğru, doğru," dedi ressam, K. boş yere düşüncelerini bölmüş gibi. "Ama siz yine de suçsuzsunuz, değil mi?"

"Evet," dedi K.

"Önemli olan da bu."

İtirazlar onu etkilemiyordu, ama ses tonunun kararlılığına karşın, bu sözleri inandığı için mi, yoksa laf olsun diye mi söylediği belirsizdi. K. bu noktayı aydınlatmak istiyordu.

"Hiç kuşkusuz, mahkeme hakkında benden çok daha fazla bilgi sahibisiniz," dedi. "Benim tüm bilgim ise, bana söylenenlerle kısıtlı. Ancak şunu fark ettim ki, kimseye durup dururken suç atfedilmediği ve olay aktarıldığında, mahkemenin sanığı suçlu bulduğu konusunda herkes hemfikir. Anlaşılan, bu inancı sarsmak son derece zor."

"Zor mu?" dedi ressam bir elini havaya kaldırarak. "Mahkeme bu inançtan asla vazgeçmez deseniz daha doğru olur! Burada tüm yargıçları yan yana çizsem ve siz kendinizi şu tuvalin önünde savunsanız, kesinlikle mahkemeden çok daha başarılı olursunuz."

"Evet," dedi K. kendi kendine. Tek amacının ressamın ağzını aramak olduğunu unutmuştu.

Kapının ardındaki kızlardan biri yine sordu:

"Titorelli! O hâlâ gitmiyor mu?"

"Susun!" diye bağırdı ressam kapıya doğru. "Bu beyle görüştüğümü görmüyor musunuz?"

Ancak kız tatmin olmamış gibiydi. Bir soru daha sordu:

"Onun resmini mi yapacaksın?"

Ressam karşılık vermeyince de ekledi:

"Sakın yapma! Çok çirkin o!"

Tam olarak anlaşılamayan onaylayıcı haykırmalar duyuldu. Ressam fırlayıp kapıyı araladı; kızların birbirine kenetlenmiş yalvaran elleri görüldü.

"Sessiz durmazsanız, hepinizi merdivenden aşağı atarım," dedi ressam. "Şu basamaklara oturun ve öylece kalın."

Hemen itaat etmemiş olmaları ki, bir kez daha emretmek zorunda kaldı:

"Haydi bakalım, oturun, acele edin!"

Ardından ortalık sessizleşti.

"Sizden çok özür dilerim," dedi ressam geri dönerken.

K. ise kapıya doğru şöyle bir baktı. Kendisini koruyup korumamayı, ya da kullanacağı yöntemleri tamamen ressama bırakmıştı. Titorelli ona doğru eğilip dışarıdakiler duymasın diye kulağına fısıldayarak konuştuğu sırada bile duyarsızdı.

"Bu kızlar da mahkemeye ait," dedi ressam.

"Nasıl?" diye sordu K. şaşkınlıkla başını çevirip ona bakarak.

Ama Titorelli iskemlesine oturdu ve şakayla karışık açıkladı:

"Mahkemeye ait olmayan bir şey yok ki!"

"Henüz fark etmemiştim bunu," dedi K. kısaca.

Bu genelleme, ressamın kızlar hakkında söylediğini sözün kaygı verici özelliğini ortadan kaldırıyor. Yine de K., kızların sessizce arkasında oturdukları kapıya bakmadan edemedi. Bir tanesi, kapı aralığından bir saman geçirmiş, yavaşça aşağı yukarı sallayıp duruyordu.

"Henüz mahkeme hakkında pek bilgili görünmüyorsunuz," dedi ressam (bacaklarını iyice açmış, ayak uçlarıyla yere vuruyordu). Suçsuz olduğunuza göre, bilgi edinmenize de gerek kalmayacak. Kurtulmanızı tek başıma sağlayabilirim."

"Nasıl başaracaksınız bunu?" diye sordu K. "Az önce bana yargının hiçbir kanıt kabul etmediğini söylememiş miydiniz?"

"Mahkeme önünde sunulanları kabul etmez," dedi ressam, K.'ya belirgin bir şey göstermek ister gibi işaret parmağını kaldırarak. "Ancak bekleme salonlarında, koridorlarda ya da bu atölyede resmen üretilen kanıtlarda iş değişir."

Şimdi yaptığı açıklama, K. 'ya daha mantıklı görünüyordu. Başkalarının söylediklerine çok benziyordu. Hatta oldukça rahatlatıcıydı. Bay Huld'un K.'ya söylediği gibi, dostlarının yargıçı etkilemesi bu kadar kolaysa, ressamın üst düzey kişilerle ilişkileri çok önemli olabilirdi. Bunları küçümsemek gerekirdi! Titorelli, K.'nın yavaş yavaş etrafında topladığı yardımcılar arasında yer alabilirdi.

Bankada, yetkili şef olarak örgütlenme yeteneği övülmüyor muydu? Bunu sınavın tam zamanıydı. Ressam, açıklamasının K. üzerinde yarattığı etkiyi inceliyordu. Sonra biraz tedirgin bir sesle sordu:

"Bir hukukçu gibi konuşuyor olmama şaşırmadınız mı? Bunun nedeni, sürekli olarak hukukçularla bağlantı halinde olmamdır. Kuşkusuz bundan büyük kazanç sağlıyorum, ama sanatçı kişiliğim de büyük zarar görüyor."

"Peki yargıçlarla nasıl bağlantı kurdunuz?" diye sordu K. Titorelli'den kesin bir yardım istemeden önce onun güvenini kazanmak istiyordu.

"Çok basit bir biçimde," diye karşılık verdi ressam. "Bu ilişkiler bana miras kaldı. Babam da mahkeme ressamıydı. Bu, hep miras yoluyla geçen bir görevdir. Yenilere yer yoktur bu meslekte. Memurların mevkilerine göre, o kadar farklı, o kadar çeşitli ve özellikle de o kadar gizli kurallar getirilmiştir ki, bunları belli aileler dışında kimse bilmez. Şurada gördüğünüz çekmede, babama ait olan ve kimseye göstermediğim yönetmeliği saklıyorum. Yargıçların resmini yapabilmek için buna sahip olmak şarttır. Kaybetsem bile, bir sürü kuralı ezberlediğim için kimse benim konumumu tartışma konusu yapamaz. Şunu iyi bilin ki, her yargıç resminin eski yargıçlar gibi olmasını ister ve bunu ancak ben yapabilirim."

"Gerçekten imrenilecek bir şey," dedi K., bankadaki kendi konumunu düşünerek. "Demek ki sarsılmaz bir yere sahipsiniz."

"Evet, sarsılmaz," dedi ressam, gururla dikilerek. "Ayrıca, arada bir zavallı bir sanığa yardımcı olma fırsatını da elde edebiliyorum."

"Peki nasıl yapıyorsunuz bunu?" diye sordu K., ressamın zavallı diye nitelediği kendisi değilmiş gibi.

Ancak Titorelli konunun dağılmasına izin vermeden, açıklamada bulundu:

"Tamamen suçsuz olduğunuza göre, sizin davanızı bakın nasıl ele alacağım..."

İkide bir suçsuzluğundan söz edilmesi K.'nin canını sıkıkmaya başlamıştı. Bazen ressamın bu sözlerle, işbirliği için aklanmasını şart koştuğu izlenimine kapılıyordu ki, bu durumda zaten işbirliğine gerek kalmazdı. Ancak kendini tuttu ve sözünü kesmedi. Bu yardımdan vazgeçmek istemiyordu, kararını vermişti. Zaten bu yardım, avukatınki kadar sorunlu görünmüyordu. Hatta bunu ötekine yeğliyordu, çünkü çok daha masumca ve dürüstçe sunulmuştu kendisine.

Ressam iskemlesini yatağa yaklaştırdı ve alçak sesle devam etti:

"Ne tür bir aklanmayı tercih ettiğinizi sormayı unuttum. Üç olasılık var: Gerçek aklanma, sözde aklanma ve sonsuza dek sürüncemede bırakma. Gerçek aklanma elbette ki en iyisi. Ancak bu çözüm konusunda hiçbir etkim olamaz. Gerçek bir aklanmayı bence kimse garanti edemez. Ancak sanığın suçsuzluğu buna yol açabilir. Siz de suçsuz olduğunuza göre, yalnızca buna güvenebilirsiniz isterseniz. Ancak bu durumda, ne benim ne de bir başkasının yardımına ihtiyacınız olur."

Başlangıçta bu açık seçik açıklama K.'yı çok şaşırttı. Ancak kendini toparlayıp, ressamınki kadar alçak bir sesle karşılık verdi:

"Sanırım, kendi kendinizle çelişkiye düşüyorsunuz."

"Hangi konuda?" diye sordu ressam sabırla.

Sonra da gülümseyerek başını çevirdi. Bu gülümseme K.'da, ressamın sözlerinde değil, mahkemenin yöntemlerinde çelişki bulmak gerektiği izlenimi uyandırdı. Yine de geri adım atmadı.

"Biraz önce bana, yargının kanıt kabul etmediğini söylediniz, sonra söylediklerinize bir kısıtlama getirip bunun yalnızca resmi mahkemede söz konusu olduğunu belirttiniz, şimdi ise sözü, suçsuz kişinin yardım almaktan vazgeçebileceğine getirdiniz. Bu ilk çelişki. Ayrıca, yargıçların etki altında kalabileceklerini söylemişsiniz, şimdi ise kendi deyiminizle gerçek aklanmanın ilişkiler aracılığıyla sağlanabileceğini yadsıyorsunuz. Bu da ikinci çelişki."

"Bunları açıklamak çok kolay," diye karşılık verdi ressam. "Burada iki farklı şey söz konusu: Bir yanda yasada söylenenler var, diğer yanda da benim şahsen öğrendiklerim. Bunları birbirine karıştırmamak gerekir. Ben okumamış olsam da, yasada doğal olarak suçsuz kişinin aklandığı belirtilir, ama yargıçların etki altında kalabileceklerine ilişkin bilgi yoktur. Oysa ben, bunun tam tersinin geçerli olduğunu öğrendim. Hiçbir gerçek aklama olayına rastlamadım, oysa etki altında kalan yargıçlar gözlemledim. Gördüğüm vakaların hiçbirinde sanık suçsuz bulunmadı, ama bu mümkün değil miydi? Bunca vakada tek bir suçsuz yok muydu? Çocukluğumda, babam evde davalardan söz ederdi. Atölyeye gelen yargıçlar mahkemeyle ilgili olaylar anlatırlardı. Zaten bizim çevremizde yalnızca mahkeme işleri konuşulur. Mahkemeye gitme olanağını elde eder etmez de, bu fırsatı hiç kaçırmadan kullandım. Önemli duruşmaların hepsine katıldım. Elimden geldiğince, sayısız dava izledim ve itiraf etmem gerekir ki, hiçbir zaman gerçek bir aklanmaya rastlamadım.

"Tek bir gerçek aklanma olmuyor demek!" dedi K. kendi kendine ve umutlarına karşılık verircesine. "Bu, yargı hakkındaki görüşümü doğruluyor. Bu açıdan da hiçbir şansım kalmadı. Tek bir cellat mahkemenin yerini tamamen doldurabilir."

"Genelleme yapmamak gerekir," dedi ressam hoşnutsuzlukla. "Ben size yalnızca kişisel deneyimlerimden söz ettim."

"Yeterli değil mi?" dedi K. "Eskiden verilmiş aklama kararları duydunuz mu hiç?"

"Bir zamanlar olmuş galiba," dedi ressam. "Ama bilgi edinmek çok zor. Mahkemenin kararları yayınlanmaz. Yargıçlara bile bunları görme hakkı verilmez, ayrıca geçmişteki mahkemeler hakkında yalnızca efsaneler korunmuş. Gerçek aklamalardan söz eder bunlar, hem de sıklıkla. İnanmamak için hiçbir neden yok, ancak gerçek olduklarına ilişkin bir kanıt da yok. Yine de bunları tamamen göz ardı etmemek gerekir. Kuşkusuz bir gerçeklik payı vardır, zaten bunlar çok güzel efsanelerdir. Birçoğunu tablolarıma konu olarak kullandım."

"Basit efsaneler benim görüşümü değiştirmiyor," dedi K. "Bu efsaneler mahkeme önüne sürülemez, değil mi?"

"Hayır, sürülemez," diye yanıtladı ressam.

"Öyleyse sözünü etmek de gereksiz."

K. ressamın tüm görüşlerini geçici olarak kabullendi, hatta akla yakın olmayanları ve birbiriyle çelişenleri bile. Kendisine söylenenleri incelemek ya da bunlara itiraz etmek için zamanı yoktu. Ressamı bir şekilde, hatta başarıya gölge düşürecek bir müdahaleyle de olsa, kendisine yardımcı olmaya ikna edebilirse, elinden geleni yapmış olacaktı.

"Öyleyse gerçek aklanmayı bir kenara bırakalım," dedi. "İki çözüm daha var demiştiniz."

"Evet. Sözde aklanma ve sonsuza dek sürüncemede bırakma. Ancak bu ikisi söz konusu olabilir," dedi ressam. "Ama bu konuya değinmeden önce ceketinizi çıkarmak istemez miydiniz acaba? Burası galiba çok sıcak oldu." •

"Doğru," dedi K., sıcaklık kendisine anımsatılınca bir hayli terlediğini hissetmişti. "Dayanırlar gibi değil."

Ressam, K.'nin rahatsızlığını anlıyormuş gibi, başıyla onayladı.

"Pencereyi açabilir miyiz?" diye sordu K.

"Hayır," diye yanıtladı ressam. "Orada sadece çerçeveli bir cam var, açılmaz."

Bunun üzerine K., ta en başından beri ressamın aniden kalkıp pencereyi açmasını umduğunu fark etti. En berbat sisi soluyup ciğerlerine doldurmaya bile hazırdı. Burada tamamen havasız bir biçimde kapalı kalma duyusu başını döndürüyordu.

Yanında duran yastığa hafifçe vurdu.

"Ama bu hem rahatsız edici hem de sağlığa zararlı!" dedi zayıf bir sesle. "Yo, hayır! dedi ressam, ressam penceresini savunmaya geçerek. "Bu basit bir cam olsa da, hiçbir zaman açılmadığı için sıcaklık çift camlı bir pencereden çok daha iyi korunmuş oluyor. Tahta aralıklarından hava girdiği için pek gerek olmasa da, içeriği havalandırmak istediğimde, kapılardan birini ya da ikisini birden açıveriyorum."

Bu açıklamayla biraz teselli bulan K., ikinci kapıyı görmek için etrafına bakındı. Ressam bunu fark etti.

"Tam arkanızda," dedi. "Önüne yatak koymak zorunda kaldım."

Bu sözlerin üzerine, K. küçük kapıyı ancak fark edebildi.

"Evet burası bir atölye için çok ufak," dedi ressam, K.'dan gelecek eleştiriyi engellemek istercesine. "Elimden geldiğince düzenleme yapmak zorunda kaldım. Şu sıralarda resmini yaptığım yargıç, buraya her gelişinde yatağa çarpıyor. Burada olmadığım zaman beni beklemesi için kendisine bu kapının anahtarını verdim. Ancak genelde, sabah erkenden ben uyurken geliyor ve doğal olarak her seferinde başucumdaki kapıyı açarak beni uyandırıyor. Sabah sabah yatağımın üzerinden geçen yargıcı nasıl sövüp sayarak karşıladığımı görseniz, yargıçlara olan tüm saygınızı yitirirsiniz. Anahtarı geri alabilirim, ama o zaman durum daha da kötüleşir. Buradaki kapıları menteşelerinden çıkarmak için bir dirsek darbesi yeter de artar."

Bu konuşmanın başından beri K. ceketini çıkarıp çıkarmamayı düşünüyordu. Sonunda, bu işi hemen yapmazsa daha fazla dayanamayacağını fark etti ve çıkardı, ancak görüşme bittiğinde hemen giyebilmek için dizlerinin üzerine koydu. Gömleğiyle kaldığı anda, kızlardan biri çılgınlığı bastı: "Ceketini çıkardı bile!"

Ardından bütün kızların görüntüyü kendi gözleriyle görmek için ittiştikleri duyuldu.

"Kızlar sizin resminizi yapacağımı, ceketinizi bu nedenle çıkardığınızı sanıyorlar," diye açıkladı ressam.

"Ya, öyle mi!" dedi K. keyifsizce, çünkü üzerindeki giysi hafiflemiş olsa da, kendisini öncekinden daha iyi hissetmiyordu.

"Diğer iki çözümü nasıl adlandırmıştınız?" diye sordu, homurdanarak. Ressamın deyimlerini unutuvermişti.

"Sözde aklanma ve sürüncemede bırakma," diye karşılık verdi ressam.

"Seçmek sizin elinizde. Her ikisinde de size yardımcı olabilirim, ama biraz zor olacak elbet: aralarındaki tek fark, sözde aklanmanın büyük ama kısa süreli bir çaba, sürüncemede bırakmanın ise küçük ama sürekli bir çaba istemesidir. İsterseniz ilk önce sözde aklanmadan söz edelim. Arzu ettiğiniz çözüm buysa, bir kâğıda suçsuz olduğunuzu yazarım. Bu kararın formülü babamdan bana geçti, sapasağlam duruyor. Kararı yazar yazmaz, tanıdığım yargıçları dolaşırım. Sözelimi, resmini yapmakta olduğum yargıç bu akşam geldiğinde, ona gösteririm. Kâğıdı eline verir, suçsuz olduğunuzu açıklar ve bu konuda kefil olurum. Sözde bir taahhüt değil, gerçek ve bağlayıcı bir kefalet söz konusu."

Ressamın bakışları, bu tür bir güvencenin yükünü onun omuzlarına yıkan K.'ya karşı bir tür sitem ifadesi taşıyordu. | | | | :

"Çok nazik bir hareket olurdu bu," dedi K. "Ama yargıç size inandığı halde beni gerçekten aklamayacak mı?"

"Söylemek istediğim buydu işte. Hem zaten hepsinin bana inanacağı da kesin değil. Bazıları ilk önce sizinle tanışmak isteyebilir. O zaman gelmeniz gerekir. Doğruyu söylemek gerekirse, bu durumda dava yarı yarıya kazanılmış olur, özellikle onlara karşı nasıl davranacağınız konusunda size önerilerde bulunursam. Beni baştan geri çevirecek olanlarla işimiz daha zor olacak. Her türlü girişimde bulunmaya kararlı olsam da, bunlardan vazgeçmek zorunda kalacağız. Bu çok önemli bir şey sayılmaz, çünkü bu tür bir davada birkaç yargıç karar üzerinde etkili olamaz. Karar belgesine yeterli sayıda imza attırdığımda, davanızı gören yargıcı

bulacağım. Belki onun imzasını da alırım, o zaman işler daha da çabuk yürür. Ancak genelde, bu aşamaya gelindiğinde başka engellere rastlanmaz. Sanığın en güvenli dönemi de budur. Garip ama, insanların o anda aklanmadan daha büyük bir güven içinde oldukları da gerçektir. O noktaya gelindiğinde yapılacak pek bir şey kalmaz. Yargıç, elindeki belgede diğer yargıçların imzası bulunacağından, kuşku duymadan sizi aklayabilir ve birkaç formaliteyi hallettikten sonra, bana ve diğer dostlarına duyduğu saygı gereği bunu kesinlikle yapacaktır. Siz de mahkemeye veda edip özgür olursunuz."

"Sonra özgür müyüm yani?" dedi K. duraksayarak. "Evet, ama sözde, daha doğrusu geçici olarak. Aslında benim dostum olanlar gibi alt düzey yargıçlar kesin aklama kararını verme hakkına sahip değildirler. Bu hak, ne sizin, ne benim, ne de başka birinin erişebileceği yüksek mahkemeye aittir. Orada ne olup bittiğini bilemeyiz, hem zaten, parantez içinde belirtiyim, bilmek de istemeyiz. Bizim devreye sokmak istediğimiz yargıçlar sanığı suçtan arındırma hakkına sahip değildir, onlar yalnızca serbest bırakabilirler. Yani bu tür bir aklanma sizi davadan geçici olarak uzaklaştırır. Ancak yukardan bir emir gelirse, bunun doğuracağı sonuçları da üstlenmiş olursunuz. Mahkemeye ilişkilerim sayesinde, iki aklama arasındaki farkın uygulamada ne olduğunu size açıklayabilirim. Gerçek bir aklamada, davayla ilgili tüm dosyalar ortadan kalkar, tamamen kaybolur. Hepsini yok ederler; yalnız iddianameyi değil, dava dosyalarını, hatta aklama kararını da. Geride hiçbir şey kalmaz. Sözde aklamada ise uygulama değişiktir. Suçsuzluk belgesi, aklama metni ve aklama gerekçeleriyle ilgili dosyaları şişirmek dışında, davayla ilgili hiçbir değişiklik yapılamaz. Dava her bakımdan devam eder. Mahkeme kalemlerindeki gidiş gelişlerin sürekliliğine uygun olarak üst mahkemelere sevk edilir, sonra alt mahkemelere geri döner, böylece büyüklü küçüklü dalgalanmalardan geçerek ve büyüklü küçüklü aralar verilerek bir yukarı bir aşağı gidip gelir... Nerelerden geçeceği hiç bilinemez. Dış görünüşe bakarak, bazen her şeyin uzun süredir unutulduğu, evrakların kaybolduğu ve aklanmanın tamamlandığı sanılabilir. Ancak işin içindekiler bunun böyle olmadığını bilirler. Evraklar kaybolmaz, mahkeme asla unutmaz. Günün birinde -kimsenin beklemediği bir anda- bir yargıç dosyaya bakar, yürürlükten kalkmadığını fark eder ve hemen tutuklama emri verir. Az önce aklanmayla yeniden tutuklanma arasında uzun bir süre geçtiğini söyledim. Bu mümkündür ve bir sürü vakada böyle olmuştur. Ancak sanığın mahkemeden dönerken, kaldırımın üstünde kendisini ikinci kez tutuklamaya gelen birilerini görmesi de bir o kadar mümkündür. Tabii bu durumda, özgürlük de uçup gider."

"Dava yeniden mi başlar?" diye sordu K. inanamıyormuş gibi.

"Elbette," diye yanıtladı ressam. "Dava yeniden başlar, ancak sözde aklama belgesi de tekrar oluşturulabilir. Bu durumda bütün gücünü toplayıp yeni baştan başlamak gerekir. Asla pes edilmemelidir." Belki de bu son sözleri, K.'nin yüzünde beliren çökmüş ifadenin etkisinde kalarak söylemişti.

"Ama ikinci aklama kararını almak, birinciden daha zor olmaz mı?" diye sordu K., ressamın bazı olası açıklamalarının önüne geçmek istercesine.

"Bu konuda kesin bir şey söylenemez," diye yanıtladı ressam. "Belki de ikinci tutuklamadan sonra yargıçların etki altında kalacağını sanıyorsunuz. Öyle bir şey olmaz. Aklama anında, yargıçlar bu ikinci tutuklamayı zaten göz önünde bulundurmışlardır. Dolayısıyla da bundan etkilenmezler. Ancak birçok değişik nedenden dolayı dava hakkındaki görüşleri değişmiş olabilir. Bu nedenle ikinci aklanmayı sağlayabilmek için yeni koşullara ayak uydurmak gerekir. Ayrıca genelde, en az birincide olduğu kadar çaba harcamak da zorunludur."

"Ama bu da birincisi gibi kesin olmayacaktır, değil mi?" dedi K., başını arkaya atıp olumsuz yanıtı kendiliğinden verircesine.

"Elbette," dedi ressam. "İkinciden sonra, sıra üçüncü tutuklamaya gelir, üçüncüden sonra dördüncüsü ve böylece sürüp gider. Sözde aklanmanın doğası bunu gerektirir."

K. sustu.

"Sözde aklanma size avantajlı görünmüyor mu?" dedi ressam. "Belki de sürüncemede bırakmayı yeğlersiniz. Sürüncemede bırakmanın ne demek olduğunu açıklamamı ister misiniz?"

K. evet anlamında başını eğdi.

Ressam iskemleye rahatça yayılmıştı, geceliğinin göğsü açıktı ve bir elini içine sokmuş, böğrünü okşuyordu.

"Sürüncemede bırakmak..." dedi ve bir an durdu, mükemmel bir açıklama arıyormuş gibi önüne baktı. "Sürüncemede bırakmak, davayı sonsuza dek ilk aşamasında tutmaktır. Bunu başarabilmek için, sanığın ve yardımcısının, özellikle de yardımcısının mahkemeyle sürekli bağlantı halinde olması gerekir. Tekrar edeyim, sözde aklanma kadar büyük bir çaba gerektirmez, ancak belki çok daha dikkatli olunmalıdır. Dava gözden uzaklaştırılmaz, düzenli aralıklarla ilgili yargıcı ziyaret etmek, büyük fırsatlar çıktığında her seferinde tekrar gitmek ve her yolu deneyerek dostluğunu korumak gerekir. Yargıç tanıdık biri değilse, tanıdık yargıçlar aracılığıyla ona baskı yapılmalı, bu arada onunla yüz yüze görüşmekten kaçınılmamalıdır. Hiçbir şey göz ardı edilmezse, davanın ilk aşamasında çakılıp kalacağı kesinlikle söylenebilir. Gerçi dava kapatılmaz, ama sanık mahkûm edilmeyeceğinden emin olabilir, aşağı yukarı serbest olmak gibi bir şeydir bu. Sürüncemede bırakmanın sözde aklanmaya göre üstünlüğü, sanığa o kadar belirsiz olmayan bir gelecek vaat etmesidir. Ansızın tutuklanma kaygısından uza^ tutar onu. Koşulların en elverişsiz olduğu durumlarda, sözde aklanma arayışının gerektirdiği çaba ve koşturmaları ansızın üstlenmesi gerekmez. Kuşkusuz, sürüncemede bırakmanın sanık açısından göz ardı edilemeyecek birtakım sakıncaları da vardır. Hiçbir zaman serbest olmadığından söz etmek istemiyorum, çünkü sanık sözde aklanma durumunda da tam anlamıyla serbest değildir. Sözünü ettiğim başka bir şey. Aslında, sözde bir gerekçe olmaksızın dava askıya alınamaz. Görünüşte de olsa, sürmek zorundadır. Dolayısıyla da, zaman zaman birtakım kararlar alınmalı, sanık sorgulanmalı, araştırmalar vb. yapılmalıdır. Kısacası dava, kısıtlanmış küçük bir döngü içinde yapay olarak devam etmelidir. Elbette ki bu, sanık açısından bazı sıkıntılara da yol açar. Yine de bunları gözünüzde büyütmemelisiniz. Her şey görünüşte kalır. Örneğin, sorgulamalar çok kısa sürer. Gitmek istemiyorsanız ya da zamanınız yoksa, arada bir mazeret belirtebilirsiniz. Hatta bazı yargıçlarla baş başa verip uzun bir dönem için zamanlama programı yapabilirsiniz. Aslında önemli olan, sanıklık görevini yerine getirmek için arada bir yargıca görünmektir. Ressam sözlerini bitirmek üzereyken, K. ceketini koluna geçirip gitmek için ayağa kalkıyordu.

"Gidiyor işte!" diye bağırdılar kapının arkasından.

"Hemen gitmek mi istiyorsunuz?" diye sordu ressam ve o da ayağa kalktı. Herhalde buranın havasından kaçmak istiyorsunuz, çok üzuldüm doğrusu. Size söyleyecek daha çok şeyim vardı. Kısa bir özet yapmak zorunda kaldım, ama umarım beni anlamışsınızdır."

"Elbette!" dedi K. Dikkatle dinlemek için gösterdiği çabalardan, başına ağır saplanmıştı.

Anladığını doğrulamasına karşın, ressam K.'yı avutarak uğurlamak istercesine bir kez daha özetledi:

"Her iki yöntemin ortak yanı, sanığın mahkûm edilmesini engellemeleridir."

"Ama gerçekten aklanmasını da engelliyorlar," dedi K., anladığı için utanç duyarcasına alçak bir sesle.

"İşin özünü kavramışsınız," dedi ressam çabucak.

K. elini paltosunun üzerine koydu, ama ceketini giyip giymemeye bile karar veremiyordu. İçinden gelen sese kulak verseydi, pılısını pırtısını toplayıp gömleğiyle dışarı fırlardı. Kızların erken davranıp bağışarak birbirlerine onun giyinmekte olduğunu söylemeleri bile, giyinmeye karar vermesini sağlayamadı. K.'nın tutumunu yorumlamak isteyen ressam, açıklamada bulundu:

"Önerilerim arasında bir seçim yapmadınız henüz. Size hak veriyorum. Hemen bir karara varmanızı tavsiye etmem. Artılarıyla eksileri neredeyse birbirine eşit. Her şeyi dikkatle ölçüp biçmelisiniz. Ancak öte yandan, fazla zaman kaybetmemek de gerekir."

"Yakında yine gelirim," dedi K. ve aniden bir karara varıp ceketini giydi, paltosunu omzuna attı, kapıya doğru ilerledi. Bunun üzerine dışarıdaki kızlar bağırmaya koyuldular. K. onları görür gibiydi.

"Sözünüzü tutun," dedi ressam onu izlemeden. "Aksi halde sormak için bankaya gelirim."

"Açsanıza kapıyı," dedi K., herhalde kızlar tuttuğu için direnen kapının koluna asılarak.

"Merdiven boyunca kızların sizi rahatsız etmelerini mi istiyorsunuz?" diye sordu Titorelli. "Buradan geçin, daha iyi," yatağın arkasındaki kapıyı gösteriyordu.

Bu fikirden çok hoşlanan K., yatağa doğru hızla ilerledi. Ancak ressam kapıyı açmak yerine yatağın altına süzülüp bulunduğu yerden ona seslendi: "Bir saniye bekleyin lütfen! Size satabileceğim bir resmi görmek istemez miydiniz?"

K. saygısızlık etmek istemedi, çünkü ressam gerçekten kendisiyle ilgilenmiş, hatta ileride de yardımcı olacağına söz vermişti. Oysa K.'nin dalgınlığı yüzünden, yardım karşılığının ne olacağı hiç konuşulmamıştı. K. daveti geri çeviremezdi. Sabırsızlıktan titrediği halde, tabloyu görmeyi kabul etti. Ressam yatak altından henüz çerçevelememiş bir sürü tablo çıkardı. Bunlar öylesine toza batmıştı ki, birincisinin üzerine liflediği anda, tozlar K.'nin gözleri önünde bir süre uçtu ve soluşunu kesti.

"Bir kır manzarası," dedi, tabloyu K.'ya uzatarak.

Tablo, karanlık otlar arasında birbirinden oldukça uzak duran iki cılız ağaçtan oluşuyordu. Dipte, güneş rengârenk batıyordu.

"Güzel!" dedi K., "Bunu alıyorum."

Sesi çok kuru çıkmıştı, ressamın bundan alınmayıp yeni bir tablo gösterdiğini görünce de sevindi.

"İşte," dedi ressam, "ilkinin bir benzeri."

İlkinin bir benzeri olarak tasarlanmış olabilirdi ama aralarında en ufak bir fark görülüyordu. Yine ağaçlar, otlar ve batan güneş vardı. Ancak bu benzerlik K.'nin umurunda bile değildi.

"Ne güzel görüntüler," dedi, "Her ikisini de alıyorum, bunları çalışma odama asacağım."

"Konu hoşunuza gitti galiba!" dedi ressam üçüncü bir resmi eline alarak.

"Rastlantıya bakın ki, aynı türden bir tablom daha var."

Tablo aynı türden değil, tam olarak aynıydı. Titorelli fırsattan istifade, eski tablolarını elden çıkarıyordu.

"Bunu da alıyorum," dedi K. "Üçünün fiyatı nedir?"

"Gelecek sefere konuşuruz bunu," dedi ressam. "Şu anda aceleniz var, hem nasıl olsa ilişkimiz sürecektir. Bu tabloların hoşunuza gitmesine sevindim, buradakilerin tümünü size vereceğim. Hepsi de kır görüntülerinden oluşuyor, ne çok kır resmi yapmışım. Birçok kişi, kasvetli buldukları için bunlardan hoşlanmıyor. Ama sizin gibi, bu hüznü değerli bulanlar da var."

K., dilenci ressamın mesleki deneyimleriyle ilgilenecek durumda değildi.

"Hepsini sarın," dedi sözünü yarıda keserek. "Yarın odacıma gönderip aldırırım."

"Hiç gerek yok," dedi ressam. Size hemen eşlik edecek bir hamal bulurum." Sonra da yatağın üzerinden eğilip kapıyı açtı.

"Şiltenin üzerine çıkmaktan hiç çekinmeyin," dedi, "herkes içeri böyle giriyor."

Bu sözleri söylemese de, K. kaygı duymaksızın geçip gidecekti. Hatta bir ayağını şiltenin üzerine atmıştı bile. Tam o sırada açık kapıdan dışarı baktı ve irkilerek geri çekildi.

"Bu da ne?" diye sordu.

"Neye şaşırıyorsunuz?" diye sordu, en az onun kadar şaşkın görünen ressam. Bunlar mahkeme kalemleri. Burada da bulduklarını bilmiyor muydunuz? Hemen hemen bütün çatı aralarında bunlardan vardır, burada niye olmasın? Atölyem de onlara ait ama mahkeme bana verdi."

K. burada mahkeme kalemlerinin bulunmasından değil, mahkemeye ilgili hiçbir şey bilmediği için ürkmüştü. Ona öyle geliyordu ki, bir sanık için altın kural her şeye hazırlıklı olmak, asla şaşkınlığa düşmemek, yargıç sol tarafında dururken boş bulunup sağına bakmamaktı. Kendisi ise bu altın kurala aykırı davranıp duruyordu.

Önünde uzun bir koridor uzanıyordu. Atölyenin havası, buradakine oranla daha ferah sayılırdı. K.'nin davasına bakan kalemin bekleme odasında olduğu gibi, her iki tarafa boydan boya banklar yerleştirilmişti. Bu kalemlerin yerleşimi her yerde aynı kurallara göre düzenlenmiş gibiydi. Şimdilik burası pek kalabalık değildi. Bir adam, banklardan birinde oturmuş, daha doğrusu üzerine uzanmıştı, suratını sıraya dayamış, yüzünü de kollarıyla sarmıştı. Uyuyordu galiba. Bir başkası, koridorun öbür ucunda yarı karanlıkta ayakta duruyordu. K. kararını verip yatağın üzerinden atladi, ressam da tabloları koltuk altına alıp onu izledi. Çok geçmeden bir mübaşirle karşılaştılar -K. onları, resmi takım elbiselerinin yaldızlı düğmesinden tanıyabiliyordu artık- ve ressam adama tabloları taşıma görevini verdi. K. yürümekten çok sendeliyor, mendilini ağzına bastırıyordu. Çıkışa yaklaştıkları sırada, küçük kızlar önlerine fırladı. Çatı arasından geçtiği halde, demek ki onlardan yakasını kurtaramamıştı! Atölyenin diğer kapısının açıldığını görmüş, buraya ulaşmak için dolaşıp gelmiş olmalıydılar.

"Size daha fazla eşlik edemem," diye bağırdı ressam, kızların saldırısına gülerek. "Hoşça kalın. Düşünmek için fazla zaman harcamayın."

K. ona bakmadı bile. Sokağa çıkar çıkmaz, bulduğu ilk arabayı durdurdu. Mübaşirden kurtulmak için sabırsızlanıyordu. Başka hiç kimse fark etmemiş olabilirdi ama, adamın yaldızlı düğmesi gözüne batıyordu. Mübaşir arabacı koltuğuna binmeye çalıştı, ama K. onu hemen kovaladı. Araba bankanın önünde durduğunda, öğle vakti gelmiş geçmişti.«K.'nin içinden resimleri orada bırakmak geçiyordu, ama yeri geldiğinde bunlara sahip çıktığını ressama göstermek zorunda kalacağından korkup vazgeçti. Sonra da resimleri odasına taşıttı, yardımcı müdürden saklamak için de masasının en alt çekmecesine kilitledi.

VIII. Bölüm

TÜCCAR BLOCK - AVUKATIN AZLI

K. en sonunda, avukatından vekâletini geri almaya karar vermişti. Bunu yapmasının doğru olup olmadığını düşünmekten kendini alamıyordu aslında, ama gerekli olduğuna ilişkin inancı, kuşkularına üstün geldi. Karar verme çabası onu çok yormuştu. Avukatına gideceği gün, çalışması çok yavaşlamış, uzun süre odasında oturmuştu. Kendini avukatın kapısı önünde bulduğunda saat onu geçiyordu. Kapıyı çalmadan önce, bu sorunu mektupla ya da telefonla halletmesinin daha doğru olup olmayacağını bir kez daha düşündü, çünkü görüşme kuşkusuz çok zor geçecekti. Her şeyi iyice tarttıktan sonra, karşılıklı ilişkiyi yeğledi. Aksi halde, avukat ya sessiz kalarak, ya da hazır bir formülle karşılık verecekti ve Leni bir şeyler tahmin etmeyi başaramazsa, K. Bay Huld'un azledilme haberini nasıl karşıladığını ve sonuçlarının neler olabileceğini hiçbir zaman

öğrenemeyecekti. Oysa avukatın karşısına geçip haberi vererek onu aniden şaşırtırsa, öteki konuşmaktan kaçınsa bile yüz ifadesinden ve tepkilerinden istediği her şeyi çözebilecekti. Hatta K.'nın kararından dönüp savunmayı avukata bırakması bile olanaksız değildi.

Her zamanki gibi, ilk çalışması karşılıksız kaldı.

"Leni biraz daha çabuk davranabilir," diye düşündü.

İyi ki işe başka biri karışmıyordu, çünkü bu tür durumlarda, tıpkı ilk gün sabahlığıyla ortaya çıkan adam gibi, komşulardan biri karşı çıkmaya kalkışıyordu. K. zilin düğmesine ikinci kez basarken, arka kapıyı görmek için geri baktı, ancak bu kez o da açılmıyordu. Sonunda, gözetleme deliğinde iki göz belirdi. Bunlar Leni'ye ait değildi- Birisi kapıya dayanarak tokmağı çevirdi, içeriye dönüp "Bu o," diye bağırdı ve hemen ardından sonuna kadar açtı.

K. kapıyı itmeye başlamıştı, çünkü komşu kapının kilidinde bir anahtarın döndüğünü duymuştu. Açıldığını görünce de, hızla ileri atıldı ve odalara açılan koridorda Leni'nin -demek ki adam ona seslenmişti- gecelikle kaçtığını gördü. Bir an onu gözleriyle izledi, sonra da kapıyı açan kişiye baktı. Uzun sakallı, ufak tefek ve kuru bir adamdı bu, elinde bir mum tutuyordu.

"Burada mı çalışıyorsunuz?" diye sordu K.

"Hayır," diye karşılık verdi adam. Evin yabancısıyım. Avukatın müşterisiyim, hukuki bir iş için geldim."

"Ceket giymediniz mi?" diye sordu K, adamın yetersiz kılığını işaret ederek.

"Özür dilerim," dedi adam, mumu kendi üzerine tutarak. Durumunu yeni fark etmiş gibi bir hali vardı.

"Leni sizin metresiniz mi?" diye sordu K. kupkuru bir sesle.

Bacaklarını hafif açmış, arkadan kavuşturduğu ellerinde şapkasını tutuyordu. Kaim kürk paltosu yüzünden, kendini bu kupkuru adamdan üstün hissediyordu... "Aman Tanrım!" dedi adam, korunmak istercesine bir elini dehşete kapılmış yüzüne götürerek. "Yok, hayır, bunu nasıl düşünürsünüz?"

"Güvenilir birine benziyorsunuz, şimdilik beni izleyin," dedi K.

Şapkasıyla işaret ederek onu önüne kattı.

"Adınız ne peki?" diye sordu yürürken.

"Block, tüccar Block," dedi ufak tefek adam kendini tanıtmak için K.'ya dönerek; ancak K. durmasına izin vermedi.

"Gerçek adınız bu mu?" diye sordu.

"Elbette," diye yanıtladı adam, "kuşkulanmanız için bir neden mi var?"

"Gerçek adınızı saklamak için nedenleriniz olabilir diye düşünüyordum," dedi K.

İnsanın yabancı bir yerde önemsiz kişilerle konuşurken kendisiyle ilgili her şeyi gizli tutup, yalnızca karşı tarafın ilgilendiği şeylerden rahatça söz ederek onları gözünde büyüttüğü, ama buna karşılık canı istediğinde görüşmeyi keşbilediği zamanlarda olduğu gibi, serbestçe konuşabildiğini hissediyordu.

K., Bay Huld'un çalışma odasının önünde durdu, kapıyı açtı ve uysalca ilerleyen tüccara seslendi:

"O kadar acele etmeyin, ışığı şuraya tutun."

Leni'nin orada saklanmış olabileceğini düşünerek köşe bucağı araştırdı, ancak oda boştu. Yargıcın kocaman portresi önünde, adamı askılarında çekerek durdurdu:

"Bu kişiyi tanıyor musunuz?" diye sordu işaret parmağıyla resmi göstererek.

Tüccar şamdanı kaldırdı, gözlerini kırpıştırarak yukarı baktı ve yanıtladı:

"Bir yargıç."

"Büyük bir yargıç mı?" diye sordu K., tablonun üzerinde bıraktığı izlenimi gözlemlemek için Block'un yanına geçerek. Tüccar hayran bir ifadeyle gözlerini yukarı dikti.

"Üst düzey bir yargıç."

"Siz bu işten pek anlamıyorsunuz," dedi K. "Bulunabilecek en küçük yargıçlardan biridir o."

"Ah! Şimdi anımsadım," dedi tüccar şamdanı eğerek, "öyle olduğunu ben de duymuştum."

"Elbette!" diye bağırdı K. "Yanlış düşünmüşüm! Elbette öyle olduğunu biliyordunuz!"

"Peki ama neden? Peki ama neden?" diye sordu tüccar, K.'nin iteklemesiyle kapıya doğru ilerlerken.

"Leni'nin nereye saklandığını biliyor musunuz?" diye sordu K., koridora çıktıklarında.

"Saklandığını mı?" dedi tüccar. "Hayır, ama mutfakta olabilir, belki de avukata çorba pişiriyordur."

"Neden bunu hemen söylemediniz?" diye sordu K.

"Sizi oraya götürmek istemiştin ama beni geri çağırdınız," diye yanıtladı tüccar, çelişkili komutlar nedeniyle canı sıkılmışçasına.

"Kendinizi çok kurnaz biri mi sanıyorsunuz? İyi ya, götürün beni!"

K. daha önce mutfağa hiç uğramamıştı; kocamandı ve bir sürü aletle donatılmıştı. Yalnızca ocak bile, sıradan ocakların üç katı kadar büyüktü, ama diğer şeylerin ayrıntıları seçilemiyordu çünkü mutfağı sadece girişte asılı duran küçük bir lamba aydınlatıyordu. Her zamanki gibi beyaz önlüğüyle ocağın önünde duran Leni, bir ispirto ateşinin üzerindeki tencereye yumurta kırıyordu.

"İyi akşamlar, Josef!" dedi K.'ya şöyle bir bakarak.

"İyi akşamlar," dedi K., tüccara parmağıyla oturması için bir iskemle göstererek. Adam da oturdu.

Kendisi ise Leni'ye arkadan yaklaşarak omzunun üzerinden eğildi.

"Kim bu adam?" diye sordu.

Leni bir elini K.'nin belini dolayıp, diğerleriyle yumurtaları çırpmaya devam etti, sonra da onu önüne doğru çekti.

"Zavallının teki, yoksul bir tüccar, Block diye biri. Haline baksana!"

.!

İkisi birlikte dönüp baktılar. Tüccar, K.'nin kendisine gösterdiği iskemlede oturuyordu, artık gereksiz olan mum ışığını üfleyerek söndürmüş, tütmesin diye fitili parmaklarıyla bastırıyordu.

"Üzerinde gecelik vardı," dedi K., Leni'nin başını ocağa doğru çevirerek.

*

*

Kız sustu.

"Sevgilin mi bu?" diye sordu.

Leni tencereyi tutmak istiyordu, ama K. iki elini birden yakaladı.

"Hadi, cevap ver," dedi.

"Çalışma odasına gel, sana her şeyi açıklayacağım," diye yanıtladı kız.

"Hayır, burada açıklamamı istiyorum."

Leni onu öpmek için boynuna uzandı. Ancak K., kızı geri itti.

"Şu anda beni öpmeni istemiyorum," dedi.

"Josef," dedi Leni, yalvarır gibi bir sesle, ama dosdoğru K.'nin gözlerinin içine bakarak, "Bay Block'u kıskanmıyorsun herhalde."

Sonra, tüccara doğru dönerek ekledi:

"Bana yardım etsene Rudi, görüyorsun ki kuşku altındayım, bırak şu şamdanı."

Tüccarın söylenenlere dikkat etmediği düşünülebilirdi, ama olup bitenlerin pek güzel farkındaydı.

"Kıskanmanız için bir neden göremiyorum," dedi kafasını toparlayamadan.

"Ben de göremiyorum," dedi K. ve gülümseyerek ona baktı.

Leni kahkahayı bastı ve K.'nin dalgınlığından yararlanarak koluna girdi.

"Bırak onu artık, nasıl biri olduğunu görüyorsun," diye fısıldadı.
"Avukatın büyük müşterilerinden biri olduğu için onunla biraz ilgilendim, başka bir nedeni yok. Ya sen? Bugün kendisiyle konuşmak istiyor musun? Çok hasta ama eğer istersen geldiğini hemen haber vereyim. Ancak bu gece benim yanımda kalman gerekecek. Uzun süredir bize gelmedin! Avukat da seni soruyordu. Davanı ihmal etme. Ayrıca benim de öğrendiklerimi sana aktarmam gerekiyor. Ama ilk önce paltonu çıkarmakla işe başla."
Kürkünü çıkarmasına yardım etti, şapkasını aldı, bunları asmak için hole koştu, çabucak geri dönüp çorbanın ne durumda olduğuna baktı.
"Geldiğini bildireyim mi, yoksa önce çorbasını mı götürüreyim?"
"Önce geldiğimi bildir."
K. öfkeliydi, amacı aklındakileri Leni'yle enine boyuna tartışmak olduğu halde, tüccarın varlığı bu isteğini yok etmişti. Ancak şimdi davası ona, şu ufak tefek tüccarın bir rol oynamasına izin veremeyeceği kadar önemli görünmeye başlamıştı. Bu yüzden koridora çıkmış bulunan Leni'yi geri çağırırdı.
"Önce çorbasını götür!" diye emretti, "Görüşmemiz için gücünü toplaması gerekiyor, buna ihtiyacı olacak."
"Siz de mi avukatın müvekkilisiniz?" dedi tüccar oturduğu köşeden bir saptama yaparcasına, alçak sesle. Ancak hayal kırıklığına uğradı.
"Size ne?" dedi K.
"Susacak mısın sen?" diye ekledi Leni. Sonra da K.'ya dönerek, "Çorbasını götürüyorum," dedi ve çorbayı bir kâseye boşalttı. "Sonra da tek kaygımız erkenden uyur kalması olacak, çünkü yemeğini yer yemez uyur."
"Benim söyleyeceklerim onu uyandırır," dedi K. Sürekli olarak avukatla çok önemli şeyler konuşmaya niyetli olduğunu Leni'ye anlatmaya çalışıyordu.
Kendisi konuya değinmeden, Leni'nin soru sormasını istiyordu. Ancak o, emirlerini harfi harfine yerine getirmekle yetiniyordu. Elinde çorbayla önünden geçerken, kasıtlı olarak kendisine süründü ve fısıldadı:
"Sana bir an önce kavuşmak için, çorbasını içer içmez geldiğini haber vereceğim.."
"Haydi git!" dedi K.
"Biraz daha nazik olsana," diye karşılık verdi Leni, kapı eşiğinde son bir kez arkasına dönerek.
K. onu gözleriyle izledi. Artık avukatı azletmeye tamamen kararlıydı. Leni'ye hiçbir şey söylememek en iyisiydi. Olay hakkında pek bir şey bilmiyordu ve büyük olasılıkla onu vazgeçirmeye çalışacaktı. Oysa K. bu kez de tereddüt edecek olursa, sonradan kaygıya kapılacak ve her şeye yeniden başlaması gerekecekti, çünkü bu alınması zor bir karardı. Ne kadar çabuk uygulamaya koyarsa, zararı da o kadar engellemiş olurdu. Hem zaten tüccar da belki kendisine bu konuda bilgi verebilirdi.
K. ona doğru döndü. Tüccar bunu fark eder etmez ayağa kalkmak istedi.
"Kalkmayın," dedi K. onun yanına bir iskemle çekerek. "Avukatın eski bir müvekkili misiniz?"
"Evet," dedi tüccar, "çok eski bir müvekkiliyim."
"Kaç yıldır avukatlığınızı yapıyor?"
"Ne kastettiğinizi bilmiyorum," diye yanıtladı tüccar. "İşe başladığımdan beri, yani yirmi yıldır -büyük bir hububat tüccarıyım ben- ticaretle ilgili konularda bana tavsiyede bulunuyor. Davama gelince -konuşmak istediğiniz buydu herhalde- başından beri, beş yıldan uzun bir süredir beni o temsil ediyor.
"Evet, çok daha uzun bir süredir," diye ekledi eski bir cüzdandan çıkararak.
"Her şeyi buraya kaydettim. İsterseniz tam tarihini söyleyebilirim. Her şey insanın aklında kalmıyor. Davam epeydir devam ediyor, karımın ölümünden kısa bir süre sonra başlamıştı, o öleli ise beş buçuk yıl oldu."
K. ona biraz daha yaklaştı.

"Demek adi hukuk davalarına da bakıyor, öyle mi?"

Davalarla hukuk arasındaki bu ilişki ona son derece rahatlatıcı görünüyordu.

"Elbette, " dedi tüccar. "Hatta bu tür davalarda diğerlerine nazaran çok daha yetenekli olduğu söyleniyor," diye fısıldadı K.'ya.

Ancak çok şey söylediği için pişmanlık duymuşa benziyordu, bir elini K.'nın omzuna koyup ekledi:

"Rica ederim beni ele vermeyin."

K. onu yatıştırmak için bacağına vurdu.

"Hayır, hain değilim ben."

"Çünkü o çok kincidir," dedi tüccar.

"Sizin gibi sadık bir müvekkili olduğuna göre," dedi K., "hiçbir şey yapmaz."

"Ah! Yapar!" dedi tüccar, "sinirlendiği zaman hiçbir şeyi tanımaz. Hem zaten benim sadık olduğum da söylenemez."

"Nasıl yani?" diye sordu K.

"Size söylemeli miyim bunu?" dedi tüccar biraz tereddüt ederek.

"Sanırım bunu yapabilirsiniz."

"Peki öyleyse!" dedi tüccar. "Sırrımın bir kısmını size açacağım, ama avukata karşı dayanışma halinde olmamız için siz de bana bir sırrınızı açmalısınız."

"Ne kadar temkinlisiniz!" dedi K. "Öyle olsun, sizi tamamen yatıştıracak bir sırrımı açacağım size. Ne açıdan sadık değilsiniz?"

"Benim," dedi tüccar sanki onur kırıcı bir şey itiraf edercesine duraksayarak, "ondan başka avukatlarım da var."

"Bu o kadar da kötü bir şey değil ki," dedi K. biraz hayal kırıklığıyla.

"Bunda bir kötülük yok," dedi tüccar. İtirafıta bulunduğundan beri zor nefes alıyordu ama, K.'nın sözlerinden sonra biraz güven duymaya başlamıştı. "Ne var ki bu yasaktır. Hele beş kaçak avukat tutmaya hiç izin verilmez. Oysa benim durumum aynen böyle. Beş tane kaçak avukatım var."

"Beş!" diye bağırdı K.

Bu sayı onu hayrete düşürmüştü.

"Ondan başka beş avukat daha, öyle mi?"

Tüccar başıyla onayladı.

"Altıncısıyla pazarlık halindeyim."

"Peki ama bunca avukata ne gerek var?" diye sordu K.

"Hepsine ihtiyacım var!

"Nasıl, açıklayabilir misini^?"

"Çok kolay," dedi tüccar. ^"Her şeyden önce, açıkçası davamı kaybetmek istemiyorum. Ayrıca bana yardımı dokunabilecek hiçbir şeyi göz ardı edemem. Küçük bir umut vaat etse bile, şansımı denemek zorundayım. Bu yüzden sahip olduğum her şeyi davama adadım. İşimden tüm paramı çektim. Bir zamanlar, işyerim neredeyse bir katın tamamını kaplıyordu. Bugünse, evin arkasında küçük bir oda ve bir çırakla yetiniyorum. Bu gerilemeye sadece para çekmem değil, özellikle çalışma gücümün azalması neden oldu. Davanız için bir şeyler yapmak istiyorsanız, başka hiçbir şeyle ilgilenemezsiniz."

"Yoksa mahkemeye gidip bizzat kendiniz mi çalışıyorsunuz?" diye sordu K.

"Asıl bundan söz etmenizi isterim."

"Bu konuda size fazla bilgi veremem," dedi tüccar. "Başlangıçta bunu yapmaya çalıştım, ama çabucak vazgeçtim. Pek fazla yarar sağlamayan, son derece yorucu bir iştir bu. Kısa süre içinde, mahkemede çalışıp görüşmeler yapmam tamamen olanaksız hale geldi. Sadece oturup sıra beklemek bile büyük bir çaba gerektirir, hem kalem odalarındaki atmosferi siz de biliyorsunuz."

"Orada bulunduğumu nereden biliyorsunuz?" diye sordu K.

"Siz uğradığınızda, ben de bekleme salonundaydım."

"Ne garip rastlantı!" diye bağırdı K. Olaya duyduğu ilgi nedeniyle, tüccarın gülünç halini tamamen unutmuştu. "Demek benim geçtiğimi gördünüz, öyle mi? Ben uğradığımda, siz de bekleme salonunda mıydınız? Evet, gerçekten de oraya bir kez gittim."

"Pek büyük bir rastlantı sayılmaz," dedi tüccar. "Hemen hemen her gün oradayım."

"Şimdi ben de sık sık gideceğim herhalde, ancak büyük olasılıkla öncekine nazaran daha az saygıyla karşılanacağım. Herkes ayağa kalkmıştı, beni yargıç sanmış olmalılar."

"Hayır," dedi tüccar. "Biz mübaşir için ayağa kalkmıştık. Sizin sanık olduğunuzu biliyorduk. Bu tür haberler çabuk yayılır."

"Demek biliyordunuz?" dedi K. "O halde tavrım size oldukça kibirli görünmüş olsa gerek. Kimse bu tür bir şey söylemedi mi?"

"Hayır," dedi tüccar. "Tam tersine. Ancak söylenenler aptalca sözlerdi." "Ne tür aptalca sözler?"

"Bütün bunları bana niye soruyorsunuz?" dedi sabrı taşan tüccar.

"Anlaşılan bu insanları henüz tanımiyorsunuz ve belki de yanlış anlıyorsunuz. Unutmayın ki, bu uzun davalar boyunca akla sığmayacak şeylerden söz edilir. İnsan çok yorulur, birçok konu kanınızı dondurur ve batıl inançlara sarılırsınız. Başkalarından söz ediyorum ama, aslında benim de onlardan kalır bir yanımda yok. Bu batıl inançlardan biri de, dava konusunun sanığın yüzünden, özellikle de dudaklarının kıvrımından okunabileceğini sanmakla ilgilidir. Bu tür şeylere inananlar, dudaklarınıza bakıp hiç kuşkusuz çok geçmeden mahkûm olacağınızı söylediler. Tekrar ediyorum bu, çoğu durumda yanlış çıkan gülünç bir önyargı, ama insan bu ortamda yaşayınca, böylesi düşüncelerden kaçınmak zor oluyor. Bu batıl inancın ne kadar güçlü olabildiğini bilemezsiniz. Orada birisiyle konuşmuşunuz, değil mi?"

Sizi yanıtlamakta zorlanmıştı. Birçok nedenden ötürü insanın akli karışmış olabilir elbet, ama bunlardan biri de, hiç kuşkusuz ağzınızın görüntüsüydü. Hatta sonradan, dudaklarınızda kendi mahkûmiyetinin işaretini görür gibi olduğunu anlatmıştı bana."

"Dudaklarımda mı?" diye sordu K. ve cebinden bir ayna çıkarıp baktı.

"Dudaklarımda özel bir şey görmüyorum ben. Ya siz?"

"Ben de görmüyorum," dedi tüccar. "Kesinlikle."

"Ne kadar batıl inançlı insanlar bunlar!" diye bağırdı K.

"Size söylememiş miydim?"

"Bu kadar sık mı görüşüyorlar? İzlenimlerini birbirlerine mi aktarıyorlar? Bugüne kadar, ben hep onlardan uzak durdum."

"Genellikle görüşmezler," dedi tüccar. "Sayıları o kadar çok ki, bu imkânsız olurdu! Zaten ortak çıkarları da pek yoktur. Bazen bir grup ortak çıkarı olduğunu fark etse de, çok geçmeden yarıldıklarını anlarlar. Mahkemeye karşı ortaklaşa bir şey yapılamaz. Her dava ayrı ayrı görülür. Bundan daha titiz bir mahkeme olamaz. Dolayısıyla da birlik oluşturarak bir sonuca varılamaz. Tek başına davrananlar bazen gizlice bir şey elde edebilirler, ancak diğerleri bunu ancak sonradan öğrenir, kimse işlerin nasıl yapıldığını bilmez. Dayanışma yoktur, insanlar zaman zaman mahkeme salonunda karşılaşır, ama çok az konuşulur. Batıl inançlı düşünceler uzun süredir yaşıyor ve kendiliğinden çoğalıyor."

"Orada bekleyen beyleri gördüm," dedi K. "Bence boşuna bekliyorlardı!"

"Beklemek boşuna değildir," dedi tüccar. "Boşuna olan, davaya bizzat karışmaktır. Bay Huld dışında beş avukatım daha olduğunu söylemiştim size. İş tamamen avukata bırakmalıyım diye düşünebilir insan, başlangıçta ben de öyle yapmıştım. Ancak bu çok yanlış olur. Tek avukatım olmadığı için benim işim daha da zor. Herhalde beni anlamıyorsunuz, değil mi?"

"Hayır," dedi K, çok hızlı konuşan tüccarı yatıştırmak için elini onunkine bastırarak. "Yalnız sizden biraz daha yavaş konuşmanızı rica

edeceğim, çünkü bütün bunlar benim için çok önemli ve sizi izlemekte zorlanıyorum."

"Hatırlattığınız iyi oldu," dedi tüccar. "Siz daha yenisiniz, gençsiniz. Davanız henüz altı aylık, değil mi?"

"Evet."

"Konuşulurken duymuştum. Ne kadar yeni bir dava! Bense bu konuda yüz bin kez düşündüm. Bunlar benim için çok doğal şeyler."

"Davanız bu kadar ilerlemiş olduğu için herhalde mutlusunuz, öyle değil mi?" dedi K., işlerin ne durumda olduğunu doğrudan sormak istemeyerek. Elde ettiği cevap sorduğu sorudan daha açık değildi.

"Evet," dedi tüccar başını eğerek. "Davamı beş yıldır itekleyip duruyorum, az iş sayılmaz!"

Sonra bir an sustu. K. Leni'nin dönmesini bekliyordu. Bir yandan, aniden çıkıp gelmesi hoşuna gitmeyecekti, çünkü daha sorulacak çok sorusu vardı ve tüccarla baş başa görüşürken yakalanmak istemiyordu. Öte yandan, kendisi orada olduğu halde bunca zamandır avukatın yanında bulunmasından tedirgin olmuştu. Çorba bu kadar uzun süreli bir yokluğu haklı çıkaramazdı.

"O günleri hâlâ hatırlarım," dedi tüccar -K. da hemen dikkat kesildi- "davam başlayalı sizinki kadar olmuştu. O sıralarda avukatlığımı yalnızca Bay Huld yapıyordu, ama kendisinden pek hoşnut değildim."

"Her şeyi öğreneceğim," diye düşünen K., bilinmeye değer her şeyi söylemesi için tüccarı teşvik edercesine hızla başını salladı.

"Davam ilerlemiyordu," diye devam etti Bay Block. "Soruşturma günleri saptanıyordu ve her seferinde gidiyordum, belgeleri bir araya getiriyor, ticari defterlerimin tümünü sunuyordum. Sonradan öğrendiğime göre bu hiç de gerekli değilmiş. Sürekli avukatın peşindeydim, mahkemeye bir sürü dilekçe sunmuştu..."

"Bir sürü dilekçe mi?" diye sordu K.

"Evet, elbette," dedi tüccar.

"İşte bu çok ilginç. Benimle hâlâ ilk dilekçe üzerinde çalışıyor. Hiçbir şey yapmadı. Beni utanç verici bir şekilde ihmal ettiğini şimdi anlıyorum."

"Dilekçenin henüz tamamlanmamasının çok iyi gerekçeleri olabilir," dedi tüccar. "Benimkilerin de hiçbir işe yaramadığı sonradan anlaşıldı. Bir memurun iyilikseverliği sayesinde bir tanesini bizzat okuyabilmişim. İtiraf etmeliyim ki bilgiçlik doluydu; ama aslında içeriği bomboştu: anlayamadığım bir sürü Latince sözcük, mahkemeye sayfalar dolusu çağrı, sonra ad verilmemekle birlikte işin içindeki kişilerin çıkarmakta zorlanmayacağı bazı memurlara övgüler, ardından da avukatı mahkeme önünde bir köpek gibi alçaltan kendine yönelik övgü, son olarak da benimkine benzeyen eski davalarla ilgili bir inceleme. Bu inceleme, takip edebildiğim kadarıyla, doğrusu çok özenle yapılmıştı. Şunu bilin ki, bütün bunları size anlatırken amacım avukatı yargılamak değil. Hem zaten benim okuduğum, bir sürü dilekçe arasından yalnızca bir tanesiydi; ama değinmek istediğim nokta da bu, ne olursa olsun, davamda asla bir ilerleme göremedim."

"Ne tür bir ilerleme görmek istiyordunuz?" diye sordu K.

"Sorunuz çok anlamlı," dedi tüccar gülümseyerek. Bu tür davalarda bir ilerleme gözlemlendiği çok enderdir, ama o sıralarda bunu bilmiyordum. Ben bir tüccarın^ ve o dönemde şimdikinden daha fazla tüccardım. Elle tutulur ilerlemeler olsun istiyordum, bütün bunlar bir sonuca yönelik olmalıydı, ya da işlerin rayına oturduğunu görmeliydim. Ancak hepsi birbirine benzeyen soruşturmalardan başka bir şey olmuyordu. Vereceğim cevapları önceden biliyordum, hepsi kafamda hazırды. Haftada birkaç kez dükkâna, evime ya da herhangi bir yere mahkemeden memurlar geliyordu. Kuşkusuz can sıkıcı bir şeydi (bu yönden bugün durum çok daha iyi, telefon daha az rahatsız ediyor). Ayrıca davamla ilgili söylentiler

sızmaya başlamıştı, tüccar arkadaşlarım bunu öğrenmişlerdi, akrabalarım da habersiz değildi, ancak ilk duruşmaların yakında başlayacağına ilişkin hiçbir belirti yoktu. Bu yüzden avukatıma gidip yakındım. Bana uzun açıklamalarda bulundu, ama istediğim anlamda bir şeyler yapmayı kesinlikle reddetti. Duruşma tarihi konusunda kimsenin etkili olamayacağını ve benim istediğim gibi bir dilekçe verip tarihi öne alma talebinde bulunmanın kesinlikle düşünülmemeyeceğini, bunun görülmemiş bir şey olduğunu ve hem kendisine hem de bana zarar vermek dışında bir işe yaramayacağını söyledi. Onun istemediği ve yapamadığı bir şeyi, bir başkasının isteyeceğini ve yapabileceğini düşünüyordum. Bu nedenle başka avukatlar aradım. Ancak hemen söylemeliyim ki, hiçbiri bir duruşma tarihi saptanması talebinde bulunmadı ve bunu asla sağlayamadı. Bu, size sonradan sözünü edeceğim durum bir yana, gerçekten imkânsız bir şey. Demek ki Bay Huld bu konuda beni kandırmamıştı. Ancak başka avukatlara başvurduğum için pişman da olmadım. Kendisi size kaçak avukatlardan sık sık söz etmiş, bunları sefil insanlar olarak tanımlamış olsa gerek. Bu doğrudur. Ama laf arasında dikkatinizi çekmek isterim, kendisini onlarla karşılaştırırken her seferinde küçük bir hata yapar. Tanıdığı avukatlardan söz ederken, onları bu insanlardan ayırt etmek için hep "büyük avukatlar" der. Bu deyim yanlıştır. Doğal olarak, canı isteyen herkes kendisine "büyük" diyebilir, ama bizi ilgilendiren durumda, mahkemede kullanılan deyimler geçerlidir. Bu ise kaçak avukatların yanı sıra, büyük ve küçük avukatları da birbirinden ayırır. Ne var ki Bay Huld ve meslektaşları küçük avukatlardır. Hiç duymadığım ve görmediğim büyük avukatlar ise, kaçak avukatları küçümseyen küçük avukatlardan çok daha üstündürler."

"Büyük avukatlar mı?" diye sordu K. "Kim bunlar? Onlarla nasıl görüşebiliriz?"

"Yoksa bunlardan söz edildiğini hiç duymadınız mı?" dedi tüccar. "Duyduğu andan itibaren, bir süre için hayalini kurmayan tek bir sanık yoktur. Bu tür bir zaafa kaptırmayın kendinizi. Bunlar kim mi? Hiçbir fikrim yok. Onlarla görüşmek olanaksızdır. İçine bulaştıkları kesin olan tek bir dava duymadım. Gerçi savundukları müvekkiller var ama bu sanığın isteğine bağlı olmaz. Onlar yalnızca istedikleri kişileri savunurlar. Bir davayla ilgilenmeleri için, alt mahkemedeki işlemlerinin mutlaka bitmiş olması gerekir. En iyisi onları düşünmemektir. Aksi halde -bizzat benim başıma geldiği gibi- insan başka avukatların aptalca ve yararsız görüşmeleri, öğütleri ve yardımlarıyla baş başa kaldıkça, hepsini cehennem dibine yollamak, gidip yatmak ve başka hiçbir şey öğrenmemek gelir içinden. Bu ise daha büyük bir budalalıktır kuşkusuz, hem yatakta uzun süre rahat edilemez."

"Yani siz, büyük avukatları hiç aklınızdan geçirmediniz mi?" diye sordu K.

"Geçirdim ama uzun sürmedi," dedi tüccar tekrar gülümseyerek. "Ne yazık ki, insan onları aklından tamamen çıkaramıyor, özellikle de geceleri kafanızı kurcalıyor. Ama o sırada çabucak sonuca ulaşmak istiyordum, bu yüzden de gidip kaçak avukatlar buldum."

"Birbirinize nasıl da yaklaşmışsınız!" diye bağırdı Leni. Kâsesiyle geri dönmüş, kapı girişinde duruyordu.

Gerçekten de birbirlerine yakın duruyorlardı. En küçük bir harekette kafaları çarpışabilirdi. Hem ufak tefek hem de hafif kambur olan tüccarın söylediklerini duymak için, K. iyice eğilmek zorunda kalmıştı.

"Bir dakika," diye bağırdı K., Leni'yi bir süreliğine uzak tutmak için hâlâ avukatının üzerinde tuttuğu elini sabırsızca sallayarak.

"Kendisine davamı anlatmamı istedi," dedi tüccar Leni'ye.

"Anlat, anlat," dedi Leni de. ^

Tüccarla şefkatli bir sesle, arha tepeden bakarcasına konuşuyordu. Bu, K.'nin hoşuna gitmemişti. Henüz fark ettiği gibi, adamın her şeye rağmen

belli bir değeri vardı. En başta, çok iyi anlatabildiği bir deneyime sahipti... Leni herhalde onu yanlış değerlendirmişti. Bay Block'un hiç elinden bırakmadığı şamdanı Leni'nin çekip aldığını, önlüğünün köşesiyle onun parmaklarını temizlediğini, sonra da pantolonuna damlamış bir damla mumu kazımak için yanına diz çöktüğünü gören K.'nın canı sıkıldı.

"Bana kaçak avukatlardan söz etmek üzereydiniz," dedi K. ve sessizce Leni'nin elini uzaklaştırdı.

"Ne istiyorsun sen?" diye sordu Leni ve K.'ya hafifçe vurup işine devam etti.

"Evet, kaçak avukatlardan," dedi tüccar, düşünüyormuş gibi elini alnına götürerek.

K. yardımcı olmak için kendisine hatırlattı:

"Çabucak sonuç almak istiyordunuz, bu nedenle kaçak avukatlar bulmaya gitmiştiniz."

"Evet, öyle," dedi tüccar, ama devam etmedi.

"Herhalde Leni'nin yanında konuşmak istemiyor," diye düşündü K. ve devamını öğrenme sabırsızlığını bastırarak, ısrar etmekten vazgeçti.

"Geldiğimi bildirdin mi?" diye sordu Leni'ye.

"Elbette," dedi kız. "Seni bekliyor. Şimdi Block'u bırak, onunla sonra konuşursun, nasıl olsa burada kalıyor."

K. hâlâ tereddütlüydü.

"Burada mı kalıyorsunuz?" diye sordu tüccara, çünkü bizzat onun cevap vermesini istiyordu.

Leni'nin, Block'tan orada bulunmayan biri gibi söz etmesini içine sindiremiyordu. O gün, gizli bir tedirginlikle, kıza karşı öfke doluydu. Ancak Block adına yine o yanıtladı:

"Sık sık burada yatıyor."

"Burada mı yatıyor?" diye bağırdı K.

Kendisi avukatla işini halledinceye kadar tüccarın orada bekleyeceğini, ardından birlikte çıkıp kendisini ilgilendiren bütün konuları enine boyuna, sakın sakın konuşacaklarını düşünmüştü.

"Evet," dedi Leni. "Herkes canı istediği zaman avukat tarafından kabul görmüyor Josefçiğim. Hasta olmasına karşın akşam saat on birde seni kabul etmesine şaşırılmış görünmüyorsun. Dostlarının senin için yaptıklarını çok doğal buluyorsun. Neyse... özellikle de ben, bunu isteyerek yapıyorum. Beni sevdiğini bilmek dışında teşekkür de istemiyorum."

"Seni sevdiğimi mi?" diye düşündü K. bir an. Sonra da, "Ha evet, onu seviyorum," diye geçirdi içinden. Yine de, her şeye boş verip şöyle söyledi:

"Müvekkili olduğum için kabul ediyor beni. Bu koşullar altında kendini kabul ettirmek için üçüncü bir kişiye gerek olsaydı, dilenmek ve teşekkür etmek zorunda kalmadan bir adım atılamazdı." "Bugün ne kötü davranıyor, değil mi?" diye sordu Leni tüccara.

"Bu kez de beni yok sayıyor," diye düşündü K. ve Leni'nin densizliğini benimseyen Block'a neredeyse kızar gibi oldu, tüccar genç kıza şöyle diyordu:

"Avukatın onu kabul etmesinin başka nedenleri de var. Onun durumu benimkinden daha ilginç. Hem davası henüz başlangıç aşamasında, bu yüzden de mahvolmuş değil. Avukat bu işle uğraşmaktan hâlâ zevk duyuyor olsa gerek. İleride durum değişecektir."

"Neler söylüyor," dedi Leni, Block'a alaycı bir gülüşle bakarak. Şu gevezeye baksanıza!" Sonra K.'ya dönüp ekledi: "Söylediklerine sakın inanma. Nazik biridir, ama bir o kadar da gevezedir. Avukatın ona katlanamamasının bir nedeni de bu olabilir. Ne olursa olsun, ancak canı istediğinde onu kabul ediyor. Durumu değiştirmek için çok çaba harcadım, ama yapılacak bir şey yok. Düşünsene, bazen gidip ona Block'un geldiğini bildiriyorum, o da kabul ediyor, ama üç gün sonra. Üstelik gelmesi söylendiğinde Block burada değilse, her şey mahvoluyor ve yeni baştan

başlıyor. İşte bu yüzden burada yatmasına izin verdim, çünkü avukatın onu kabul etmek için gece yarısı zilime bastığı da oldu. Şimdi artık geceleri bile hazır bekliyor. Doğruyu söylemek gerekirse, avukat onun burada olduğunu fark ettiğinde, kabul emrini geri alabiliyor."

K. sorgulayan bir tavırla tüccara baktı. Ancak Block başıyla onaylıyordu. Belki de utanmanın getirdiği dalgınlıkla, önceki gibi açık yüreklilikle, şöyle dedi:

«
"Evet, ardından da insan avukatının kölesi oluyor."

"Sözde yakınıyor," dedi Leni. "Burada yatmak çok hoşuna gidiyor, bunu kendisi itiraf etti."

Hemen ardından, gidip küçük bir kapıyı açtı.

"Yatak odasını görmek ister misin?" diye sordu.

K. kalkıp baktı ve kapı eşiğinden bunun alçak tavanlı, penceresiz bir oda olduğunu gördü. Dar bir yatak içeriyi tamamen doldurmuştu. Yatmak için üzerine atlamak gerekiyordu. Başucu hizasında, duvarda bir oyuk vardı. Üzerine ise bir şamdan, bir mürekkep şişesi ve kalemlik özenle dizilmişti. Ayrıca, davaya ait olabilecek bir tomar kâğıt vardı...

"Hizmetçi odasında mı yatıyorsunuz?" diye sordu K., tüccara dönerek.

"Leni burayı bana ödünç verdi," diye yanıtladı Block. "Çok işime yarıyor."

K. onu uzun uzun seyretti. Üzerinde bıraktığı ilk izlenim belki de yerindeydi. Block hiç kuşkusuz deneyimliydi, çünkü davası uzun süredir devam ediyordu, ancak bedelini ağır ödemişti. Ansızın, K. onu görmeye katlanamaz hale geldi.

"Yatır onu!" diye bağırdı Leni'ye, ama genç kız anlamamış gibiydi.

Kendisi ise avukatın yanına gidip onu azledecek, yalnızca ondan değil, Leni'den ve tüccardan da kurtulacaktı. Ancak tam kapıya ulaşmıştı ki, Block alçak sesle seslendi:

"Sayın Şef!"

K. ciddi bir tavırla döndü.

"Verdiğiniz sözü unuttunuz," dedi Block yalvaran yüzünü ona doğru uzatarak. "Hani siz de bana bir sır verecektiniz."

"Doğru," dedi K., kendisini dikkatle izleyen Leni'ye şöyle bir bakarak.

"Madem öyle, dinleyin! Zaten bu bir sır olmaktan çıktı. Şu andan tezi yok, gidip avukattan vekâletimi geri alacağım."

"Vekâletini almaya gidiyor!" diye bağırdı tüccar. K.'nin söylediklerini duyar duymaz yerinden fırlayıp kollarını havaya kaldırarak mutfağa doğru koşmaya başladı.

"Avukatını azlediyor!" diye tekrarlayıp duruyordu.

Leni hemen K.'nin üzerine atılmak istedi, ancak tüccar yolunu kesmişti. Kız bir yumruk darbesiyle onu itti ve hâlâ sıkılı duran yumruklarıyla K.'nin peşine düştü. Ancak K. arayışta açmıştı. Leni kendisini yakaladığı sırada, avukatın odasına adım atmıştı bile. Kapıyı arkasından itti. Leni ayağını aralığa koyup kapıyı açık tuttu, K.'yı kolundan çekti ve geri götürmeye çalıştı. Ancak K. kızın bileğini öyle sert sıktı ki, acıyla inleyerek onu bırakmak zorunda kaldı. Odaya girmeye cesaret edemedi ve K. da kapıyı kilitledi.

"Uzun süredir sizi bekliyorum," dedi avukat, yatağından. Mum ışığında okuduğu yazıyı gece masasının üzerine bıraktı. Sonra, gözlüklerini çıkarıp K.'ya sert sert baktı.

"Uzun kalmayacağım," dedi K. özür dilemek yerine.

Bu bir özür olmadığı için avukat cevap vermedi.

"İleride, bu kadar geç bir saatte sizi kabul etmeyeceğim," demekle yetindi.

"İsteklerimi seziyorsunuz," dedi K.

Avukat soru sorarcasına ona baktı.

"Oturun," dedi.

"Nasıl isterseniz," dedi K., gece masasının yanına bir iskemle çekip oturarak.

"Galiba kapıyı kilitlediniz," dedi avukat.

"Evet, Leni yüzünden."

Kimseyi esirgemeye niyetli değildi.

"Gene münasebetsizlik mi yaptı?" diye sordu avukat.

"Münasebetsizlik mi?"

"Evet," dedi avukat gülererek. Derken bir öksürük nöbetine tutuldu ve bunu yeni bir kahkaha izledi. "Münasebetsizliğini çoktan fark etmişsinizdir herhalde?" diye sordu avukat, K.'nin dalgınlıkla gece masasına dayadığı eline hafifçe vurarak. Bunun üzerine K. elini hızla geri çekti. "Bunu pek önemsiyorsunuz," dedi Bay Huld, K.'nin sessiz durduğunu görünce. "İyi ya, aksi halde belki de sizden özür dilemem gerekecekti. Leni'ye özgü bir tuhafliktir bu. Ben kendisini çoktan başışladım, kapıyı kapatmasaydınız sözünü bile etmeyecektim. Açıklamam gereken son kişi sizsiniz, ama öyle şaşkın görünüyorsunuz ki, yine de açıklıyorum. Bu tuhaflik, Leni'nin bütün sanıkları çok yakışıklı bulmasından doğuyor, hepsine asılıyor, hepsini seviyor ve bence karşılık da görüyor. Bazen beni eğlendirmek için, izin verirsem onlardan söz ediyor. Bütün bunlara, sizin gibi şaşırıyorum. İnsan bakmasını bilirse, gerçekten de bütün sanıkları yakışıklı bulur. Bu, deyim yerindeyse, oldukça ilginç doğal bir olgudur. Tutukluluk sanığın dış görünüşünde gözle görülür bir değişikliğe yol açmaz elbet. Diğer adli vakalarda olduğu gibi değildir bu.

Müvekkillerimizin çoğu her zamanki yaşam tarzlarını sürdürürler ve kendileriyle ilgilenebilen iyi bir avukatları varsa, dava onlara fazla sıkıntı vermez. Buna karşılık, deneyimli olanlar, bir sanığı bin kişi arasından ayırt edebilirler. Nasıl? diye soracaksınız. Vereceğim yanıt sizi tatmin etmeyecek. Sanıkların kesinlikle aralarındaki en yakışıklı kişiler olmasından kaynaklanır bu. Hepsi suçlu olmadığına göre -en azından avukat olarak benim böyle söylemem gerekiyor- onları yakışıklı kılan unsur suç olamaz, hepsi mahkûm olmayacağına göre, ileride verilecek ceza da olamaz. O halde bu ancak, onlara karşı açılan ve bir şekilde onlara yansıyan davaya bağlı olabilir. Aslında, yakışıklılar arasında özellikle daha yakışıklı olanlar vardır. Ama hepsi yakışıklıdır, hatta şu zavallı talihsiz Block bile.

Avukat sözünü bitirdiğinde, K. kendine gelmişti. Hatta Bay Huld'un son sözleri üzerine, uzun süredir beslediği bir düşünceyi onaylamak için, açıkça başını sallamıştı. Bu düşünce, avukatın her zaman konuyla ilgisiz genellemelere başvurarak asıl sorundan, yani kendisi için yaptığı şeylerden dikkatini uzaklaştırmaya çalıştığı yolundaydı. Bay Huld, K.'nin kendisine her zamankinden fazla direndiğini fark etmiş olmalıydı ki, sözü ona bırakmak için sustu; sessiz durduğunu görünce de sordu:

"Bugün beni görmeye belli bir amaçla mı gelmiştiniz?"

"Evet," dedi K., avukatı daha iyi izleyebilmek için eliyle şamdana siper oluşturarak. "Bugünden itibaren beni temsil etme yetkinizi geri aldığımı söylemek istiyordum."

"Doğru mu anladım?" diye sordu avukat, vücudunun ağırlığını taşıması için bir eliyle yastığa dayanıp yarı doğrularak.

"Sanırım öyle," dedi K., iz üzerindeki avcı gibi iskemlesinde dimdik gerilerek.

"Peki öyleyse, bu tasarı hakkında konuşabiliriz," dedi avukat bir süre sonra.

"Bu artık bir tasarı olmaktan çıktı."

"Olabilir, yine de hiçbir şeyi aceleye getirmeyelim."

K.'nin serbestçe seçim yapmasını engellemek ve artık avukatı olmasa bile, kendini danışman olarak kabul ettirmek istercesine "biz" sözcüğünü kullanıyordu.

"Aceleyle getirilen bir şey yok," dedi K. Yavaşça ayağa kalkıp iskemlesinin arkasına geçti. "Uzun uzun, hatta belki gereğinden çok düşünüldü. Kararım kesin."

"Öyleyse, izin verin de birkaç söz daha söyleyeyim," dedi avukat, yatağın kenarına oturmak için yorganı kaldırıarak.

Beyaz kıllarla kaplı bacakları titriyordu. K.'ya, kanepeden bir örtü getirmesini rica etti. K. gidip örtüyü aldı.

"Boş yere kendinizi üşüteceksiniz," dedi.

"Bunu göze almaya değecek bir neden var!" diye karşılık verdi avukat. Yorganı omuzlarına alıp örtüyü bacaklarına sardı. "Amcanız dostumdur; açıkça söylüyorum, zamanla siz de gözümde değer kazandınız. Bunda utanılacak bir şey yok."

Yaşlı adamın bu dokunaklı sözleri K.'nın canını sıktı, çünkü kaçınmaya çalıştığı halde, uzun açıklamalarda bulunmaya zorluyordu onu. Ayrıca dürüstçe itiraf etmeliydi ki, kararını yumuşatması söz konusu olmasa bile akli karışmıştı.

"Dostluğunuz için teşekkür ederim," dedi. "Çabalarınız için size şükran borçluyum. Elinizden geldiğince ve bana yararlı olacağını sanarak davamla ilgilendiniz, ancak son zamanlarda bu çabaların yeterli olmadığı kanısına vardım. Benden çok daha yaşlı ve deneyimli olan sizin gibi birine kendi görüşlerimi kabul ettirmeye çalışmayacağım. Bazen istemeden de olsa buna kalkıştımsa, lütfen beni bağışlayın. Ama sizin de belirtmiş olduğunuz gibi, dava çok önemli. Şimdiye kadar yapılandan çok daha fazla enerjiyle işe müdahale etmek gerektiğine inanıyorum."

"Sizi anlıyorum. Sabırsızsınız."

"Sabırsız değilim," dedi K. Biraz alınmıştı ve sözlerine daha az dikkat ediyordu. "Amcamla birlikte size ilk ziyaretim sırasında davam için pek kaygılanmadığımı fark etmiş olmalısınız. Bana zorla hatırlatılmadıkça, tamamen aklımdan çıkıyordu. Ama amcam size vekâlet vermeme istiyordu, ben de onu hoşnut etmek için bunu yaptım. Üzerimdeki dava yükünün hafiflemesi beklenirdi, çünkü insan kaygılarından kurtulmak için avukat tutar. Ancak bunun tam tersi oldu... Vekâletimi aldığınızdan beri çektiğim dertleri daha önce hiç yaşamamıştım. Yalnızken, bu konuyla ilgilenmiyor ve ağırlığını hissetmiyordum. Bir avukatım olduğunda, işlerin yoluna girmesi için her şey hazırды. Gitgide sabırsızlanarak bir şeyler yapmanızı bekledim, ama hiçbir şey olmadı. Evet, mahkeme hakkında bana çeşitli bilgiler verdiniz, belki bunları başka hiç kimseden edinemezdim. Ancak tehlikenin gitgide büyüdüğünü, davamın karanlıklara gömüldüğünü hissederken, bu benim için yeterli olamazdı."

K. iskemlesini itmişti. İki eli ceplerinde, avukatın karşısında dikiliyordu.

"Meslek hayatında belli bir süre geçtikten sonra," dedi avukat sakın sakın, alçak bir sesle, "insan yeni bir şeyle karşılaşmıyor. Davalarının aynı aşamasında pek çok müvekkilim karşımda böyle dikilmiş, aynı sözleri söylemiştir!"

"İyi ya!" dedi K., "Demek ki onlar da benim gibi haklıymış. Bu benim söylediklerimi yalanlamıyor."

"Amacım sözlerinizi yalanlamak değildi, ancak mahkeme ve benim rolüm hakkında sizi diğer müvekkillerime oranla çok daha fazla aydınlattığıma göre, sizin daha iyi değerlendirme yapmanızı beklediğimi eklemeliyim. Şimdi ise, her şeye karşın bana güvenmediğinizi görüyorum! İşimi kolaylaştırmıyorsunuz."

K.'nın karşısında kendini nasıl da küçültüyordu! Özellikle bu noktada çok hassas olması gereken meslek onurunu artık hiç umursamıyordu! Peki ama, bunu niye yapıyordu? Avukat olarak çok işi olan birine benziyordu. Üstelik zengindi; bu durumda kazanç ya da müşteri kaybını önemsiyor olamazdı. Ayrıca, hastalıklıydı ve işlerini kendiliğinden azaltmaya çalışması gerekirdi. Yine de K.'ya sımsıkı yapışıyordu! Niçin? Amcasına

duyduğu özel yakınlık nedeniyle mi, yoksa K.'nın davasını, ona karşı, ya da -bu olasılığı asla göz ardı etmemek gerekirdi- dostlarına ve mahkemeye karşı kendini kanıtlamayı umduğu sansasyonel bir olay olarak gördüğü için mi? Bay Huld'u kabaca incelediği halde, tavrı hiçbir ipucu vermiyordu. Avukatın, sözlerinin göstereceği etkiyi beklemek için duygularını kasıtlı olarak gizlediği söylenebilirdi. Ancak K.'nın sessizliğini iyi bir belirti olarak yorumlamış olacaktı ki, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Önemli işlerim olduğu halde sekreter kullanmadığımı fark etmişsinizdir herhalde. Eskiden farklıydı. Bir zamanlar birkaç genç hukukçu çalıştırırdım, ama bugün işlerimi tek başıma görüyorum. Bu, kısmen müşterilerimin değişmesinden -çünkü çalışmalarımı gitgide sizinkine benzer davalarla kısıtlıyorum- kısmen de bu konularda edindiğim deneyimden kaynaklanıyor. Müşterilerime ve üstlendiğim görevlere ihanet etme riskine girmeden bu işleri kimseye emanet edemeyeceğimi anladım. Ancak, verdiğim kararın doğal sonuçları vardı: Kendilerini temsil etmemi rica etmek için bana gelen insanların neredeyse tüm taleplerini geri çevirmek zorunda kaldım ve yalnızca beni yakından ilgilendiren davaları kabul edebildim. Ne de olsa hemen yakınımda, bıraktığım kırıntıların üzerine çullanan bir sürü insan vardı. Yine de aşırı çalıştığım için hastalandım. Ancak her şeye karşın, kararımdan pişman değilim. Belki de daha fazla davayı geri çevirmem gerekirdi, ama ne olursa olsun, kendimi üstlendiğim davalara tamamen adayarak çok doğru bir şey yaptığımı anlama keyfini yaşadım. Çabalarım başarıyla ödüllendirildi. Sıradan davalara bakan avukatlarla benim ilgilendiğim türden davalara bakanlar arasındaki farkı çok iyi belirleyen bir yazı okumuştum: Burada, birincisinin müvekkilini bir ip üzerinde yargı aşamasına kadar götürdüğü, ikincisinin ise en başından onu omuzlarına alıp hiç bırakmadan yargılanmaya, hatta daha da ötesine taşıdığı söyleniyordu. Gerçekten öyledir. Ama bu yorucu çalışmadan hiç pişmanlık duymadığımı söylerken belki de yanıliyordum. Sizin gibi değerini bilmeyenler çıktığında, neredeyse pişman oluyorum." Bu sözler K.'yı ikna etmek yerine daha da sabırsız hale getirdi. Avukatın ses tonundan, vazgeçecek olursa başına neler geleceğini tahmin edebiliyordu. Oyalamalar yeniden başlayacak; dilekçe işinde ilerlendiği, mahkeme memurlarının daha gönüllü göründükleri, ama engel oluşturan çeşitli zorluklar çıktığı söylenecek... kısacası, bildiği ve duymaktan bıktığı şeyler yüzüncü kez önüne sürülecek, yalancı umutlarla oyalamalar ve belirsiz tehditlerle çektirilen işkenceler yeniden başlayacaktı. Kısa kesmek gerekiyordu.

"Davamla ilgilenmeyi sürdürmeniz halinde, benim için ne yapmayı öneriyorsunuz?" diye sordu.

Avukat bu kırıcı soruya katlandı ve şöyle yanıtladı:

"Sizin adınıza başlattığım girişimleri sürdüreceğim."

"Tam tahmin ettiğim gibi," dedi K. "Israr etmek boşuna."

"Bir girişimde daha bulunacağım," dedi avukat, K.'nin yakındığı dertleri çeken kendisiymiş gibi. "Bana öyle geliyor ki bu şekilde davranmanızın nedeni, hukuksal yardımımı yanlış değerlendirmenin ötesinde, sanık olmanıza karşın size fazlasıyla saygı gösterilmesi, daha doğrusu gevşek, oldukça gevşek davranılmasıdır. Bunun da bir nedeni var: Çoğu zaman serbest olmaktansa, zincire vurulmak daha iyidir. Diğer sanıklara nasıl davranıldığını size göstermek isterim. Belki de bundan bir ders çıkarırsınız. Göreceksiniz, Block'u çağıracam. Kapıyı açın ve burada, gece masasının yanında durun."

"Peki," dedi K., avukatın istediğini yaparak.

Öğrenmeye her zaman hazırdı. Ama işi rastlantıya bırakmamak için Bay Huld'a sordu:

"Vekâletimi sizden geri aldığımı biliyorsunuz, değil mi?"

"Evet," dedi avukat. "Ama bu kararınızdan hemen bugün dönebilirsiniz."

Tekrar yatağına yattı, yorganı dizlerine kadar çekti ve duvara döndü, sonra da zili çaldı.

Aynı anda Leni belirdi. Olup bitenleri anlamaya çalışarak hızlı bir bakış fırlattı. K.'nın sakın sakın Bay Huld'un başucunda oturuyor olması ona yeterince güvenli göründü. Kendisine gözlerini dikmiş olan K.'ya gülümsedi.

"Git, Block'u getir," dedi avukat.

Ancak Leni gitmek yerine, eşikten bağırmakla yetindi:

"Block! Avukat çağırıyor!"

Sonra da, avukatın olup bitenlere aldırış etmeyip duvara dönük durmasından yararlanarak, K.'nın iskemlesinin arkasına geçti. O andan itibaren de, sürekli olarak sırtından sarkarak ya da yumuşak bir biçimde ve dikkatle saçlarıyla yanaklarını okşayarak onu rahatsız etti. Sabrı taşan K., bir elini yakalayarak onu durdurmaya çalıştı, kız da bir süre direndikten sonra elini K.'ya verdi.

Block çağrılır çağrılmaz gelmişti, ama eşikte duruyor ve içeri girip girmeme konusunda düşünüyor gibiydi. Kaşlarını kaldırmış, gözetlemek için başını eğmiş, herhalde komutun yinelenmesini bekliyordu. K. onu yaklaşması için yüreklendirmek istese de, hem avukatla hem de bütün evle başını koparmaya kesinlikle kararlı olduğu için hareketsiz duruyordu. Leni de sesini çıkarmıyordu. Kovulmadığını gören Block, ayak uçlarına basarak, tedirgin bir tavırla, ellerini sırtında kenetleyerek içeri girdi. İlk uyarıda dışarı çıkabilmek için de kapıyı açık bıraktı. K.'yı görmedi. Duvara yapışmış olan avukatı gizleyen yorgana dikmişti gözlerini. Bay Huld'un sesi duyuldu:

"Block burada mı?" diye soruyordu.

Bu soru, epeyce ilerlemiş olan Block'u önce göğsünden sonra sırtından vurdu. Sendeledi ve iki büklüm olup durdu.

"Emrinizdeyim," dedi*-

"Ne istiyorsun?" diye sordu avukat. "Kötü zamanda geldin."

"Çağırılmamış mıydım?" diye sordu Block, avukattan çok kendine sorarcasına.

Kendini korumak için «ellerini havaya kaldırmış, kaçmaya hazır duruyordu.

"Çağırıldın," dedi avukat. "Yine de kötü bir zamanda geldin." Bir süre sustuktan sonra, "Hep kötü zamanda geliyorsun," diye ekledi.

Avukat konuşmaya başladığından beri, Block yatağa bakmaz olmuştu.

Gözlerini odanın bir köşesine dikmişti, avukatın arada bir fırlattığı yan bakışlar gözlerini kamaştırıyormuş gibi, uzağa bakarak gözlerini kaldırıyordu. Dinlemekte de bir o kadar zorlanıyordu, çünkü Bay Huld duvara karşı, alçak sesle ve çok hızlı bir biçimde konuşuyordu.

"Gitmemi mi istiyorsunuz?" diye sordu Block.

"Geldiğine göre, kalabilirsin," dedi avukat.

Müvekkilinin isteklerini yerine getirmek yerine, onu dövmekle tehdit ettiği sanılabılırdi, çünkü Block gerçekten titremeye başlamıştı.

"Dün," dedi avukat, "dostum olan üçüncü yargıcı ziyaret ettim ve sözü yavaş yavaş sana getirdim. Bana ne söylediğini öğrenmek ister misin?"

"Evet, lütfen söyleyin," dedi Block.

Avukat hemen yanıtlamayınca da, diz üstü çökecekmiş gibi eğilerek ricasını yineledi. Ancak K. onu azarladı:

"Ne yapıyorsun?" diye bağırdı.

Leni konuşmasını engellemeye kalkışınca, öbür elini de tuttu. Bunu dostça yapmadığı için de, kız elini kurtarmaya çalışarak inlemeye başladı.

K.'nın haykırması yüzünden ceza gören Block oldu.

"Senin avukatın kim?" diye sordu Bay Huld.

"Sizsiniz."

"Benden başka?"

"Hiç kimse."

"Öyleyse benim dışında kimseye itaat etme."

Block bunu içten onayladı. K.'yı öfkeyle süzdü ve ona bakarak başını hızla salladı. Bu hareket söze çevrilseydi, ortaya sadece kaba sövgüler çıkardı. K.'nın davası hakkında dostça görüşmek istediği adam demek buydu!

"Seni bir daha rahatsız etmeyeceğim," dedi K. iskemlesine yayılarak. "Diz çök, dört ayak üzerinde sürün, ne istersen yap. Umurumda bile değil." Ancak Block'un içinde, en azından K.'ya karşı bir onur duygusu vardı. Yumruğunu sallayarak üzerine yürüdü ve avukatın yanında sesini yükseltmeye cesaret ederek haykırdı:

"Benimle bu şekilde konuşamazsınız, buna hakkınız yok. Neden bana hakaret ediyorsunuz? Üstelik de burada, size ve bana sırf acıdığı için katlanan Avukat Bey'in yanında! Benden üstün değilsiniz, siz de sanıksınız, sizin de bir davanız var. Ama her şeye karşın hâlâ bir beyefendiyseniz, sizden büyük olmamakla birlikte ben de bir beyefendiyim. Bana seslenen birinin, özellikle de sizin, benimle bir beyefendi gibi konuşmasını isterim. Kendi deyiminizle ben dört ayak üzerinde sürünürken burada oturup sakın sakın dinlemenize izin verildi diye kendinizi tercih edilen biri sanıyorsanız, şu eski atasözünü hatırlatmak isterim size: Zan altındaki bir insanın sırtüstü yatmak yerine huzursuz olması çok daha iyidir, çünkü sırtüstü yatan kişi farkında olmaksızın kendini terazinin bir kefesinde bulup günahlarının ağırlığıyla tartılabilir."

K. bir şey söylemedi. Altüst olmuş adamın karşısında şaşırıp kalmıştı. Şu son saat içinde Block'un tavrı kim bilir kaç kez değişmişti! Kimin dost kimin düşman olduğunu anlamasına izin vermeden onu bir o yana bir bu yana savuran davası mıydı acaba? Avukatın kendisini kasıtlı olarak ve K.'ya gücünü kanıtlamak, belki ona da boyun eğdirmek için aşağıladığını görmüyor muydu? Peki ama Block bunun farkına varmaktan acizse, ya da Bay Huld'tan çekinmesi sağduyusundan yararlanmasını engelliyorsa, nasıl oluyor da kendisine yardımcı olması için başkalarını da tuttuğunu saklayarak avukatı aldatacak kadar yürekli ve kurnazca davranabiliyordu? Ayrıca, tehlikeli sırrını her an ele verebilecek olan K.'ya saldırma cesaretini nasıl buluyordu? Ancak Block, daha kötüsünü de göze almış gibiydi, Bay Huld'un yatağına yaklaşıp, işi K.'yı şikâyet etmeye vardırırdı.

"Sayın avukat," dedi, "bu adamın benimle nasıl konuştuğunu duydunuz mu? Davası başladığından bu yana geçen saatler sayılabilir, ama o, beş yıllık bir dava sahibi olan bana öğütler vermeye kalkışıyor. Hatta hakaret etmeye cesaret ediyor. Hiçbir şey bilmediği halde, görgü, görev ve mahkeme geleneklerinin gereğini zayıf gücü elverdiğince dikkatle incelemiş benim gibi birine sövüp sayıyor."

"Kimseden çekinme ve sana doğru görüneni yap," dedi avukat.

"Elbette," diye karşılık verdi Block, kendi kendini yüreklendirmek istercesine. Sonra da avukata şöyle bir bakıp yatağın yanına çömeldi.

"Diz çöktüm, avukatım," diye bağırdı.

Ancak avukat susuyordu. Block, bir eliyle dikkatlice yorganı okşadı. Ortaya çöken sessizlik içinde, Leni K.'nin ellerinden kurtuldu.

"Canımı acıtıyorsun. Bırak beni. Block'un yanına gideceğim," diye bağırdı.

Block'a doğru ilerleyip yatağın kenarına oturdu. Adam onun gelişine çok sevindi. Coşkulu, sözsüz işaretlerle, avukata karşı kendi tarafını tutması için ona yalvardı. Bay Huld'un açıklamalarına ihtiyacı olduğu çok belliydi, ama belki de bunları sadece diğer avukatlarına kullanırmak için istiyordu. Leni avukatın nasıl yola getirileceğini biliyor olmalıydı. Bay Huld'un elini gösterdi ve öpücük verir gibi dudaklarını büzdü. Block hemen el öptü, hatta Leni'nin isteği üzerine bunu iki kez tekrarlardı. Ama avukat hâlâ sessizdi. Derken Leni onun üzerine eğildi -bu hareketi yaparken bedeni harika bir görüntü sergiliyordu- ve Bay Huld'un

yüzüne iyice yaklaşarak, uzun beyaz saçlarını okşadı. Bunun üzerine yaşlı adamın ağzından bir yanıt çıktı.

"Bunu söylemekten korkuyorum," dedi.

Belki de Leni'nin elinin baskısını daha iyi hissetmek için, başını kıpırdattığı görüldü. Block, başı eğik, yasak bir şey yapıyormuş gibi dinliyordu.

"Neden korkuyorsun?" diye sordu Leni.

K., önceden hazırlanmış, defalarca tekrar edilmiş, daha uzun süre tekrar edilecek ve yalnızca Block için yenilik taşıyan bir konuşmaya tanık olacakmış gibi bir izlenime kapılmıştı.

"Bugün nasıl davrandı?" diye sordu avukat, cevap vermek yerine.

Leni konuşmadan önce Block'a baktı. Kollarını kendisine doğru uzatıp yalvarırcasına ellerini ovuşturmasını bir an seyretti. Sonunda ciddi ciddi başını sallayıp avukata döndü.

"Uslu durdu, iyi çalıştı," dedi.

Uzun sakallı yaşlı tüccar, genç kıza kendisine iyi bir not vermesi için yalvarıyordu! Gizli niyeti ne olursa olsun, bu sahneyi seyredenlerin gözünde hiçbir şey onu haklı çıkaramazdı. K. avukatın bu manzarayı kendisine seyrettirerek onu kazanmayı düşünmüş olmasını anlayamıyordu. Onu şimdiye kadar yıldırınmamış olsaydı, bu sahne tek başına yıldırınmaya yetebilirdi. İzleyeni de küçük düşürüyordu. Avukatın kullandığı yöntemin sonucunda, müvekkil tüm dünyayı unutup ve bu utanç verici labirentte davanın sonuna kadar sürünmek dışında umudu kalmıyordu. K. iyi ki buna uzun süre maruz kalmamıştı. Orada duran insan artık bir müvekkil değil, avukatın köpeğiydi. Sürünerek yatağın altına girip kulübedeki bir köpek gibi havlamasını istese, bunu seve seve yapacaktı.

K. sahnenin dışında kalarak, burada söylenenleri olduğu gibi aklında tutup yüksek mevkilere aktarmakla görevlendirilmiş biri gibi dikkatle dinliyor ve sözcükleri tartıyordu.

"Bütün gün ne yaptı?" diye sordu avukat.

"Beni rahatsız etmemesi için, her zaman kaldığı hizmetçi odasına kilitledim onu," diye yanıtladı Leni. "Kapı deliğinden arada bir onu görebiliyordum. Zamanı yatağın üzerinde diz çöküp oturarak geçirdi, pencere kenarına senin ödünç verdiğin yazıları koymuştu, sürekli onları okudu. Bu, üzerimde iyi bir izlenim bıraktı; pencere neredeyse hiç ışık almayan karanlık bir avluya baktığı halde okuması, bence uysallık belirtisiydi." "

"Bu habere çok sevindim," dedi avukat. "Ama anlayarak mı okudu acaba?"

Onlar konuşurken Block sürekli dudaklarını kıpırdatıyor, herhalde Leni'nin vereceğini umduğu karşılıkları aklından geçiriyordu.

"Size kesin bir yanıt veremem," dedi Leni. "Ama yine de ciddi ciddi okuduğunu gördüm. Satırları parmağıyla izleyerek hep aynı sayfayı okudu. Ne zaman ona baksam, okumakta zorlanıyormuş gibi iç geçiriyordu. Ona verdiğin yazışmalar anlaşılması çok zor şeylerdi herhalde."

"Evet," dedi avukat. "Öyledirler. Pek bir şey anladığını da sanmıyorum. Onu savunmak için giriştiğim mücadelenin zorluğu hakkında bir fikir edinmesi için vermiştim. Peki bu zor mücadeleye kimin için atıldım? Söylemesi bile gülünç... Block diye biri için. Bunun ne demek olduğunu anlaması gerekir. Aralıksız inceledi mi?"

"Neredeyse hiç durmadan," diye yanıtladı Leni. "Tek bir kez benden su istedi. Delikten bir bardak uzattım. Sonra da, saat sekizde çıkmasına izin verip biraz yemek yedirdim."

Block, kendisi hakkında son derece gurur verici ve izleyenleri etkilemesi gereken bir şeyler anlatılıyormuş gibi K.'ya şöyle bir baktı. İçini umut kaplamıştı sanki, biraz rahat nefes alıyor, arada bir dizleri üstünde kıpırdıyordu. Avukatın sonraki sözleri üzerine nasıl donup kaldığını görmek çok daha çarpıcı oldu.

"Onu övüyorsun," dedi Bay Huld, "ama bu benim konuşmamı çok zorlaştırıyor. Çünkü yargıç, Block hakkında da, davası hakkında da iyi şeyler söylemedi."

"İyi şeyler söylemedi mi?" dedi Leni. "Nasıl olur?"

Block gözünü kızın üzerine öyle bir dikti ki, yargıcın uzun süre önce söylemiş olduğu sözleri her şeye karşın onun lehine çevirebileceğini varsaydığı sanılabilirdi.

"Hayır," dedi avukat. "İyi şeyler söylemedi. Hatta Block'tan söz etmeye başladığımda canı sıkılmış gibiydi. 'Bana Block'tan söz etmeyin,' dedi. 'Kendisi benim müvekkilimdir' diye karşılık verdim. 'Sizi kötüye kullanmasına izin veriyorsunuz' dedi. 'Bana öyle gelmiyor' diye itiraz ettim. 'Block büyük bir coşkuyla davasını izliyor, hep onunla uğraşiyor. İşini daha iyi takip edebilmek için neredeyse benim evimde yaşıyor. Bu tür bir çabaya her zaman rastlanmaz. Kuşkusuz, sevimsiz biri sayılabilir, çirkin alışkanlıkları var, üstelik de pis bir insan, ama dava açısından kusursuzdur,' dedim. Kusursuz derken, isteyerek abartma yapmıştım. Ama o, 'Block sadece kurnaz biri. Çok deneyimli ve davayı uzatmayı başarıyor. Ama bilgisizliği kurnazlığını bastırıyor. Davasının henüz başlamadığını, başlaması için zilin bile çalınmadığını öğrenseydi ne derdi acaba?' dedi."

"Sessiz ol, Block," diye ekledi, çünkü Block, bir açıklama istemek için titreyen dizleri üzerinde doğrulmaya başlamıştı.

Avukat, ilk kez tam olarak kendisine sesleniyordu. Bay Huld yorgun gözlerle, yarı boşluğa, yarı Block'a bakıyordu. Block da bu bakışın etkisi altında yavaşça diz üstü çöktü.

"Yargıcın bu sözleri senin için hiç önemli değil," diye devam etti Bay Huld. "En ufak bir sözle dehşete kapılma. Tekrar böyle yaparsan, bir daha sana hiçbir şey söylemem. Her cümlede, sanki yargı kararı bildiriliyormuş gibi bakıyorsun bize. Müvekkilimin önünde böyle davrandığın için utanmalısın. Bana duyduğun güveni sarsıyorsun. Ne istiyorsun ki? Hâlâ yaşamıyor musun? Korumam altında değil misin? Aptal korku! Çoğu vakada mahkûmiyetin beklenmedik bir anda, beklenmedik birinin ağzından çıktığını okumuş olmalısın. Çoğunlukla bu yanlış değildir elbet, ama şurası kesin ki, tedirginliğin bana tiksinti veriyor ve bunda üzücü bir güvensizlik belirtisi görüyorum. Ne söyledim ki sana? Bir yargıcın sözlerini aynen tekrarladım. Sen de bilirsin ki, davalarla ilgili çok çeşitli düşünceler vardır. Örneğin bu yargıç, davanın benim öngördüğümünden farklı bir zamanda başlayacağını ileri sürüyor. Bu bir fikir ayrılığından ibaret. Davanın belirli bir aşamasında, eski bir geleneğe göre zil çalarak bir işaret verilir. Bu yargıç, her şeyin ancak o zaman başladığı kanısında. Şu anda sana bu görüşü çürütecek şeyleri söyleyemem, zaten söylesem de anlayamazsın. Bunu saf dışı bırakacak bir sürü gerekçe olduğunu bil, yeter."

Block, sıkıntıyla yatağın 'altındaki halının tüylerini kazımaya koyuldu. Yargıcın söylediklerinden duyduğu endişe, arada bir avukata karşı köleliğini unutturuyordu ona. O zaman yalnızca kendisini düşünüyor ve yargıcın sözlerini kafasında evirip çeviriyordu.

"Block,'»dedi Leni uyarıcı bir ses tonuyla onu ceketinin yakasından tutup hafifçe kaldırarak, "şu aptal tüyleri bırak da avukatı dinle."

Dokuzuncu Bölüm

KİLİSEDE

K., banka için çok önemli olan ve kente ilk kez gelen İtalyan bir müşteriye birkaç sanat yapıtını göstermekle görevlendirilmişti. Başka zaman olsa, hiç kuşkusuz kendisine onur verecek bir görevdi bu, ancak bu kez istemeye istemeye kabul etti, çünkü artık bankadaki itibarını ancak bin bir zahmetle koruyabiliyordu. İşyeri dışında geçirdiği her saat korkunç kaygılara boğuyordu onu. İşte geçirdiği zaman süresince de, artık eskisi gibi yararlı olamıyordu. Saatlerinin çoğunu çalışıyormuş gibi

yaparak geçiriyordu. Bankada olmadığı zamanlarda, tedirginliği iyice artıyordu. Sürekli pusuda bekleyen müdür yardımcısının odasına geldiğini, masasında oturduğunu, evraklarını karıştırdığını, K.'nin uzun süredir dostça denebilecek ilişkiler içinde olduğu müşterilerini kabul ettiğini, alışkın oldukları danışmandan onları vazgeçirdiğini, hatta artık K. için her açıdan tehdit oluşturan, bir türlü kaçınmadığı yanlışlarını bulduğunu görür gibi oluyordu. Ayrıca, ne zaman bir müşteri ziyareti ya da küçük bir yolculuk için dışarı çıkmak zorunda kalsa -salt rastlantı sonucu, son zamanlarda sık sık tekrarlanır olmuştu bu- görev ne kadar onur verici olursa olsun, her seferinde işini denetlemek için onu uzaklaştırmaya çalıştıklarını ya da kendisinden kolayca vazgeçebileceklerini düşünüyordu. Gerçi bütün bu görevlerden pek fazla zorlanmadan kaçabilirdi ama buna cesaret edemiyordu, çünkü korkuları belli bir temele dayalı olmasa da, görevi geri çevirmekle korktuğunu itiraf etmiş olacaktı. Ayrıca her seferinde, dışarı çıkmayı isteyerek kabul ediyormuş gibi yapıyordu. Hatta iki günlük zor bir gezi öncesinde, havanın kötü olması bahane edilerek kendisinin yerine başka birinin gönderilmesini engellemek için, ağır bir gribe yakalandığını gizlemişti. Baş ağrılarından çılgına dönmüş bir halde geri döndüğünde de, şu önemli İtalyan müşteriye eşlik etmek için seçildiğini öğrenmişti. Geri çevirme isteği bu kez ağır basıyordu, üstelik bu tam anlamıyla mesleğiyle ilgili bir iş de değildi. Yerine getirmesi gereken toplumsal görev elbette çok önemliydi. Ne var ki, ancak işte gösterdiği başarılarla ayakta durabileceğini ve başarılı olmazsa, İtalya'dan gelen beyefendiyi alabildiğine hoşnut etmesini kimsenin umursamayacağını çok iyi bilen K. için bunun bir önemi yoktu. İş alanından bir gün olsun uzaklaşmak istemiyor, geri dönmekten çok korkuyordu. Bu korkunun aşırı abartılı olduğunu kendisi de biliyordu ama her şeye karşın üzerinde baskı yaratıyordu. Yine de akla yakın bir bahane bulamıyordu. İtalyancası pek iyi olmasa da, bir turiste rehberlik etmek için yeterliydi; en kötüsü de, Şehir Sanat Anıtlarını Koruma Derneği'nin bir zamanlar üyesi olduğu öğrenildiğinde, sanat tarihiyle ilgili bilgisinin banka içinde abartılmış olmasıydı. İtalyan'ın sanata meraklı biri olduğunu öğrenmiş ve doğal olarak ona eşlik etmesi için K.'yı seçmişlerdi.

O sabah, hava yağmurlu ve fırtınalıydı. Geçireceği günün sıkıntısıyla K., saat yedide büroya geldi, ziyaretçisini beklerken işlerini biraz olsun halletmek istiyordu. Çok yorgun hissediyordu kendini, çünkü İtalyancasını ilerletmek için gecenin yarısını bir gramer kitabını çalışmakla geçirmişti. Bir süredir kenarına oturmaya alışkın olduğu pencere ona çalışma masasından çok daha çekici geliyordu, ama buna karşı direndi ve işe koyuldu. Ne yazık ki, tam o anda kapıcı içeri girip, Sayın Müdür'ün kendisini Sayın Şefin gelip gelmediğine bakması için gönderdiğini ve İtalya'dan gelen beyin beklediği toplantı odasına gelmesini rica ettiğini bildirdi.

"Gidiyorum," dedi K.

Küçük bir sözlüğü cebine soktu, yabancı için hazırladığı, kentin ilginç yerleriyle ilgili bir albümü kolunun altına aldı ve müdür yardımcısının odasından geçerek müdürünkine doğru ilerledi. Erkenden geldiği ve hemen bankaya hizmet etmeye hazır olduğu için kendisini kutluyordu. Sabahın köründe onu orada bulacaklarını beklemiyor olmalıydılar.

Doğal olarak, yardımcı müdürün odası, gece yarısıymış gibi bomboştu. Odacı ona da bakmaya gelmiş, ama bulamamış olsa gerekti.

K. salona girdiğinde, iki adam oturdukları derin koltuklardan kalktılar. Müdür dostça gülümsedi, K.'nin gelmesine çok sevindiği belliydi. Hemen onları tanıştırdı. İtalyan, K.'nin elini canlı bir hareketle sıktı ve gülerek horoz öter ötmez kalkan birinden söz etti. K. kimden bahsettiğini anlayamadı. İtalyan bilmediği bir sözcük kullanmıştı, K. bunun anlamını

bir süre sonra çıkarabildi. Kibarlık olsun diye birkaç cümle söyledi. Yabancı bunlara da güldü, sinirli bir tavırla gri-mavi gür bıyıklarını çekiştiriyordu. Bıyığına koku sürmüş olmalıydı, insanın içinden dokunup koklamak geliyordu. Hep birlikte oturup giriş konuşmasını başlattıklarında, K. büyük bir hoşnutsuzlukla İtalyancayı pek az anlayabildiğini fark etti. Adam yavaşça konuştuğunda, hemen hemen her şeyi kavrayabiliyordu, ama bu çok ender oluyordu. Çoğunlukla, sözcükler ağzından bir kaynaktan boşalırcasına akıyordu. Bundan keyif duyuyormuş gibi, aynı zamanda başını sallıyordu. Bu kadar hızlı konuşurken, K. için İtalyanca olmaktan çıkan bir lehçe kullanıyordu. Ancak müdür anlıyor, hatta akıcı bir biçimde konuşuyordu. K. bunu tahmin etmeliydi, çünkü müşteri güney İtalyalıydı ve müdür birkaç yılını orada geçirmişti. K., Fransızcası da İtalyancasından daha anlaşılır olmayan bu yabancı adamla konuşmakta zorluk çekeceğini fark etti. Üstelik bıyığı, dudak hareketlerini okumasını engelliyordu. Çok can sıkıcı şeyler olacağını tahmin etmeye başlayan K., geçici olarak anlamaya çalışmaktan vazgeçti - müdür bunu kolayca yapabildiğine göre, çaba harcaması gereksizdi- ve dertli dertli, koltuğuna gömülmüş İtalyan'ın rahat halini seyretti. Adam vücuduna oturan kısa ceketini çekiştirip duruyordu ve bir ara kollarını kaldırıp ellerini oynatarak bir şeyler anlatmaya çalıştı. K. daha dikkatlice izlemek için öne eğildiği halde anlayamadı. Sonunda, yine yorgunluğa kapıldı. Artık söze karışmadan, donuk bakışlarla konuşmanın gidişatını izliyordu. Son derece dalgın ve bitkindi. Bir ara ayağa kalkıp arkasını dönerek

gitmek üzereyken, dehşete kapılarak tam zamanında kendine geldi. En sonunda, saatine bakan İtalyan hızla ayağa kalktı ve müdüre veda ederek K.'ya öylesine sokuldu ki, rahatça hareket edebilmek için K. koltuğunu geri çekmek zorunda kaldı. Bunun üzerine, İtalyan'ın karşısında çaresiz kaldığını onun gözlerinden okuyan müdür konuşmaya karıştı. Bunu öylesine incelikte yaptı ki, K.'ya küçük önerilerde bulunuyor gibi gözüküyordu halde, aslında durmadan sözünü kesen İtalyan'ın söylediklerinin tümünü kısaca açıklıyordu.

K. böylece, İtalyan'ın halletmesi gereken işleri olduğunu, her şeye zamanı yetmeyeceği için de, ilginç yerlerin hepsini birden görmekten vazgeçtiğini ve eğer K. kabul ederse, katedrali -bu son sözcüğü hatırlıyordu- enine boyuna gezmekle yetineceğini öğrendi. Bu geziyi son derece sevimli ve bilgili bir adamla yapacağı için çok mutluydu -bu sözlerle, kendisini hiç dinlemeyip müdürün söylediklerini yakalamakla meşgul olan K.'yı kastediyordu- ve kendisine de uyuyorsa, iki saat sonra, yani saat ona doğru katedralde bulunmasını rica ediyordu. O saatte kesinlikle gelebileceğini umuyordu.

K. istenilene uygun bir yanıt verdi. İtalyan önce müdürün, ardından K.'nın elini sıktı, sonr^ tekrar müdürün elini sıkıp ikisinin eşliğinde kapıya doğru ilerledi: Yüzü onlara yarı dönük olarak, konuşmayı sürdürüyordu. K., bugün daha sıkıntılı görünen ve ondan özer dilemesi gerektiğini sanan müdürün yanında bir süre daha kaldı. Müdür onu yanına çekerek, ilk başta İtalyan'a kendisinin eşlik etmeye niyetli olduğunu, ancak -daha belirgin bir gerekçe göstermedi- K.'yı göndermeyi yeğlediğini söyledi. Başlangıçta söylenenleri anlamamış olsa da umutsuzluğa kapılmaması gerektiğini, çok geçmeden anlamaya başlayacağını, hem her şeyi kavramasa bile dert etmemesini, İtalyan'ın anlaşılmasına pek önem vermediğini, zaten K.'nın İtalyancasının mükemmel olduğunu ve bu işin üstesinden pek güzel gelebileceğini ekledi.

Bu sözler üzerine K. odadan ayrıldı. Kalan zamanını, katedralde yapacağı açıklamalar için gerekli olan ender kullanılan sözcükleri sözlükten bulup bir deftere kopyalamakla geçirdi. Son derece sıkıcı bir işti bu. Odacılar mektupları getiriyor, memurlar soru sormaya

geliyorlardı. K.'nın meşgul olduğunu gördükleri için de, kapıda bekliyor ama seslerini duyurmadan çekip gitmeye yanaşmıyorlardı. K.'yı rahatsız etme fırsatını kaçırmak istemeyen yardımcı müdür ise, ikide bir gelip elinden sözlüğü alıyor ve hiçbir amacı olmadığı halde sayfalarını çeviriyordu. Kapı açıldıkça, loş holde müşteriler beliriyor, çekinerek selam veriyorlardı. Göze çarpmak istiyor, ancak görüldüklerinden emin olamıyorlardı. Merkezinde K.'nın bulunduğu bu olaylar gelişirken, o ihtiyaç duyacağı sözcükleri sözlükten buluyor, önce telaffuz etmeye, sonra da ezberlemeye çalışıyordu. Ancak bir zamanlar güçlü olan belleğini yitirmiş gibiydi. Kendisine bunca iş yükleyen İtalyan'a karşı zaman zaman duyduğu öfkeyle sözlüğünü kâğıtların altına gömüp hazırlık yapmaktan vazgeçmeye kesin karar veriyor, ama çok geçmeden, katedraldeki sanat yapıtları önünde İtalyan'la hiç konuşmadan bir aşağı bir yukarı dolaşarak duramayacağını anlayıp daha da büyük bir öfkeyle sözlüğü sakladığı yerden çıkarıyordu.

Tam çıkacağı sırada -saat dokuz buçuk olmuştu- telefon çaldı. Leni'ydi bu. Ona günaydın deyip hal hatır sormak için arıyordu. K. telaşla teşekkür etti ve daha fazla konuşamayacağını, katedrale gitmek zorunda olduğunu söyledi.

"Katedrale mi!" diye bağırdı Leni.

"Evet, katedrale," dedi K.

"Peki ama neden katedrale?" diye sordu Leni.

K. hızla açıklamaya çalıştı, ama söze yeni başlamıştı ki, Leni sözünü kesti:

"Seni kullanıyorlar!"

Hiç istemediği ve beklemediği bu acıma duygusu, K.'nın hoşuna gitmemişti. İki kelimeyle veda etti, ama tam telefonu kapatırken, hem kendi kendine hem de onu duymayan genç kıza, "Evet doğru, beni kullanıyorlar!" dedi. Bu arada zaman geçmişti ve geç kalmak üzereydi. Arabaya bindi. Son anda, sabah İtalyan'a veremediği fotoğraf albümünü hatırlamış ve gidip almıştı. Albümü dizlerinin üzerinde tuttu ve yol boyu sabırsızlık belirtisi olarak parmaklarıyla üzerine vurdu. Yağmur biraz azalmış olsa da, hava soğuk, nemli ve karanlıktı. Katedralde pek bir şey görülemeyecekti ve o buz gibi döşemelerin üzerinde uzun süre durmaktan gripi kesinlikle azacaktı.

Katedral meydanı tamamen boştu. K., bu dar meydandaki evlerde perdelerin hep inik durduğunu çocukken fark etmiş olduğunu anımsadı. Hava koşulları bunu daha anlaşılır hale getiriyordu. Katedral de, meydan gibi boş görünüyordu. Bu saatte oraya gelmek kimsenin aklından bile geçmemiş olmalıydı. Her iki taraftaki oturma yerlerini boydan boya dolaştı ve yalnızca şalına gömülmüş, Meryem Ana heykelinin önünde diz çökerek gözlerini ona dikmiş bir kadına rastladı. Ayrıca, topal bir zangoç gördü uzaktan, adam bir duvar kapısından kayboldu. K. tam zamanında gelmişti. İçeri girdiği sırada saat 10'u vuruyordu, ancak İtalyan henüz gelmemişti. Ana girişe geri döndü, bir süre ne yapacağını bilemeden orada durdu, sonra İtalyan'ın başka bir kapıda bekleyip beklemediğini anlamak için yağmur altında katedralin çevresini dolaştı. Hiçbir yerde bulamadı. Müdür saati yanlış mı anlamıştı yoksa? Şu İtalyan'ı anlamak mümkün müydü! Ne olursa olsun, K. onu en azından yarım saat beklemek zorundaydı. Yorulmuş olduğu için oturacak istedi ve katedrale girdi. Bir basamak üzerinde küçük bir halı parçası buldu, bunu ayağının ucuyla en yakın bankın önüne itti. Paltosuna'sımsıkı sarındı, yakasını kaldırdı ve oturdu. Oyalanmak için albümü açıp sayfaları çevirmeye başladı. Ancak çok geçmeden vazgeçti, çünkü ortalık öyle karanlıktı ki, yan mihrabın ayrıntılarını seçmek bile olanaksızdı.

Uzakta, ana mihrabın üzerinde şamdanların alevleri büyük bir üçgen şeklinde parıldıyordu. K., bunları daha önce görüp görmediğini tam olarak bilemiyordu. Belki de daha yeni yakılmışlardı. Zangoçlar işlerini

sessizce görür, göze çarpmazlar. Geri döndüğünde, birkaç adım arkasında, bir sütuna yerleştirilmiş büyük bir şamdanın da yandığını gördü. Görüntüsü çok güzel olsa da, çoğunluğu karanlık yan mihraplarda bulunan heykelleri aydınlatmakta yetersiz kalıyordu. Bu ışıklar karanlığı daha da vurguluyordu. İtalyan, gelmemekle hem sağduyulu davranmış hem de kabalık etmişti. Gelseydi, hiçbir şey göremeyecekti. K.'nın cep feneriyle, birkaç heykeli yarım yamalak incelemekle yetineceklerdi.

K., cep fenerinin ne derece işe yaradığını görmek için yan taraftaki küçük bir mihraba doğru ilerledi, birkaç basamak çıktı ve mermer korkuluktan sarkarak, feneri mihrap tasvirlerinden birine tuttu. Kutsal kâsenin durduğu dolabın ışığı, elektrik ışığıyla çelişiyordu. Gördüğü, ya da görür gibi olduğu ilk şey, mihrap tasvirinin bir kenarında duran zırhına bürünmüş kocaman bir şövalyeydi. Çıplak zemine sapladığı kılıcına dayalı duruyordu, zeminde tek tük otlar vardı. Şövalye gözünün önünde geçen olayları dikkatlice gözlemliyor gibiydi. Belki de nöbet bekliyordu. Uzun süredir tasvir görmemiş olan K., şövalyeyi uzun uzun inceledi. Fenerin yeşil ışığına katlanamadığı için sürekli gözlerini kırpiştırmak zorunda kalıyordu. Işığı mihrabın diğer bölümlerinde gezdirirken, İsa'nın gömülmesini alışılmış bir üslupla betimleyen bir tablo fark etti, oysa yakın zamanlarda yapılmıştı. Lambayı cebine soktu ve yerine döndü. İtalyan'ı daha fazla beklemek herhalde gereksizdi ama dışarıda bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Kilise düşündüğü kadar soğuk olmadığı için de, şimdilik orada kalmaya karar verdi. Büyük vaaz kürsüsü hemen yanındaydı. Küçük yuvarlak kubbesi üzerine, uçları birbirine değen iki altın haç yatık olarak yerleştirilmişti. Desteğin dış yüzü ve onu sütundan ayıran kısım, aralarında küçük meleklerin oynadığı yeşil asma yapraklarıyla süslenmişti.

K. vaaz kürsüsüne yaklaştı, aşağıdan her yanını inceledi. Taş, son derece karmaşık bir biçimde işlenmişti, yapraklar arasındaki ve arkaya yansıyan derin gölge tasvire kazınmış gibiydi. K. bir elini bu oyuklardan birine koydu ve taşı dikkatle elledi. Bu vaaz kürsüsünü şimdiye dek hiç fark etmemişti. Tam o anda, rastlantı eseri, ilk sıranın arkasında ayakta duran ve üzerine bol gelen uzun kara giysisiyle sol elindeki enfiye kutusuna bakan bir zangoç çarptı gözüne.

"Ne istiyor bu adam?" diye düşündü K. Benden kuşkulandı mı yoksa? Bahşiş peşinde mi?"

Ancak K.'nin kendisini fark ettiğini gören zangoç, ucuna bir miktar enfiye bulaşmış işaret parmağıyla belirsiz bir yeri işaret ediyordu. Hareketi anlaşılır gibi değildi. K. bir süre daha bekledi, ama zangoç aynı yeri göstermekten vazgeçmiyor ve başını sallayarak bir işaret verdiğini doğruluyordu.

"Ne istiyor acaba?" dedi K., alçak sesle kendi kendine.

Sesini yükseltmeye cesaret edemedi cüzdanını çıkardı ve adama ulaşmak için öndeki banktan geçti. Ancak adam başıyla hayır işareti yaptı, omuzlarını silkti ve topallayarak uzaklaştı. K. çocukken, bu topallamaya benzer bir biçimde yürüyerek at üzerindeki bir şövalye taklidini yapmaya çalışırdı.

"Çocuk gibi!" diye düşündü K. "Aklı ancak kiliseye hizmet etmeye yeter. Ben durunca o da duruyor! Tekrar yürüyünce de beni gözlüyor!"

Kenardaki oturma yerlerini geçip ana mihraba varıncaya kadar gülümseyerek onu izledi. İhtiyar durmadan ona bir şey gösteriyor, ancak K. bakmayı reddediyordu. Zangocun tek amacının, kendisini izlemekten vazgeçirmek olduğunu düşünüyordu. Sonunda, daha fazla tedirgin etmemek için adamın peşini bıraktı. İtalyan hâlâ gelebileceğine göre, onu korkutmamalıydı. Albümünü bıraktığı yeri buUnak için ortadaki banklardan tekrar geçerken, koroya ait sıralara bitişik bir direğe dayalı duran, beyaz taştan, basit ve küçük bir vaaz kürsüsü gördü. Öylesine ufaktı ki, uzaktan bakıldığında

kutsal bir heykeli barındırmaya adanmış küçük bir oyuğu andırıyordu. Vaizin korkuluktan bir adım bile uzaklaşması olanaksızdı. Üstelik, vaaz kürsüsünün mermer kubbesi çok aşağılardan başlıyor ve orta boylu bir adamı iki büklüm parmaklıktan sarkmak zorunda bırakacak bir eğimle, hiç süssüz yükseliyordu. Her şey, vaize eziyet etmek için düzenlenmiş benziyordu. Kullanabileceği kocaman ve ustaca süslenmiş bir başka kürsü varken, bu küçük vaaz kürsüsünün ne işe yarayacağı anlaşılamıyordu. Vaaz öncesinde yakılanlara benzer bir lambayla aydınlatılmış olmasaydı, K. bu küçük vaaz kürsüsünü fark edemeyecekti. Vaaz mı başlıyordu acaba? Bu boş kilisede mi? K. sütunun çevresinde döne döne uzanan vaaz kürsüsü merdivenine baktı. Öylesine dardı ki, sanki insanların kullanması için değil, süs unsuru olarak yapılmıştı.

Oysa alt basamaklarda -K. şaşkınlıkla gülümsedi- gerçekten de bir rahip duruyordu. Bir eli merdiven tırabzanında, yukarıya çıkmaya hazır halde K.'ya bakıyordu. Hatta başıyla bir işaret yaptı. Bunun üzerine K. istavroz çıkarıp eğildi, aslında bunu daha önce yapması gerekiyordu. Rahip küçük bir hamle yapıp kısa ve hızlı adımlarla tırmanmaya koyuldu. Gerçekten vaaza mı başlayacaktı? Az önce rastladığı zangoç yoksa görüldüğü kadar akılsız değil miydi? K.'yı vaize mi götürmek istemişti? Böylesine boş bir kilisede, bu anlaşılabilir bir şeydi. Öte yandan, Meryem Ana heykelinin önündeki yaşlı kadının da getirilmesi gerekmez miydi? Hem vaaz verecekse, neden org sesleri yükselmeyordu? Orglar sessiz duruyor ve kubbenin altındaki karanlıkta hafifçe ısıldıyordu.

K., çabucak ayrılmasının doğru olup olmayacağını düşündü. Bunu şimdi yapmazsa, vaaz sırasında hiç yapamayacaktı. Orada durmak zorunda kalacaktı ve bu çok büyük bir zaman kaybıydı! Bir süredir İtalyan'ı beklemekle yükümlü görmüyordu kendisini. Saatine baktı, on biri gösteriyordu. Bu kadar boş bir yerde gerçekten vaaz başlayabilir miydi? K. müminler topluğunu tek başına temsil edebilir miydi? Ya sıradan bir turist olsaydı? Aslında, öyle sayılmaz mıydı? Hafta içi saat on birde, bunca berbat bir havada vaaz verilmesi olacak iş değildi. Rahip -pürüzsüz yüzlü şu esmer genç adam rahipten başka bir şey olamazdı- herhalde yanlışlıkla yakılmış olan lambayı söndürmek için yukarı çıkıyordu. Ama durum öyle değildi. Tam tersine, lambayı inceleyip ışığı artırdı, sonra yavaşça korkuluğa doğru dönüp iki eliyle köşeli kenarına yapıştı. Bir süre öyle durup başını kıpırdatmadan çevreye bakındı. K. geri çekilmişti, şimdi ilk sıranın önünde durmuş, kollarını bankın arkasına dayamıştı. Zangocun, işini tamamlamış biri gibi, kambur sırtıyla bir yerlerde çömeldiğini belli belirsiz görür gibi oldu. Ne büyük bir sessizlik egemen olmuştu kiliseye! Ancak K.'nın bu sessizliği bozması gerekiyordu. Kalmaya niyetli değildi. Rahibin belli bir saatte kiliseye gelip izleyecekleri hesaba katmaksızın vaaz vermesi gerekiyorsa, varsın bunu yapsındı. K. olmasa da bunu başarabilirdi. Vaazın etkisini tek bir dinleyicinin artıracak hali yoktu herhalde. K. yavaşça harekete geçti, ayaklarının ucuna basarak sıraların kenarından ilerledi, ana yola geldi ve zorlanmadan aşağı indi. Ne var ki, en ufak adımı bile döşeme taşlarında çınlıyor ve gitgide artan bir gürültüyle kubbede yankı yapıyordu.

Bu boş banklar boyunca yürürken, rahibin bakışları altında kendini biraz kaybolmuş hissediyordu. Katedralin büyüklüğü de insanın dayanma gücünün sınırında gibi geliyordu ona. Eski yerinden geçerken, bir an bile durmadan albümünü kaptı.

Tam bankların bulunduğu bölgeden ayrılıp çıkışa giden boş alana yaklaştığı sırada, ilk kez olarak rahibin sesini duydu. Güçlü ve eğitilmiş bir sestti bu. Kendisini kabule hazır olan kilisenin içinde nasıl da çınlamıştı! Ancak rahip müminlere sesleniyor değildi; yanılmak olanaksızdı, apaçık ortadaydı: Josef K diye seslenmişti.

K. aniden durdu, gözlerini yere dikti. Şimdilik serbestti, hâlâ ilerleyip birkaç adım ötesindeki üç küçük karanlık kapının birinden kaçabilirdi. Bu, söyleneni anlamadığı, ya da anlamış olsa bile umursamadığı anlamına gelebilirdi. Oysa arkasını dönerse, her şey biter, kısıvrak yakalanırdı. Doğru anladığını, seslenen kişinin kendisi olduğunu ve itaat edeceğini itiraf etmiş olurdu.

Rahip çağrısını tekrarlasaydı, K. kesinlikle çekip gidecekti. Ama o bekledikçe sessizlik de sürüp gittiğinden, rahibin ne yaptığını görmek için hafifçe başını çevirdi. Rahip, az önceki gibi kürsüde sessiz duruyordu, ama K.'nın" baş hareketini fark ettiği açıkça belliydi. K.'nın yüzünü ona dönmemesi çocukluk olurdu. Bu nedenle döndü ve rahibin ona yaklaşması için işaret ettiğini gördü. Artık her şey çok açıktı, hem merak nedeniyle hem de işi bir an önce bitirmek için geniş adımlarla vaaz kürsüsüne yaklaştı. Sıraların önünde durdu, ama mesafeyi hâlâ çok uzun bulan rahip kolunu uzatarak işaret parmağıyla kürsünün hemen yakınındaki bir yeri gösterdi. K. itaat etti. Belirtilen yere geldiğinde, rahibi görebilmek için başını iyice geri yaslamak zorundaydı.

"Sen Josef K.'sın," dedi rahip ve kolunu belli belirsiz yukarı kaldırdı.

"Evet," dedi K. Eskiden adını nasıl da gururla söylediğini düşünüyordu.

Oysa bir süredir, telaffuz etmek bile zor geliyordu ona; üstelik şimdi ilk kez karşılaştığı insanlar bile bu adı biliyordu. Tanıştırıldıktan sonra tanınmak ne güzel bir şeydi!

"Sanıksın sen!" dedi rahip sesini iyice alçaltarak.

"Evet," dedi K., "bunu bana bildirdiler."

"Öyleyse, aradığım kişi sensin," dedi rahip. "Ben cezaevinin rahibiyim."

"Ya! Öyle mi?"

"Seni ben getirttim, konuşmak için."

"Bilmiyordum. Ben buraya, bir İtalyan'a katedrali gezdirmek için geldim."

"Ayrıntılara boşver. Elinde ne tutuyorsun? Dua kitabı mı o?"

"Hayır. Kentin ilginç yerleriyle ilgili bir albüm."

"Bırak onu."

K. albümü öylesine sert bir biçimde fırlattı ki, düşerken yırtıldı ve buruşuk sayfalar bir süre sürüklendi.

"Davanın kötü gittiğini biliyor musun?" dedi rahip.

"Bana da öyle geliyor," diye karşılık verdi K. "Çok uğraştım, ama bugüne kadar sonuç alamadım. Aslında dilekçem de henüz tamamlanmadı."

"Sence dava sonunda ne olacak?"

"Eskiden iyi sonuçlanacağını düşünüyordum, ama şimdi zaman zaman kuşkuya kapılıyorum. Nasıl biteceğini bilmiyorum. Sen biliyor musun?"

"Hayır. Ama korkarım kötü bitecek. Seni suçlu sanıyorlar. Davan belki de küçük mahkeme kapsamında hiç çıkmayacak. Şimdilik, en azından suçunun kanıtlanmış olduğunu düşünüyorlar."

"Ama ben suçlu değilim! Hata yapıldı. Hem bir insan nasıl suçlu olabilir ki? Hepimiz insanız, birbirimize benziyoruz."

"Doğru, ama suçluların hepsi böyle söyler."

"Sen de mi bana karşı önyargılısın?"

"Sana karşı önyargılı değilim."

"Teşekkür ederim. Ancak davayla ilgilenen herkes bana karşı önyargılı. İşle hiç ilgisi olmayan kişilere de bunu aktarıyorlar. Durumum gitgide zorlaşıyor."

"Olup bitenler hakkında yanılıyorsun. Yargı kararı birdenbire verilmez, davanın gelişimi yavaş yavaş o noktaya varır."

"Demek öyle," dedi K. başını öne eğerek.

"Şimdi davanla ilgili ne yapacaksın?"

"Başka yardımlar almak için uğraşacağım," dedi K. rahibin ne düşündüğünü anlamak için başını kaldırarak. "Henüz kullanmadığım bazı olanaklar var."

"Başkalarından çok fazla yardım istiyorsun, özellikle de kadınlardan," dedi rahip onaylamayan bir ses tonuyla. "Onların pek işe yaramadığını görmüyor musun?"

"Bazen, hatta sık sık görüyorum, haklı olabilirsin, ama her zaman değil. Kadınların gücü büyüktür. Tanıdığım birkaç kadını lehime çalışmalarını için bir araya gelmeye ikna edebilsem, bir sonuç alabilirim. Özellikle de, sırf çapkınların bulunduğu şu mahkemede. Sorğu yargıcına uzaktan bin kadın göstersen, zamanında yetişmek için kürsüsünü ve sanığı ezipgeçer." Rahip başını korkuluğa dayadı. Vaaz kürsüsünün alçak çatısından ilk kez bunalmış görünüyordu. Dışarıda hava nasıldı acaba? Karanlık bir gün olmaktan çıkmış, gece bastırılmış gibiydi. Büyük vitraylar, duvarların karanlığına en ufak bir ışık yansıtıyordu.

Oysa zangoç tam da o anda, ana mihraptaki bütün şamdanları tek tek söndürmeye koyulmuştu.

"Bana kızgın mısın?" diye sordu K. rahibe. "Nasıl bir mahkemeye hizmet ettiğini belki de bilmiyorsun."

Yanıt alamadı.

"Ben yalnızca kendi deneyimlerimden söz ettim," dedi K.

Ama yukarıdan hâlâ yanıt gelmiyordu.

"Seni incitmek istememiştin," dedi K.

Ancak rahip yukarıdan bağırdı:

"İki adım ötesini göremiyor musun sen?"

Hem öfkeye kapıldığı için, hem de birinin düşmekte olduğunu görüp korkarak istemeden bağıran bir adamı andırıyordu.

Şimdi her ikisi de suskundu. Rahip, kürsünün altındaki karanlıkta K.'yı seçemiyor olmalıydı, oysa K., küçük lambanın ışığında onu çok iyi görüyordu. Rahip neden aşağı inmiyordu? Vaaz vermek yerine, K.'ya bazı talimatlar vermişti ve bunlara özenle uyacak olsa, herhalde yarardan çok zarar görürdü. Oysa, rahibin iyi niyetli olduğu kuşkusuzdu.

Kürsüsünden inseydi, K. onunla anlaşabilirdi. Kendisine kabul edilebilir ve önemli bir tavsiyede bulunması olanaksız değildi. Örneğin, gidişatı nasıl etkileyebileceği değilse de, davanın kısır döngüsünden nasıl kurtulabileceği, davanın dışına çıkıp onsuz nasıl yaşayabileceği konusunda öğüt verebilirdi. Böyle bir olasılık mutlaka olmalıydı, K. son zamanlarda bunu sık sık düşünmüştü. Eğer rahip biliyorsa, kendisine rica etse açıklar mıydı acaba? O da bizzat adalet sisteminde yer almıyor muydu? K. mahkemeye atıp tuttuğunda, doğal yumuşaklığını bir yana bırakıp kendisini sertçe azarlamamış mıydı?

"Aşağı inmeyecek misin?" diye sordu K. "Vaaz verilmeyecek nasıl olsa. Yanıma gel."

"Evet, artık gelebilirim," dedi rahip.

Belki de bağırdığı için pişmanlık duyuyordu. Lambayı yerinden söktü.

"Konuşmaya uzaktan başlamam gerekiyordu," dedi. "Bunu yapmadığım zaman, çok kolay etki altında kalıyor ve görevimi unutuyorum."

K. merdivenin dibinde bekledi onu. Rahip aşağı tam inmeden, yukarıdan ona elini uzattı.

"Bana biraz zaman ayırabilir misin?" diye sordu K.

"Ne kadar istersen," dedi rahip, lambayı taşısın diye K.'ya vererek. Yakından bakıldığında da, kişiliği görkemini koruyordu.

"Bana karşı çok iyisin," dedi K.

Köşe mihrabının karanlığında yan yana, bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı.

"Adaletle uğraşanlar arasında bulunmaz birisin. Birçoğunu tanırım, hiçbirine senin kadar güvenmiyorum. Seninle açıkça konuşabilirim."

"Yanılığa düşme," dedi rahip.

"Ne konuda yanılıyor olabilirim ki?" diye sordu K.

"Adalet konusunda yanılıyorsun," dedi rahip. Yasanın giriş kısmında bu yanılığın konusunda şöyle denir: "Yasa önünde nöbet tutan bir bekçi vardır.

Taşralı bir adam bir gün ona gelip yasaya girme izni ister. Ancak bekçi, o anda izin veremeyeceğini söyler. Adam düşünür ve daha sonra girip giremeyeceğini sorar. 'Belki' der bekçi, 'ama şimdi olmaz.' Bekçi, her zamanki gibi açık duran kapının önünden çekilir ve adam içeriye bakmak için eğilir. Bunu gören bekçi güler ve şöyle der: 'Madem ki girmeyi bu kadar çok istiyorsun, beni aşarak içeri girmeyi dene bakalım. Ama bil ki ben güçlüyüm. Üstelik bekçilerin en küçüğüyüm. Her bir salonun girişinde gitgide daha güçlü bekçilere rastlayacaksın. Üçüncüsünden itibaren, onların görüntüsüne ben bile katlanamıyorum.' Taşralı adam bunca zorluk çıkacağını beklememiştir. Yasanın herkese her zaman açık olduğunu sanmıştır. Oysa şimdi, bekçiyi daha iyi inceledikçe, onun kürkünü, kocaman sivri burnunu ve uzun, seyrek ve Tatar tarzı kara sakalını gördükçe, girmesine izin verilinceye dek beklemeye karar verir. Bekçi ona bir iskemle verip kapının yanına oturtur. Adam günlerce, yıllarca oturur. İçeri girme iznini koparabilmek için girişimlerini sürdürür ve yalvarışlarıyla bekçiyi yorar. Bekçi arada bir onu küçük sorgulamalara tabi tutar, köyü ve daha bir sürü konu hakkında sorular sorar, ama bunlar büyük toprak ağalarının sorduğu türden suya sabuna dokunmayan sorulardan ibarettir ve her sorgunun sonunda, içeri girmesine izin veremeyeceğini söyler. Yolculuk için yanında çeşitli malzemeler bulunduran adam, çok değerli olsalar da, bekçiye rüşvet vermek için hepsini kullanır. Bekçi her şeyi alır, ama bir yandan da, 'Sırf bir şeyleri ihmal ettiğini sanmayasın diye kabul ediyorum' der. Adam, yıllar boyu beklerken sürekli olarak bekçiyi inceler.

Diğer nöbetçileri unuttur, onun Yasa'ya girmesine izin vermeyen ilk ve tek kişi olduğunu düşünür. İlk yıllarda, talihin zalimliğine yüksek sesle lanetler okur. Sonraları, yaşlandıkça, homurdanmakla yetinir. Çocuklaşır ve bekçiyi incelediği uzun yıllar boyunca, sonunda kürkünün yakasındaki bitleri bile tanıdığı için, onlardan bekçiyi yumuşatmasına yardımcı olmalarını rica eder. Sonunda gözleri zayıf görmeye başlar ve etraf gerçekten karanlık mı, yoksa gözleri mi onu yanıltıyor, bilemez hale gelir. Şimdi de, karanlığın içinden, durmadan parlayan bir ışık seçmektedir. Artık ölüme yaklaşmıştır. Ölmeden önce, beyinde toplanan tüm anıları, bekçiye henüz sormadığı bir soruya dönüşür. Kaskatı kesilen bedenini doğrultamadığı için de, bekçiye yanına gelmesi için bir işaret yapar. Bekçi üzerine iyice eğilmek zorunda kalır, çünkü aralarındaki boy farkı alabildiğine değişmiştir. 'Daha ne öğrenmek istiyorsun? Bir türlü doymak bilmiyorsun' der. 'Herkes yasayı öğrenmek istediği halde, nasıl oluyor da uzun süredir benden başka hiç kimse içeri girmek istemedi?' Bekçi adamın hayata veda etmek üzere olduğunu görür ve kaybolan işitme duyusuna ulaşabilmek için kulağına gürler: 'Bu kapıdan girme hakkı yalnız sana tanınmıştı, bu giriş sırf senin için yapılmıştı. Ben artık gidiyorum, kapıyı da kapatıyorum.'"

"Demek bekçi adamı aldatmış," dedi K. hemen. Konu ilgisini çekmişti. "Yargılamak için acele etme," dedi rahip. "Yabancıların fikirlerini düşünmeden benimseme. Ben sana yazılanları anlattım. Orada adamın aldatıldığı söylenmiyor."

"Ama bu çok açık," dedi K. "Bekçi gerçeği, iş işten geçtikten sonra açıklamış."

"Daha önce kendisine sorulmamış ki," dedi rahip. "Ayrıca unutma ki o yalnızca bir bekçiymiş ve bekçi olarak üzerine düşen her şeyi yapmış."

"Neden üzerine düşen her şeyi yaptığına inanıyorsun?" diye sordu K.

"Bence yapmamış. Görevi yabancıları uzaklaştırmak olsa bile, kendisi için yapılmış giriş kapısından adamın geçmesine izin vermesi gerekirdi."

"Metne yeterince saygı göstermiyorsun," dedi rahip. "Öykü içinde, Yasa'ya giriş konusunda bekçinin iki önemli açıklaması var, biri başında, diğeri ise sonunda yer alıyor. İlkinde, adamın o an ; girmesine izin veremeyeceğini söylüyor, ötekinde ise 'Bu giriş sırf senin için yapıldı'

diyor. Bu iki açıklama birbiriyle çelişkili olsaydı, belki sana hak verebilirdim, o zaman bekçi adamı aldatmış olurdu. Ama çelişki yok. Tam tersine. Hatta ilk açıklama, ikincisinin habercisi. Bekçinin, adamın daha sonra içeri girme olasılığını göz önünde bulundurmasına izin vererek görevinin dışına çıktığı bile söylenebilir. Anlaşılan, o anda görevi sadece adamın girmesini engellemektir. Birçok yorumcu, bekçinin bu tür bir imada bulunmasına hayret etmiştir çünkü o, kesinlikten hoşlanan biri gibi görünmekte ve görevini titizlikle yapmaktadır. Uzun yıllar boyunca, yerinden ayrılmadan gözetlemiş ve kapıyı ancak en sonunda kapatmıştır. Görevinin önemli olduğunun bilincindedir; 'Ben güçlüyüm' der ve 'Bekçilerin en küçüğü benim' sözlerinden de üstlerine karşı saygılı olduğu anlaşılır. Geveze değildir; metinde de belirtildiği gibi, yalnızca suya sabuna dokunmayan sorular sorar. Açıgözlü değildir; armağanları alırken, 'Sırf bir şeyleri ihmal ettiğini sanmayasın diye kabul ediyorum' der. Görevini yerine getirirken ne duygusal olarak etkilenir ne de öfkelenir; oysa metinde adamın bekçiye yorduğu söylenmektedir. Son olarak da, dış görünüşü bilgiç kişiliğinin habercisidir; kocaman sivri bir burnu ve uzun, seyrek, Tatar tarzı kara sakalı vardır, bundan daha sadık bir kapıcı bulunabilir mi? Ancak kişiliğinde, giriş izni isteyen kişinin yararına olan özellikler de vardır. Az önce de söylediğim gibi, taşralının ileride Yasa'ya girebileceği imasında bulunması bunu açıklamaktadır. Onun biraz saf ve gururlu olduğu -ki bu da saflıktan kaynaklanır- yadsınamaz. Görüntüsüne bile katlanamadığını belirttiği diğer bekçilerin ve kendisinin gücü konusunda söyledikleri her ne kadar doğru olsa da, bunu ifade etme şekli, saflık ve gururun bakış tarzını bulandırdığını göstermektedir. Yorumcular, bu konuyla ilgili olarak, bir şeyi anlarken aynı zamanda onun hakkında yanılmanın mümkün olduğunu söylüyorlar. Her şeye karşın, söz konusu saflık ve gurur belli belirsiz olsa da,

bunların kapı bekçiliğine zarar verdiğini kabul etmek zorundayız. Bekçinin karakterinde boşluklar var. Yine de, kapıcının sevecen bir yapısı olduğunu eklemeliyiz. Her zaman resmi davranmıyor. Daha ilk baştan, adamı kendi savunmasını aşarak içeri girmeye davet ederek şakalaşıyor, sonra da onu kovmak yerine, metinde söylendiği gibi bir iskemle verip kapının yanına oturtuyor. Yıllarca adamın ısrarlarına sabırla katlanması, ayrıca sorduğu sorular, kabul ettiği armağanlar ve bizzat kendisinin temsil ettiği kötü rastlantıya onun lanet okumasına cömertçe izin vermesi de, acıma duygusuna sahip olduğunu gösteriyor. Herkes böyle davranmazdı. En sonunda da, adamın işaret etmesi üzerine, son sorusunu sormasına olanak tanımak için onun üzerine eğiliyor, değil mi? 'Doymak bilmiyorsun' sözlerinden başka sabırsızlık işaretine rastlanmıyor. Üstelik, bekçi o anda her şeyin sona erdiğini biliyor. Bazı kişiler yorumlamada biraz daha ileri gidip, bu sözlerin aslında hafif bir küçümseme içerse de, dostça bir hayranlık belirtisi olduğunu söylüyorlar. Sonuçta, bekçinin kişiliği senin düşündüğünden çok farklı görünmekte." "Sen bu öyküyü benden daha iyi ve çok daha uzun süredir biliyorsun," dedi K.

Bir süre sustular, sonra K., "Demek ki sen, adamın aldatılmadığını düşünüyorsun, öyle mi?" diye sordu.

"Söylediklerimi yanlış anlama," diye yanıtladı rahip. "Ben sadece çeşitli görüşleri sunmakla yetiniyorum. Yorumları çok fazla önemseme. Metin değişmez, yorumlar ise çoğunlukla yorumcuların hissettiği umutsuzluğun ifadesinden ibarettir. Hatta bu vakada, aldatılanın bekçi olduğunu ileri sürenler bile var."

"Bu kadarı da fazla," dedi K. "Peki bunu nasıl kanıtlıyorlar?"

"Gerekçelerini, kapıcının saflığına dayandırıyorlar," dedi rahip.

"Yasa'nın içeriğini değil de, yalnızca kapının önünde gidip geldiği yolu bildiğini söylüyorlar. İçerik hakkında edindiği fikri çocuksu buluyorlar

ve adamı korkutmak istediği şeyden çekindiğini, hatta ondan çok daha fazla çekindiğini düşünüyorlar, çünkü korkunç bekçilerden söz edildiği halde adam yine de içeri girmek istiyor, kendisi ise istemiyor, en azından bunun sözü geçmiyor. Başkaları ise, onun Yasa'ya hizmet ettiğini ve anlaşma ancak içeride yapılabileceği için, içeri girmiş olması gerektiğini söylüyorlar. Ancak buna şu yanıtı verebiliriz: Kendisi girmeden, içerden göreve atanmış da olabilir, hem zaten üçüncü bekçinin görüntüsüne bile katlanamadığına göre pek fazla uzağa gitmiş olamaz. Üstelik, adam yıllar boyu beklerken, kapıcının bekçiler hakkında söyledikleri dışında içerisi hakkında herhangi bir şey anlattığına da hiçbir yerde değinilmiyor. Bundan söz etmesi yasaklanmış olabilir elbet, ama bu da bir şey ifade etmiyor. Bütün bunlardan, gerek içerisinin görüntüsü, gerekse önemi hakkında bilgisiz olduğu ve bu konularda yanıldığı sonucu çıkıyor. Taşralı adam konusunda da yanılıyor, çünkü kendi düzeyi onunkinden daha düşük ve bunun farkında bile değil. Onu küçük gördüğü pek çok şeyden anlaşılıyor, bunları sen de anımsıyor olmalısın. Ancak benim burada sana sunduğum görüş, aslında kendi düzeyinin daha düşük olduğunu açıkça gösteriyor. Her şeyden önce, özgür kişi bağımlı olandan üstündür. Adam gerçekten de özgürdür, nereye isterse gidebilir; yalnızca Yasa'ya girişi yasaklanmıştır, hem de bunu tek bir kişi, kapıcı yasaklamıştır. Kapının yanında bir iskemleye oturup ömrünü oradö geçirir, ama bunu isteyerek yapar, öyküde buna zorlandığı belirtilmiyor. Bekçi ise görevi gereği yerine bağlıdır. İstese bile, ne uzaklaşabilir ne de görüldüğü kadarıyla içeri girebilir. Ayrıca Yasa'nın hizmetindedir ve hizmeti yalnızca bu kapıyla ilgilidir; demek ki bu adamın hizmetindedir, çünkü kapı sırf onun için ya'pılmıştır. Bu da ondan aşağı düzeyde olduğunu gösteren bir diğer unsurdur. Yıllarca -bir yaşam boyu- boş yere çalıştığını kabul etmek gerekir, çünkü bir adamın, olgun bir insanın geldiği söylenmektedir; yani, bekçi görevini yerine getirmek için uzun süre, canı istediği an çıkagelen adamın keyfine göre beklemek zorunda kalmıştır. Hatta görevi ancak, adamın ölümüyle sona erer, demek ki sonuna kadar ona bağlı olmuştur. Oysa metinden, bekçinin bundan habersiz olduğu anlaşılır. Yorumcular bunda şaşılacak bir yan görmüyorlar, çünkü onlara göre bir başka konuda, kendi mesleği konusunda çok daha büyük bir yanılğı içindedir. Öykünün sonunda, 'Artık gidiyorum ve kapıyı kapatıyorum' der. Ama başlangıçta, Yasa kapısının her zamanki gibi açık olduğu belirtilmiştir. Oysa kapı 'Her zaman', yani içeri alacağı adamın yaşam süresinden bağımsız olarak açık duruyorsa, bekçi onu kapatamayacaktır. Burada farklı görüşler ortaya çıkıyor. Bazıları, kapıyı kapatacağını söylerken bekçinin yalnızca bir yanıt vermek istediğini, bir kısmı görevini vurgulamak istediğini, diğerleri ise adamı son bir kez pişmanlık ya da üzüntüye boğmaya çalıştığını söylüyorlar. Ancak yorumcuların büyük bir bölümü, kapıyı kapatamayacağı konusunda birleşiyorlar. Hatta, en azından sonuna kadar, bekçinin bilgi açısından adamdan geri kaldığını, çünkü adamın Yasa kapısından çıkan parıltıyı gördüğünü, bekçinin ise görevi gereği kapıya sırtı dönük olarak durduğunu ve bir değişiklik fark ettiğini gösterecek bir açıklamada bulunmadığını düşünüyorlar."

"Doğrusu, gerekçeler sağlam," dedi, rahibin yaptığı açıklamaların bir kısmını alçak sesle tekrarlayan K. "Gerekçeler sağlam ve artık ben de bekçinin aldandığına inanıyorum. Ancak bu, şimdi edindiğim görüşle kısmen uyuşan ilk görüşümü geçersiz kılmıyor. Aslında, bekçinin her şeyi açıkça görüp görmediği pek önemli değil. Adamın aldatıldığını söylemişim. Bekçi her şeyi açıkça görüyorsa, bundan kuşku duyulabilir; ama eğer yanılıyorsa, bu yanılğının adama da bulaşması gerekir. Bu durumda, bekçi aldatan biri olmaktan çıkar, ama saflığı nedeniyle hemen işten atılması gerekir. Unutma ki, içine düştüğü yanılğı kendisi için pek zararlı olmasa da, adam için çok zararlıdır."

"Karşıt görüşe değiniyorsun," dedi rahip. "Bazı yorumcular, aslında öykünün kimseye kapıcıyı yargılama hakkını vermediğini belirtiyorlar. Bize nasıl görünürse görünsün, kendisi Yasa'nın hizmetindedir; Yasa'ya aittir; yani, insani yargıdan uzaktır. Bu durumda, onun adamdan aşağı düzeyde olduğuna da inanılmaz artık. Çünkü, görevi gereği Yasa'nın tek girişine bağlı olması, dünyada özgürce yaşayan adama karşı onu üstün kılmaktadır. Adam Yasa'ya ilk kez gelmektedir, bekçi ise zaten oradadır. Onu görevlendiren Yasa'dır; bekçinin itibarından kuşku duymak, Yasa'dan kuşkulananmak demektir."

"Ben aynı fikirde değilim," dedi K. başını sallayarak. "Çünkü bu görüşü benimsersek, bekçinin söylediği her şeye inanmamız gerekir. Oysa bu imkânsız bir şey, nedenlerini uzun uzadıya kendin anlattın."

"Hayır," dedi rahip, "söylediği her şeye inanmak zorunda değiliz, gerekli bulmak yeterli."

"Üzücü bir görüş," dedi K. "Yalanı bir dünya kuralı düzeyine çıkarabilir."

K. bu sözlerden sonra sustu, ancak son yargısı bu değildi. Bu öyküden doğacak tüm sonuçları ele alamayacak kadar yorgundu, üstelik düşüncesini alışılmadık yollara götürüyordu. Bunlar gerçek dışı, kendisinden çok mahkeme üyeleri tarafından tartışılmaya uygun şeylerdi. Basit bir öykü tanınmaz hale gelmişti, artık tek istediği bunu unutmaktı. Rahip de büyük bir incelik göstererek onun düşüncesine katlandı ve kendi görüşüne hiç uymadığı halde bir şey söylemedi.

Bir süre sessizce yürümeye devam ettiler. K. nerede bulunduğunu bilmediği için, rahipten bir adım olsun uzaklaşmıyordu. Elinde tuttuğu lamba çoktan sönmüştü. Bir an, büyük bir azizin gümüş heykelinin, tam karşısında parıldadığını gördü, hemen ardından da karanlığa gömüldü. Rahibe tam anlamıyla teslim olmamak için sordu:

"Ana giriş kapısına yaklaşmadık mı?"

"Hayır," dedi rahip. "Uzaktayız. Artık gitmek mi istiyorsun?"

K. o an bunu düşünmemiş olsa da, "Elbette," dedi. "Gitmek zorundayım. Ben bir banka şefiyim, beni bekliyorlar. Buraya yalnızca, yabancı bir müşterimize katedrali gezdirmek için gelmiştim."

"Peki öyleyse!" dedi rahip, ona elini uzatarak.

"Ne var ki, karanlıkta yolumu tek başıma bulamam."

"Soldaki duvara doğru yürü ve sürekli onu izle, çıkışı bulacaksın."

Rahip henüz birkaç adım uzaklaşmıştı ki, "Lütfen biraz bekle," diye haykırdı K.

"Bekliyorum," dedi rahip.

"Bana soracağın başka soru yok mu?" diye sordu K.

"Hayır," dedi rahip.

"Az önce bana karşı çok sevecendin," dedi K. "Her şeyi açıkladın, şimdi ise umursamıyormuş gibi beni bırakıyorsun."

"Ama gitmen gerektiğini söyledin," diye karşılık verdi rahip.

"Evet, anlamaya çalış."

"Önce sen benim kim olduğumu anla."

"Cezaevi rahibisin," dedi K. onun yanına yaklaşarak.

Bankaya dönmek için söylediği kadar acele etmesine gerek yoktu. Biraz daha kalabilirdi.

"Yani mahkemenin adamıyım," dedi rahip. "Öyleyse, senden ne isteyebilirim ki? Mahkeme senden hiçbir şey istemiyor. Geldiğinde seni alıyor, giderken de bırakıyor."

Onuncu Bölüm

SON

Otuz birinci doğum gününden bir akşam önce -dokuza doğru, yolların sakinleştiği bir saatte- K.'nin evine iki bey geldi. Frak giymişlerdi, solgun ve şişmandılar, başlarına yapışık gibi duran silindir şapkaları vardı. Kapı önünde, içeri girmek için birbirlerine yol vererek nezaket

gösterisinde bulundular. K.'nın kapısı önünde, aynı gösteri çok daha büyük bir boyutta tekrarlandı.

Ziyaret kendisine önceden bildirilmediği halde siyah bir giysiye bürünmüş olan K., birisini bekliyormuş gibi kapı yanında oturmuş, yeni eldivenlerini yavaş yavaş parmaklarına oturtarak eline geçirmekle meşguldü. Hemen ayağa kalktı ve iki beye merakla baktı.

"Demek bana sizi gönderdiler?" diye sordu.

Beyler başlarıyla onaylayıp ellerinde tuttukları silindir şapkalarla birbirlerini gösterdiler. K. beklediği ziyaretin bu olmadığını geçirdi içinden. Pencereye doğru ilerledi ve karanlık sokağa bir kez daha baktı. Karşı taraftaki pencerelerin neredeyse tümü kendisinininki gibi karanlıktı. Birçoğunun perdesi inikti. Binanın aydınlık bir penceresinde, bir parmaklığın ardındaki çocuklar oyun oynuyor ve henüz yerlerinden kıpırdamamışları için, minik ellerini birbirlerine uzatıyorlardı. "İkinci sınıf yaşlı oyuncuları yolluyorlar bana," dedi K. kendi kendine, bir kez daha doğrulamak için onlara dönerek. "Ucuza getirerek işimi bitirmeye çalışıyorlar."

Sonra, aniden önlerinde dikilerek, sordu:

"Hangi tiyatrodan oynuyorsunuz?"

"Tiyatro mu?" dedi beylerden biri, bakışlarıyla diğerinden yardım isteyerek dudaklarını büzüyordu.

Öteki ise, asi bedeniyle savaşıyor bir dilsiz gibi davranıyordu.

"Sorgulanmaya hazırlıklı değiller," diye düşündü K.

Ve gidip şapkasını aldı.

Merdivene henüz varmıştı ki, koluna girmek istediler.

"Sokağa çıkalım, sokağa, hasta değilim ben," dedi K.

Kapıyı aşar aşmaz, garip bir biçimde kollarına asıldılar. K. şimdiye dek kimseyle böyle dolaşmamıştı. Omuzlarını, arkadan onun omuzlarına yapıştırdılar ve kol vermek yerine, uzun alıştırmaların sonucu olan karşı konulmaz bir kıvraklıkla ellerini sımsıkı aşağıda tutarak K.'nin kollarını boylu boyunca kavradılar. K. aralarında dimdik yürüyordu. Üçü öylesine bir bütün oluşturmuştu ki, diğerlerini devirmeden birini yere devirmek olanaksızdı. Genelde, ancak cansız maddeyle elde edilebilecek türden bir bütündü bu.

Sokak lambalarının altından geçerken ikide bir, kendisini sıkıştırdıkları için çok zor olsa da, yanındakileri görmeye çalışıyordu; odasının karanlığında bunu pek becerememişti. Katmerleşmiş çift çenelerini görünce, "Tenor olabilirler," diye düşündü. Yüzlerinin temizliğinden tiksiniyordu. Göz kapaklarının kenarlarında dolaşan, üst dudaklarını ovan ve çene çukurlarını kazıyan sabunlu eli görür gibi oluyordu.

Bu görüntü nedeniyle K. durunca, diğerleri de durdu. Çimenlerle süslenmiş boş ve tenha bir meydanın kenarındaydılar.

"Neden özellikle sizi yolladılar?" diye sordu. Sormaktan çok, bağıırıyordu.

Beyler ne cevap vereceklerini bilmiyor olmalıydılar. Hasta dinlenmek istediğinde hastabakıcıların yaptığı gibi, kollarını aşağı sarkıtıp beklediler.

"Bir adım ileri gitmem," dedi K. onları yoklamak istercesine.

Bu kez, karşılık vermelerine gerek yoktu. Sımsıkı tutup doğrultarak onu yürütmeye çalışmaları yeterliydi. Ancak K. karşı koydu. "Artık güce fazla ihtiyacım olmayacak, hepsini burada kullanacağım," diye düşündü.

Tutkaldan kurtulmaya çalışırken bacaklarını

koparan sinekler geldi aklına. "Adamların işi zor olacak," dedi kendi kendine.

Tam o anda, dar bir sokağın dibindeki küçük bir merdivende Bayan Bürstner belirdi. Belki de o değildi, ama çok benziyordu. Zaten Bayan Bürstner olup olmaması K.'nin pek umurunda değildi. Sadece boşuna direndiğini düşünüyordu. Direnmesi, iki adama zorluk çıkarması ve kendini koruyarak

son yaşam belirtisinin tadını çıkarmaya çalışması kahramanlık olmayacaktı. Yürümeye koyuldu ve adamların bundan duyduğu sevinç kendi yüzüne yansdı. Gidecekleri yönü seçmesine izin verdiler ve K. da onlara genç kızın ilerlediği yolu takip ettirdi. Amacı, onu yakalamak ya da görebileceği kadar görmek değil, yalnızca kendisi için bir uyarıyı temsil ettiğini unutmamaktı.

"Şu anda yapabileceğim tek şey," diyordu kendi kendine ve iki adamınkiyle eşgüdümlü adımları da düşüncelerini doğruluyordu; "şu anda yapabileceğim tek şey, sonuna kadar aklımı başıma toplamak. Hayatta hep, her işi birden yapmayı istedim, üstelik çoğunlukla geçersiz amaçlar uğruna. Bu bir hataydı. Şimdi bir yıllık davadan hiçbir şey öğrenmediğimi mi göstermeliyim? Her şeyden habersiz bir salak gibi göçüp gitmeli miyim? Başlangıçta davayı bitirmek istediğimi, sonra da yeniden başlatmaya çalıştığımı mı söylemeliyim ardından? Böyle söylenmesini istemem. Hiçbir şeyden anlamayan bu iki yaşlı dilsiz beyi yanıma vermeleri ve söylenmesi gerekeni bana bırakmaları iyi oldu."

Genç kız bir yan sokağa sapmıştı, ama K. artık ondan vazgeçebilirdi, bu yüzden kendini yanındakilere bıraktı. Şimdi tam bir uyum halinde, üçü birden ay ışığının aydınlattığı bir köprüye yönelmişlerdi. Adamlar şimdiden, uysalca ona ayak uyduruyorlardı. Yüzünü korkuluğa çevirdiğinde, onlar da aynı tarafa döndüler. Ay ışığında parıldaayan ve titreşen su, üzerinde sıkışık ağaç ve çalı öbeklerinin bulunduğu küçük bir adanın etrafında ikiye ayrılıyordu. Ağaçların altında, görülemeyen çakıl yollar uzanıyordu, kenarlarında da rahat banklar dizilmişti. K. yaz aylarında sık sık kendini bunların üzerine bırakıp sere serpe yayılırdı. "Amacım durmak değildi," dedi yanındakilere, uysallıklarından biraz utanarak.

İçlerinden biri, arkasında duran diğerine, yanlış anlaşılabilir bu mola nedeniyle serzenişte bulunur gibi oldu, sonra yollarına devam ettiler. Yokuşlu sokaklara ulaştılar. Kimi yakında, kimi de uzaklarda duran, ya da sokağı arşınlayan polisler görülüyordu. Kocaman bir bıyığı olan ve elini kılıcının kınında tutan bir tanesi, kendisine kuşkulu görülen gruba yaklaştı. Adamlar adımlarını sıklaştırdılar, polis ağzını açacak gibiydi, ama K. yanındakileri zorla sürükledi. Polis peşlerinden geliyor mu diye birkaç kez dikkatlice geri baktı, bir köşeyi dönüp gözden uzaklaştıkları anda, koşmaya başladı. Adamlar da, soluk soluğa kalma pahasına aynı şeyi yapmak zorunda kaldılar.

Böylece çabucak kent dışına ulaştılar. O yönde kent aniden bitiyor, tarlalar başlıyordu. Dıştan hâlâ kenttekileri andıran bir evin hemen yakınında ıssız ve terk edilmiş küçük bir taş ocağı göze çarpıyordu. Adamlar, ya başlangıçta seçtikleri hedef orası olduğu için, ya da daha fazla ilerleyemeyecek kadar yorgun olduklarından, durdular. K.'yı bıraktılar, o da sessizce bekledi. Silindir şapkalarını çıkarıp terli alınlarını mendilleriyle silerken, bir yandan da taş ocağını inceliyorlardı. Ay ışığı, başka hiçbir ışığa nasip olmayan sessizliği ve doğallığıyla her yeri aydınlatıyordu.

Öncelik sorununu çözmek için aralarında nazikçe konuştuktan sonra -görevi birlikte aldıkları anlaşılıyordu- biri K.'ya yaklaşip üzerinden ceketini, yeleğini ve gömleğini çıkarttı. K. istenç dışı titredi. Adam onu yüreklendirmek istercesine sırtına hafif bir şaplak indirdi, sonra da bilinmeyen bir gelecekte tekrar gerekli olabilirmiş gibi, giysileri özenle katladı. K.'yı gecenin serinliğinde hareketsiz bırakmamak için de, koluna girip bir aşağı bir yukarı dolaştırdı. Bu arada, öteki adam da taş ocağında uygun bir yer arıyordu. Yeri bulduğunda, arkadaşına işaret etti, o da K.'yı oraya götürdü. Kaya duvarın hemen yanındaydı burası, çıkarılmış bir taş duruyordu hâlâ. Adamlar K.'yı yere oturtup taşa yasladılar, başını da üstüne dayadılar. Harcadıkları tüm çabaya ve K. 'nın gösterdiği kolaylığa rağmen, alabildiğine zorlayıcı ve yapmacık duruşu bir türlü

giderilemiyordu. Bunun üzerine, adamlardan biri, K.'yı tek başına yerleştirmek için diğerinden bir saniye izin istedi, ama durum düzelmedi. Sonunda, öncekilerden daha iyi olmayan bir pozisyonda bıraktılar. Ardından, bir tanesi frakını açtı, yeleşini saran kemere asılı duran kınından iki tarafı keskin uzun ve ince bir kasap bıçağı çıkardı, havaya kaldırıp aydınlıkta gözden geçirdi. Derken yine o korkunç nezaket gösterileri başladı. Bir tanesi, K.'nın üstünden bıçağı ötekine uzattı, öteki de aynen geri verdi. K. artık, başının üzerinden elde ele dolaşan aleti alıp bedenine saplama görevinin kendine düştüğünü anlamıştı. Ama bunu yapmadı. Aksine, henüz serbest olan boynunu çevirip etrafına bakındı. Rolünü sonuna dek sürdüremez, yetkili kişilere düşen işi ellerinden alamazdı. Bu son hatanın sorumluluğu, işi yapması için gereken gücü kendisinden esirgemiş olana aitti. Bakışları, taş ocağına bitişik evin son katıyla karşılaştı. Çakan bir ışık gibi, pencerenin iki kanadı açılıverdi. Bunca mesafeden, yukarıdan incecik ve alabildiğine zayıf görünen bir adam, kollarını uzatarak aniden aşağı eğildi. Kimdi bu? Bir dost mu? İyi yürekli bir kimse mi? Başına gelen felakette payı olan biri mi? Ona yardım etmek isteyen biri mi? Tek kişi miydi? Hepsi orada mıydı? Hâlâ bir kurtuluş olabilir miydi? Henüz ortaya atılmamış itirazlar mı vardı? Mutlaka vardı. Mantık istediği kadar sarsılmaz olsun, yaşamak isteyen bir adama direnemez. Hiç görmediği yargıç neredeydi? Hiçbir zaman ulaşamadığı yüksek mahkeme neredeydi? Ellerin kaldırıp parmaklarını açtı.

Ancak adamlardan biri gırtlığına yapışmıştı. Öteki de bıçağı yüreğine saplayıp iki kez çevirdi. K., gözlerinin ferisi sönerken, yanak yanağa vermiş iki adamın yüzüne doğru eğilip çözülüşü gözlediklerini gördü. "Bir köpek gibi!" dedi, sanki utanç kendisinden sonra da yaşamalıymışçasına.

Tamamlanmamış Bölümler

SAVCI

K'nın insanlar hakkındaki bilgisine ve bankada geçirdiği uzun yıllar sırasında edindiği deneyimlere karşın, masa arkadaşlarının oluşturduğu topluluk ona hep olağandışı bir saygıya layık görünmüştü ve böylesi bir topluluğa ait olmaktan büyük bir onur duyduğunu kendisinden saklamıyordu. Topluluk neredeyse yalnızca yargıçlar, savcılar ve avukatlardan oluşuyordu. Birkaç genç memurun ya da avukat yardımcısının da araya sızmasına izin verilmiş, ama bunlar masanın ucuna atılmıştı ve tartışmalara ancak kendilerine sorular yöneltildiğinde katılabiliyorlardı. Zaten bu soruların tek amacı da topluluğu eğlendirmektir. Özellikle de K'nın her zaman yanında oturan savcı Hasterer, bu şekilde gençlerin kafasını karıştırmaktan çok hoşlanırdı. Kıllarla kaplı kocaman elini beş parmağı açık olarak masanın ortasına vurduğu anda, herkes kulak kesilirdi. Sonra da, masanın ucundaki acemilerden biri cevap vermeye çalışır, ama ya sorunun anlamını çözmeyle başaramaz, ya düşünceli bir biçimde birasına bakar, ya konuşmak yerine çenesini açıp kapatmakla yetinir, ya da en kötüsü, anlaşılmaz bir laf kalabalığı içinde yanlıştır veya desteksiz bir görüşü savunur, bunun üzerine de yaşlı beyler gülümseyerek iskemlelerine yaslanıp nihayet gerçek bir rahatlama duygusu hissetmeye başlarlardı. Gerçekten ciddi ve mesleki konuşmalar onların tekelindeydi.

K. bu topluluğa, bankanın hukuk temsilcisi olan bir avukat sayesinde girmişti. Bir dönem boyunca, bu avukatla akşamın geç saatlerine kadar görüşmesi gerekmişti; şartlar böylece onu akşam yemeğini avukatın her zamanki masasında yemeğe zorlamış ve oradaki insanlar hoşuna gitmişti. Hepsi de eğitilmiş, saygın ve bir anlamda güçlü insanlardı. Tek eğlenceleri, gündelik yaşamla ancak uzaktan ilgisi olan çetin sorunları çözmek ve bu konuda kafa yormaktı. K. konuşmalara ender olarak katılabilse de, bankada er geç işine yarayacak pek çok şey öğrenme ve

mahkemede faydalı olacak kişisel ilişkiler kurma olanağını buluyordu. Onlar da kendisini sevmiş görünüyorlardı. Çok geçmeden, iş dünyasında uzman bir kişi olarak kabul gördü. Fikirleri, biraz alayla karışık olsa da, uzmanlık alanında mutlak sayılıyordu. Ticari hukukla ilgili sorunlarda farklı görüşlere sahip olan iki kişi sık sık, o konu hakkındaki görüşünü sorar ve birbirine karşıt argümanlar arasında tekrar tekrar adı geçer ve tartışma öylesine soyut bir hal alırdı ki, K. artık takip edemezdi. Doğruyu söylemek gerekirse, yavaş yavaş pek çok öğrenmiş ve bunda da dostça görüşmeye başladığı mükemmel bir danışman olan yanı başındaki savcı Hasterer'in büyük katkısı olmuştu. Sık sık evine kadar K'ya eşlik ediyordu. Ama kimseye fark ettirmeden onu paltosunun içinde saklayabilecek bu dev gibi adamla kol kola dolaşmaya alışması uzun zaman almıştı.

Yine de zamanla, aralarındaki her türlü yaş, meslek ve eğitim farkını silecek kadar iyi anlaşıyorlardı. Çok eskiden beri tanışıyorlar gibi sık görüşüyorlardı ve bazen biri diğerinden üstün görünse de, üstte kalan Hasterer değil, K. oluyordu, çünkü uygulama açısından edindiği deneyimler onu genelde haklı çıkarıyordu ve bunlar mahkeme kürsüsünden ulaşılamayacak şeylerdi.

Bu dostluğu doğal olarak, masadaki herkes kısa sürede öğrendi. K'yı oraya kimin getirdiğini kimse hatırlamıyordu, o artık Hasterer'in koruması altındaydı. K'nın orada oturma hakkı günün birinde kuşkuyla karşılanacak olsa, Hasterer'e güvenebilirdi. Tam anlamıyla ayrıcalıklı bir yer edinmişti, çünkü Hasterer'e hem saygı gösteriyor hem de ondan çekiniyorlardı. Gerçekten de hem çok güçlü hem de çok kıvrak bir yargı gücüne sahipti, ayrıca bu beylerin çoğu o açıdan aşağı düzeyde olmasa da, hiçbiri onun görüşünü savunurken gösterdiği sertlikle boy ölçüşemezdi. K'nın edindiği izlenime göre Hasterer rakibini ikna edemezse, en azından ürkütürdü; işaret parmağını uzattığı anda, pek çok kişi geri çekilirdi. Karşı taraf sanki meslektaşların, dostların arasında bulunduğunu, her şeyin kuramsal olduğunu ve ne olursa olsun başına hiçbir şeyin gelemeyeceğini

unuturdu; sesini çıkaramaz ve başını sallamakla yetinirdi. Rakibi çok uzakta oturur da, Hasterer bu mesafeden bir anlaşmaya varılamayacağını anlarsa, sözgelimi dolu tabağını itip adama ulaşmak için yavaşça ayağa kalkması acıklı bir görüntü oluştururdu. Bu tür durumlarda yanındakiler, onun yüz ifadesini incelemek için arkaya eğilirlerdi. Zaten böylesi olaylar ender olurdu; yalnızca hukuki konularda, özellikle de kendisinin yürüttüğü davalarla ilgili olanlarda alevlenirdi. Söz konusu başka bir şeyse, sessiz ve sevecen olur, dostça gülümser ve yalnızca yemek içmekle ilgilenirdi. Hatta bazen söylenenleri dinlemez, kolunu iskemlesinin sırtına dayayarak K.'ya döner ve ona bankayla ilgili sorular sorar, ya da kendi işinden veya onu mahkeme kadar uğraştıran kadın arkadaşlarından söz ederdi. Bu beylerden hiçbiriyle bu şekilde sohbet ettiği görülmezdi ve ondan bir ricaları olduğunda, ki bu genellikle kendisini bir arkadaşıyla barıştırmaya amaçlıydı, önce gelip K'yı bulur ve araya girmesini isterler, o da bunu seve seve yapıp kolayca başarırdı. Zaten Hasterer'le arasındaki bu ilişkileri hiç kötüye kullanmazdı; son derece kibar, herkese karşı alçakgönüllü davranırdı. Kibarlık ve alçakgönüllülükten de önemlisi, bu beylerin seviye farkını çok doğru olarak ayırt edip herkese düzeyine göre davranma yeteneğine sahipti. Doğruyu söylemek gerekirse, Hasterer bu konuda durmadan onu eğitirdi; en kötü tartışmalarda bile çiğnemediği tek kural, bu hiyerarşi kuralıydı. Bu nedenle de, henüz bir mevki edinmemiş olan en uçtaki genç beylere ayrı ayrı bireyler olarak değil, tek dayanaklı bir bürünmüş gibi, ancak genel sözler söylerdi. Ama ona en çok saygı gösteren de bunlardı ve saat on birde evine dönmek üzere ayağa kalktığı anda, içlerinden biri ağır paltosunu giymesine yardım etmeye çoktan hazır olur, bir diğeri yerlere kadar eğilerek ona kapıyı açar ve

elbette Hasterer'in ardından K. da salondan ayrılırken eğilmeyi sürdürürdü.

İlk başlarda, bazen K. Hasterer'e, bazen de Hasterer K.'ya yolda bir süre eşlik ederdi. Ama sonradan, Hasterer bu akşamların bitiminde K.'yı evine çağırılmayı âdet edinmişti. Orada bir kadeh şnaps ve puro içerek bir saat daha geçirirlerdi. Hasterer bu akşamlardan o kadar büyük zevk alırdı ki, evinde Helene adlı bir kadının kaldığı

birkaç haftalık süre içerisinde bile bundan vazgeçmemişti. Sarı tenli, siyah bukleleri alnına düşen, iri yarı geçkince bir kadındı bu. K. onu ilk kez yatakta görmüştü. Hiç utanmadan sele serpe yatar, genelde fasikül şeklinde basılan romanlardan birini okur ve konuşmalarını hiç dert etmezdi. Ancak vakit geç olmuşsa gerinir, esner ve başka türlü dikkat çekemezse, Hasterer'e o fasiküllerden birini fırlatırdı. Hasterer bunun üzerine gülümseyerek ayağa kalkar ve K. vedalaşıp ayrılırdı.

Sonradan, daha doğrusu Hasterer kadından yorulmaya başladığında, Helene toplantıları engeller olmuştu. Artık onları giyinip kuşanarak bekliyordu. Üzerinde de çoğu zaman, hiç kuşkusuz kendisinin çok şık ve uygun bulduğu, oysa aslında aşırı süslü ve etrafına sardığı kat kat püsküllerle iyice çirkinleşmiş eski bir balo elbisesi oluyordu. K, bu tuvaletin tam olarak neye benzediğini hiç bilmiyordu. Bakmaktan adeta kaçınıyor, yarı kapalı gözlerle saatlerce oturuyordu. Helene ise kalçalarını sallayarak odada dolanıyor ya da onun yanına oturuyordu. Evdeki durumu gitgide katlanılmaz bir hal alınca da, Hasterer'i kıskandırma çabasıyla ona yanaşmaya başlamıştı. Yağlı ve çıplak cildini gözler önüne sererek masaya

dayanması, gözlerini kaldırmaya' zorlamak için yüzünü K.'nın yüzüne yaklaştırması kötülükten değil, acil gerekliliklendi. Elde ettiği tek sonuç, K.'nın bundan böyle Hasterer'in davetlerini kabul etmesini engellemek olmuştu. Bir sürç sonra geri geldiğinde ise, Helene ortalıkta yoktu. K. bu durumu doğal karşıladı. O akşam, ziyareti her zamankinden uzun sürdü ve Hasterer'in isteği üzerine kardeşliklerini kutladılar. K. dönüş yolunda içki ve purodan biraz başının döndüğünü hissetti.

Ertesi sabah bankada bir iş görüşmesi sırasında müdür, K'yı önceki akşam görür gibi olduğunu belirtti. "Yanılmıyorsam, savcı Hasterer'le kol kola yürüyordunuz," dedi. Müdür bunu o kadar garipsemişti ki, karşılaşmanın gerçekleştiği yer olan, çeşmenin yakınındaki kilisenin adını bile söyledi; zaten o her zaman bu tür kesin konuşmalar yapardı. Bir serabı anlatmak istese, yine bu tür bir ifade kullanırdı. K., savcının gerçekten de dostu olduğunu, önceki akşam

kilisenin önünden geçtiklerini açıkladı. Müdür şaşırarak gülümsedi ve K.'dan oturmasını rica etti. K.'nın müdürü o kadar çok sevmesine neden olan anlardan biriydi bu. Bu tür zamanlarda zayıf, hasta, öksürüklü, işi ve sorumlulukları başından aşkın olan bu adam, K.'nın mutluluğu ve geleceği konusunda belli bir endişeye kapılırdı. Müdürün odasında daha önce aynı deneyimi yaşamış olan bazı memurlara göre, soğuk ve yüzeysel denebilecek bir endişeydi bu; hiç kuşkusuz, birkaç dakikasını gözden çıkararak, değerli yardımcılarını yıllar boyu kendisine bağlamasını sağlıyordu. Ne olursa olsun, bu anlarda K. müdürün etkisi altında kalıyordu. Hem müdür K.'yla ötekilerden biraz farklı konuşuyor da olabilirdi; aslında kendi düzeyinin üstünlüğünü unutup K.'nın seviyesine inmiyordu -bunu daha çok iş ilişkilerinde yapardı- sadece bu kez K.'nın durumunu unutmış gibi görünüp, onunla hayatta ilk kez bir mevki edinmeye çalışan ve nasıl olduğu bilinmeden müdürünün sevgisini kazanmış olan toy bir delikanlı gibi konuşuyordu.

K. hiç kuşkusuz, gerçek bir yakınlık belirtisinin, ya da en azından böyle anlarda o tür bir yakınlık olasılığının kendisini adeta büyülediğini hissetmeseydi, müdürün ya da başka birinin bu şekilde konuşmasına katlanamazdı. Zaafını kabul ediyordu; belki de bu zaaf, içindeki çocuksu bir şeyden kaynaklanıyordu, çünkü hiçbir zaman bir baba yakınlığı

görmemişti (kendi babası çok genç yaşta ölmüştü), evinden çok erken ayrılmış ve küçük kasabasında artık yarı kör bir durumda yaşayan ve iki yıldır görmediği annesinin sevgisini istememiş, hatta reddetmişti. "Bu dostluktan hiç haberim yoktu," dedi müdür. Bu sözlerin sertliğini yumuşatansa, sadece hafif bir gülümsemenin sevecenliği idi.

ELSA'YA

Bir gün, tam çıkmak üzereyken, K.'yı telefonla arayıp hemen mahkemeye gelmesini istediler. İtaatsizlik etmemesi için onu özenle uyardılar. Sorgulamaların yararsız olduğu, sonuç vermediği ve veremeyeceği, artık oraya hiç gitmeyeceği, mektup ya da telefonla gelen çağrılarının hiçbirini dikkate almayacağı ve habercileri kapıdan kovacağı yolundaki benzeri duyulmadık sözleri kayda geçirilmiş ve ona şimdiden büyük zarar vermişti. Baş kaldırmaya ne gerek vardı ki? Son derece karmaşık olan davasını, zamana ve masrafa bakmaksızın düzeltmeye çalışmıyorlar mıydı? Can-ı yürekten yapılan bu işe karşı çıkıp, şimdiye dek ondan esirgenmiş olan sert önlemlerin alınmasına yol açmak mı istiyordu? Bugünkü çağrı son denemeydi. Kafasına göre davranabilirdi, ama yüce mahkemenin alay edilmeye tahammülü olmadığını da bilmeliydi. Oysa K., Elsa'ya bu akşam onu görmeye geleceğine söz vermişti ve sırf bu nedenle mahkemeye gidemezdi. Gitmemesini bu şekilde haklı çıkarabildiği için sevindi, üstelik bu hakkı hiç kullanmayacaktı, hem verilmiş bir sözü olmasa bile, kuşkusuz gene mahkemeye gitmekten kaçınacaktı. Ne olursa olsun, hakkından aldığı güçle, gelmezse ne olacağını sordu telefonda. "Sizi getirtmenin bir yolunu buluruz," yanıtını aldı. "Peki isteğimle gelmediğim için cezalandırılacak mıyım?" diye sordu, ne duyacağını merak edip gülümseyerek. Cevap "Hayır" oldu. "Harika, dedi K. "o zaman bugünkü çağrıya uymam için bir neden var mı?" Gitgide zayıflayan ses, "Adaleti sert önlemler almaya teşvik etmekten genelde pek hoşlanılmaz," dedi ve sustu. K. çıkıp giderken, "Tam tersine bunu yapmamak ihtiyatsızlık olur, şu sert önlemlerin ne olduğunu öğrenmeye çalışmalı," diye düşündü.

"

Hiç duraksamadan Elsa'ya doğru yola koyuldu. Arabanın köşesine rahatça yaslanıp ellerini paltosunun ceplerine sokarak -hava şimdiden soğumuştur- caddede gelip geçenlere bakıyordu. Mahkemenin, eğer gerçekten çalışıyorsa, şu sırada onun yüzünden epey zorluk çektiğini düşünürken sevinmiyor değildi. Gelip gelmeyeceğini açıkça belirtmemişti. Demek ki yargıç ve belki de büyük bir kalabalık onu bekliyordu. Bir tek K.'nın orada olmaması galeriyi hayal kırıklığına uğratacaktı. Mahkemeyi umursamadan, istediği yere gidiyordu. Bir an için arabacıya dalgınlıkla mahkemenin adresini vermiş olabileceğinden kuşkulandı, yüksek sesle Elsa'nınkini

bildirdi. Arabacı başıyla onayladı; kendisine söylenmiş olan da buydu zaten. O andan itibaren K., yavaş yavaş mahkemeyi düşünmeyi kesti. Eskisi gibi gene bankayla ilgili düşünceler kafasını meşgul etmeye başladı.

[TİYATRODA]

Tiyatrodan ayrıldıkları sırada ince bir yağmur çiseliyordu. Oyundan ve kötü temsilden yorgun düşen K., şimdi de amcasını ağırlamak zorunda kalacağını düşündükçe kendini çok kötü hissediyordu. Üstelik bugün, Bayan B. ile görüşeceğini umuyordu; belki de buluşmaları için bir fırsat çıkardı, ama amca orada bulunursa bunu yapamazdı. Amcanın binebileceği bir gece treni daha vardı aslında, ama kafası yeğenininin davasıyla bunca meşgulken, hemen o akşam gitmesini sağlamak düşünülecek şey değildi. Pek umutlu olmamasına karşın, yine de denedi:

"Amcacığım," dedi, "korkarım yakında gerçekten yardımına ihtiyacım olacak. Ne açıdan olduğunu henüz tam olarak bilmiyorum, ama mutlaka gerekli olacak."

"Bana güvenebilirsin," diye yanıtladı amca, "ben de durmadan sana nasıl yardım edilebileceğini düşünüyorum."

"Hiç değişmiyorsun," dedi K., "ama yakında kente geri gelmeni rica etmek zorunda kalırsam yengemi rahatsız edeceğimden çekiniyorum."

"Senin davan bu küçük sıkıntılardan çok daha önemli." dedi amca.

"Ben aynı düşüncede değilim," dedi K. "Ne olursa olsun, gereksiz yere seni yengemin elinden almak istemem. Hem sanırım önümüzdeki günlerde sana ihtiyacım olacak. Şimdilik eve dönmeyi istemez miydin?"

"Yarın mı?"

"Evet, yarın," dedi K. "Hatta hemen şimdi. Gece treniyle. En uygunu bu olur."

MÜDÜR YARDIMCISIYLA MÜCADELE

Bir sabah K., kendini her zamankinden daha dinç ve dirençli hissetti. Mahkemeyi düşünmüyordu bile, ama aklına geldiğinde, göz alanına sığmayacak kadar büyük olan bu örgütü, saklı olsa da elle yoklayarak bulunabilecek bir yerinden rahatça kavrayabileceği duygusuna kapıldı birden. Sonra hepsini yerinden söküp kolayca parçalayabilirdi. Bu olağandışı ruh haliyle, acilliğiyle bir süredir gündemde olan bir işi görüşmek üzere müdür yardımcısını kendi odasına çağırarak geldi içinden. Müdür yardımcısı bu tür durumlarda her zaman, K. ile ilişkileri birkaç aydır hiç değişmemiş gibi davranırdı.

K. ile her gün yarışma halinde oldukları eski zamanlardaki gibi gönül rahatlığıyla geldi, K.'nin açıklamalarını aceleye getirmeden dinledi, birkaç dostane küçük saptamayla ilgisini belli etti ve K.'nin canını sıkan tek şey -ama bunda bir kasıt bulmak gerekir miydi?-dikkatini esas konudan başka bir şeye yöneltmeyip kendini tüm ruhuyla bu mesleki soruna açması oldu. K.'nin düşünceleri ise bu örnek görev anlayışı karşısında dörtbir yönde uçuşmaya başlayarak, hiç zorlanmadan işi müdür yardımcısına bırakmaya zorladı. Bir süre sonra durum iyice kötüleşti ve K. bunu ancak, adamın ayağa kalkıp tek söz söylemeden odasına döndüğünü görünce fark edebildi. Ne olduğunu bilmiyordu. Tartışma normal bir biçimde sona ermiş olabilirdi; ama adamı bilmeden kırdığı, ya da aptalca bir şey söylediği, ya da müdür yardımcısı K.'nin dinlemediğini ve başka şeyler düşündüğünü pek güzel fark ettiği için yarıda kesilmiş de olabilirdi. Hatta K.'nin gülünç bir karar almış olması, ya da müdür yardımcısının öyle bir kararı söküp alarak K.'ya zarar vermek amacıyla hemen uygulattırması bile mümkündü.

Bu iş bir daha söz konusu edilmedi; K. üzerinde durmak istemedi, müdür yardımcısı da ağzından laf kaçırmadı; sonraki günlerde de ortaya gözle görülür bir sonuç çıkmadı zaten.

Her şeye karşın K. bu olaydan korkmamıştı; fırsatını bulduğu ve kendini biraz olsun güçlü hissettiği anda müdür yardımcısını ziyaret etmek ya da gelmesini istemek için kapısında dikiliyordu. Eskiden yaptığı gibi ondan saklanmanın zamanı değildi. Onu bir anda tüm kaygılardan kurtaracak ve ilişkilerini kendiliğinden düzeltecek hızlı ve kesin bir başarı beklemiyordu artık. K. işin ucunu bırakmaması gerektiğinin farkındaydı; belki de koşulların gerektirdiği gibi geri adım atarsa, bir daha hiç ilerleyememe tehlikesi vardı. Müdür yardımcısının K.'yı işi bitmiş bir insan olarak düşünmesine izin vermemeliydi. Bu hayalle odasında sakin sakin oturmaya hakkı yoktu, onu tedirgin etmeliydi. K.'nin yaşadığını ve her ne kadar bugün savunmasız gibi görünse de, yaşayan her şey gibi günün birinde yeni becerilerle onu hazırlıksız yakalayabileceğini olabildiğince sık hatırlatmalıydı. K. bu şekilde yalnızca onuru için mücadele ettiğini düşünüyordu bazen, çünkü şu zayıf haliyle sürekli olarak müdür yardımcısına karşı çıkmaktan elde edebileceği bir yarar yoktu; bu sadece düşmanın gücünü hissederek onu onaylamaya, inceleme yapmasına olanak tanımaya ve duruma göre önlemler almaya götürürdü onu. Ama K. tavrını değiştiremezdi. Yanılsamaların etkisi altında sık sık, müdür yardımcısıyla hiç çekinmeden boy ölçüşebileceğini hissediyordu, özellikle de şimdi. En kötü deneyimlerden

hiç ders almıyordu. Her şey kendi aleyhine olduğu halde, on kez yenilgiye uğramışken on birincisini kazanacağını düşünüyordu. Bu tür görüşmelerden ter içinde ve boş bir kafayla bitkin vaziyette döndüğünde, onu mücadeleye sürükleyenin umut mu yoksa umutsuzluk mu olduğunu bilmiyordu. Bir sonrakinde, onu bir koşu müdür yardımcısının odasına götüren şey yine tam bir umut oluyordu.

Bu sabah umut beslemekte özellikle haklıydı. İçeri yavaşça giren müdür yardımcısı elini alnına götürmüş ve baş ağrılarından yakınmıştı. Birkaç kelimeyle karşılık vermek isteyen K., biraz düşündü ve baş ağrılarını hiç hesaba katmadan hemen mesleki ayrıntılara girdi. Ama ya bu ağrılar çok şiddetli olmadığından, ya da konunun ilginçliği bir süreliğine ağrıları dindirdiğinden, müdür yardımcısı görüşme süresince alnını tutmaktan vazgeçip, her zamanki gibi büyük bir hazırcevaplılıkla, neredeyse hiç düşünmeden, soruları anında yanıtlayan örnek bir öğrenci gibi karşılık verdi. K. bu kez

dayanacak gücü buldu ve defalarca saptamalarda bulundu. Ama müdür yardımcısının baş ağrısını düşündükçe canı sıkılıyordu, sanki bu engel değil de tam tersine bir avantaj, düşmanın bir üstünlüğüydü. Ah, nasıl da katlanıyordu bu ağrılara! Nasıl da bastırıyordu onları! Bazen söylediklerini aksatmadan gülümsüyor, başı ağrıdığı halde düşünce akışı bozulmadığı için sanki kendi kendini kutluyordu. Başka bir şeyden söz ediyorlardı, ama aynı zamanda sessiz bir konuşma da geçiyordu aralarında ve müdür yardımcısı bu konuşmada baş ağrısının şiddetini yadsımamakla birlikte, bunun masum, dolayısıyla K.'nin her zaman çektiği ağrılardan farklı olduğunu hatırlatıp duruyordu. K. istediği kadar karşı çıksın, müdür yardımcısının baş ağrısının üstesinden gelişi onu yalanlıyordu. Ama aynı zamanda ona iyi bir örnek de oluyordu. Kendisi de mesleğiyle ilgili olmayan kaygılara gömülebilirdi. İşine her zamankinden daha sıkı bağlanması, bankada bazı yenilikler yapıp ilgiyle takip etmesi, iş dünyasıyla biraz gevşekleşmiş olan ilişkilerini ziyaretler ve gezilerle sıkılaştırması, müdüre daha sık rapor yazması ve ondan özel görevler koparması yeterliydi.

O gün de öyle oldu. Müdür yardımcısı hemen içeri girdi ve kapının yakınında ayakta durdu, kelebek gözlüğünü sildi -yeni bir alışkanlıktı bu- K.'ya baktı, sonra onunla açıkça uğraşmamak için odayı baştan aşağı biraz daha dikkatlice inceledi. Sanki fırsattan istifade, gözünün keskinliğini ölçüyordu. K. onun bakışlarına direndi. Hatta sırtarak oturmasını istedi. Kendisini de koltuğuna bıraktı, koltuğu olabildiğince müdür yardımcısının oturduğu yere yaklaştırdı, gerekli evrakları masasından aldı ve raporunu okumaya başladı. Müdür yardımcısı ilk başlarda kulak vermekte zorlanıyormuş gibi göründü. K.'nin masası kısa bir oyma parmaklıkla çevriliydi. Mobilya mükemmel bir el işiydi ve parmaklık ahşaba sağlam bir biçimde oturuyordu. Ama müdür yardımcısı bir kısmının yeterince oturmadığını keşfetmiş gibi yapıp, parmaklığı ayırmak için işaret parmağıyla vurarak çare bulmaya çalışıyordu. Bu durumda K. raporuna ara vermek istedi, ama müdür yardımcısı devam etmesini rica etti, çünkü dediğine göre her şeyi duyuyor, her şeyi anlıyor ve hiçbir şeyi kaçırmıyordu. Ancak K. onun nesnel bir gözlemlerle bulunmasını sağlayamazken, parmaklık özel önlemler gerektiriyor gibiydi, çünkü çakısını çıkarmış olan müdür yardımcısı, şimdi de parmaklığı daha derine gömebilmek için, K.'nin cetvelini alıp kaldıraç gibi kullanmaya çalışıyordu. K. raporuna, müdür yardımcısının üzerinde çok etkili olacak yepyeni bir önerme eklemişti. Raporuna kendisini öylesine kaptırmıştı, daha doğrusu bankada hâlâ bir önem taşıdığı ve o önemi haklı çıkaracak düşünce gücüne sahip olduğu duygusuna yeniden kavuştuğu için öylesine mutluydu ki, sıra o noktayı okumaya geldiğinde duramadı. Hatta bu kendini savunma şekli belki yalnız bankada değil, mahkeme önünde de en iyisiydi,

daha önce denediği ya da benimsemeyi düşündüğü savunmaların hepsinden daha iyiydi.

Kendisini konuşmanın hızına kaptırmış olan K., müdür yardımcısından parmaklıkla uğraşmaktan vazgeçmesini isteyecek zamanı bulamamıştı. Yalnızca birkaç kez, okumayı kesmeden, parmaklıkta bir kusur bulunmadığını, varsa bile şu anda dinlemenin masayı onarmaktan hem daha önemli hem de daha uygun olduğunu göstermek için, serbest elini neredeyse bilinçsizce üzerinde gezdirmişti. Ama işi yalnızca beynini meşgul eden insanlarda sıklıkla olduğu gibi, bu el hareketi müdür yardımcısının coşkusunu daha da körüklemişti. Parmaklığın bir kısmı kalkmıştı ve şimdi de küçük ayakları doğru deliklere yerleştirmek gerekiyordu. İşin en zor yanıydı bu. Müdür yardımcısı ayağa kalkıp parmaklığı iki eliyle masaya bastırmak zorunda kaldı. Ama tüm gücünü verdiği halde, başarılı olamadı. Araya yorumlar da katarak okumasına devam eden K., müdür yardımcısının ayağa kalktığını belli belirsiz fark etmişti. Dinleyicisinin yan uğraşını gözünden hiç kaçırmamış olduğu halde, bu hareketin okuduklarıyla bir ilgisi olabileceğini düşünmüş ve parmağını bir rakamın üzerine bastırıp kâğıdı müdür yardımcısına uzatarak kendisi de ayağa kalkmıştı. Ama müdür yardımcısı elle bastırmanın yeterli olmadığını fark etmiş ve ani bir karar alarak tüm ağırlığıyla parmaklığın üzerine oturmuştu. Bu kez başarılı oldu, küçük ayaklar gıcırdayarak deliklere girdi, ama bir tanesi şoku kaldıramayıp çatladı ve üst kısmındaki hassas çita bir yerinden ikiye ayrıldı.

"Tahta çürümüş," dedi müdür yardımcısı sinirlenerek.

EV

K. belli bir amaçla olmasa da, ilk mahkeme celbinin hangi daireden geldiğini öğrenmeye çalışmıştı. Bunu zorlanmadan öğrendi. Wolfahrt da, Titorelli de, evin numarasını ona hemen söylediler. Titorelli sonradan, kendi onayına sunulmayan gizli projelerden söz ederken yüzünde beliren bir gülümsemeyle bu bilgiyi tamamlayarak, söz konusu dairenin hiç önem taşımadığını, tek görevinin celbi iletmek olduğunu, kendisi bizatihi ulaşılmaz olan Yüksek Savcılığın en küçük organını teşkil ettiğini açıkladı. Dolayısıyla bu daireden bir şey isteniyorsa -insanların çok çeşitli istekleri oluyordu ama çoğu zaman bunları dile getirmemek daha akıllıcaydı- elbette ki söz konusu alt daireye başvurmak gerekirdi, ama Savcılığın kendisine erişmek ya da dilekçeyi oraya ulaştırmak mümkün değildi.

K. ressamın nasıl biri olduğunu biliyordu artık. Ona karşı çıkmadı ve başka açıklama istemedi, başıyla onaylayıp söylenenleri dinlemekle yetindi. Son zamanlarda sık sık olduğu gibi, Titorelli'nin can sıkıcı konularda avukatın yerini, fazlasıyla doldurduğu izlenimine kapıldı. Aradaki tek fark, K.'nin ona daha az bağımlı olmasıydı, canı istediğinde başından atabilirdi. Titorelli son derece konuşkan, hatta gevezeydi, üstelik bazen aşırıya kaçıyordu ve K. da kendi payına, onu epey üzebilirdi.

Bunu yaptı da. Çok şey bilen ama söylemek istemeyen biri havalalarında, sanki daireyle gerekli ilişkileri kurmuş ama, dava henüz tehlikeyi göze almadan irdelenecek kadar olgunlaşmamış gibi konuştu. Sonra da Titorelli sorular sorarak kendisine baskı yaptığında konuyu değiştirdi ve uzun süre davadan söz etmedi. Bu küçük başarılar onu sevindiriyordu. Mahkeme çevresindeki insanları artık daha iyi anladığını, onlarla oyun oynayabileceğini, neredeyse onların düzeyine yükseldiğini, en azından bazı durumlarda olaylara tepeden bakmalarını sağlayan o üstün bakış açısına ulaştığını, onları mahkeme merdiveninin, deyim yerindeyse üzerine tünedikleri ilk basamağında ele geçirdiğini hissediyordu. Sonuçta, bulunduğu alt konumdaki yerini yitirse de önemi vardı? Yukarıda hâlâ bir kurtuluş olanağı bulunuyordu. Yapacağı tek şey o insanların arasına sızması. Ağırlıkları olmadığından ya da başka bir nedenle davasında ona

yardım edememiş olsalar da, en azından kendisini kabul edip saklayabilirlerdi. K. her şeyi düşünüp gizlice hareket ederse, ona bu şekilde yardımcı olmayı reddetmeleri mümkün değildi; özellikle de yakın dostu ve koruyucusu haline gelen Titorelli'nin.

K. kendini her gün bu tür umutlarla avutmuyordu. Genelde olayları henüz gayet iyi ayırt edebiliyor ve zorlukları göz ardı etmek ya da saklamaktan kaçmıyordu. Ama kimi zaman, özellikle akşamları işten sonra bitkin düştüğü sırada, günün en önemsiz, hatta en anlaşılmasız olayında bile bir teselli arıyordu. Bunun üzerine bürosundaki kanepeye yatıp -artık kanepede bir saat dinlenmeden bürosundan ayrılamıyordu- gözlemlerini sırayla aklından geçiriyordu. Bunları sadece mahkemeyle bağlantısı olan insanlarla sınırlamıyordu, yarı uyur halde herkesi birbirine karıştırıyordu: mahkemenin yerine getirmesi gereken dev gibi işi unutuyordu; tek sanığın kendisi olduğunu, geride kalan herkesin birer memur ve hukukçu gibi mahkeme koridorlarında gidip geldiklerini sanıyordu. En dar kafalılarını, çenesi göğsüne dayalı, dudak büküyor ve ağır sorumluluklarını düşünerek sabit bakıyorlardı. Bayan Grubach'ın kiracıları ayrılmaz bir grup halinde, kafa kafaya vermiş ve ağzı bir karış açık, bir savcılar korosu gibi durmadan gözünün önünde beliriyordu. Aralarında birçok yabancı da vardı, çünkü K. uzun süredir pansiyondaki işleri umursamıyordu.

Bu yabancılar yüzünden, grupla ilgilenmekten bir tür rahatsızlık duyuyor, ama yine de Bayan Bürstner'i ararken bunu yapmak zorunda kalıyordu. O insanları gözden geçirdikten sonra, ansızın hiç tanımadığı ve dikkatini çeken iki gözün parladığını görmüştü. O sırada Bayan Bürstner'i bulamamıştı, ama hata yapmaktan kaçınarak bir daha baktığında, onu grubun tam ortasında, kollarını yanında duran iki beyin beline dolamış vaziyette buldu. Bu durumdan pek etkilenmedi, ayrıca bu onun için hiç de yeni bir görüntü değildi; bir kez Bayan Bürstner'in odasında gördüğü, plajda çekilmiş bir fotoğrafın silinmez anısıydı. Ne olursa olsun, bu manzara K.'yı gruptan uzaklaştırdı ve zaman zaman geri dönmek koşuluyla, mahkeme binasını uzun adımlarla baştan başa dolaşmaya koyuldu. Binanın bütün odalarını çok iyi biliyordu; daha önce hiç görmediği gizli koridorlar, sanki tüm yaşamını orada geçirmişçesine tanıdık geliyordu ona. Yeni ayrıntılar da durmadan, en acı verici netlikle beynine kazanıyordu. Örneğin bir bekleme odasında gezinen şu yabancı, bir boğa güreşçisi gibi giyinmişti, yakası bıçakla oyulmuşçasına beline kadar açıktı. Kısa ve kaskatı duran küçük ceketini kaim iplikten sarımtırak dantellerle süslüydü. Adam, gezintisine bir saniye bile ara vermeksizin, K.'nın hayretleri içinde kendisine bakmasına izin veriyordu. K. öne eğilerek etrafında dolaşıyor ve fal taşı gibi açılmış gözlerle ona bakıyordu. Dantelin tüm desenlerini, yer yer sökülmüş olan tüm püskülleri, ceketin tüm kıvrımlarını öğrendiği halde, bakmaya doyamıyordu. Ya da uzun süredir doymuş, daha doğrusu hiç bakmak istememiş, ama kendini alıkoymamıştı. Gözlerini iyice açarak, "Yabancı ülkelerde ne gülünç şeyler var!" diye düşündü. Yerine dönüp yüzünü kanepenin derisine gömünceye kadar da adamı aklından atamadı.

Uzun süre böyle yattı ve ilk kez tam anlamıyla dinlendi. Kuşkusuz düşünmeye devam ediyordu, ama karanlıkta ve rahatsız edilmeden yapıyordu bunu. En çok da Titorelli'yi düşünmekten hoşlanıyordu. Titorelli bir iskemlede oturuyordu. K. da önünde diz çökmüş, elini kollarının üzerinde gezdiriyor ve her bakımdan ona yaltaklanıyordu. Titorelli K.'nın nereye varmak istediğini biliyor, ama bilmiyormuş gibi yapıyordu. Bu da K.'nın biraz canını sıkıyordu. Ama K. da kendi payına sonuçta istediği her şeyi elde edeceğini biliyordu: Titorelli zayıf karakterli, görev duygusundan yoksun, kazanılması kolay biriydi, hatta mahkemenin bu insanla işbirliğine girmesi akıl

almaz bir şeydi. K., bir gedik açmak mümkünse, tam da buradan açılacağını anlıyordu. Titorelli'nin başı yukarıda, kulise yönelik arsız gülüşünün kendisini yoldan çıkarmasına izin vermedi. İsteğinde direndi ve işi Titorelli'nin yanaklarını okşamaya kadar vardırırdı. Aşırı bir istekle değil, üstünkörü yapıyordu bunu. Kazanacağından emin olarak işin tadını çıkarıyordu. Mahkemeyi kandırmak ne kolaydı! Titorelli, bir doğa yasasına uyarçasına, sonunda K.'ya doğru eğildi ve isteğine boyun eğmeye hazır olduğunu ona göstermek için dostça bir ifadeyle yavaşça gözlerini kapattı. Ona elini uzattı ve K'nın verdiği eli kuvvetlice sıktı. K. biraz duygulanarak ayağa kalktı, kuşkusuz bunun görkemli bir an olduğunu hissediyordu, ama Titorelli artık gösteriş peşinde değildi; kolunu K.'nın sırtına dolayarak onu hızla sürüklüyordu. Bir anda mahkemeye vardılar. Basamakları dörder dörder atlıyor, bir çıkıyor bir iniyor, aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağı hiç çaba harcamadan, suyun üzerinde kayan hafif bir sandal gibi uçuyorlardı. K.'nın ayaklarına bakıp da bu hoş hareket biçiminin şimdiye kadarki basit yaşamına ait olamayacağı sonucuna vardığı anda, tam o sırada, eğik başının üzerinde başkalaşım gerçekleşti. Bir an önce arkadan gelen ışık değişti ve ansızın göz kamaştırarak önden gelmeye başladı. K. gözlerini kaldırdı, Titorelli bir el işareti yaparak onu geri döndürdü. K. kendini mahkeme koridorunda buldu, ama her şey daha sakin ve daha basitti. Artık hiçbir sıradışı ayrıntı göze çarpmıyordu. K. her şeyi bir bakışta kavradı, Titorelli'den ayrıldı ve kendi yolunda ilerledi. O gün üzerinde, hoş bir hafiflik ve sıcaklık duygusu veren koyu renkli, uzun bir takım elbise vardı. Başına ne geldiğini biliyordu, ama o kadar mutluymuş ki, henüz kendi kendine itiraf etmek istemiyordu bunu. Bir taraftaki pencerelerin açık olduğu bir koridor köşesinde, bir yığının üstünde eski giysilerini buldu. Siyah ceketini, keskin çizgili pantolonunu ve en üstte de titrek kollu gömleği serili duruyordu.

K'NIN ANNESİNİ GÖRMEYE GİTMESİ

Annesine gitme fikri öğlen yemeğinde ansızın geldi aklına. İlkbahar sona ermek üzereydi, demek ki annesini görmeyeli üç yıl olmuştu. O dönemde annesi, doğum yıldönümünde gelmesini istemişti. Karşılaştığı zorluklara karşın gitmiş, hatta her yıl o günü kendisiyle birlikte geçirmeye söz vermişti. Ama iki kez üst üste bunu yapamamıştı. Bu sefer, sadece on beş gün kaldığı halde, doğum yıldönümünü beklemek yerine hemen yola koyulacaktı. Bir yandan da, ortada acil bir neden olmadığını düşünüyordu. Tam tersine, annesinin bulunduğu küçük kasabada ticaretle uğraşan ve K.'nın annesine gönderdiği parayı bizzat yöneten kuzeninden düzenli olarak iki ayda bir aldığı haberler, her zamankinden daha rahatlatıcıydı. Annesinin gözünün ferisi sönme üzereydi, ama doktorlar söylediği için, K. bunu yıllardır bekliyordu zaten. Genel durumu ise düzelmmişti. Yaşlılıktan gelen çeşitli rahatsızlıkları, çoğalmak yerine azalmıştı. En azından annesi daha az yakınıyordu. Kuzenine göre bu, son yıllarda aşırı derecede dindar olmasından kaynaklanıyordu. K., bunun belirtilerini son gelişinde tiksine yakın bir duyguyla fark etmişti çoktan. Kuzeni bir mektupta, o zamana kadar kendini zar zor sürükleyen yaşlı kadının, pazar günleri kiliseye gitmek için cesurca koluna girip dışarı çıktığını canlı bir ifadeyle anlatmıştı. K. buna inanabilirdi, çünkü kuzeni pısrırığın tekiydi ve verdiği haberlerde iyilerden çok kötü şeyleri abartırdı. Ne olursa olsun, bu kez kararı kesindi: gidecekti. Son zamanlarda, diğer hoş olmayan şeyler arasında, kendi içinde bütün isteklerine boyun eğmesine yol açan dayanılmaz bir eğilim fark etmişti. Kötü alışkanlığı bir kez olsun iyi bir işe yarayacaktı.

Aklını başına toplamak için pencereye yaklaştı, sofrayı hemen toplattı. Gideceğini Bayan Grubach'a bildirmesi ve gerekli bulduğu şeyleri bir valize koymasına için hizmetçiyi gönderdi. Sonra yokluğunda yapılacak şeyler için Bay Kühne'ye talimatlar verdi. Ne yapılacağını çok iyi

biliyor ve bu talimatlara sırf formalite uğruna katlanıyormuş gibi, söylenenleri alışkanlık haline getirdiği bir kabalıkla, başını çevirerek dinlemesine bu kez çok kızmadı. Son olarak müdüre gitti. Annesini görmek zorunda olduğu için iki günlük izin rica ettiğinde, müdür doğal olarak kadının hasta olup olmadığı sordu. "Hayır," dedi K. başka bir açıklama yapmadan. Ellerini arkasında kavuşturmuş, odanın ortasında dikiliyordu. Alnını kırıştıtarak düşünüyordu. Gitme hazırlıklarında çok mu acele etmişti acaba? Kalması daha iyi olmaz mıydı? Ne işi vardı orada? Kendini duygularına kaptırdığı için mi gidiyordu? Duygularına bu şekilde kapılarak, davasının uyuklar gibi görüldüğü, haftalardır bir haber alamadığı şu sıralarda, önemli bir işi, her gün, her saat ortaya çıkabilecek bir fırsatı kaçırmayı göze almıyor muydu? Üstelik, yaşlı annesini korkutmayacak mıydı? Bunu yapmak istemezdi elbet, ama isteği dışında gerçekleşen pek çok şey gibi, bu da pekâlâ mümkündü. Hem annesi onu çağırılmıştı. Eskiden kuzeninden gelen mektuplar onun ısrarlı çağrılılarıyla dolu olurdu, ama bu uzun süredir söz konusu değildi. Demek ki bu yolculuğu annesi için yapmayacaktı, bu çok açıktı. Nedeni kişisel bir umutsa, K. çıldırmış sayılırdı ve sonuçta orada, bu çılgınlık yüzünden umutsuzluğa kapılacaktı. Ancak bu kuşkular kendisinin değilmiş de başkaları tarafından aklına sokulmuş gibi, tam anlamıyla uyanarak, gitme kararında direndi. Bu arada müdür de -öylesine, ya da daha çok K.'ya duyduğu saygı nedeniyle- bir gazetenin üzerine eğilmişti. Gözlerini kaldırdı, K.'ya elini uzattı ve başka soru sormadan iyi yolculuklar diledi.

Daha sonra K., bürosunda bir aşağı bir yukarı gidip gelerek odacıyı bekledi. Yolculuğun nedenini öğrenmek için ikide bir gelen müdür yardımcısını suskun kalarak uzaklaştırdı. Valizi gelir gelmez de, önceden çağırdığı arabaya binmek üzere hızla aşağı koştu. Tam merdivendeyken, son dakikada yukarıda, elinde yarım kalmış bir ticari mektupla hiç kuşkusuz bir açıklama isteyen memur Kullich belirdi. K. gitmesi için bir el işareti yaptı, ama bu koca kafalı iri yarı sarışın adam işareti yanlış anladı ve tehlikeli sıçrayışlarla K.'nin arkasından koştu. Buna çok sinirlenen K., Kullich sahanlıkta kendisine yetişince mektubu elinden alıp yırttı. Daha sonra arabada arkasını döndüğünde, hatasını henüz anlayamamış olan Kullich'in, uzaklaşan arabaya bakarak hâlâ aynı yerde durduğunu gördü. Kapıcı da yanında, yerlere kadar eğilerek onu selamlıyordu. Demek K. hâlâ bankanın üst düzey memurlarından biriydi. Kendisi bunu yadsımak istese de, kapıcı yalancı çıkarıyordu işte. Annesi ise, bütün itirazlarına karşın, yıllardır onu müdür yerine koyuyordu. İtibarı şimdiden sarsılmış olsa da, onun gözünde alçalmayacaktı. Tam yola çıkarken, mahkemeyle ilişkisi olan bir memurun elinden hâlâ bir mektubu çekip alarak özür dilemeden ve parmaklarını yakmadan yırtabileceğine ikna olması, belki de iyiye işaretti.

... Doğruyu söylemek gerekirse, en çok yapmak istediği şeyi yapamamış, Kullich'in soluk ve şişman yanaklarına iki tokat atamamıştı. Öte yandan, K.'nin bunu yapmaması elbette iyi oldu, çünkü K. Kullich'ten nefret ediyor; yalnızca Kullich'ten değil, Rabensteiner ve Kaminer'den de. Belki de hep nefret etmişti. Onları ancak Bayan Bürstner'in odasında ortaya çıktıklarında fark etmişti, ama nefreti daha eskilere dayanıyor. K. bu nefreti gideremediği için son zamanlarda acı çekiyor. Onları nasıl bastırabilir? Bunlar en alt düzey ve en vasat memurlardır ve yükselemezler. Yalnızca kıdemli olurlar ve kıdem konusunda da ötekilerden daha yavaş ilerlerler, üstelik tekerlerine çomak sokmak neredeyse imkânsızdır. Başkalarından gelecek hiçbir engel, Kullich'in aptallığı, Rabensteiner'in tembelliği, iğrenç Kaminer'in sürüngen yavaşlığı kadar etkili olamaz. Onlara karşı yapılabilecek tek şey, kovulmalarını sağlamaktır. Hatta bu çok kolay bir iştir. K.'nin müdüre birkaç söz söylemesi yeterli olur. Ama K. bu çözümden çekinmektedir. Belki de K.'nin

nefret ettiği her şeyi açıkça ya da gizliden gizliye destekleyen müdür yardımcısı onlara arka çıkarsa, bu çözümü benimseyebilir. Ama müdür yardımcısı bu kez tam tersine, onun gibi düşünüyor.

bir düş

Josef K. düş görüyordu:

Güzel bir gündü; biraz gezinecekti. Ama daha iki adım atmışken, kendini mezarlıkta buldu. Karşısında tuhaf bir biçimde kıvrılıp bükülen karmaşık yollar vardı, ama hızlı bir akıntının üzerinden kayarcasına, dengesini koruyarak bir tanesine saptı. Uzaktan, daha yeni kapatılmış bir mezar gördü ve yanında durmak istedi. Tümsek sanki onu kendine çekiyor ve oraya asla yeterince hızlı ulaşamayacağını düşünüyordu. Ama kimi anlarda da onu görmekte zorlanıyordu. Kumaşı sarkan ve sertçe çarpışan bayraklar onu kendisinden saklıyordu. Bayrak direkleri görünmüyordu ama bu mezarın çevresinde büyük bir bayram havası egemenmiş gibi geliyordu ona. Hâlâ uzağa bakıyordu ve birden aynı tümseği yolun kenarında, kendi yanında, hatta neredeyse arkasında gördü. Telaşla çimenin üzerine sıçradı. Ağaçlıklı yol, üzerine değen ayağın altında kayıp gittiğinden, sendeledi ve mezarın tam önünde diz üstü düştü. Tümseğin öbür ucunda, iki adam, her biri bir ucundan tutarak bir mezar taşını kaldırıyorlardı. K. taşı yere attıklarını görür gibi oldu; taş, sanki çimentoyla kaplanmış gibi kaskatı şekilde oraya saplandı. Hemen ardından, bir çalılıktan üçüncü bir kişi çıktı ve K. onun bir ressam olduğunu düşündü. Üzerinde sadece bir pantolon ve yanlıs iliklenmiş bir gömlek vardı. Başına kadife bir bere geçirmiş, elinde bir kurşunkalem tutuyordu. Yaklaşırken, bu kalemle havada desenler çizmeye koyuldu.

Sonra da, taşın tepesine yazı yazdı. Taş çok yüksekti ve aşağı değil, öne eğilmesi gerekiyordu, çünkü üzerinde yürümek istemediği tümsek, onu bu taştan ayırıyordu. Bu yüzden ayaklarının üstünde dikilip sol eliyle taşın yüzeyine yaslandı. Çok ustaca bir çalışmayla, sıradan bir kurşunkalemle yaldızlı harfler çizmeyi başardı. "Burada yatan..." diye yazıyordu. Harflerin her biri temiz, net ve güzel, iyi çizilmiş, kusursuz bir yaldız renginde görünüyordu. Bu iki sözcüğü yazdığı anda, gözlerini K.'ya çevirdi. Yazım işinin nasıl gelişeceğini çok merak eden K., adama aldırış etmedi, yalnızca taşa bakıyordu.

Adam devam etmek istiyor, ama bilinmeyen bir zorluk yüzünden bunu yapamıyordu. Kalem yere düşürdü ve yine K.'ya doğru döndü. K. bu kez ona baktı ve büyük bir sıkıntı içinde olduğunu fark etti, ama nedenini anlayamadı. Az önceki canlılığı uçup gitmişti. K.'nın da canı sıkıldı. Kaçamak bakışlarla birbirlerini süzdüler. İkisinin de yok edemeyeceği bir yanlıs anlaşılma vardı ortada. Tam o anda mezarlık kilisesinin küçük çanı vakitsizce çalmaya başladı; ama ressamın elini havada sallaması üzerine, sustu. Bir süre sonra yine başladı, bu kez usul usul çalıyordu, sonra özel bir işaret verilmediği halde ansızın durdu; sanki sadece sesini denemek istemişti. Ressamın içinde bulunduğu durum K.'yı avutamazdı. Ağlamaya başladı ve yüzü elleri arasında uzun süre hıçkırıklara boğuldu. Ressam K.'nın sakinleşmesini bekledi, sonra kaçış yolu göremediğinden, işine devam etmeye karar verdi. Yazdığı ilk karakter K.'nın içini rahatlattı, ama ressamın onu çok büyük bir isteksizlikle bitirebildiği açıkça görülüyordu. Zaten yazı da artık o kadar güzel değildi, hem yaldızsız gibiydi, karakter soluk ve belirsizdi, ama ressamın çizdiği harf çok büyüktü. Bir J'ydi bu, tam bitmek üzereyken ressam öfkeyle ayağını sertçe tümseğe vurdu. Toprak etrafa sıçradı. K. nihayet durumun ciddiyetini anladı. Onu tutamazdı artık. Adam tüm parmaklarıyla, neredeyse hiç direnmeyen toprağı kazmaya başlamıştı bile. Her şey hazır görünüyordu. O küçük toprak parçası yalnızca yanılma amaçlıydı. Hemen altında, dik kenarlı büyük bir çukur açılıyordu. K. hafif bir akıntıya kapılarak sırt üstü içine battı. Kendisi boynunu hâlâ dik tutarak dipsiz

uçurumun ortasına gömülürken, yukarıda, taşın üzerinde bir şimşek gibi, kocaman kıvrımlarla adı belirdi. Bu görüntüye hayran kalarak, uyandı.
varlık / anlatı

Gerçekdışı niteliğiyle Kafka'nın şaşırtıcı yapıtları arasında çok önemli bir yeri olan Dava, tamamlanmamış bölümleriyle birlikte yazarın ölümünden iki yıl sonra, 1926'da yayımlanmıştır.

Bir sabah ansızın tutuklandığını, ama normal yaşamına devam edebileceğini öğrenen Josef K., neyle suçlandığı bildirilmediği için önce bunu bir şaka sansa da, kısa sürede durumun ciddiyetini kavrar. Ancak ne mahkemeye çıkarılır ne de savcılarla görüşebilir.

Çalıştığı bankada, kaldığı pansiyonda, gittiği yerlerde herkes, anlaşılmaz bir biçimde bu davadan haberdardır.

Kaderin bir tür oyunuyla sürüklenir durur, savunma gücü yoktur, bir hiçtir o. Yavaş yavaş bir saplantı haline getirdiği davasıyla arasında hiçbir aracı bulunmadığını, kaçınılmaz bir biçimde bu davanın tam merkezinde kendisinin yer aldığını anladığında ise, cezasını beklemeye başlar...